การศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

สำนักหอสมุด

เรณู เหมือนจันทร์เชย

อภินันทนาการ
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย ม. มหิดล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2541

ISBN 974-589-488-5

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

อพ
ส765ก
2541
ฉ.2

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

.....

เรณู เหมือนจันทร์เชย

ผู้วิจัย

.....

เอี่ยม ทองดี ศศ.บ., ศศ.ม.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ พธ.บ., M.A., Ph.D.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

สมทรง บุรุษพัฒน์ ศศ.ม., Ph.D.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

อดุลย์ วิริยเวชกุล ราชบัณฑิต,

พ.บ., น.บ., F.R.C.P.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

.....

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ พธ.บ., M.A.,Ph.D.

ประธานคณะกรรมการประจำหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม

เพื่อพัฒนาชนบท

Copyright© by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา

วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2541

.....

เรณู เหมือนจันทร์เชย

ผู้วิจัย

.....

เอี่ยม ทองดี ศศ.บ., ศศ.ม.

ประธานกรรมการสอนวิทยานิพนธ์

.....

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ พธ.บ., M.A., Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

สมทรง บุรุษพัฒน์ ศศ.ม., Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

พิเชฏฐ์ กาลามเกษตร์ ร.บ. (เกียรตินิยม), อ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

อดุลย์ วิริยเวชกุล ราชบัณฑิต,
พ.บ., น.บ., F.R.C.P.
คณบดี
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

สุริยา รัตนกุล อ.บ., (ภาษาฝรั่งเศส)
Ph.D. (Linguistique et Etudes Extreme Oriantal)
ผู้อำนวยการ
สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาอย่างดียิ่งจากอาจารย์เอี่ยม ทองดี รองศาสตราจารย์ ดร. เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ และรองศาสตราจารย์ ดร. สมทรง บุรุษพัฒน์ อาจารย์ที่ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องตลอดจนให้ข้อคิดเห็นต่างๆ อันมีคุณค่าต่อการศึกษาวิจัยมาโดยตลอด รวมทั้งอาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษาทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ผศ. พิเชฏฐ์ กาลามเกษตร์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ได้กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวไทยโซ่งที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม โดยเฉพาะคุณตาพลอย คุณยายพรหม ตรีอินทอง ผู้ใหญ่สะอาด ตรีอินทอง หมอใบ ตรีอินทอง แม่โทน จันทร์ลัง และป้าสุนีย์ ทองดอนอ่ำ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย และขอขอบคุณพวกพี่ๆ สาขาพัฒนาชนบททุกคนที่ให้ความช่วยเหลือ เป็นกำลังใจมาตลอดในระหว่างการเรียนและการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กล่าวนาม และมิได้กล่าวนาม

ท้ายสุดนี้ คุณประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่บิดา มารดา ผู้มีอุปการคุณและคณาจารย์ทุกท่าน รวมทั้งผู้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

เรณู เหมือนจันทร์เชย

Copyright by Mahidol University

3837310 LCRU/M : สาขาวิชา : พัฒนาชนบทศึกษา ; ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)
ศัพท์สำคัญ : ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม/ ชาวไทยโซ่ง/ คุณภาพชีวิต

เรณู เหมือนจันทร์เชย : การศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม (THE INFLUENCE OF BELIEFS, TRADITIONS AND RITUALS OF THE THAI SONG ON THE DEVELOPMENT ON QUALITY OF LIFE : A CASE STUDY OF LAEMKACAW 2 VILLAGE LAMLUKBUA SUBDISTRICT DONTUM DISTRICT NAKHON PATHOM PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : เอี่ยม ทองดี ศศ.บ., ศศ.ม., เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ พธ.บ., M.A., Ph.D., สมทรง บุรุษพัฒน์ ศศ.ม., Ph.D. 234 หน้า.
ISBN 974-589-488-5

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษาวัฒนธรรม ผลกระทบของวัฒนธรรมชาวไทยโซ่งที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนกลุ่มนี้ โดยคำนึงถึงปัจจัยที่มีส่วนต่อผลกระทบดังกล่าว ซึ่งได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร วัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งที่ได้ศึกษา คือ ความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน วัฏจักรชีวิต การแต่งกายและการประดับตกแต่ง การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตตามเกณฑ์มาตรฐานของรัฐบาล ซึ่งพิจารณาในเรื่องต่างๆ 9 ประการ เช่น อาหารดี มีที่อยู่อาศัย สุขภาพดี ฯลฯ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการมีส่วนร่วมกับชุมชนชาวไทยโซ่งจำนวน 69 ครัวเรือน บ้านแหลมกะเจา 2 ในระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2539 ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2540

ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทยโซ่งเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีการสืบทอด และสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ชาวไทยโซ่งมีการพัฒนา ปรับตัวให้เข้ากับสมัยใหม่ ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยผลักดันทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ลักษณะวัฒนธรรม การปรับตัวดังกล่าว โดยทั่วไปสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งนับว่าเป็นวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

Copyright by Mahidol University

3837310 LCRU/M : MAJOR : Rural Development Studies ; M.A. Rural Development Studies

KEY WORD : Beliefs, Traditions and Rituals/ Thai Song/ Quality of Life

RENU MUENCANCHOEY : THE INFLUENCE OF BELIEFS, TRADITIONS AND RITUALS OF THE THAI SONG ON THE DEVELOPMENT ON QUALITY OF LIFE : A CASE STUDY OF LAEMKACAW 2 VILLAGE LAMLUKBUA SUBDISTRICT DONTUM DISTRICT NAKHONPATHOM PROVINCE. THESIS ADVISOR : IAM THONGDEE, M.A., RUENGDET PANKHUENKHAT, Ph.D., SOMSONGE BURUSTPHAT, Ph.D. 234 p. ISBN 974-589-488-5

The purpose of the research is to study the culture of Thai Song and their quality of life with reference to related economic, social, cultural and environment factors. The culture was analysed in terms of Thai Song religious beliefs, rituals, occupations, life cycle, dress and health-care. The quality of life was defined in terms of the official criteria for standard of living, e.g. housing, health etc. The research use a qualitative approach applying participant observation to the Thai Song community of 69 households. It was conducted for one year, during September 1996 - August 1997.

It is found from the study that the Thai Song is a distinctive ethic group. Their culture has long been inherited with some recent adjustment to meet the demands of modern Thai economic, social, cultural and environment needs. It may be concluded that the cultural feature is generally positive to the development of the quality of life worthy of preservation.

Copyright by Mahidol University

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญแผนภูมิ แผนภาพ	ต
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษา	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตในการศึกษา	4
สมมติฐานในการศึกษา	5
ข้อตกลงเบื้องต้น	5
ข้อจำกัดในการศึกษา	6
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	6
กรอบแนวคิดในการศึกษา	7
ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	10
1. ลักษณะทั่วไปของจังหวัดนครปฐม	10
1.1 สภาพทางประวัติศาสตร์	10
1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์	10
1.3 ประชากร	11
1.4 ภาษา	12
1.5 การปกครอง	12
1.6 การศึกษา	12
1.7 ศาสนา	13
1.8 เศรษฐกิจ	13
1.9 การสาธารณสุข	15
1.10 การคมนาคม	15

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.11 ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม	16
1.12 แหล่งท่องเที่ยว	17
2. ลักษณะทั่วไปของอำเภอดอนตูม	17
2.1 สภาพทางประวัติศาสตร์	17
2.2 สภาพทางภูมิศาสตร์	18
2.3 การปกครอง	19
2.4 ประชากร การศึกษา และการสาธารณสุข	19
2.5 การคมนาคม การสื่อสาร และสาธารณูปโภค	19
2.6 เศรษฐกิจ	20
2.7 ศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม	20
3. ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านแหลมกะเจา 2	21
3.1 สภาพทางภูมิศาสตร์	21
3.2 การคมนาคม	21
3.3 ลักษณะทางสังคม และการตั้งบ้านเรือน	22
3.4 ประวัติหมู่บ้าน	25
4. ลักษณะทางประชากร การศึกษา และการสาธารณสุข	26
4.1 ลักษณะทางประชากร	26
4.2 การศึกษา	26
4.3 การสาธารณสุข	27
5. ลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจ	28
5.1 การทำนาข้าว	28
5.2 การทำไร่อ้อย	29
5.3 การเลี้ยงกุ้งก้ามกราม	29
5.4 การเลี้ยงปลา	29
5.5 การทำหัตถกรรม	30
5.6 ค้าขาย	31

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.7 กรรมกร	31
5.8 งานบริการ	31
5.9 อาชีพรับจ้าง	31
5.10 การลงทุน	31
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
แนวคิดวัฒนธรรมกับการพัฒนา	33
แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต	36
แนวคิดการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต	39
แนวคิดความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับชาวไทยโซ่ง	48
2. บทความที่เกี่ยวกับชาวไทยโซ่ง	52
3. งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต	53
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	57
วิธีดำเนินการศึกษา	57
1. รูปแบบการศึกษา	57
2. การเลือกพื้นที่ศึกษา	57
3. ประชากรเป้าหมาย	58
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล	58
5.การบันทึกข้อมูล	60
6. การจัดหมวดหมู่ และเรียบเรียงข้อมูล	62
7. การวิเคราะห์ข้อมูล	60
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	60

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง	61
ประวัติความเป็นมาของชาวไทยโซ่ง	61
1. ถิ่นฐานเดิม	61
2. การอพยพเข้าสู่ประเทศไทย	63
3. ชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม	68
ลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง	71
1. ลักษณะรูปร่าง	71
2. อุปนิสัย	71
3. การตั้งบ้านเรือน	71
4. ที่อยู่อาศัย	71
5. ลักษณะครอบครัว	79
6. ความสัมพันธ์ทางสังคม	79
7. อาชีพ	80
8. อาหาร	81
9. ภาษา	81
10. วรรณกรรม	87
11. ความเชื่อ	88
12. การแต่งกาย	90
13. เครื่องประดับ	93
14. แบบทรงผม	93
15. สันทนาการ	94
16. เครื่องมือ เครื่องใช้ของชาวไทยโซ่ง	98
บทที่ 5 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง	101
ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	101
1. เกี่ยวกับการปลูกบ้าน	102
1.1 การเสี่ยงทาย	102

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.2 การหาฤกษ์	102
1.3 การยกเสาเอก	103
1.4 การเตรียมการยกเสาเอก	103
1.5 พิธีขึ้นบ้านใหม่	103
1.6 การย้ายบ้าน	104
1.7 ศาลพระภูมิ-ศาลเจ้าที่	104
1.8 ข้อปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	105
ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน	107
1. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ทำกิน	107
2. การให้คุณให้โทษ	107
3. หลักปฏิบัติต่อผีนาและแม่โพสพ	108
4. ข้อปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับการทำมาหากิน	109
4.1 การทำปาดตงข้าวใหม่	109
4.2 พิธีแรกนาขวัญ	109
4.3 การเรียกขวัญข้าวขึ้นยุ้ง	110
4.4 ข้อปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับการการเพาะปลูก	112
ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฏจักรชีวิต	110
1. การเกิด	110
1.1 การคลอดลูก	110
1.2 สัญลักษณ์ของเด็กเกิดใหม่	115
1.3 การตั้งชื่อ	115
1.4 พิธีกรรมเกี่ยวกับเด็ก	116
2. การบรรพชา อุปสมบท	116
2.1 การบรรพชา	116
2.2 การอุปสมบท	117
3. การแต่งงาน	117

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. การตาย	121
4.1 การอาบน้ำศพ	121
4.2 การตั้งศพและการเก็บศพ	121
4.3 การเผาศพ	122
4.4 การไว้ทุกข์	125
ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งกาย และการประดับตกแต่ง	126
1. การแต่งกาย และการประดับตกแต่งในชีวิตประจำวัน	126
1.1 การแต่งกายอยู่บ้าน	127
1.2 การแต่งกายไปทำงาน	127
1.3 การแต่งกายไปวัด	127
2. การแต่งกาย และประดับตกแต่งในการประกอบพิธีกรรม	127
2.1 การแต่งกาย และประดับตกแต่งในพิธีเสนเรือน	127
2.2 การแต่งกาย และประดับตกแต่งในพิธีแต่งงาน	128
2.3 การแต่งกาย และประดับตกแต่งในพิธีศพ	129
2.4 การแต่งกาย และประดับตกแต่งในงานรื่นเริง	130
ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ	130
1. การรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยทั่วไป	130
1.1 สมุนไพร	130
1.2 คาถาอาคม	131
1.3 การรักษาด้วยยาหม้อ	132
1.4 การประพรมน้ำมนต์	132
2. พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค	134
2.1 การแปลงขวัญ	134
2.2 พิธีเสนตัว	135
2.3 พิธีเสนแก้เคราะห์	139
2.4 พิธีเสนเต็ง	141

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา	141
1. ความเชื่อดั้งเดิม	141
1.1. ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ	144
1.2 ความเชื่อเรื่องขวัญ	142
1.3 ความเชื่อในศาลเจ้าพ่อพระอินทร์	142
1.4 ความเชื่อในศาลเจ้าแม่ขอด	143
2. ความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยโซ่ง	143
2.1 ศาสนาพุทธ	144
2.2 ศาสนาพราหมณ์	144
2.3 ศาสนาคริสต์	144
3. ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา และความเชื่อของชาวไทยโซ่ง	145
3.1 พิธีทำสังกบาล (สังฆทาน)	145
3.2 ประเพณีสงกรานต์	145
3.3 พิธีเสนป่าดตง	149
3.4 พิธีเสนหับมด	148
3.5 พิธีเสนกินปาง	148
3.6 พิธีเสนเรือน	150
4. ข้อปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ และประเพณี	154
บทที่ 6 บทวิเคราะห์	156
เนื้อหาสาระ พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลง	156
1. เนื้อหาสาระของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม	156
2. พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง	161
เงื่อนไข หรือปัจจัยที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต	165

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

1. เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การบริโภค การแจกจ่าย และการแลกเปลี่ยน 164
2. เงื่อนไขทางสังคม ได้แก่ การศึกษา การสาธารณสุข การเมืองการปกครอง ครอบครัวและเครือญาติ 167
3. เงื่อนไขทางวัฒนธรรม ภาษา อาหาร การแต่งกาย เป็นต้น 168
4. เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร 169

อิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 171

1. ด้านที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 171
2. ด้านที่ไม่ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 176

รูปแบบ กระบวนการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม 179

1 รูปแบบการใช้ 179
2 กระบวนการนำไปใช้ 180

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม กับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ 182

1. เป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมต่างๆ ที่จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น 182
2. เป็นเครื่องปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรม ที่จะทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี 183
3. เป็นเครื่องร้อยรัดความสัมพันธ์ของสังคม ให้เกิดความสามัคคี มีความเอื้ออาทร ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้เป็นชุมชนเข้มแข็ง 183
4. เป็นเครื่องสร้างขวัญ กำลังใจ และสร้างความเชื่อมั่นแก่บุคคลและสังคม 184

แนวทางการส่งเสริม และพัฒนาการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต 184

1. ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัย รวบรวม 184
2. ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟู อนุรักษ์ และปลูกจิตสำนึกให้ลูกหลาน 184
3. ส่งเสริมให้มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน 185
4. ส่งเสริมให้มีการลงทุนทางวัฒนธรรม 185
5 ส่งเสริมให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม 185

Copyright by Mahidol University

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 7 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	186
สรุปผลการศึกษา	186
1. ประวัติความเป็นมาของชาวไทยโซ่ง	186
2. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง	187
3. หลักการความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยโซ่ง	189
4. เงื่อนไข หรือปัจจัยที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม มีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต	190
5. อิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต	191
6. รูปแบบ กระบวนการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต	191
7. ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม กับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ	191
8. แนวทางการส่งเสริม และพัฒนารูปแบบ หรือวิธีการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมาพัฒนาคุณภาพชีวิต	191
ข้อเสนอแนะ	192
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	194
บรรณานุกรม	195
ภาคผนวก ก. ชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม	201
ภาคผนวก ข. จปฐ. หมู่บ้านแหลมกะเจา 2	203
ภาคผนวก ค. ภาพเครื่องใช้ไม้สอยของชาวไทยโซ่ง และแบบทรงผม	205
ภาคผนวก ง. ภาพประกอบความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ	211
ประวัติผู้วิจัย	234

Copyright by Mahidol University

สารบัญแผนภูมิ แผนภาพ

หน้า

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย 9
แผนภูมิที่ 2 แสดงแผนที่ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 24
แผนภูมิที่ 3 แสดงแผนที่ถิ่นที่อยู่ และเส้นทางการอพยพของผู้ไทดำ หรือชาวไทยโซ่ง 64
แผนภูมิที่ 4 แสดงแผนที่การกระจายของกลุ่มชาวไทยโซ่งในประเทศไทย 67
แผนภูมิที่ 5 แสดงแผนที่จังหวัดนครปฐมแสดงอำเภอ ตำบล หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง 69
แผนภูมิที่ 6 แสดงแผนที่อำเภอดอนตูมแสดงตำบล และหมู่บ้านชาวไทยโซ่ง 70
แผนภูมิที่ 7 แสดงบริเวณบ้านของชาวไทยโซ่งที่มีผีเดียว 75
แผนภูมิที่ 8 แสดงบริเวณบ้านของชาวไทยโซ่งที่มี 2 ผี 76
แผนภูมิที่ 9 แสดงอักษรไทยโซ่ง 82

Copyright by Mahidol University

บทที่ 1
บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งต่างๆ "การพัฒนาใดๆ ควรจะคำนึงถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เราจะพัฒนา เช่น การพัฒนาชนบทต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมนั้นๆ ในกระบวนการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมในเรื่องของความเชื่อ เรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณี หรือเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตอื่นๆ" (เรือง เจริญชัย, 2532: 37) วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมืออันเป็นมรดกล้ำค่าของคนไทยที่จะใช้พัฒนาปรับปรุงชาติ บ้านเมืองของเรา (สมชัย วุฑฒิปรีชา, 2532: 35) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่ผลักดันให้บุคคล กลุ่มและสังคม แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา หรือเป็นบ่อเกิดแห่งพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลและสังคม ด้วยเหตุนี้ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม จึงมีบทบาทเกี่ยวข้องสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล และสังคม เช่น ประเพณีลงแขกเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน ความเชื่อเรื่องของแสลงสำหรับหญิงตั้งครรภ์เป็นปัจจัยสำคัญ ต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยของแม่และเด็ก เป็นต้น

"ไทยโซ่ง" หรือ "ลาวโซ่ง" เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีวัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดสืบมาแต่โบราณ และวัฒนธรรมต่างๆ ที่สืบทอดกันมานั้น ปัจจุบันก็ยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตด้านต่างๆอย่างสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่สัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตอย่างใกล้ชิด และเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกให้เห็นถึงความแตกต่างจากกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่นๆ

"ไทยโซ่ง" เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นเวลาช้านาน โดยกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ เช่น จังหวัดชัยนาท พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย สระบุรี ลพบุรี กาญจนบุรี เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคกลางนั้นไทยโซ่งกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ หลายแห่ง เช่น ในเขตอำเภอจอมบึง ปากท่อ บางแพ จังหวัดราชบุรี ในเขตอำเภอเมือง อู่ทอง สองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี และในเขตจังหวัดนครปฐม

ถิ่นฐานเดิมของลาวโซ่งที่อพยพลงมาอยู่ในประเทศไทยดังกล่าวข้างต้น เชื่อว่าเดิมเคยอาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย ประวัติการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยนั้นกล่าวกันว่าลาวโซ่งได้อพยพเข้ามาเป็นเวลากว่า 200 ปีแล้ว โดยอพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

Copyright by Mahidol University

เมื่อประมาณพ.ศ. 2322 เป็นต้นมา โดยอพยพมาจากบริเวณแคว้นสิบสองจุไทย และได้อพยพเข้ามาหลายครั้งด้วยกัน การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในระยะแรกๆ นั้นอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง อำเภอเขาย้อย ต่อมามีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะกลับไปอาศัยบริเวณถิ่นเดิมของตน คนกลุ่มนี้จึงพยายามที่จะเดินทางจากเพชรบุรีขึ้นไปทางเหนือ เพื่อไปให้ถึงแคว้นสิบสองจุไทย ผลจากความพยายามดังกล่าวทำให้มีกลุ่มลาวโซ่งกระจายอยู่ตามเส้นทางต่างๆ หลายแห่ง ลาวโซ่งที่อพยพโยกย้ายไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ ที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านนั้นยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้ ปัจจุบันในทางราชการเรียกชนกลุ่มนี้ว่า "ไทยโซ่ง" จะไม่ใช้คำว่า "ลาว" นำหน้าชื่อกลุ่มชนชาติพันธุ์ แต่ใช้คำว่า "ไทย" นำหน้าเช่นเดียวกับคำว่า ไทยพวน ไทยภูเขา ไทยย้อ เป็นต้น แต่ชาวบ้านโดยทั่วไปก็ยังนิยมใช้คำว่า "ลาวโซ่ง" เรียกขานกันอยู่ (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 1)

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดหนึ่งที่ชาวไทยโซ่ง อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมากเป็นเวลานานนับร้อยปีโดยกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ หลายแห่ง เช่น เขตอำเภอเมือง อำเภอดอนตูม อำเภอกำแพงแสน อำเภอบางเลน และอำเภอสามพราน ยกเว้นเขตอำเภอนครชัยศรีที่ไม่ปรากฏว่ามีประชากรที่มีเชื้อสายชาวไทยโซ่งมาอาศัยอยู่เป็นหมู่บ้าน กลุ่มชาวไทยโซ่งในชุมชนดังกล่าวข้างต้นนี้ จากการสังเกตทั่วไปพบว่ายังคงรักษาวัฒนธรรมหลายอย่างไว้ได้ และวัฒนธรรมเหล่านั้นยังคงมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับวิถีชีวิต และแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มชนชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เช่น ความเชื่อในเรื่องผีที่เรียกว่า "ผีฟ้า" หรือ "ผีแถน" และความเชื่อเรื่อง "ขวัญ" ที่เชื่อกันว่าคนเราเมื่อเกิดมาต้องมีขวัญติดตัวมาแต่กำเนิดคล้ายกับวิญญาณ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีเท่าที่ปรากฏมีอยู่หลายอย่าง เช่น

ประเพณีการเล่นคอน เป็นการเล่นตามประเพณีอย่างหนึ่งของหนุ่มสาวชาวไทยโซ่งนิยมเล่นกันในเทศกาลวันว่างจากการเก็บเกี่ยวข้าวในราวเดือน 4 เดือน 5 (หรืองานประเพณีสงกรานต์)

ประเพณีเฮดแฮว เป็นประเพณีทำศพ โดยตั้งศพไว้ในบ้านประมาณ 2-3 วัน แล้วนำไปเผาไม่นิยมการฝัง และไม่มีพิธีทางพุทธศาสนา แต่มีการไว้ทุกข์ ส่วนปัจจุบันมีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การสวดอภิธรรมศพเวลากลางคืน 2-3 คืน หรือการเผาศพบนเมรุที่วัดแทนการไปเผาศพที่ป่าแห่วเหมือนกับสมัยก่อน ในพิธีนี้ชาวไทยโซ่งทั้งหมู่บ้านจะต้องหยุดทำงานทุกอย่าง เรียกว่า "กำบ้านกำเมือง"

Copyright by Mahidol University

ประเพณีเสนเรือน เป็นการเซ่นไหว้ผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษของตนเองทุก 2 หรือ 3 ปี จัดเป็นงานใหญ่ และเป็นงานรวมญาติพี่น้อง อาหารที่ใช้เซ่น ได้แก่ หมู ควาย ไก่ เหล้า ขนม และผลไม้ทุกชนิด บรรจุในพานใบใหญ่สานด้วยไม้ไผ่ เรียกว่า "ปานเผือน"

ประเพณีกินดอง เป็นประเพณีแต่งงาน และเลี้ยงฉลองการเกี่ยวดองเป็นญาติพี่น้องกัน พิธีจะเน้นหนักไปในทางเซ่นไหว้ผีเรือน บอกกล่าวผีเรือนให้ทราบว่าผู้ใดมาเป็นเขยเป็นสะใภ้

จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดังกล่าว ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดัน หรือเป็นบ่อเกิดพฤติกรรมต่างๆของบุคคล และสังคมชาวไทยโซ่งได้อย่างไร และมีผลกระทบ หรือมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างไรบ้าง และหากจะใช้วัฒนธรรมดังกล่าวเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตควรจะดำเนินการอย่างไร ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงได้เลือกศึกษาเรื่องอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเลือกศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าหมู่บ้านแหลมกะเจาโซ่ง ทั้งนี้เพราะหมู่บ้านนี้นอกจากมีการตั้งถิ่นฐาน 200 กว่าปีแล้ว จากการสังเกตสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปพบว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญต่อพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล และสังคมในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันดังกล่าวข้างต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยโซ่ง

2. เพื่อศึกษาเงื่อนไข หรือปัจจัยที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. เพื่อศึกษารูปแบบ กระบวนการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ

5. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม และพัฒนารูปแบบ หรือวิธีการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมาพัฒนาคุณภาพชีวิต

Copyright by Mahidol University

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงเรื่องความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยโซ่ง

2. ได้เข้าใจเงื่อนไข หรือปัจจัยที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. ได้รูปแบบ แนวคิดและกระบวนการในการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นเครื่องมือพัฒนา

4. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ

5. ได้แนวคิดและแนวทางในการส่งเสริม และพัฒนารูปแบบ วิธีการในการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต

ขอบเขตในการศึกษา

ศึกษาเฉพาะชาวไทยโซ่งหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมเท่านั้น โดยมุ่งศึกษาเรื่องความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
2. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน
3. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฏจักรชีวิต
4 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งกาย และการประดับตกแต่ง
5. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
6. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา
7. ศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมกับคุณภาพชีวิต
8. ศึกษาเงื่อนไข หรือปัจจัยต่างๆ ที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม มีผลสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
9. ศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของชาวไทยโซ่งในพื้นที่ศึกษา

Copyright by Mahidol University

สมมติฐานของการศึกษา

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง ได้ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายใต้ปัจจัยต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

ข้อตกลงเบื้องต้น

เพื่อความเข้าใจไปในแนวทางเดียวกันเกี่ยวกับการศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมีข้อตกลงเบื้องต้น คือ

1. วัฒนธรรมกับการพัฒนา ในการศึกษาครั้งนี้แยกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1.1 ส่วนของวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่แสดงให้เห็นถึงแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ

1.2 ส่วนของการพัฒนา คือ กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งไปที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวไทยโซ่ง ซึ่งใช้เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นเครื่องชี้วัด

2. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน วัฏจักรชีวิต การแต่งกายและการประดับตกแต่ง การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และศาสนา

3. คุณภาพชีวิต ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งพิจารณาตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) คือ ข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงสภาพความจำเป็นที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต เพื่อให้มีชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มี 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด ได้แก่ อาหารดี มีที่อยู่อาศัย อนามัยถ้วนทั่ว ครอบครัวปลอดภัย รายได้ดี มีลูกไม่มาก อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณธรรม และบำรุงสิ่งแวดล้อม

Copyright by Mahidol University

ข้อจำกัดของการศึกษา

1. ข้อจำกัดด้านเวลา และงบประมาณ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเฉพาะชาวไทยโซ่งที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมเท่านั้น เพราะถ้าจะทำการศึกษาชุมชนไทยโซ่งทั้งจังหวัดนครปฐมนั้นคงทำได้ยาก เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลายาวนาน รวมทั้งค่าใช้จ่ายต่างๆ ในระหว่างการทำวิจัย เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้วิจัยจึงได้เลือกทำการศึกษาเฉพาะที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ดังกล่าว

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มชนชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน มีภาษา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน เช่น คนพม่า คนจีน คนลาว คนส่วย คนเขมร คนกระเหรี่ยง เป็นต้น ซึ่งกลุ่มชนเหล่านี้ได้เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยเป็นระยะเวลานานแล้ว

ชาวไทยโซ่ง หมายถึง กลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ได้มาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตามจังหวัดต่างๆ ได้แก่ เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และนครปฐม ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาชาวไทยโซ่งที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือในคำสอน หรือในบุคคล หรือการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์ หรือเหนือธรรมชาติของบุคคล กลุ่มชนหรือสังคม เช่น คนไทยมีความเชื่อในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ เป็นต้น

ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ปฏิบัติ สืบทอดต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษจนเป็นที่ยอมรับ และเป็นแบบแผนการปฏิบัติของกลุ่มชนในเรื่องต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ของชาวไทย ประเพณีเสนเรือนของชาวไทยโซ่ง เป็นต้น

พิธีกรรม หมายถึง การกระทำหรือวิธีการกระทำเพื่อเข้าถึงวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามขั้นตอน ระเบียบการ หรือกำหนดการที่กำหนดไว้ตามความเชื่อ ประเพณีนั้นๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีศพ เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีสุขภาพชีวิตที่ดีตามเกณฑ์ จปฐ. มี 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด ได้แก่ อาหารดี มีที่อยู่อาศัย อนามัยถ้วนทั่ว ครอบครัวปลอดภัย รายได้ดี มีลูกไม่มาก อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณธรรม และบำรุงสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การนำเอาวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ที่ดีงามของชุมชนนั้นๆ มาปรับปรุงใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่อสภาพปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ทุกด้านให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นตามเกณฑ์ จปฐ.

กรอบความคิดในการวิจัย

ภายในชุมชนหนึ่งๆ ย่อมมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีพ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดังกล่าวซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมแบบแผนพฤติกรรมด้านต่างๆ ของคนในชุมชน และส่งผลสำคัญทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อคุณภาพชีวิต ดังนี้

1. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เป็นภูมิปัญญาที่ผู้คนในชุมชนได้คัดเลือก สร้างสรรค์สืบต่อมาแต่โบราณ ซึ่งชุมชนได้ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาการดำรงชีวิตให้กินดีอยู่ดี เป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน ในการพัฒนาใดๆ ก็ตามถ้าคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะช่วยให้การพัฒนานั้นๆ ไม่แปลกแยกไปจากวิถีชีวิตเดิม และจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาเดิมซึ่งก่อให้เกิดคุณภาพ ประชาชนเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมและนำวัฒนธรรมมาใช้มากขึ้น ส่งเสริมให้คนมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นคนดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นแบบแผนพฤติกรรมอันเนื่องด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น การกิน การแต่งกาย คาถาอาคม การบูชาผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น แบบแผนพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นสุข หรือทุกข์

2. คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตที่ดีตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มี 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด คือ อาหารดี มีที่อยู่อาศัย อนามัยถ้วนทั่ว ครอบครัวปลอดภัย รายได้ดี มีลูกไม่มาก อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณธรรม และบำรุงสิ่งแวดล้อม

คุณภาพชีวิตเป็นผลมาจากความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมซึ่งเป็นแบบแผนพฤติกรรมของชุมชน ถ้าแบบแผนพฤติกรรมดีก็จะทำให้คุณภาพชีวิตดี ถ้าแบบแผนพฤติกรรมไม่ดีจะทำให้

Copyright by Mahidol University

คุณภาพชีวิตไม่ดี และต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพที่เปลี่ยนไปหรือเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น เช่น ปรับเปลี่ยนจากการนับถือความเชื่อพื้นบ้านมานับถือศาสนาพุทธบ้าง ศาสนาคริตส์บ้าง หรือพัฒนาความเชื่อเดิมเพื่อให้สนองตอบต่อความต้องการในปัจจุบันได้ เช่น พัฒนาเรื่องยารักษาโรคโดยเน้นสรรพคุณของยา ชี้ให้เห็นความสำคัญของตัวยามากกว่าคาถาอาคม เป็นต้น ซึ่งความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมใดก็ตามที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นจะทำให้คนในชุมชนศรัทธา เคารพนับถือ ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งปรากฏให้เห็นจนกระทั่งทุกวันนี้

3. ปัจจัยที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้นหรือผลักดัน หรือเงื่อนไขซึ่งปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น แนวคิด ความเชื่อ และค่านิยมในการผลิต ในการบริโภค ในการแจกจ่าย และในการแลกเปลี่ยน ปัจจัยทางสังคม เช่น แนวคิด ความเชื่อ และค่านิยมในทางการศึกษา ในทางการสาธารณสุข ในทางการเมืองการปกครอง ในทางครอบครัวและเครือญาติ ปัจจัยทางวัฒนธรรม เช่น แนวคิด ความเชื่อ และค่านิยม ในภาษา ในอาหาร ในการแต่งกาย ในเทคโนโลยี และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร เช่น แนวคิด ความเชื่อ และค่านิยมในสภาพแวดล้อม ดิน น้ำ ลม ฟ้า อากาศในชุมชนนั้นๆ

ความสุขหรือทุกข์ของบุคคลและสังคม หรือคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคมจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับผลของพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาทางกาย วาจา ความคิดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดคุณภาพชีวิตในชุมชนหนึ่งๆ ซึ่งปัจจัยที่ผลักดันมีทั้งส่งเสริม และไม่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวไทยโซ่ง ดังแผนภูมิที่แสดงข้างล่างนี้

Copyright by Mahidol University

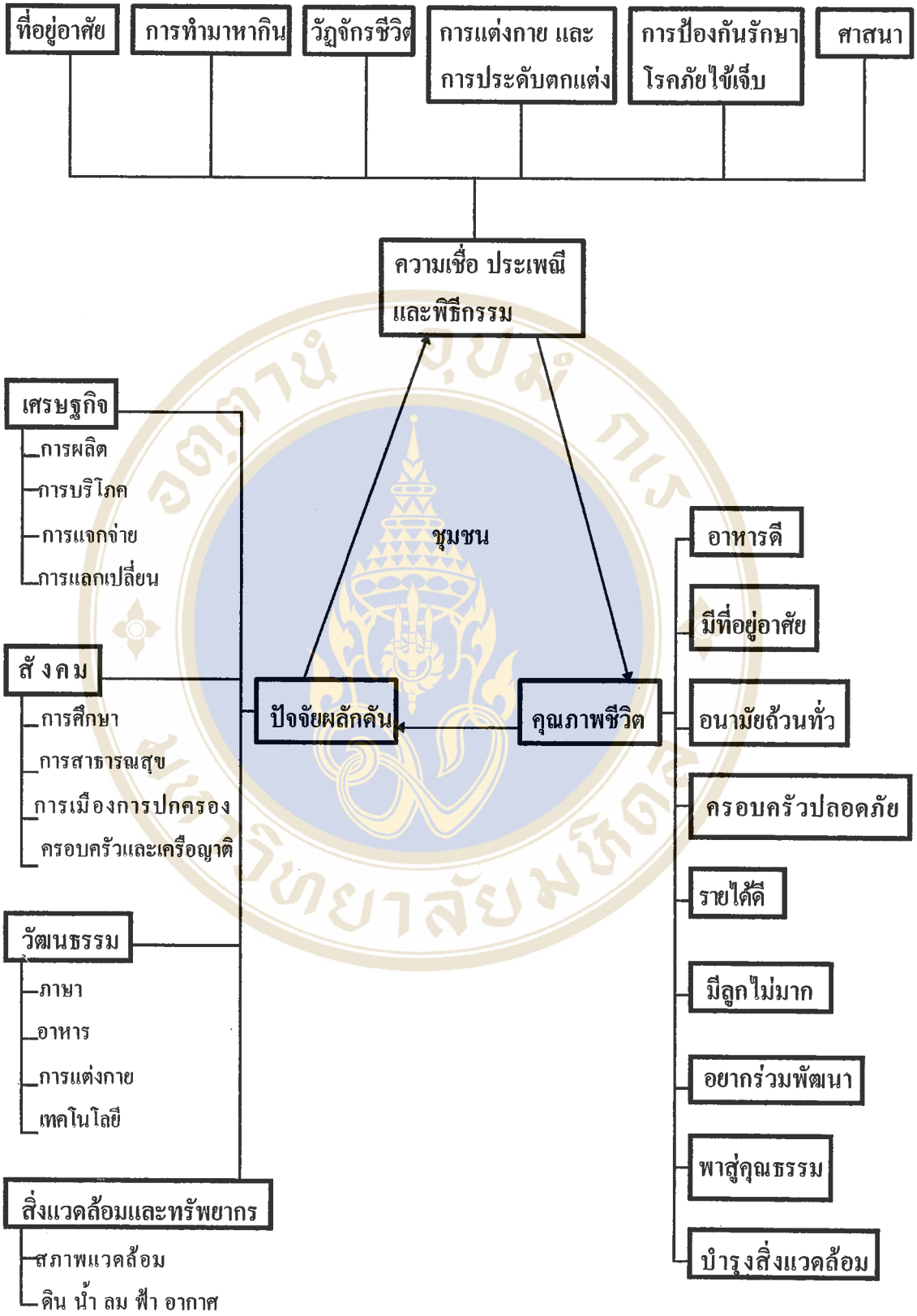

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย

Copyright by Mahidol University

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

1. ลักษณะทั่วไปของจังหวัดนครปฐม

1.1 สภาพทางประวัติศาสตร์

จังหวัดนครปฐมเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งของประเทศไทย เคยเป็นศูนย์กลางของความเจริญในสมัยสุวรรณภูมิทั้งในด้านการค้า วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะทางด้านศาสนา เมืองนครปฐมได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางความเจริญของพระพุทธศาสนา เห็นได้จากหลักฐานต่างๆ ที่ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ เช่น องค์พระปฐมเจดีย์ วัดพระประโทนเจดีย์ พระพุทธรูปปางทวาราวดี และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ทางพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย และเชื่อกันว่าความเจริญรุ่งเรืองเหล่านั้นได้เสื่อมลงในสมัยทวารวดี เนื่องจากตกอยู่ภายใต้อำนาจของขอมและได้กลายเป็นเมืองร้างราว พ.ศ.1800 เนื่องจากแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลองซึ่งเคยไหลผ่านจังหวัดนครปฐม ได้เปลี่ยนทางเดินใหม่ ประชาชนจึงอพยพไปอาศัยตามบริเวณริมแม่น้ำซึ่งห่างไกลไปจากเดิม

พื้นที่บริเวณนี้รุ่งเรืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในสมัยสมเด็จพระมหาจักพรรดิ์แห่งกรุงศรีอยุธยา พระองค์ทรงตั้งเมืองใหม่ที่ตำบลท่านา ริมแม่น้ำท่าจีนว่า "เมืองนครชัยศรี" ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงจัดตั้งมณฑลนครชัยศรีขึ้น เมื่อปีพ.ศ. 2438 ประกอบไปด้วยเมืองนครชัยศรี สมุทรสาครและสุพรรณบุรี และในปีพ.ศ. 2444 โปรดให้ย้ายเมืองนครชัยศรีจากตำบลท่านามาตั้งอยู่บริเวณพระปฐมเจดีย์ จึงมีราษฎรอพยพมาอาศัยอยู่มากขึ้นในพ.ศ. 2456 สมัยรัชกาลที่ 6 โปรดให้เปลี่ยนชื่อเมืองนครชัยศรีเป็นเมืองนครปฐมขึ้นอยู่กับมณฑลนครชัยศรีตามเดิม จนถึงปี พ.ศ. 2475 สมัยรัชกาลที่ 7 ได้ประกาศยกเลิกมณฑลนครชัยศรี ดังนั้นเมืองนครปฐมจึงไปขึ้นอยู่กับมณฑลราชบุรี และเมื่อมีประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2476 จังหวัดนครปฐมจึงแยกเป็นเขตการปกครองอิสระ เป็นจังหวัดนคปฐมเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้

1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์

1.2.1 ที่ตั้ง จังหวัดนครปฐมตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในเขตที่ราบลุ่มภาคกลาง ที่เส้นรุ้ง13 องศา 45 ลิบดา 10 ฟิลิบดา และเส้นแวงที่ 100 องศา 4 ลิบดา 28 ฟิลิบดา ตัวจังหวัดห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางถนนเพชรเกษมประมาณ 56 กิโลเมตร หรือตามเส้นทางพระบรมราชชนนี (ถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี) 51 กิโลเมตร หรือโดยเส้นทางรถไฟ 62 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

Copyright by Mahidol University

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอกระทุ่มแบน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอไทรน้อย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และเขตตลิ่งชัน เขตหนองแขม กรุงเทพ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

1.2.2 ขนาด จังหวัดนครปฐมมีเนื้อที่ 2,168.3 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 1,355,204 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 0.42 ของพื้นที่ประเทศ

1.2.3 ภูมิประเทศ จังหวัดนครปฐมตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาเกือบทั้งหมด ไม่มีภูเขา ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านการเกษตร ได้แก่ การทำนา ทำไร่ กล่าวคือ เป็นพื้นที่นาประมาณร้อยละ 67 และเป็นพื้นที่ไร่ประมาณ 14 นอกนั้นเป็นสวนและที่อยู่อาศัย ตลอดจนใช้เป็นที่สาธารณประโยชน์อื่นๆ พื้นที่ของจังหวัดตอนกลางและตอนเหนือบางส่วน เป็นที่ดอนจึงขาดน้ำในการบริโภค อุปโภค และเพื่อการเกษตร

1.2.4 ภูมิอากาศ จังหวัดนครปฐมโดยทั่วไปตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม มีฝนตกชุกในฤดูฝน จะตกชุกในเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 28 องศาเซลเซียล ในฤดูร้อนอากาศค่อนข้างจะร้อนและแห้งแล้ง เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิสูงสุดของปีจะอยู่ในช่วงเดือนเมษายนต่อต้นเดือนพฤษภาคม โดยมีอุณหภูมิสูงสุด 39.9 องศาเซลเซียล ส่วนฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคมโดยมีอากาศหนาวเป็นช่วงๆ หนาวที่สุดอยู่ปลายเดือนธันวาคมถึงต้นเดือนมกราคม โดยมีอุณหภูมิต่ำสุด 12.3 องศาเซลเซียล ความชื้นสัมพัทธ์มีค่าเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณร้อยละ 71 เดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์น้อยอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน การที่จังหวัดนครปฐมมีสภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่ม มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนสภาพอากาศที่ค่อนข้างเหมาะสมต่อการเพาะปลูก ทำให้เอื้ออำนวยที่จะเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตร

1.3 ประชากร

จำนวนประชากรในจังหวัดนครปฐม มีประมาณ 680,748 คน (พ.ศ. 2535) เชื้อชาติ ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อชาติไทย รองลงมาคือ เชื้อชาติลาว และเชื้อชาติจีน

Copyright by Mahidol University

1.4 ภาษา

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดนครปฐมพูดภาษาไทย แต่ก็มีภาษาอื่นๆ บ้าง เช่น ภาษาจีน ซึ่งใช้พูดกันมากในอำเภอเมืองนครปฐม และภาษาลาวกลุ่มต่างๆ เช่น ลาวโซ่ง ลาวครั่ง ซึ่งใช้กันมากในอำเภอดอนตูม และอำเภอกำแพงแสน

1.5 การปกครอง

จังหวัดนครปฐมแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน อำเภอบางเลน อำเภอดอนตูม และอำเภอพุทธมณฑล (แยกจากอำเภอนครชัยศรีเมื่อ พ.ศ. 2534)

ในส่วนของการปกครองท้องถิ่นจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองนครปฐม และสุขาภิบาล 14 แห่ง คือ สุขาภิบาลโพรงมะเดื่อ, ธรรมศาลา และดอนยายหอม อำเภอเมืองนครปฐม สุขาภิบาลกำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน สุขาภิบาลสามง่าม อำเภอดอนตูม สุขาภิบาลนครชัยศรี, ห้วยพลู อำเภอนครชัยศรี สุขาภิบาลบางเลน, บางกระทุ่ม, ลำพญา และบางหลวง อำเภอบางเลน สุขาภิบาลสามพรานและอ้อมใหญ่ อำเภอสามพราน และสุขาภิบาลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล

1.6 การศึกษา

ในจังหวัดนครปฐมมีสถานศึกษาที่เป็นของรัฐทั้ง 3 ระดับ คือ

1.6.1 ระดับประถมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ประถมศึกษาปีที่ 6 ประมาณ 267 โรง

1.6.2 ระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 5 ประมาณ 25 โรง

1.6.3 ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร (พระราชวังสนามจันทร์) มหาวิทยาลัยมหิดล (ศาลายา) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (กำแพงแสน) สถาบันราชภัฏนครปฐม วิทยาลัยเทคนิคนครปฐม และวิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม รวมทั้งสถานศึกษาของเอกชนที่จัดสอนในระดับนี้อีกหลายแห่ง

Copyright by Mahidol University

1.7 ศาสนา

ทางด้านการศาสนาจากข้อมูลสำมะโนประชากรและการเคหะ 2533 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 98.82 นับถือศาสนาพุทธ ส่วนศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามมีเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 1.06 และ 0.07 ตามลำดับ และอื่นๆไม่ทราบ มีร้อยละ 0.05 ในปี 2535 มีวัดพุทธศาสนาจำนวน 188 วัด โดยเป็นพระอารามหลวง 4 วัด วัดราษฎร์ 184 วัด เป็นวัดมหานิกาย 181 วัด และวัดธรรมยุต 7 วัด มีจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้น 5,093 รูป จำนวนสามเณร 1,326 รูป จำนวนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี 162 แห่ง จำนวนศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 2 แห่ง และจำนวนโบสถ์คริสต์มี 8 แห่ง

1.8 เศรษฐกิจ

จังหวัดนครปฐมมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดี คือ มีทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งผลิตการเกษตรที่สำคัญ และมีตำแหน่งที่เหมาะสมในทางการค้าพาณิชย์ตลอดจนมีอาณาเขตติดต่อกับคนกรุงเทพ เศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม ได้แก่ การเกษตร การอุตสาหกรรม และการค้า-พาณิชย์ ในส่วนของการบริการ ได้แก่ การเงิน-การธนาคาร การท่องเที่ยว จะมีความสำคัญกับจังหวัดมากขึ้น

1.8.1 การเกษตร กิจกรรมการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ การเพาะปลูกพืชต่างๆ เช่น ข้าว อ้อย ผัก ผลไม้ ไม้ดอก กล้วยไม้ และอื่นๆ และการเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะสุกร ส่วนประมงก็มีส่วนสำคัญ แต่ยังมีไม่มากนัก การผลิตที่สำคัญ ได้แก่

1.8.1.1 ข้าว เกษตรกรส่วนใหญ่ยังทำนาเป็นอาชีพหลัก การทำนาส่วนใหญ่เป็นข้าวเจ้านาดำ มีการเพาะปลูก 2 ครั้ง คือ ฤดูปีและฤดูปรัง ปี 2534/2535 ที่นา 792,973 ไร่ ผลผลิตต่อไร่ (ตัน) 602,246 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กก.) 764 ข้าวนาปี 438,627 ไร่ ผลผลิตต่อไร่ (ตัน) 320,718 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กก.) 739 ข้าวนาปรัง 354,346 ไร่ ผลผลิตต่อไร่ (ตัน) 281,528 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (กก.) 795

1.8.1.2 พืชไร่ ที่เพาะปลูกกันมาก คือ อ้อย (ส่งโรงงาน) แหล่งเพาะปลูกสำคัญ ได้แก่ อำเภอกำแพงแสน และอำเภอเมืองนครปฐม มีผลเฉลี่ยประมาณ 7.5-8.5 ตัน มีระดับต่ำกว่าจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะจังหวัดกาญจนบุรี และสุพรรณบุรี

1.8.1.3 ไม้ผล มีความสำคัญและมีชื่อเสียงมากในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ ส้มโอ รองลงไปได้แก่ มะม่วง มะพร้าว ฝรั่ง เป็นต้น สำหรับส้มโอแหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ อำเภอสามพราน และนครชัยศรี มีผลเฉลี่ยประมาณ 1,400-1,500 ผลต่อไร่

Copyright by Mahidol University

1.8.1.4 พืชผักและไม้ดอก จังหวัดนครปฐมเป็นแหล่งผลิตพืชผัก ไม้ดอก และกล้วยไม้ที่สำคัญ มีการเพาะปลูกและเลี้ยงกันมาก ได้แก่ ข้าวโพดฝักอ่อน ถั่วฝักยาว กล้วยไม้ หน่อไม้ฝรั่ง และคะน้า เป็นต้น

1.8.1.5 ปศุสัตว์ สัตว์ที่มีความสำคัญ และสร้างชื่อเสียงสูงสุดแก่จังหวัดนครปฐม ได้แก่ สุกร มีการเลี้ยงกันอย่างหนาแน่นในเขตอำเภอเมือง ส่วนสัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญรองลงไปคือ การเลี้ยงไก่ เป็ด โค ซึ่งปัจจุบันมีแนวโน้มว่าการเลี้ยงโคนม และการเลี้ยงโคขุน เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่งขึ้น

1.8.1.6 สัตว์น้ำ กิจกรรมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่สำคัญ ได้แก่ ปลาและกุ้งก้ามกราม ซึ่งการเลี้ยงปลาจะเป็นทั้งการเพาะเลี้ยงปลาอย่างเดียว และการเพาะเลี้ยงควบคู่ไปกับการเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ไก่ ส่วนการเลี้ยงกุ้งจะเลี้ยงโดยการเพาะ ปัจจุบันจังหวัดนครปฐมมีพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำรวมประมาณ 20,500 ไร่ แหล่งสัตว์น้ำที่สำคัญ ได้แก่ อำเภอบางเลน กำแพงแสนและอำเภอเมืองนครปฐม

1.8.2 อุตสาหกรรม ในปีพ.ศ. 2535 จังหวัดนครปฐม มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งสิ้น 1,338 โรงงาน โดยมียอดเงินลงทุนทั้งสิ้น 19,742 ล้านบาท และมีการจ้างงานสูงถึง 62,191 คน โดยเฉลี่ยแล้วอุตสาหกรรมในจังหวัดนครปฐมเป็นโรงงานขนาดกลาง หรือเล็ก ใช้เงินลงทุนสูงและใช้คนงานไม่สูงนัก

อุตสาหกรรมมีอยู่หลายชนิดปะปนกัน อุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนมากที่สุด คือ วิศวกรรมโลหะ อิเลคโทนิคและการบริการ ร้อยละ 22.6 ตามด้วยการผลิตอาหารและเครื่องดื่ม ร้อยละ 14.4 การผลิตสิ่งทอ สิ่งถักและเครื่องแต่งกาย ร้อยละ 14.0 การผลิตไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ ร้อยละ 11.7 และการสีข้าว ร้อยละ 10.6 ตามลำดับ อุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนน้อยคือ การผลิตยาและเคมีภัณฑ์ ร้อยละ 2.9 ของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมดของจังหวัด

1.8.3 การเงิน-การธนาคาร ธนาคารและสถาบันการเงินมีทั้งธนาคารของรัฐบาล ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธกส. และธนาคารพาณิชย์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาจังหวัด ในฐานะแหล่งเงินทุนและแหล่งให้บริการในการทำกิจกรรมการค้าต่างๆ นอกจากนี้บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ในจังหวัดนครปฐม มี 10 แห่ง ซึ่งเป็นตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ การเงินในจังหวัด

1.8.4 การท่องเที่ยว และการบริการ

1.8.4.1 การท่องเที่ยว มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองมาในอดีต มีทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุมีค่า รวมทั้งงานประเพณีสังคมวัฒนธรรมอื่นๆ

Copyright by Mahidol University

1.8.4.2 การบริการ ธุรกิจที่เจริญเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด คือ ธุรกิจการโรงแรม ซึ่งมีการขยายตัวในลักษณะการก่อสร้างใหม่ และปรับปรุงขยายกิจการโรงแรมเก่าให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น จังหวัดนครปฐมมีโรงแรมสถานที่พักรวม 20 แห่ง จำนวนห้องพัก 6,040 ห้อง

1.8.4.3 ภัตตาคาร เป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยวและประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดโต๊ะจีนเป็นที่เชื่อถือจากประชาชนทั่วประเทศ

1.8.5 การค้า-พาณิชย์

เขตการค้า พาณิชยกรรมของจังหวัดอยู่ในเขตที่มีการคมนาคมขนส่งสะดวก คือ อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอสามพราน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอบางเลน สำหรับอัตราการขยายตัวเท่าที่ผ่านมาใน พ.ศ. 2529 พบว่า อัตราการขยายตัวค่อนข้างต่ำ คือ ประมาณร้อยละ 5 ต่อปี ในจังหวัดนครปฐมมีกิจการค้าส่งทางด้านสาขาเกษตรเป็นจำนวนมากกว่าสาขาอื่น รองลงมาได้แก่ กิจการวัสดุก่อสร้าง อุปกรณ์ ชิ้นส่วนรถยนต์ สิ่งทอ และเคมีภัณฑ์ ตามลำดับ

1.9 การสาธารณสุข

ในปีงบประมาณ 2535 จังหวัดนครปฐม มีสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ ดังนี้ โรงพยาบาลศูนย์ขนาด 500 เตียง 1 แห่ง โรงพยาบาลชุมชนขนาด 30 เตียง 3 แห่ง โรงพยาบาลชุมชนขนาด 10 เตียง 3 แห่ง โรงพยาบาลสังกัดกองทัพอากาศ 350 เตียง 1 แห่ง โรงพยาบาลสังกัดส่วนกลางขนาด 60 เตียง 1 แห่ง และสถานีอนามัยจำนวน 125 แห่ง มีสถานีบริการสาธารณสุขของเอกชน ดังนี้ โรงพยาบาลเอกชน 2 แห่ง คลีนิคแพทย์ 81 แห่ง คลีนิคทันตกรรม 32 แห่ง สถานผดุงครรภ์ 76 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบันจำนวน 44 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบันเฉพาะยาบรรจุเสร็จที่ไม่ใช่ยาอันตราย 80 แห่ง และร้านขายยาแผนโบราณ 68 แห่ง จากสถิติสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐมปรากฏว่า อัตราแพทย์ต่อประชากรเป็น 1 : 7,091 อัตราส่วนทันตแพทย์ต่อประชากรเป็น 1 : 33,776 อัตราส่วนเภสัชกรต่อประชากรเป็น 1 : 28,147 อัตราส่วนพยาบาลวิชาชีพเป็น 1 : 1,488 และอัตราส่วนพยาบาลเทคนิคต่อประชากรเป็น 1 : 2,530

1.10 การคมนาคม

การคมนาคมของจังหวัดนครปฐมมีทั้งหมด 3 ทาง คือ

1.10.1 ทางบก ได้แก่ ทางรถยนต์และทางรถไฟ ซึ่งมีความสะดวกมากเพราะมีถนนรถยนต์เชื่อมติดต่อกับกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง เช่น ถนนเพชรเกษม ถนนมาลัยแมน ถนนราชวิถี

Copyright by Mahidol University

1.10.2 ทางน้ำ ได้แก่ การขนส่งทางเรือ เพราะมีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน รวมทั้งคลองต่างๆ ที่สามารถติดต่อเชื่อมโยงกันได้ เช่น คลองมหาสวัสดิ์ คลองบางหลวง คลองโยง คลองจินดา คลองบางเลน คลองบางกระทึก และคลองอ้อมใหญ่

1.10.3 ทางอากาศ ได้แก่ เครื่องบิน ใช้เฉพาะทางราชการทหาร คือ มีสนามบินของโรงเรียนฐานบินกำแพงแสน เป็นสนามบินของกองทัพอากาศ

1.11 ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

1.11.1 แหล่งน้ำสำคัญ จังหวัดนครปฐมตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มของแม่น้ำท่าจีน โดยไหลผ่านจากตอนเหนือลงสู่ตอนใต้ของจังหวัดผ่านอำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามพราน รวมความยาวประมาณ 97 กิโลเมตร มีคลองสาขา หรือคลองแยกตามธรรมชาติและคลองขุด เพื่อประโยชน์ในด้านการเกษตร และการคมนาคมเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่ คลองบางเลน คลองพระพิมล คลองบางหลวง คลองโยง คลองมหาสวัสดิ์ คลองจินดา คลองบางนกกระทุง คลองอ้อมใหญ่ คลองเจดีย์บูชา เป็นต้น

ลุ่มน้ำท่าจีนเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำเจ้าพระยาจึงได้ประโยชน์จากแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย ซึ่งปัจจุบันมีการผันน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาให้แก่แม่น้ำท่าจีน ในช่วงฤดูแล้งเพื่อช่วยการเกษตร การคมนาคม และการผลักดันน้ำเค็ม ตลอดจนลดภาวะเน่าเสียของน้ำในแม่น้ำ นอกจากนี้อิทธิพลของแม่น้ำแม่กลองทางทิศตะวันตก ซึ่งแม้ว่าจะไม่ไหลผ่านจังหวัดนครปฐม แต่ก็อำนวยประโยชน์ให้แก่พื้นที่ฝั่งขวาของแม่น้ำท่าจีนในเขตพื้นที่จังหวัดนี้

1.11.2 ทรัพยากรดิน ลักษณะดินในพื้นที่จังหวัดนครปฐมจัดอยู่ในกลุ่มดินชุด Entisols (S1) เป็นดินเกิดใหม่ในที่ราบลุ่มเนื่องจากการตกตะกอน ประกอบด้วยดินสำคัญ 5 ชุด ได้แก่ ดินชุดบางเลน ดินชุดเสนา ดินชุดสระบุรีและชุดดินกำแพงแสน ทั้งนี้สามารถจำแนกแบ่งออกตามกลุ่มดินได้ 3 ลักษณะ คือ กลุ่มดินนา ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 45 ของพื้นที่จังหวัด และกลุ่มดินที่มีสภาพเป็นกรด ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 15 ของพื้นที่จังหวัด

พื้นที่ดินในจังหวัดนครปฐมส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 67) ยังคงถูกใช้เพื่อการเกษตรเช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย มีพื้นที่เพียงประมาณร้อยละ 33 เท่านั้น ที่ถูกใช้เป็นเขตชุมชนเมืองอุตสาหกรรมอื่นๆ ในส่วนของที่ดินที่ทำการเกษตร พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นที่นา ที่ไร่และสวนผัก-ผลไม้ ตามลำดับ คิดเป็นเนื้อที่กว่าร้อยละ 59 ของพื้นที่รวมของจังหวัด และมีพื้นที่บางส่วนที่เป็นบ่อปลาและบ่อกุ้ง ซึ่งอาจมีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต

การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของจังหวัดนครปฐม โดยทั่วไปจัดว่าสอดคล้องเป็นไปตามสมรรถนะของที่ดิน กล่าวคือในเขตอำเภอกำแพงแสน ที่ดินส่วนใหญ่ใช้เพื่อเป็น

Copyright by Mahidol University

ที่ไร่ สวน อำเภอเมืองและดอนตูม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา ในขณะที่อำเภอบางเลน และนครชัยศรี ที่ดินส่วนใหญ่ใช้เป็นที่นา และบางส่วนเป็นสวนผัก-ผลไม้ และที่อำเภอสามพรานพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นที่สวนผัก-ผลไม้ และมีส่วนน้อยที่เป็นที่นา

1.11.3 ทรัพยากรป่าไม้ และแร่ธาตุ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดนครปฐมเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ไม่มีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่า นอกจากนี้ยังไม่พบว่ามีแหล่งแร่สำคัญในพื้นที่ของจังหวัดนครปฐมด้วยเช่นเดียวกัน

1.11.4 สิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่ายังไม่เป็นปัญหา ชุมชนเมืองและอุตสาหกรรมยังไม่หนาแน่นจนแออัดมาก ในขณะที่ชนบทยังมีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติประกอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม เรือกสวนไร่นา และชุมชนชนบทที่ผูกพันกับลำคลอง และแม่น้ำนครชัยศรีเป็นสังคมวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น จนอาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

1.12 แหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดนครปฐม มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์ และหลากหลาย ทั้งพระราชวังโบราณสถาน ศาสนสถาน แหล่งศิลปะ แหล่งธรรมชาติสิ่งแวดล้อม แหล่งทรัพยากรอื่นๆ ตลอดจนงานเทศกาลประเพณีอีกมาก ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่คุ้มค่า แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดนครปฐม เช่น องค์พระปฐมเจดีย์ พระราชวังสนามจันทร์ วัดไร่ขิง สวนสามพราน พุทธมณฑล เป็นต้น นอกจากนี้มีงานเทศกาลและงานประเพณีที่สำคัญ เช่น งานนมัสก้าลองค์พระปฐมเจดีย์ งานเทศกาลอาหารและผลไม้ งานนมัสกาลปิดทองหลวงพ่อวัดไร่ขิง งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

2. ลักษณะทั่วไปของอำเภอดอนตูม

2.1 สภาพทางประวัติศาสตร์

ด้านประวัติศาสตร์ ไม่มีหลักฐานที่แน่นอนว่าพื้นที่อำเภอดอนตูมมีความเป็นมาอย่างไร เพียงแต่สันนิษฐานกันโดยสังเขปว่าเดิมคงเป็นเมืองลูกหลวงสมัยเมืองศิริชัยหรือศรีวิชัยเป็นราชธานี ในสมัยนั้นคงมีความเจริญรุ่งเรืองพอสมควรเพราะยังมีร่องรอยของเจดีย์เก่า โบสถ์ สระน้ำ คูเมือง อยู่ทางทิศตะวันออกของที่ตั้งอำเภอในปัจจุบัน ระยะทาง 3 กิโลเมตร ภายหลังเมื่อมีการย้ายราชธานีเมืองศรีวิชัยจึงถึงจุดเสื่อมโทรม กลายเป็นเมืองร้างเป็นเหตุให้เมืองลูกหลวงต่างๆ เสื่อมโทรมไปด้วย

ต่อมามีราษฎรอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น ทางราชการจึงให้ตั้งอำเภอนี้ขึ้นที่บ้านสามแก้ว เรียกว่า "อำเภอสามแก้ว" ตัวอำเภอเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ต่อมาภาย

Copyright by Mahidol University

หลังด้วยความจำเป็นเกี่ยวกับการขยายตัวของท้องที่ ประกอบกับที่ตั้งอำเภอไม่เหมาะสม เนื่องจากอยู่ห่างจากทางคมนาคม จึงได้ย้ายที่ตั้งอำเภอจากบ้านสามแก้วไปตั้ง ณ บ้านยาง ตำบลทุ่งกระพังโหม ริมถนนมาลัยแมน ซึ่งตั้งปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ส่วนที่ตั้งอำเภอเก่านั้น ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอขึ้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2509 เรียกว่า "กิ่งอำเภอดอนตูม" และได้ยกฐานะเป็นอำเภอดอนตูม เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2512

2.2 สภาพทางภูมิศาสตร์

2.2.1 ที่ตั้ง ที่ว่าการอำเภอดอนตูม ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลสามง่าม ถนนราชวิถี กิโลเมตรที่ 18 อำเภอดอนตูมตั้งอยู่บนเนินดินลาดเอียงโดยรอบ อยู่ในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางอยู่ระหว่างเส้นรุ้ง 13 องศา 44 ลิบดา เหนือ ถึง 14 องศา 6 ลิบดา เหนือ และเส้นแวง 100 องศา 5 ลิบดา ตะวันออก ถึง 100 องศา 10 ลิบดา ตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 2.30 เมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอบางเลน
ทิศใต้ใต้	ติดต่อกับอำเภอเมือง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอนครชัยศรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอกำแพงแสน

2.2.2 ขนาด อำเภอดอนตูมมีเนื้อที่ 165 ตารางกิโลเมตร

2.2.3 ภูมิประเทศ อำเภอดอนตูมโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีภูเขาและป่าไม้ มีลำคลอง คลองซอยต่างๆ เช่น คลองสามง่าม คลองลำอ้ายเสาร์น้อย คลองลำอ้ายเสาร์ใหญ่ และคลองแหลมกะเจา ซึ่งคลองเหล่านี้เป็นคลองธรรมชาติส่วนใหญ่จะตื้นเขิน บางคลองจะไม่มีน้ำในฤดูแล้งแต่ก็มีคลองชลประทาน ซึ่งเป็นคลองส่งน้ำมาจากเขื่อนวชิราลงกรณ์ จังหวัดกาญจนบุรี ที่ผ่านพื้นที่อำเภอดอนตูมหลายสายด้วยกันทั้งยังมีลำราง คลองซอย เพื่อส่งน้ำไปใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะกับการเกษตรกรรม โดยมีน้ำธรรมชาติในฤดูฝน และน้ำจากคลองชลประทานในฤดูแล้ง

2.2.4 ภูมิอากาศ สภาพดินฟ้า อากาศ ของอำเภอดอนตูม มี 3 ฤดูกาล เช่นเดียวกับท้องที่ทั่วๆไปในภาคกลาง คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน

Copyright by Mahidol University

2.3 การปกครอง

2.3.1 ด้านการปกครอง แบ่งการบริหารราชการส่วนภูมิภาค

ตำบล 8 ตำบล หมู่บ้าน 68 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลสามง่าม มี 12 หมู่บ้าน ตำบลลำเหย มี 15 หมู่บ้าน ตำบลดอนพุทรา มี 10 หมู่บ้าน ตำบลห้วยพระ มี 8 หมู่บ้าน ตำบลห้วยด้วน มี 7 หมู่บ้าน ตำบลบ้านหลวง มี 5 หมู่บ้าน ตำบลดอนรวก มี 5 หมู่บ้าน ตำบลลำลูกบัว มี 6 หมู่บ้าน

2.3.2 การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

2.3.2.1 สุขาภิบาล 1 แห่ง ตำบลในสุขาภิบาลมี 2 ตำบล 18 หมู่บ้าน คือ ตำบลสามง่าม มี 12 หมู่บ้าน ตำบลลำลูกบัว มี 6 หมู่บ้าน

2.3.2.2 สภาตำบล 6 แห่ง คือ สภาตำบลลำเหย สภาตำบลดอนพุทรา สภาตำบลห้วยพระ สภาตำบลห้วยด้วน สภาตำบลห้วยด้วน สภาตำบลบ้านหลวง และสภาตำบลดอนรวก

2.4 ประชากร การศึกษา และสาธารณสุข

ประชากรในอำเภอมีจำนวน 40,822 คน ชาย 19,677 คน หญิง 21,145 คน (พ.ศ. 2539)

การศึกษา ในอำเภอดอนตูมมีโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา 2 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 25 แห่ง และโรงเรียนราษฎร์ 2 แห่ง

การสาธารณสุข มีโรงพยาบาล 1 แห่ง (โรงพยาบาลดอนตูม) สถานีอนามัย 9 แห่ง และศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน 67 แห่ง

2.5 การคมนาคม การสื่อสาร และสาธารณูปโภค

2.5.1 การคมนาคม ระหว่างอำเภอกับจังหวัด

2.5.1.1 ทางบก มี 2 ทาง คือ ทางถนนมาลัยแมน-คงทอง ระยะทาง 30 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอด เป็นทางหลวงแผ่นดินใช้เวลาเดินทางโดยรถเมล์ประมาณ 30 นาที และทางถนนนครปฐม-สามง่าม ระยะทาง 17 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอด เป็นทางหลวงแผ่นดินใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 15 นาที ส่วนการคมนาคมภายในอำเภอกับตำบล หมู่บ้าน มีถนนติดต่อกับตำบล หมู่บ้านได้ทุกตำบล หมู่บ้าน

2.5.1.2 การสื่อสาร มีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข 1 แห่ง ด้านโทรศัพท์เริ่มติดตั้งใช้ในปี 2530 และมีโทรศัพท์สาธารณะรวม 4 แห่ง

Copyright by Mahidol University

2.5.1.3 การสาธารณูปโภค มีไฟฟ้าทุกตำบล ซึ่งเป็นของรัฐวิสาหกิจ และมีประปา 1 แห่ง เป็นของสุขาภิบาลสามง่าม

2.6 เศรษฐกิจ

ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนอยู่ในเกณฑ์ดีแต่มีปัญหาบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ การคมนาคมอยู่บ้าง ปัญหาเกษตรกรถูกเอาเปรียบในเรื่องราคาผลผลิต เช่น อ้อย สุกร ตกต่ำ ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาทางการเงิน

ด้านการเกษตร พื้นที่ถือครองทั้งอำเภอ 105,770 ไร่ แบ่งเป็น พื้นที่ทำการเกษตร 86,058 ไร่ ทำนา 51,635 ไร่ พืชไร่ เช่น อ้อย กระถิน 13,174 ไร่ และพืชอื่นๆ เช่น พืชผัก ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้ประดับ 21,749 ไร่

ด้านการประมง ราษฎรประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์น้ำ คือ ปลา เช่น ปลานิล ปลาดุก ปลาตะเพียน และเลี้ยงกุ้ง เช่น กุ้งก้ามกาม และการปศุสัตว์ มีสัตว์เลี้ยง ได้แก่ สุกร ไก่ เป็ด โค กระบือ ห่าน

การอุตสาหกรรม ในเขตอำเภอดอนตูมมีบริษัท 10 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นโรงงานเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง มีห้างหุ้นส่วน 8 แห่ง มีธนาคาร 1 แห่ง คือ ธนาคารกรุงเทพ สาขาดอนตูม

2.7 การศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาคริตส์บ้าง โดยทั่วไปแล้วประเพณีต่างๆ ยังเป็นแบบพื้นบ้านที่สืบต่อจากอดีต เช่น อุปสมบท สงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ ซึ่งเป็นประเพณีแบบภาคกลางทั่วไป สำหรับวัดที่สำคัญ ได้แก่ วัดสามง่าม มีพื้นที่ 94 ไร่ 3 งาน 60 ตารางวา สร้างเมื่อปีพ.ศ. 2444 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีหลวงพ่อเต๋ คงทองเป็นพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงยิ่งของจังหวัดนครปฐม คู่มากับหลวงพ่อเงิน วัดดอนยายหอม หลวงพ่อเต๋ คงทอง ท่านคือผู้สร้างวัดสามง่าม จากวัดเล็กๆ ในป่าดงจนมาเป็นวัดใหญ่รู้จักกันทั่วประเทศ ในอำเภอดอนตูมซึ่งมีทางแยกหลักกิโลเมตรที่ 78 ของถนนมาลัยแมนเข้าสู่อำเภอดอนตูมและวัดสามง่ามอีก 9 กิโลเมตร หลวงพ่อเต๋ท่านเกิดเมื่อปี พ.ศ. 2434 ที่ตำบลสามง่าม ปัจจุบันท่านมรณะภาพไปแล้วโดยเป็นที่เคารพสักการะของสานุศิษย์จำนวนมาก ท่านได้สร้างสิ่งสาธารณูปโยชน์ไว้มาก เกือบจะเรียกได้ว่าสาธารณูประโยชน์ทั้งอำเภอนั้น สร้างด้วยเงินของหลวงพ่อเต๋ คงทอง เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน สนานีตำรวจ ที่ว่าการอำเภอ ฯลฯ

Copyright by Mahidol University

นอกจากนี้ ยังมีประเพณีที่น่าสนใจของชาวไทยโซ่งที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และในปัจจุบันก็ยังปฏิบัติกันอยู่ นับว่าเป็นประเพณีที่น่าสนใจ เช่น พิธีเสนเรือน พิธีแต่งงาน พิธีศพ เป็นต้น (สุขาภิบาลสามง่าม, 2539: 1-9)

3. ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านแหลมกะเจา 2

3.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

3.1.1 ที่ตั้ง หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตั้งอยู่ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม หมู่บ้านอยู่ห่างจากที่ตั้งอำเภอดอนตูมประมาณ 3 กิโลเมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดนครปฐม 23 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ 4 บ้านลำลูกบัว
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ 3 บ้านต้นสำโรง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 5 บ้านหนองน้ำเปรี้ยว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 1 บ้านแหลมกะเจา 1

3.1.2 ขนาด หมู่บ้านมีเนื้อที่ 756 ไร่ ขอบเขตพื้นที่เป็นวงกลม เป็นที่ราบ น้ำท่วมขัง ทิศเหนือและทิศตะวันออกพื้นที่เป็นที่ลุ่ม และทุ่งนา ส่วนทิศตะวันตกเป็นที่ลุ่ม มีถนนลาดยางตัดผ่าน และทิศใต้เป็นที่ดอนและที่ลุ่ม สมัยก่อนเป็นที่นาแต่มาปัจจุบันนี้เปลี่ยนมาเป็นบ่อเลี้ยงกุ้งแทน

ในหมู่บ้านมีคลองซอยผ่าน 2 สาย คือ สายที่ 1 เป็นคลองที่กรมชลประทานขุดมาให้โรงเรียนแหลมกะเจาใช้ และขุดต่อไปยังหมู่บ้านชาวไทยโซ่งได้ใช้น้ำด้วย โดยคลองเส้นนี้ผ่านหน้าหมู่บ้าน คลองสายที่ 2 กรมชลประทานขุดให้ผ่านด้านหลังหมู่บ้าน คลองทั้งสองเส้นเป็นคลองที่ขุดซอยออกมาจากคลองชลประทาน

3.2 การคมนาคม

มีรถประจำทางวิ่งผ่านหมู่บ้าน 1 สาย คือ สายไผ่ประทุน-นครปฐม เป็นรถสองแถวสีเหลือง ค่าบริการจากหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ไปนครปฐม ราคา 12 บาท ถ้าเป็นเด็กนักเรียนเสียครึ่งราคา ใช้ระยะเวลาไปนครปฐมประมาณ 45 นาที รถจะวิ่งผ่านทุกครึ่งชั่วโมง

สำหรับการคมนาคมภายในหมู่บ้านใช้การเดินเท้าไปมาหาสู่กัน เนื่องจากว่าแต่ละครัวเรือนนั้นอยู่ใกล้กัน ถนนที่ใช้ภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางซึ่งได้เงินมาจากงบประมาณพัฒนาจังหวัดของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สุขาภิบาลตำบลสามง่าม ส่วนเส้นทางไปป่าช้าเป็น

Copyright by Mahidol University

ถนนลูกรัง การติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงจะใช้รถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์และจักรยาน ส่วนการขนส่งภายในหมู่บ้าน เช่น การบรรทุกข้าวเปลือกจะมีรถของโรงสีมาบริการ

ชาวไทยโซ่งที่บ้านแหลมกะเจา 2 นอกจากติดต่อกันเองภายในหมู่บ้าน ทั้งญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านแล้ว ยังมีการติดต่อกับชาวไทยโซ่งที่หมู่บ้านอื่น เช่น หมู่บ้านดอนทอง หมู่บ้านดอนยอ หมู่บ้านไผ่หูช้าง หมู่บ้านเกาะแรต เป็นต้น การติดต่อนั้นเป็นไปในทำนองเยี่ยมเยียน รวมทั้งเป็นการติดต่อในเรื่องขอความช่วยเหลือในพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว เป็นต้น โดยไปเยี่ยมเยียนกันเป็นหมู่เหล่า นอกจากนี้ชาวไทยโซ่งยังได้ติดต่อกับคนไทยในหมู่บ้านใกล้เคียงอีกด้วย เช่น หมู่บ้านแหลมกะเจา 1 หมู่บ้านต้นสำโรง หมู่บ้านลำลูกบัว เป็นต้น

3.3 ลักษณะทางสังคม และการตั้งบ้านเรือน

หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 มีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้อง หรือลูกหลานที่แต่งงานแล้วแยกไปปลูกเรือนขึ้นใกล้ๆ กับเรือนพ่อแม่ ที่ตั้งบ้านเรือนกับที่ทำกินจะแยกกัน โดยที่นาอยู่ท้ายหมู่บ้านทางด้านทิศตะวันตก บ่อเลี้ยงกุ้งและบ่อเลี้ยงปลาอยู่ทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ในหมู่บ้านมีถนนผ่ากลางซึ่งเป็นถนนลาดยาง โดยบ้านเรือนจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกกับทิศตะวันตกของฝั่งถนน ส่วนทิศเหนือชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านสามารถเดินทางไปหมู่บ้านหนองน้ำเปรี้ยว และหมู่บ้านดอนยอได้

ด้านการปกครองหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้าน 1 คน คือ นายสะอาด ตรีอินทอง มีนายสมวย ตรีอินทอง กับนายสนั่น ตรีอินทองเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านปกครองแบบพี่น้องช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ผ่านพ้นไปด้วยดี นอกจากนี้ยังได้มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่มาจากการเลือกตั้งอีกคณะหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถและเป็นที่นับถือของคนในหมู่บ้าน ดังนี้

นายสะอาด ตรีอินทอง	ประธานและกรรมการฝ่ายกิจการปกครอง
นายสมวย ตรีอินทอง	รองประธานและกรรมการฝ่ายกิจการพัฒนาส่งเสริมอาชีพ
นายสนั่น ตรีอินทอง	กรรมการฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบ
นายเวียง ตรีอินทอง	กรรมการฝ่ายกิจการการคลัง
นายเดียน ตรีอินทอง	กรรมการฝ่ายกิจการสวัสดิการ และสังคม
นายจำปี สมตัว	กรรมการฝ่ายกิจการสาธารณสุข
นายนิล ตรีอินทอง	กรรมการฝ่ายกิจการการศึกษา และวัฒนธรรม

Copyright by Mahidol University

นางสาวเทียน ตรีอินทอง กรรมการฝ่ายกิจการการสตรี

คณะกรรมการคณะนี้แม้ว่าจะแบ่งหน้าที่การงานแล้วก็ตาม แต่เมื่อมีงานหรือกิจกรรมก็จะช่วยเหลือ ร่วมมือทำงานอย่างเต็มที่ ภายในหมู่บ้านมีกิจกรรมสาธารณะ เช่น การจัดอุปกรณ์ โต๊ะ เก้าอี้ หม้อ ไว้เป็นของส่วนกลางเพื่อไว้ใช้ภายในหมู่บ้าน เมื่อใครต้องการที่จะใช้ก็จะมายืมกับผู้ใหญ่บ้าน และมีกิจกรรมกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มบริการ

1. กลุ่มสหกรณ์ มีนายจำปี สมตัว เป็นผู้ที่รับผิดชอบ
2. กลุ่มแม่บ้าน มีนางเริง ตรีอินทอง เป็นประธานซึ่งเป็นของกลุ่มสตรีตำบลลำลูกบัว
3. กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน เป็นคณะกรรมการลูกเสือชาวบ้านตำบลลำลูกบัว

กลุ่มเศรษฐกิจสังคม

1. กลุ่มฌาปนกิจ มีผู้ใหญ่สะอาด ตรีอินทอง เป็นผู้รับผิดชอบ
2. กลุ่มเกษตร มีสหกรณ์เพื่อการเกษตร เป็นผู้รับผิดชอบ
3. กลุ่ม ธ.ก.ส. มีนายปฐมพงศ์ ตรีอินทอง เป็นผู้รับผิดชอบ

กลุ่มกองทุน

1. กองทุนสุขาภิบาล มีนายสะอาด ตรีอินทอง เป็นเงินทุนหมุนเวียน เช่น ซื้อส้วม โอ่งน้ำ ถังขยะ เป็นต้น โดยชาวบ้านมาเอาเงินจากผู้ใหญ่แล้วผ่อนโดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย
2. กองทุนโภชนาการ นางสาวเทียน ตรีอินทอง ปัจจุบันนี้ไม่มีเงินเหลืออยู่แล้วแต่ก็ยังมีกลุ่มอยู่
3. บัตรสุขภาพ ใช้ได้ทั้งสถานีอนามัยและโรงพยาบาล มี 3 ประเภท คือ ซื้อเอง ผู้นำชุมชน และอาสาสมัคร

กองทุนยา ตั้งอยู่ที่บ้านนางสาวเทียน ตรีอินทอง จำหน่ายยาแผนปัจจุบัน

การจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชาวบ้านและหมู่บ้าน กลุ่มต่างๆ นี้เกิดจากความสามัคคีรวมกลุ่ม ช่วยเหลือกัน ถ้ามีปัญหาหรือว่าอุปสรรคก็จะมีการเรียกประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันแก้ปัญหา

Copyright by Mahidol University

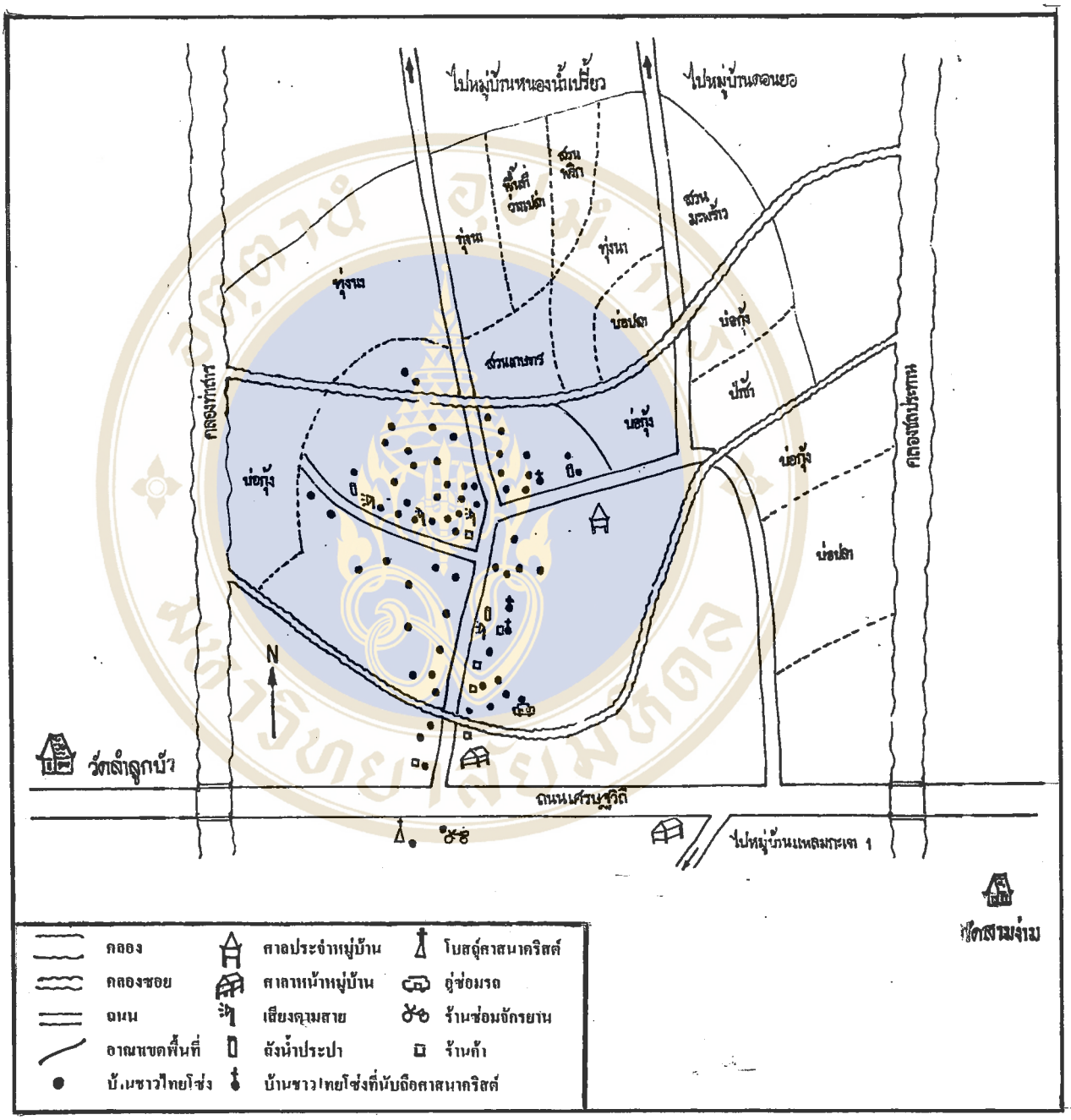

แผนภูมิที่ 2 แสดงลักษณะการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านแหลมกะเจา 2

Copyright by Mahidol University

3.4 ประวัติหมู่บ้าน

นางโทน จันทร์ลัง อายุ 57 ปี ซึ่งเป็นหลานของผู้มาอาศัยที่หมู่บ้านแหลมกะเจาเป็นคนแรก ได้เล่าว่า เดิมชาวไทยโซ่งอาศัยอยู่ที่เพชรบุรีแต่ที่ทำกินมีไม่เพียงพอ และบางครอบครัวมีลูกมากทำให้ลำบากจึงคิดไปจับจองที่ทำกินใหม่ โดยเริ่มอพยพมาจากหมู่บ้านทับคาง ตำบลทับคาง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เดินทางอพยพโดยทางเกวียน คนเดินหาบข้าวของเครื่องใช้มาด้วย ค่ำที่ไหนก็นอนที่นั้น การเดินทางใช้ระยะเวลาหลายวันเมื่อเดินทางมาก็มาพักที่ดอนยอก่อน เนื่องจากว่าที่ดอนยอมีชาวไทยโซ่งที่เดินทางมาอยู่ก่อนซึ่งเป็นญาติพี่น้องกัน การมาพักที่ดอนยอนี้ก็อาศัยอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้นก็ต้องเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ เพราะว่าที่ดอนยอมีคลองล้อมรอบทำให้ชาวไทยโซ่งกลัวลูกตกน้ำ ดังนั้นจึงได้เดินทางมาหาที่ใหม่ซึ่งเป็นที่อยู่ในปัจจุบัน และมีความเห็นพ้องกันว่าที่ตรงนี้ดีกว่าดอนยอเนื่องจากไม่มีคลองล้อมรอบ

ชาวไทยโซ่งที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากครั้งแรกมี 5 ครอบครัว เริ่มถากถางจับจองที่ดินเป็นเจ้าของโดยครอบครัวไหนขยันก็จะจับจองที่ดินได้มาก ต่อมามีครอบครัวอื่นๆได้อพยพตามมาอยู่ด้วย หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มมีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านเพื่อปกครองและดูแลหมู่บ้าน ซึ่งผู้ใหญ่คนแรกชื่อว่า นายหุ่น จนกระทั่งปัจจุบันนี้มีผู้ใหญ่บ้าน 8 คน คนปัจจุบันมีชื่อว่า นายสะอาด ตรีอินทอง เมื่อมีการเลิกทาสแล้วได้มีการใช้นามสกุล นามสกุลที่ใช้กันอยู่มากคือ “ตรีอินทอง” เป็นนามสกุลที่มาจากผู้ใหญ่ “กรี” หลังจากผู้ใหญ่กรี เสียชีวิต ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านก็ใช้นามสกุลนี้มาจนถึงปัจจุบัน

ที่มาของชื่อหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ก็เนื่องจากว่า ตอนที่ชาวไทยโซ่งอาศัยอยู่ที่เพชรบุรีนั้นอยู่ที่บ้านแหลม ก็นำเอาคำว่า “แหลม” มาตั้งชื่อด้วย ส่วนคำว่า “กระเจา” เป็นเพราะว่าที่ตรงนี้มีต้นกระเจามาก ซึ่งชาวไทยโซ่งที่หมู่บ้านเรียกว่า “กอมะเส็ง” ก็ตั้งรวมกันเป็น “แหลมกะเจา” ส่วนหมู่ 2 ก็เป็นเพราะเดิมหมู่บ้านนี้ชื่อว่าบ้านแหลมกะเจาหมู่ที่ 9 ขึ้นอยู่กับตำบลสามง่าม แต่พอมาในปี พ.ศ. 2529 ได้เปลี่ยนมาเป็นตำบลลำลูกบัว จึงได้มีการเปลี่ยนจากเดิมหมู่ที่ 9 ก็มาเป็นหมู่ที่ 2 เนื่องจากว่ามีหมู่บ้านแหลมกะเจา 1 ซึ่งเป็นหมู่บ้านของคนไทย (แต่ก่อนเป็นหมู่ที่ 7 ขึ้นอยู่กับตำบลสามง่ามเหมือนกัน)

Copyright by Mahidol University

4. ลักษณะทางประชากร การศึกษา และการสาธารณสุข

4.1 ลักษณะทางประชากร

จำนวนประชากรของหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 จากข้อมูลสาธารณสุขประจำสถานีอนามัยตำบลลำลูกบัว พ.ศ. 2539 ประชากรหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 มี 69 ครัวเรือน มีจำนวนประชากร 528 คน ชาย 251 คน หญิง 286 คน ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยโซ่ง ส่วนที่เป็นคนไทยก็เป็นเขย สะใภ้ ซึ่งก็มีไม่มากนัก

4.2 การศึกษา

ชาวไทยโซ่งได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ คือ มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยส่วนมากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรที่รัฐบาลกำหนดให้เรียน และการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน เด็กในหมู่บ้านไปเรียนที่โรงเรียนบ้านแหลมกะเจา ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 ปัจจุบันมีชั้นอนุบาลด้วย มีครู 6 คน นักการภารโรง 1 คน เด็กนักเรียนสามารถเดินทางไปโรงเรียน 2 เส้นทาง คือ เดินและขี่จักรยานออกจากหมู่บ้านตามถนนลาดยางสายเศรษฐวิถี ประมาณ 1 กิโลเมตร อีกเส้นทาง คือเดินหรือขี่จักรยานออกมาทางหลังป่าช้า ซึ่งเป็นถนนลูกรัง ประมาณ 1 กิโลเมตร ส่วนมากเด็กๆ ในหมู่บ้านนิยมไปโรงเรียนทางถนนลาดยางมากกว่า นอกจากจะมีเด็กชาวไทยโซ่งเรียนแล้ว ยังมีเด็กที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย เช่น หมู่บ้านแหลมกะเจา 1 หนองน้ำเปรี้ยว ต้นสำโรง เป็นต้น โดยทั่วไปเด็กชาวไทยโซ่งจะเข้าเรียนตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ อายุ 7 ปี พ่อแม่นิยมให้เด็กมาเรียนที่โรงเรียนบ้านแหลมกะเจา เนื่องจากใกล้บ้าน การเดินทางสะดวก

เมื่อจบการศึกษาระดับประถมศึกษาแล้ว ชาวไทยโซ่งก็ต้องการให้ลูกเรียนต่อระดับมัธยมเหมือนกับชาวไทยโซ่งโดยทั่วไป โรงเรียนที่เด็กชาวไทยโซ่งไปเรียนต่อมีทั้งสายสามัญและสายอาชีพ สายสามัญ เช่น โรงเรียนคงทองวิทยา ซึ่งมีระยะทางจากหมู่บ้านไปโรงเรียนประมาณ 3 กิโลเมตร การเดินทางสะดวกเนื่องจากว่ามีรถประจำทาง อัตราค่าบริการ 3 บาท นอกจากนี้มีโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัยที่เด็กชาวไทยโซ่งไปเรียน อัตราค่าบริการ 7 บาท ส่วนสายอาชีพนิยมเรียนที่วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีนครปฐม การเดินทางก็ไปรถประจำทางสายเดียวกัน ระยะทางประมาณ 23 กิโลเมตร นอกจากนี้โรงเรียนสหบำรุงก็เป็นอีกโรงเรียนหนึ่งที่เด็กชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านบางคนไปเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนคริสต์ โดยเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลประถมศึกษาปีที่ 1-6 และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

Copyright by Mahidol University

ส่วนการเรียนนอกระบบนั้น ชาวไทยโซ่งมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การทำมาหากิน งานหัตถกรรม เครื่องใช้ไม้สอยที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และใช้ในงานพิธีกรรม หรือบางครอบครัวเป็นหมอพื้นบ้านก็ถ่ายทอดวิธีการรักษาให้ลูก หลาน รวมทั้งเขย ปัจจุบันนี้ชาวไทยโซ่งได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยให้ลูกเรียนต่อทั้งสายสามัญ คือ ในระดับมัธยมศึกษาแล้วสอบเข้ามหาลัย หรือเรียนต่อในสายอาชีพ เช่น วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีนครปฐม

ประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนอยู่บ้างโดยเฉพาะผู้สูงอายุ แต่พวกเขาก็พูดภาษาไทยได้

4.3 การสาธารณสุข

หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ไม่มีสถานีอนามัยภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านไปใช้บริการของสถานีอนามัยตำบลลำลูกบัว ซึ่งระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร มีเจ้าหน้าที่ประจำ 5 คน ผู้ชาย 1 คน คือ นายสัมพันธ์ หังสสุต ผู้หญิง 4 คน คือ นางประไพ หังสสุต นางเสาวนีย์ พรภคกุล นาวสาวชวาลา สามงามน้อย และนางกันยา พันธุ์ภักดี โดยเจ้าหน้าที่แต่ละคนจะมีหมู่บ้านที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง ซึ่งหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 อยู่ในความรับผิดชอบของนายสัมพันธ์ หังสสุต

ภายในหมู่บ้านมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) ตั้งอยู่ที่บ้านนางสาวเทียน ตรีอินทอง มีนายจำปี สมตัวเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทำหน้าที่รักษาพยาบาลเบื้องต้น เช่น ทำแผล วัดความดัน รวมทั้งนำผู้ป่วยหรือผู้ประสบอุบัติเหตุไปรักษาที่อนามัย ส่วนนายสมวย ตรีอินทอง นายเวียง ตรีอินทอง นายเคียน ตรีอินทอง และนางสาวเทียน ตรีอินทอง เป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (ผสส.) ทำหน้าที่กระจายข่าวสาธาณสุข ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขกับชาวบ้าน เป็นต้น และในหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งกองทุนยาขึ้นที่บ้านนางสาวเทียน ตรีอินทอง ซึ่งกองทุนยานี้เป็นสถานที่จำหน่ายยาในราคาถูก โดยสมัยก่อนจะซื้อยามาจากโรงพยาบาลดอนตูม แต่ปัจจุบันซื้อจากร้านขายยาที่ตลาดนครปฐม

นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีการรักษาพยาบาลกับหมอพื้นบ้านด้วย ชื่อ นายใบ ตรีอินทอง อายุ 74 ปี เป็นผู้เชี่ยวชาญในการรักษาอาการเคล็ด ขัดยอก ใช้วิธีการรักษาโดยต้มยาหม้อเป่า หรือพ่น คาถาอาคม สมุนไพร ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวไทยโซ่งและคนไทยในหมู่บ้านใกล้เคียง

การรักษาพยาบาลของชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านนี้ นิยมรักษาทั้งหมอพื้นบ้านและรักษาแผนปัจจุบัน โดยการรักษาด้วยแผนปัจจุบันจะไปรักษาที่สถานีอนามัยตำบลลำลูกบัวและโรงพยาบาลดอนตูม หรือโรงพยาบาลนครปฐม ส่วนโรงพยาบาลเอกชนก็มีไปบ้างแต่ก็น้อย

Copyright by Mahidol University

ในหมู่บ้านมีเสียงตามสายที่ตั้งอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่สะอาด ตรีอินทอง เป็นการจัดระบบการกระจายข่าวกันเองภายในหมู่บ้าน

ทางด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าเข้าหมู่บ้านในปีพ.ศ. 2521 ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน ส่วนประปามีขึ้นในปีพ.ศ. 2532 ในหมู่บ้านมี 2 ครัวเรือนที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้เนื่องจากแยกบ้านออกไปนอกเส้นทาง ชาวไทยโซ่งนิยมรอน้ำฝนเก็บใส่โอ่งเก็บไว้กินจะตั้งอยู่รอบๆ บริเวณบ้าน สำหรับส้วมนั้นมีใช้ทุกครัวเรือนส่วนมากใช้ส้วมซึมจะสร้างแยกออกจากตัวเรือน ในเรื่องการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิดนั้น ชาวไทยโซ่งนิยมการคุมกำเนิดโดยการกินยาคุม รองลงมาคือ การฉีดยาคุม และการทำหมันหญิง

5. ลักษณะทั่วไปทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรม โดยชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ การเลี้ยงกุ้งก้ามกราม การเลี้ยงปลา อาชีพรอง คือ การทำนา นอกจากนี้มีการเลี้ยงหมู ไก่เป็ด บ้างเล็กน้อยไว้สำหรับบริโภค บางบ้านปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคภายในครอบครัว แจกจ่ายญาติพี่น้องหรือไว้ขายเป็นรายได้เสริม นอกจากนี้ก็ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป หรือการทำหัตถกรรม

การถือครองที่ดิน ชาวไทยโซ่งมีที่ดินเป็นของตนเองซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษเอกสารสิทธิ์ที่ได้รับเป็นโฉนด จากการสอบถามทราบว่านายยอ ตรีอินทอง เป็นผู้ที่มีที่ดินมากที่สุดจำนวน 70 ไร่ ส่วนผู้ที่มีที่ดินน้อยมีประมาณ 5 ไร่ และผู้ที่ไม่มีที่ดินมี 2 ครัวเรือน

ชาวไทยโซ่งนิยมทำมาหากินในที่ดินของตนเอง ส่วนผู้ที่มีที่ดินน้อย หรือไม่มีก็ประกอบอาชีพรับจ้าง ซึ่งเป็นพวกที่อพยพเข้ามาทีหลัง การเช่าที่ดินทำกินส่วนมากจะเช่าที่ดินของคนในหมู่บ้าน โดยเช่าทำนาไร่ละ 300 บาทต่อปี ถ้าเช่าสำหรับเลี้ยงกุ้งไร่ละ 1,000-1,500 บาทต่อปี

5.1 การทำนาข้าว

ข้าวที่ชาวไทยโซ่งนิยมปลูก คือ ข้าวจ้าวพันธุ์กข.ชัยนาท เพราะว่าต้นแข็งแรงและเมล็ดข้าวสวย ชาวไทยโซ่งนิยมทำนาหว่านปีละ 2 ครั้ง นิยมใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์สูตร 16-16-20 ตราหัววัวคันไถและใช้ยาปราบศัตรูพืช โดยหาซื้อได้จากร้านค้าทั่วไป

ปัจจุบันชาวไทยโซ่งได้เลิกทำนากันมาก เนื่องจากว่าทำนาแล้วขาดทุน หรือได้กำไรน้อย จึงเป็นสาเหตุให้เปลี่ยนที่นามาเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ทำให้เหลือครอบครัวที่ทำนาเป็นอาชีพหลักอยู่น้อย

Copyright by Mahidol University

5.2 การทำไร่อ้อย

อ้อยที่นิยมปลูกเป็นอ้อยพันธุ์ 200 ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ต้องการของโรงงาน และมีความต้านทานความแห้งแล้ง ส่วนพันธุ์จีนแดงชาวไทยโซ่งไม่นิยมปลูกเพราะเวลาอ้อยโดต้นจะล้มง่าย นิยมใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์สูตร 21-0-0 ตราหัววัวคันไถ โดยหาซื้อได้จากร้านค้าทั่วไปทั้งในอำเภอ และจังหวัด

อ้อยที่ปลูกสามารถตัดได้ติดต่อกัน 3 ปี ตัดปีละครั้ง อ้อยปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคม และตัดในเดือนกุมภาพันธ์ การปลูกใช้เวลาประมาณ 10 เดือน จึงตัดอ้อยได้ เพราะว่าต้องควบคุมอ้อยให้มีความหวานตามที่โรงงานต้องการ การตัดอ้อยส่วนใหญ่จะจ้างแรงงานทางภาคอีสาน โดยจ้างตัดเป็นมัด 100 มัดต่ 50 บาท ซึ่งใน 1 มัดมีอ้อย 10 ลำ ไม่นิยมการจ้างแบบเหมา อ้อยที่ตัดเสร็จเรียบร้อยจะนำไปขายให้โรงงานที่บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี การปลูกอ้อยจะมีหัวหน้าโควต้าอ้อยเป็นผู้แนะนำและจัดการ เช่น หาคนงานตัดอ้อย บรรทุกอ้อยเข้าโรงงาน หัวหน้าโควต้าอ้อยชื่อ ผู้ใหญ่เล้งอยู่ที่บ้านน้อย ผู้ใหญ่เล้งจะเป็นผู้ลงทุนให้ก่อนเมื่อตัดอ้อยขายได้เงินก็จะมาใช้หนี้ โดยไม่เสียดอกเบี้ย การปลูกอ้อยปีที่ 2 ปีที่ 3 จะมีรายได้มากกว่าปีแรก เนื่องจากปีแรกต้องใช้เงินลงทุนมาก เช่น ค่าไถ พันธุ์อ้อย ปุ๋ย เป็นต้น

นอกจากนี้มีการปลูกพืชสวนครัว เช่น มะเขือ แตงกวา พริก กระเพรา เป็นต้น ซึ่งมีเพียงบางครอบครัวเท่านั้น พืชสวนครัวนี้ส่วนใหญ่ปลูกไว้บริโภคภายในครอบครัว

5.3 การเลี้ยงกุ้งก้ามกราม

เป็นอาชีพใหม่ที่ยังนิยมกันไม่กี่ครอบครัว เนื่องจากต้นทุนสูง ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยง 4 เดือน สามารถลากกุ้งตัวใหญ่ขายได้ก่อน ต่อจากนั้นอีก 1 เดือนก็ลากกุ้งขายได้อีก ชาวไทยโซ่งสามารถลากกุ้งขายได้ 4-5 ครั้งจึงล้างบ่อ ราคาขายกุ้งที่ลากครั้งแรกจะถูกกว่าครั้งต่อไป เพราะว่ากุ้งตัวเล็ก การลากครั้งต่อไปกุ้งตัวใหญ่ขึ้นก็ขายได้ราคาดี การเลี้ยงกุ้งของชาวไทยโซ่งเริ่มจากเห็นคนไทยเลี้ยงแล้วมีรายได้ดีจึงทำตามกันมาและที่สำคัญ คือ ทำนาแล้วไม่ได้ผลตอบแทนที่ดีแล้วปล่อยนาทิ้งไว้หลายปีจึงเปลี่ยนมาทำเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง นอกจากเลี้ยงกุ้งก้ามกรามแล้วชาวไทยโซ่งได้เริ่มเลี้ยงกุ้งกุลาดำด้วย แต่ยังเลี้ยงกันไม่มากเนื่องจากว่าต้นทุนในการเลี้ยงสูง

5.4 การเลี้ยงปลา

เป็นอาชีพที่เริ่มทำกันโดยมีเกษตรแม่บ้านเป็นผู้แนะนำ ปลาที่เลี้ยงส่วนมากเป็นปลานิล เป็นปลาที่เลี้ยงง่าย ใช้ระยะเวลาเลี้ยงประมาณ 10-12 เดือน ก็ลากปลาขายได้ โดยลากปลา

Copyright by Mahidol University

ขายในช่วงเดือนพฤศจิกายน หรือธันวาคม ปลาจะไปขายที่ตลาดบางเลน ราคาแล้วแต่ขนาดของปลา สำหรับเงินลงทุนชาวไทยโซ่งกู้มาจากสหกรณ์การเกษตร บ่อเลี้ยงปลาก็ดัดแปลงมาจากที่นา

5.5 การทำหัตถกรรม

เป็นอาชีพสำหรับแม่บ้านที่รวมกลุ่มกันทำตามความต้องการของชาวสหรัฐอเมริกา เริ่มทำขึ้นในปีพ.ศ. 2504 มีอาจารย์อรัญและอาจารย์โจน ยูแบงค์ ซึ่งเป็นมิชชันนารีที่เข้ามาทำงานในหมู่บ้านเป็นผู้ริเริ่มเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในหมู่บ้าน ได้ปรึกษากับอาจารย์มนตรีและอาจารย์เจนนี่ โมชดารา โดยอาจารย์เจนนี่เสนอให้ทำเครื่องประดับตกแต่งต้นคริสตมาสขายในกรุงเทพ เริ่มทำที่บ้านป้าอยู่ซึ่งเป็นคริสเตียนคนแรกในหมู่บ้าน เงินทุนมาจากอาจารย์เจนนี่เมื่อขายได้ก็หักต้นทุน ส่วนกำไรก็แบ่งกัน

ในปีพ.ศ. 2510 อาจารย์ไมตรีเสนอให้ทำกางเกงขายในบริษัทของตนเอง โดยซื้อจักรเย็บผ้าให้ชาวไทยโซ่ง 6 หลัง และสอนวิธีการใช้ พอขายกางเกงได้ก็หักค่าจักรเย็บผ้า ทำได้ปีกว่าอาจารย์เจนนี่ก็ไปญี่ปุ่นและยกจักรเย็บผ้าให้ชาวไทยโซ่ง และได้ทำตุ๊กตารูปสัตว์ต่างๆ ต่อมาหม่อมดุษฎี บริพัตร ณ อยุธยาได้แนะนำให้ปักลายข้างหมอน ต่อมาอาจารย์โจนมีความคิดว่าให้ใช้ผ้ามาทำเป็นลายแบบเฉพาะของชาวไทยโซ่งที่พบจากเสื้อฮี เย็บเป็นรูปแบบต่างๆ จนเป็นที่สนใจของคนกรุงเทพฯ จึงทำกันมากขึ้นและได้เปิดร้านขายสินค้าชาวไทยโซ่งที่โรงแรมดุสิตธานี นอกจากนี้มีครอบครัวชาร์ล มัลล์ มาช่วยจัดระเบียบทำหัตถกรรม โดยใช้บ้านอาจารย์โจนที่คริสตจักรสามแยกเป็นศูนย์กลางในการตรวจหัตถกรรมก่อนนำไปขาย จะนำมาทุกวันเสาร์ อาจารย์ยงยุทธ คัมภีร์ระช่วยในการโฆษณาขายสินค้า ต่อมาร้านค้าที่โรงแรมดุสิตธานีได้เลิกกิจการ สำหรับการทำงานของครอบครัวมัลล์ได้ใช้หมู่บ้านแหลมกะเจาเป็นศูนย์กลาง ต่อมาอาจารย์มาเรียนแมคแอนแอลแลน เข้ามาช่วยดำเนินงานโดยให้มีการออกแบบเป็นลายปักต่างๆ ที่เป็นลายเฉพาะของชาวไทยโซ่ง และให้ชาวไทยโซ่งเป็นผู้ออกทุนเอง และเริ่มมองหาตลาดอื่นๆ มากขึ้น โดยที่โบสถ์นานาชาติในกรุงเทพฯ มีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีโครงการช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากจน และตั้งร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชาวเขา ขายทุกวันเสาร์ต้นเดือน อาจารย์มาเรียนแมคแอนได้เสนอขายหัตถกรรมของชาวไทยโซ่งกับโครงการนี้ ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่จะนำไปขายต่อยังต่างประเทศ โดยเป็นที่สนใจทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ แคนนาดา อเมริกา ที่เป็นลูกค้าประจำ

การทำหัตถกรรมส่วนมากจะทำกระเป๋า ที่รองแก้ว ตุ๊กตา เนื่องจากเป็นที่ต้องการของต่างประเทศ โดยทำครั้งละ 1,000 ชิ้น ต่อระยะเวลาที่กำหนด 2 เดือน ถ้าทำไม่ทันคนที่สั่งจะไม่รับของ ต้องแก้ปัญหาโดยจ้างคนในหมู่บ้านมาช่วย

Copyright by Mahidol University

5.6 การค้าขาย

ร้านค้าในหมู่บ้านมี 6 ร้าน เป็นร้านขายของชำ ขายอาหารประเภทก๋วยเตี๋ยว ส้มตำ ไก่ย่าง อาหารแห้ง อาหารสด สินค้าที่ขายจะซื้อมาจากตลาดดอนตูม หรือตลาดนครปฐม นอกจากจะค้าขายแล้วยังประกอบอาชีพอื่นๆ อีกด้วย เช่น ขับรถประจำทาง

5.7 กรรมกร

ส่วนมากทำงานที่โรงสีข้าวเจริญวัฒนาของเถ้าแก่เที่ยหมง แซ่ตั้ง เริ่มเข้างานเวลา 08.00-17.00 น. ชาวไทยโซ่งที่มาทำงานที่นี่เพราะมีความคุ้นเคย และรู้จักสนิทสนมกับเถ้าแก่ในช่วงที่ตัวเองนำข้าวมาขายที่โรงสี พอตอนนี้ไม่ได้ทำนาแล้วก็ประกอบอาชีพอย่างอื่นแทน ที่โรงสีมีสวัสดิการ เช่น ค่าล่วงเวลาขึ้นข้าวสาร และที่โรงสีจะมีข้าวเช้ากับข้าวกลางวันให้กิน รายได้ประมาณเดือนละ 3,000 บาท ถ้าใครมาทำงานทุกวันก็ได้ค่าตอบแทนพิเศษ

5.8 งานบริการ

ในหมู่บ้านมี 3 ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนี้ คือ ร้านซ่อมรถและตัดผุรถยนต์ ร้านซ่อมจักรยาน ร้านเสริมสวย ค่าบริการไม่แพง ลูกค้ามีทั้งชาวไทยโซ่งและคนไทย

5.9 อาชีพรับจ้าง

เป็นอาชีพที่ผู้ไม่มีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง หรือบางคนมีที่ทำกินเองแต่เมื่อมีเวลาว่างก็จะไปรับจ้างตามบ้าน งานรับจ้างส่วนมากจะเป็นลากกุ้ง ถางหญ้า พรวนดิน ขุดดิน โดยเริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น. คิดค่าแรงเป็นวันๆ ละ 100-150 บาท มีการรับจ้างทั้งในและนอกหมู่บ้าน การรับจ้างแบบเหมาจะมีรายได้ดีกว่าจ้างเป็นวัน

นอกจากนี้ชาวไทยโซ่งได้ประกอบอาชีพอย่างอื่น เช่น บุรุษไปรษณีย์ ภารโรง ขับรถสองแถว เป็นต้น

5.10 การลงทุน

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านนิยมกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์ (ธกส.) สาขาดอนตูม เนื่องจากธกส. คิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ ร้อยละ 15 ต่อปี รองลงมาคือ กู้จากนายทุน หรือญาติพี่น้อง เงินที่ชาวบ้านกู้มาเพื่อนำไปลงทุนทางการเกษตร เช่น เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ทำไร่ ค่าอาหารสัตว์ เป็นต้น ถ้าลงทุนไม่พอก็กู้ธนาคารพาณิชย์ เงินที่กู้จากธกส.จะกู้ได้ง่ายเพราะว่าธนาคารสนับสนุนโครงการเกษตรเพื่อช่วยเหลือชาวไร่ชาวนา

Copyright by Mahidol University

ลักษณะการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์จะทำเป็นลายลักษณ์อักษร และมีผู้ค้ำประกัน โดยกู้หรือค้ำประกันอยู่ในกลุ่มๆ ละประมาณ 10 คน ถ้ากู้นอกกลุ่มต้องนำโฉนด หรือนส.3 มาค้ำประกันตัวเอง การกู้เงินภายในกลุ่มกำหนดวงเงินกู้ครั้งแรกไว้ เช่น กู้เงิน 50,000 บาท ถ้าจำนวนเงินไม่พอต้องการที่จะกู้เพิ่มอีกต้องนำโฉนดมาค้ำประกันตัวเอง จะให้คนในกลุ่มมาช่วยค้ำประกันอีกไม่ได้ เนื่องจากต้องไปค้ำประกันคนอื่นที่อยู่ในกลุ่ม วงเงินกู้ในกลุ่มจะเริ่มตั้งแต่ 50,000 บาท ถ้าสมาชิกในกลุ่มทำดี โดยจ่ายดอกเบี้ยพร้อมเงินต้นตามกำหนดระยะเวลาที่ธนาคารกำหนด ธนาคารให้สิทธิ์พิเศษ คือ ถ้าผู้กู้ได้กู้เงินกับธนาคารได้ 3 ปี ทางธนาคารจะให้กู้เงินเพิ่มได้ถึง 100,000 บาทต่อคน สำหรับในหมู่บ้านไม่มีแหล่งเงินกู้

ปัจจุบันหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 เจริญขึ้นกว่าเดิมมาก ทุกบ้านมีไฟฟ้า น้ำประปา (ยกเว้น 2 ครอบครัว) การคมนาคมสะดวกในการเดินทาง มีรถประจำทางผ่านหมู่บ้าน ทุกครอบครัวเป็นเครือญาติ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

Copyright by Mahidol University

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สำนักหอสมุด

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมกับการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และแนวคิดความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ดังนี้

วัฒนธรรมกับการพัฒนา

วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัด และเครื่องกำหนดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคม และขณะเดียวกัน วัฒนธรรมยังกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติมาก หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดีงาม ที่เหมาะสมแล้วสังคมนั้นย่อมจะเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ตรงกันข้ามหากสังคมใดนั้นมีวัฒนธรรมที่ล้าหลัง มีแบบของพฤติกรรมที่ไม่ดี มีค่านิยมที่ไม่เหมาะสม สังคมนั้นยากที่จะเจริญก้าวหน้าและในที่สุดก็อาจสูญสิ้นความเป็นชาติได้เพราะถูกรุกรานทางวัฒนธรรม (ฉรงค์ เสิงประชา, 2532: 46)

1. วัฒนธรรม คือ เครื่องมือในการพัฒนา

ประมวญ คิดคินสัน (2521: 14-15) ประมวลความคิดเรื่องความหมายของวัฒนธรรมของนักมานุษยวิทยา โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท เพื่อสะดวกแก่การศึกษาและอ้างอิงได้ แก่ วัฒนธรรมทางด้านวัตถุและวัฒนธรรมทางสังคม วัฒนธรรมทางวัตถุประกอบด้วยผลิตผลแห่งความสามารถในเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์ ได้แก่ ศิลปกรรมต่างๆ ตลอดจนเทคโนโลยีของมนุษย์ รวมถึงการประดิษฐ์เครื่องมือและผลิตผลจากการใช้เครื่องมือ ส่วนวัฒนธรรมทางสังคมนั้นเกี่ยวกับรูปแบบแห่งการกระทำ เป็นพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกเป็นต้นว่า การขับร้องฟ้อนรำ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ การใช้ภาษา และความหมายแห่งภาษา การเลี้ยงดูทารก การนับลำดับญาติ การประกอบอาหาร การทำมาหากิน การนับถือศาสนา ควรมเชื่อโดยอาศัยจินตนาการ ศาสนา การปกครอง จารีตประเพณี จรรยามารยาทหรือการตั้งข้อห้ามต่างๆ (อ้างจากสมคิด ศรีสิงห์, 2537: 8)

Copyright by Mahidol University

42996

โดยสรุปแล้ววัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้แบ่งออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนที่เป็นภูมิปัญญา ส่วนที่เป็นแบบแผนพฤติกรรมและส่วนที่เป็นองค์วัตถุ ซึ่งส่วนที่สำคัญที่สุดที่เป็นบ่อเกิดเป็นเสาค้ำ และส่วนที่เป็นรากฐานในการพัฒนา ได้แก่ ส่วนที่เป็นภูมิปัญญา อันได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ ความคิด ค่านิยมและทัศนคติ อันเป็นฐานที่เกิดของพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ

ในการพัฒนาวัฒนธรรม และใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนานั้น พัทยา สายหู (2532: 79) ได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลง ปรับตัวให้ดำรงและดำเนินชีวิตต่อไปได้ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ถ้าวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมเป็นเครื่องมืออุปกรณ์ที่เหมาะสมในสภาพชีวิตหนึ่งแต่ไม่เหมาะในสภาพแวดล้อมใหม่ของชีวิตนั้น การสร้างใหม่อาจเป็นเพียงการดัดแปลงของเก่าเพียงเล็กน้อยหรืออาจต้องปรับปรุงใหม่ค่อนข้างมาก ทั้งนี้ก็สุดแท้แต่สภาพแวดล้อมใหม่ และความสามารถในการปรับตัว ซึ่งมีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมเดิมของแต่ละกลุ่ม

2. ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนา

วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ความคิด ค่านิยม เป็นรากฐานสำคัญยิ่งของสังคม สังคมจะสูงขึ้นฐานยิ่งต้องแน่น ถ้าไม่แน่นสังคมก็จะแกว่งหรือล้มได้ง่าย วัฒนธรรมเหมือนอู่ที่ให้ความรู้สึกสุขสบายแก่คนที่ฟูมฟักมาในวัฒนธรรมนั้น การพัฒนาที่ตัดขาดรากฐานทางวัฒนธรรมของตนเองจึงก่อความเสียหายสุดคนานับ จำเป็นจะต้องทบทวนการพัฒนาและสร้างความเข้าใจ ถึงการพัฒนาที่ไม่ตัดขาดรากทางวัฒนธรรมของตนเอง (ประเวศ วะสี, 2537: 7-8) วัฒนธรรมเป็นส่วนประกอบพื้นฐานอันสำคัญของชีวิตของแต่ละบุคคลและแต่ละสังคมแต่ละชุมชน การพัฒนาซึ่งควรมุ่งจุดหมายไปที่มนุษย์เป็นสำคัญนั้น จึงต้องมีปัจจัยด้านวัฒนธรรมอย่างแน่นอน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2531: 85-86) การพัฒนาวัฒนธรรมจะต้องพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพที่กำลังเปลี่ยนไป ตามสภาพของชุมชน หรือสังคมโดยที่จะต้องคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการพัฒนานั้น โดยสรุปก็คือ ในการที่สิ่งทั้งหลายจะดำรงอยู่ด้วยดี พร้อมที่จะเจริญงอกงามอยู่ต่อไป องค์ประกอบ (ได้แก่ ภูมิปัญญา ทั้งความรู้ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม) ของมันต้องประสานสัมพันธ์ เกื้อกูลกันจนทำให้สังคมดำรงอยู่และดำเนินต่อไปอย่างมีดุลยภาพ ความเจริญงอกงามและประโยชน์สุขที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้ (พระเทพเวที, 2532: 25)

ดังนั้นการพัฒนาด้วยวัฒนธรรม หรือการใช้วัฒนธรรมในการพัฒนา พระเทพเวที (2538: 124) ได้เสนอแนวคิดว่าเป็นการนำเอาประสบการณ์ความจัดเจน ภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ได้

Copyright by Mahidol University

สั่งสมไว้ในสังคมของตนออกมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผชิญ ต้อนรับ ปรับ ดัดแปลง และสร้างสรรค์ จัดทำสิ่งใหม่ๆให้เข้ากัน และบังเกิดคุณค่าอำนวยประโยชน์แก่ชีวิต และสังคมอย่างแท้จริง

3. การพัฒนาวัฒนธรรม

การใช้ วัฒนธรรมเป็นปัจจัยร่วมในการพัฒนา และเป็นศูนย์กลางของการพัฒนานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาตัววัฒนธรรมเองด้วยหมายความว่าจะต้องมีทั้งการพัฒนาวัฒนธรรม และการพัฒนาด้วยวัฒนธรรม หรือว่าทั้งพัฒนาวัฒนธรรมและใช้วัฒนธรรมในการพัฒนา แต่การที่จะนำวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนานั้น จะต้องรู้จักวัฒนธรรมของเราเองให้ชัดเจนด้วยว่าเป็นอย่างไร มีข้อดี ข้อเสียอย่างไร มีคุณค่าอยู่ที่ไหน ส่วนใดควรรักษา ส่วนใดควรแก้ไขปรับปรุง และนำไปใช้อย่างไรจึงจะเกิดผลดี การพัฒนาในยุคที่ผ่านมานั้นขาดปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมจึงผิดพลาด กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่ขาดดุลยภาพ คือ เป็นไปอย่างไม่สมดุล หมายความว่า เป็นความเจริญอย่างกระจัดกระจายขาดการประสานกลมกลืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกันและนำไปสู่การเสียสมดุล สมดุลนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิตมนุษย์และสังคมของมนุษย์ เมื่อการพัฒนาแต่ละด้านไม่สมดุล ผลที่รวมกันก็ไม่สมดุล หมายความว่าองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาเมื่อไม่เข้าเกื้อกูลประสานสัมพันธ์กันจะโดยถูกละเลย มองข้ามหรือโดยความไม่รู้ไม่เข้าใจก็ตาม ก็จะทำให้องค์ประกอบที่ทำหน้าที่อยู่พากระบวนการพัฒนาเตลิดไปข้างเดียว องค์ประกอบที่ถูกละเลยนี้ คือ วัฒนธรรม (ปรีชา ถาวรานุรักษ์ 2534: 11)

4. การพัฒนาท้องถิ่นใดต้องใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น

การใช้วัฒนธรรมในการพัฒนานั้นต้องใช้วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เป็นตัวพัฒนา เช่น ชุมชนไทยโซ่งมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง เช่น ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เมื่อจะพัฒนาควรที่จะมองตรงจุดนี้เป็นสำคัญ ซึ่งจะทำให้การพัฒนาบรรลุผลสำเร็จและไม่เป็นการกระทบกระเทือนจิตใจของคนในชุมชน เพราะการเอาวัฒนธรรมที่เขามีอยู่นั้นมาเป็นรากฐานของการพัฒนา หรือนำเอาวัฒนธรรมเดิมมาปรับปรุงด้วยการสอดแทรกวิทยาการใหม่ๆ เข้าไปเป็นลักษณะการตกแต่งวัฒนธรรมเดิมของเขาให้ดีให้งดงามยิ่งขึ้น ถ้าทำเช่นนี้ประชาชนจะยอมรับเทคนิคใหม่ๆ ได้ง่าย และไม่มีความรู้สึกว่าว่าวัฒนธรรมเดิมที่เขาได้เคยยึดถือปฏิบัติกันมาถูกบุคคลภายนอกทำลาย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเป็นความสบายใจและพึงพอใจของประชาชน

Copyright by Mahidol University

5. การพัฒนาวัฒนธรรมต้องให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

เนื่องจากวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของกาลเวลา อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมากน้อยอย่างไรขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ สร้างภูมิปัญญาใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่าย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้จึงต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพตามยุคสมัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538: 7) วัฒนธรรมหากไม่มีการเปลี่ยนแปลง มีแปลกมีใหม่มาเสริมสร้างสิ่งเก่าก็จะเกิดการเสื่อมถอย จำเป็นต้องมีผู้ริเริ่มสร้างสรรค์สะสมให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ตามกาลสมัย แต่สิ่งที่สร้างขึ้นนี้จะต้องกลมกลืนไปกันได้ดี และต่อเนื่องกับวัฒนธรรมเดิมเพื่อสืบทอดให้เป็นมรดกแก่คนรุ่นต่อไป (ชาลี ถาวรานุรักษ์, 2534: 29)

6. การประยุกต์วัฒนธรรมใหม่ให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิม

การกลับมามองรากฐานเดิมของตนเอง เนื่องจากว่าสิ่งเดิมของตนเองนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะ และมีคุณประโยชน์ทำให้คนในชุมชนและสังคมเจริญสืบต่อกันมา ซึ่งการกลับมามองรากฐานเดิมไม่ใช่เป็นการกลับไปเป็นแบบเดิมแต่เป็นการปรับ ประยุกต์ให้ทันสมัยให้เข้ากับของดีที่เป็นวัฒนธรรมใหม่

การพัฒนาคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานที่ได้กำหนดไว้ในสังคมหนึ่งๆ ในช่วงเวลาหนึ่งๆ นั่นคือ การที่จะกล่าวว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ก็ต่อเมื่อประชาชนในครอบครัว หรือชุมชนนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่บรรลุเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานครบถ้วนทุกประการ ซึ่งเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดไว้นั้นสามารถแปรเปลี่ยนไปได้ตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้นๆ (กรมพัฒนาชุมชน, 2539: 1)

การนำเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มาเป็นเครื่องมือของกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนหมู่บ้านทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชนว่าบรรลุถึงระดับขั้นต่ำของความจำเป็นพื้นฐานแล้วหรือยัง และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา นับตั้งแต่การกำหนดปัญหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนหาสาเหตุ แนวทางแก้ไขปัญหาโดยใช้ข้อมูล จปฐ. ที่มีอยู่เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้

Copyright by Mahidol University

ตรงจุดมากขึ้น และเป็นแนวทางคัดเลือกโครงการของรัฐให้บรรลุเป้าหมายของรัฐให้บรรลุในเป้าหมาย สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างทั่วถึง และเหมาะสม (กรมพัฒนาชุมชน, 2533 : 2)

ในปีพ.ศ. 2535กรมพัฒนาชุมชนมีมติเห็นชอบเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด ให้เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในชนบท สามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัว ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างน้อยต้องบรรลุขั้นต่ำตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน โดยมีเครื่องชี้วัด จปฐ. เป็นเครื่องมือ

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต (จปฐ.) มีเครื่องชี้วัดทั้งหมด 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด ดังนี้ (กรมพัฒนาชุมชน, 2536: 4-5)

หมวดที่ 1 ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย (อาหารดี) มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ได้กินอาหารเพียงพอซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักตั้งแต่ 3,000 กรัมขึ้นไป, เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการและไม่ขาดสารอาหารในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ, เด็กอายุ 6-14 ปี กินอาหารถูกต้องครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย, ครัวเรือนไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ดิบ หรือสุกๆ ดิบๆ และครัวเรือนได้กินอาหารควบคุมที่มีฉลาก อย.

หมวดที่ 2 ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (มีที่อยู่อาศัย) มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนมีที่อยู่อาศัยที่มีสภาพคงทนถาวร สามารถอยู่อาศัยต่อไปได้อีกอย่างน้อย 5 ปี, ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านให้เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ, ครัวเรือนมีและใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล, ครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มเพียงพอตลอดปี 5 ลิตรต่อคนต่อวัน และครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรำคาญ

หมวดที่ 3 ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต (อนามัยถ้วนทั่ว) มี 12 ตัวชี้วัด ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอดโดยมีการตรวจสุขภาพ และฉีดวัคซีนตามกำหนด, หญิงตั้งครรภ์ได้รับบริการทำคลอดและการดูแลหลังคลอดจากแพทย์ พยาบาลผดุงครรภ์ หรือผดุงครรภ์โบราณที่อบรมแล้ว, เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปีได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรค คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอ หัด ตับอักเสบชนิดบีครบตามเกณฑ์อายุ, เด็กวัยประถมศึกษาได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรค คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก หัด และหัดเยอรมันเฉพาะนักเรียนหญิง, ครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์, ครัวเรือนรู้จักวิธีป้องกันโรคเอดส์, เด็กอายุ 3-6 ปีได้รับการบริการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง, เด็กที่มีอายุครบตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ, เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยม

Copyright by Mahidol University

ศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า, เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้รับการศึกษาต่อได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ, คนในครัวเรือนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้และครัวเรือนได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

หมวดที่ 4 ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ครอบครัวปลอดภัย) มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และครัวเรือนมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

หมวดที่ 5 ประชาชนมีการประกอบอาชีพ และมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต (รายได้ดี) มี 1 ตัวชี้วัด ครัวเรือนมีการประกอบอาชีพ และมีรายได้เฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่าคนละ 15,00 บาทต่อปี

หมวดที่ 6 ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลา และจำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ (มีลูกไม่มาก) มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ คู่สมรสที่ภรรยาอายุ 15-44 ปีใช้บริการคุมกำเนิด และคู่สมรสมีลูกไม่เกิน 2 คน

หมวดที่ 7 ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่ และการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและชุมชน (อยากร่วมพัฒนา) มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบลอย่างน้อย 1 กลุ่ม, คนในครัวเรือนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยด้วยความบริสุทธิ์ใจ และครัวเรือนได้เข้าร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ และกิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ

หมวดที่ 8 ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจตนเองให้ดีขึ้น (พาสู่คุณธรรม) มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง, คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา, คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่, ครัวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และคนสูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือนหรือชุมชน

หมวดที่ 9 ประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (บำรุงสิ่งแวดล้อม) มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และครัวเรือนได้ทำกิจกรรมการป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม

ชาร์มา (อ้างจากศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์, 2529: 17) ได้แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. องค์ประกอบทางด้านกายภาพ โดยพิจารณาทางด้านปริมาณและคุณภาพ อันมีปัจจัยทางด้านอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ

Copyright by Mahidol University

2. องค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นปริมาณและคุณภาพ อันมีปัจจัยทางด้าน การศึกษา การมีงานทำ การบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน ฯลฯ ซึ่งองค์ประกอบในส่วนนี้จะเอื้อในการพัฒนาตนเอง และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน อันจะนำมาซึ่งความสุข ความพึงพอใจ

พระเทพเวที (2532: 212) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ "คุณภาพชีวิต" ไว้ว่า คุณสมบัติของชีวิต ที่เป็นอยู่ดี องค์ประกอบและลักษณะต่างๆ ที่แสดงถึงสภาพของชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยดี เป็นส่วนร่วมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน กับสังคมและธรรมชาติแวดล้อม (คือทั้งสามารถรับเอาจากสังคมและธรรมชาติแวดล้อม และเอื้อประโยชน์แก่สังคม และธรรมชาติแวดล้อมนั้น) พร้อมทั้งสามารถพัฒนาตนเอง ให้เจริญงอกงามสู่ความสันติสุขและอิสรภาพที่สมบูรณ์

จากแนวคิดที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตจะต้องมีการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งกายและใจ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่ได้อย่างดี และดำรงชีวิตให้เป็นประโยชน์ทั้งกับตนเองและสังคม เมื่อตนเองมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เจริญขึ้น สังคมก็จะมีคุณภาพสูงขึ้น รวมทั้งต้องเริ่มให้คนรู้จักใช้ความคิดที่จะช่วยเหลือ เพราะคนที่ต้องอยู่ร่วมกันนั้นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งทั้งหมดนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของบุคคล ชุมชน สังคมอย่างใกล้ชิด

การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. ความสำคัญของการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาที่เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ดีต่อชุมชน สังคม โดยการพัฒนานั้นจะต้องมีผลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังคำที่ว่า "สุขกาย สบายใจ"

ลักษณะของการพัฒนาที่ดีนั้นจะต้องทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังต่อไปนี้

1.1 การพัฒนาคงรักษาเอกลักษณ์ของพืชพันธุ์เดิม หรือเอกลักษณ์ดั้งเดิม ไม่ว่าการดำรงชีวิต สังคม ศาสนา สุนทรียศาสตร์ และภาษา ที่เหมาะสมกับยุคสมัย

1.2 ผลจากการพัฒนามาจากประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมสัมพันธ์กับประสบการณ์ ความสามารถของคนในท้องถิ่น

1.3 ถ้าการพัฒนานั้นเกิดจากกระแสอิทธิพลภายนอกจะต้องให้เทคโนโลยี และวัฒนธรรมภายนอกเหล่านั้นเข้ามาเสริมสร้างวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือการพัฒนานั้นๆจะต้องไม่ทำลายเอกลักษณ์เดิมของท้องถิ่น

Copyright by Mahidol University

1.4 ต้องให้ความเคารพต่อพันธุกรรมอันหลากหลาย ทางวัฒนธรรมของแต่ละเผ่าเฉกเช่นเดียวกับป่าซึ่งหลากหลายด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด ซึ่งอาศัยอยู่รวมกันในป่า ได้อย่างมีความสมดุลทั้งต้นไม้ใหญ่และพืชพันธุ์เล็กๆ ซึ่งมีความสำคัญและยังชีพซึ่งกันและกัน

1.5 ต้องปฏิสัมพันธ์ และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการบำรุงรักษารากฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม และจะต้องระมัดระวังไม่ให้การพัฒนาส่วนบนเป็นการทำลายรากฐานสายพันธุ์ดั้งเดิม หรือเบียดแทรกจนทำให้รากฐานสังคมล่มสลาย (รากเน่า) เพราะไม่สามารถรองรับผลการพัฒนาพันธุ์ใหม่นั้นได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2538: 28-29)

มนุษย์ต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการประกอบอาชีพการงานเพื่อเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ หากต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเข้าใจเรื่องต่างๆ ของตนเอง ตลอดจนแนวประพฤติปฏิบัติความเชื่อ ค่านิยมของกลุ่มชนนั้นๆ ในลำดับขั้นตอนต่อมาประชาชนจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมซึ่งเป็นหัวใจอัดฉีดโครงการต่างๆ ภายใต้การพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ(สมคิด โชติกวณิชย์ และสุทธินี ยาวะประภาษ, 2532: 60)

สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าคนในสังคมจะต้องเป็นคนที่มีคุณภาพ ซึ่งคนที่มีคุณภาพนี้เป็นคนที่มีคุณสมบัติที่ดีงามทั้งกายและใจ หากสังคมใดมีคนที่มีคุณภาพอยู่มาก สังคมนั้นย่อมเจริญและพัฒนาได้เร็วดังคำที่ว่า "เมื่อคนมีคุณภาพ สังคมก็ย่อมจะมีคุณภาพ" ซึ่ง ประเวศ วสี (2529: 6) ได้กล่าวถึงสังคมที่มีความสุขถ้วนหน้า ประชากรควรจะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. มีงานทำ มีรายได้ และมีปัจจัย 4 อย่างทั่วถึง
2. มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. มีครอบครัวที่เป็นสุข
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม
5. มีสุขภาพจิตที่ดี พอใจในชีวิตและสังคม

2. องค์ประกอบของวัฒนธรรมที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญมี 4 ประการ คือ

2.1 ตัววัฒนธรรมที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือต้องเป็นวัฒนธรรมภายในชุมชน หรือวัฒนธรรมของชุมชนที่ต้องการพัฒนา ซึ่งวัฒนธรรมที่ใช้ต้องมีลักษณะที่สำคัญ คือ

2.1.1 บทบาท หน้าที่ โครงสร้างชัดเจน เป็นระเบียบแบบแผน

2.1.2 ต้องเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ชุมชนและต้องนำไปใช้ให้เป็นไปตามธรรมชาติ อย่าใช้จนเกินพอดีจนกลายเป็นอันตราย

Copyright by Mahidol University

2.1.3 ต้องเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงปัจจุบัน และอนาคตของชุมชนได้

2.1.4 ต้องเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

2.2 ผู้ใช้วัฒนธรรมก็คือ นักพัฒนาต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เสียสละ จริงใจต่อชุมชน และรู้จักกาลเทศะ นอกจากนี้ต้องมีบทบาทในการสร้างสรรค์ชุมชนให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น ต้องการให้ชุมชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมได้

2.3 กระบวนการนำไปใช้ที่ดีจะต้องวางแผน และกำหนดขั้นตอนไว้อย่างรอบคอบรัดกุม ตามลำดับความสำคัญ และความจำเป็นเพื่อให้ผลในแต่ละขั้นตอนที่กำหนดไว้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 เป้าหมายที่ดีไม่ควรสร้างความแตกแยกให้เกิดแก่ชุมชน ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต อุดมการ ความคาดหวัง และสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติแวดล้อม ตลอดถึงทรัพยากรชุมชน ซึ่งเป้าหมายนั้นชุมชนต้องร่วมกันกำหนดอย่างชัดเจน

3 กระบวนการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือจะต้องเป็นไปตามขั้นตอน คือ

3.1 มีความรู้ ความเข้าใจวัฒนธรรมที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือ ให้ถ่องแท้เสียก่อน คือ เข้าใจโครงสร้าง บทบาท หน้าที่ ความสำคัญ ความสัมพันธ์กับส่วนอื่น เป็นต้น ซึ่งต้องใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกัน เช่น การสังเกตแบบร่วมกระทำ การสัมภาษณ์ การสนทนาปราศรัย และการใช้แบบสอบถาม

3.2 การเลือกวัฒนธรรมไปใช้ มีขั้นตอน คือ เลือกวัฒนธรรมที่สามารถนำไปสู่เป้าหมายโดยตรง เลือกวัฒนธรรมที่นำไปสู่เป้าหมายโดยอ้อมมาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้บรรลุเป้าหมายอย่างรวดเร็ว และเลือกวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่ยังรับใช้ชีวิตในชุมชน ตลอดถึงสอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชนนั้นๆ

3.3 ขั้นเตรียมตัววัฒนธรรมที่เลือกแล้ว เพื่อนำไปใช้ต้องเตรียมให้พร้อม คือ เตรียมความพร้อมของตัววัฒนธรรม ชุมชน วางแผนการนำไปใช้ การทดลองใช้จะช่วยให้เป้าหมายสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องก่อนนำไปใช้

3.4 การนำวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่างๆ เช่น

3.4.1 การพัฒนา หรือการอนุรักษ์ตัววัฒนธรรมให้คงอยู่ หรือปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด เช่น รณรงค์ฟื้นฟูประเพณี พิธีกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

3.4.2 นำวัฒนธรรมไปใช้เป็นสื่อ หรือเป็นเครื่องมือให้บรรลุเป้าหมายตามความต้องการ เช่น นำประเพณีทอดผ้าป่ามาใช้เพื่อรวบรวมข้าวเปลือกเป็นทุนจัดตั้งธนาคารข้าว เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

3.4.3 การพิทักษ์คุณค่าความดีงามทางจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมเพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เป็นสัตว์ประเสริฐ เพื่อเป็นเกราะเป็นปราการให้สังคมนั้นๆ มั่นคงปลอดภัย มีสันติภาพ มีความร่มเย็นเป็นสุข เช่น ใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านแบบตะวันออกที่ตั้งอยู่บนฐานของจิตใจ ยกย่องคุณธรรมน้ำใจเหนือสิ่งอื่นใด

การนำวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือจะใช้ในรูปแบบใด เพื่อเป้าหมายใดต้องพิจารณาให้สอดคล้องกัน และต้องนำไปสู่เป้าหมายทั้งโดยตรงและโดยอ้อมอย่างชัดเจน

3.5 การประเมินผล มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ การพิจารณาตามวัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์ การกำหนดขอบเขตติดตามผล และการรวบรวมข้อมูลเพื่อรายงานผล การประเมินจะช่วยให้ตัดสินใจถูกต้อง (เอี่ยม ทองดี, 2533: 4-11)

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ภายในวัฒนธรรมของชุมชนแต่ละชุมชนนั้นย่อมจะมีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่ชุมชนได้สืบทอด ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรมของคนในชุมชน มีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นหลักให้เกิดความรัก หวงแหน โดยเฉพาะชุมชนชาวไทยโซ่งก็เหมือนกับชุมชนอื่นที่มีความหลากหลาย ดังนี้

1. ความเชื่อ

ความเชื่อเป็นความยึดถือของคนในคำสั่งสอน หรือในบุคคล หรือในหลักการ หรือในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดิน ฟ้า อากาศ ภัยจากธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่ทราบว่าเกิดจากอะไร จึงเกิดความรู้สึกยอมรับและเชื่อถือในอำนาจสิ่งนั้น บางครั้งวิงวอนขอความช่วยเหลือ ความเชื่อของคนในแต่ละถิ่นจะแตกต่างกัน ความเชื่อก่อให้เกิดลัทธิบูชาธรรมชาติมีพระอาทิตย์ น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น ต่อมาลัทธิความเชื่อได้พัฒนามาเป็นศาสนา มีการเชื่อและยึดถือในเทพเจ้าต่างๆ ซึ่งเรียกว่ามีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สามารถช่วยคนได้ ความเชื่อมีพัฒนาการมาเรื่อยๆ ในยุคที่ความเจริญทางวิทยาการมีมากขึ้น ความเชื่อในสิ่งต่างๆ ค่อยลดลงและคนหันมาเชื่อในความมีเหตุผลมากขึ้น (มณี พยอมยงค์, 2529: 178)

ความเชื่อเป็นการยอมรับ อันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับ และให้ความเคารพเกรงกลัว

Copyright by Mahidol University

เรียกว่าความเชื่อ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวางมากไม่เพียงแต่ความเชื่อในดวงวิญญานทั้งหลาย ภูติผี คาถาอาคม โชคลาง ไสยเวทย์ต่างๆ ยังรวมไปถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ (ต้นโพธิ์ ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น (ธวัช ปุณโณทก, 2522: 95)

ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความไม่รู้เป็นปราการสำคัญ ซึ่งสนองตอบความต้องการในการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ในสังคม จะมีทั้งการยอมรับของบุคคล กลุ่มชนที่เคารพนับถือกันเป็นประเพณี

อาจารย์เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (อ้างจากมณี พยอมยงค์ในเพ็ญศรี ดุ๊กและคนอื่นๆ, 2528: 73-74)

1.1 ความเชื่อทั่วๆ ไปหรือความเชื่อธรรมดา (Belief)เช่น เชื่อว่ามีนรก สวรรค์ เทวดา เรื่องฝันฯลฯ

1.2 ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ (Superstition)

ความเชื่อทั้ง 2 ประเภท หรือ 2 แบบข้างต้น แบ่งเป็นพวกๆ ได้ 12 กลุ่ม

1.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

1.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน

1.2.3 ความเชื่อโชคลาง

1.2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิต ฝัน

1.2.5 ความเชื่อทางไสยศาสตร์

1.2.6 ความเชื่อลักษณะของคนและสัตว์

1.2.7 ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา

1.2.8 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน และอาชีพ

1.2.9 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี

1.2.10 ความเชื่อเรื่องเคล็ด และการแก้เคล็ด

1.2.11 ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติ ภพ

1.2.12 ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย ฯลฯ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 6 ประเภท คือ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน วัฏจักรชีวิต การแต่งกายและการประดับตกแต่ง การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และศาสนา

Copyright by Mahidol University

2. ประเพณี

ประเพณีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเช่นเดียวกับสิ่งอื่นที่มนุษย์สร้างขึ้น กล่าวคือ มีทั้งเกิดใหม่ เจริญขึ้น เปลี่ยนแปลง และสูญหายไปตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อมทั้งทางภูมิศาสร์และทางสังคม มีผู้ให้ทรรศนะว่าประเพณี คือ วัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมคือประเพณี เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นวิถีชีวิตของบุคคลในส่วนรวม และมีการถ่ายทอดปรับปรุงสืบต่อกันมาให้เป็นความก้าวหน้าโดยลำดับ ประเพณีโบราณบางประเพณีแม้จะหมดความสำคัญและความหมายเดิมไปแล้ว แต่ยังมีผู้ปฏิบัติตามอยู่เพราะความเคยชิน ถ้าเลิกเสียจะรู้สึกไม่สบายใจเกิดวิตกไปต่างๆ นาๆ และถ้าเกิดเหตุการณ์ที่ไม่พึงปราถนาขึ้นโดยไม่ทราบเหตุผลก็มักจะโทษว่าเป็นการฝ่าฝืนประเพณีเดิม (ภารดี มหาขันธ์, 2532: 162-164)

ประเพณี เป็นความประพฤติที่สืบทอดกันมาและเป็นแนวทางปฏิบัติของบุคคลในสังคมหนึ่งๆ ที่เห็นว่าดีถูกต้อง และเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม รวมทั้งมีคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น การแต่งงาน การเกิด การทำบุญ การรื่นเริง การแต่งกาย เป็นต้นซึ่งปรีชา นุ่นสุข (2528: 36) กล่าวว่า ถ้าใครในหมู่ประพฤติออกนอกแบบก็ถือว่าผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี

2.1 ลักษณะสำคัญของประเพณี

ประเพณี หรือจารีตประเพณี เมื่อแรกตั้งหรือมีขึ้นเป็นความรู้สึกเห็นว่าเหมาะว่าดีของผู้เป็นเจ้าของประเพณีจึงได้สืบต่อกันมา เพราะฉะนั้นประเพณีจึงเป็นแบบแผนแม่พิมพ์ให้ผู้ที่อยู่ในหมู่เป็นส่วนรวมประพฤติปฏิบัติแบบเดียวกัน เป็นประโยชน์ผูกพันให้คนในหมู่รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน สะดวกแก่การปกครอง

ประเพณีนั้นเกิดจากความประพฤติของบุคคลหนึ่งก่อน คนอื่นๆในหมู่จะด้วยถูกบังคับหรือจะด้วยเหตุผลอย่างไรก็ตามที เมื่อเห็นว่า “ดี” ก็ทำตาม เอาอย่างบ้าง ถ้าคนอื่นเห็นว่าไม่เหมาะ ไม่ดีก็ไม่ใคร่ทำตาม แม้จะถูกบังคับก็ทำตาม อย่างฝืนใจเสียไม่ได้ไปชั่วคราวหนึ่งเท่านั้น ครั้นแล้วก็หันกลับไปทำตามความประพฤติที่เคยชินกันมาแต่เดิมเพราะง่ายดี

ประเพณีถ้าหมู่ชนที่เป็นเจ้าของยังเห็นว่าเป็นคุณประโยชน์แก่ตนอยู่ ก็จะไม่ยอมเปลี่ยนง่ายๆ แม้ประเพณีนั้นจะหมดความหมาย ผิดสมัยไปแล้วก็ยังไม่ยอมเปลี่ยนง่ายๆก็ตามด้วยถือว่าเป็นแม่พิมพ์หรือสัญลักษณ์แห่งส่วนรวมของตน ประเพณีใดเป็นเครื่องกีดขวางหรือถ่วงความเจริญก็ควรที่จะเลิกทิ้งเสียและหาใหม่เข้ามาแทนที่ แต่ถึงประเพณีนั้นเกี่ยวกับความเชื่อถือด้วยแล้วก็แน่นแฟ้นมาก เลิกหรือเปลี่ยนไม่ได้ทันทีมีเพียงแต่การศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยให้ผ่องใสดีขึ้นได้ (ปรีชา นุ่นสุข, 2528: 36-37)

Copyright by Mahidol University

ลักษณะของประเพณีจะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือกันมานาน จนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่สืบต่อกันมาและยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

2.2 ประเภทของประเพณี แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

2.2.1 จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม (Mores) เป็นประเพณีที่เกิดจากการนำกฎทางศีลธรรมตามความเชื่อของสังคมมาใช้เป็นวิถีในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความสงบสุขของแต่ละสังคม จารีตประเพณีเป็นประเพณีที่สำคัญที่บุคคลในสังคมจะต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ผู้ใดฝ่าฝืน สังคมจะมีปฏิกิริยาต่อต้านรุนแรง เพราะถือว่าทำผิดกฎศีลธรรม เช่น ผู้ใดไม่เลี้ยงดูบิดามารดาในยามที่ท่านแก่ชราจะถือว่าอกตัญญู ขาดศีลธรรม เป็นที่รังเกียจของสังคม

จารีตประเพณีของแต่ละสังคมมักจะแตกต่างกันไปตามค่านิยม และความเชื่อของบุคคลในสังคมจะเอาจารีตประเพณีของสังคมหนึ่งไปเปรียบเทียบกับอีกสังคมหนึ่งว่าของใครดีกว่า ถูกต้อง เหมาะสมกว่าไม่ได้ เพราะสภาพแวดล้อม ประวัติความเป็นมา และความเชื่อของแต่ละสังคมแตกต่างกัน เช่น จารีตประเพณีของไทยจะเลี้ยงดูบิดามารดายามท่านแก่ชรา แต่สังคมชาวตะวันตกจะไม่ทำเช่นนั้น เป็นต้น

2.2.2 ขนบประเพณี (Institution) เป็นระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้โดยตรงและโดยปริยายที่กำหนดไว้โดยตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดแจ้งว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เช่น การไหว้ครู การศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ส่วนขนบประเพณีที่มิได้กำหนดไว้โดยตรงแต่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และปฏิบัติตามกันไปโดยปริยาย เช่น การทำบุญบ้าน การบวช การทอดกฐิน การจุดบ้องไฟ เป็นต้น

2.2.3 ธรรมเนียมประเพณี (Convention) เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาๆ ทั่วไป ซึ่งไม่ค่อยจะมีความสำคัญมากนัก คือใครจะปฏิบัติก็ได้ หากใครละเลยไม่ปฏิบัติก็มักจะไรับการหมิ่นแคลนว่าเชย หรือไม่มีมรรยาท เช่น การแต่งกายไม่ถูกกาลเทศะ

ซึ่งอาจจะแบ่งแยกได้อีก คือ

1. ประเพณีประจำวัย เช่น

1.1 การเกิด เช่น ทำขวัญเดือน ตั้งชื่อ ฯลฯ

1.2 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เมื่อเด็กอายุได้ 7 ปีขึ้นไป

1.3 การบรรพชา อุปสมบท ซึ่งมีพิธีการต่างๆ เช่น การทำขวัญนาค การแห่นาค เป็นต้น

1.4 การแต่งงาน มีการสู่ขอ หมั้น แต่งงาน มีพิธีประกอบ เช่น ทำบุญตักบาตร รดน้ำ เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

1.5 การตาย มีพิธีประกอบ เช่น อาบน้ำศพ สวดศพ เป็นต้น

2. ประเพณีประจำตัว มีธรรมเนียมต่างๆ

2.1 ทำบุญตักบาตร อาจทำเป็นครั้งคราว หรือในวันพระ หรือทำบุญอายุครบรอบเบญจเพส ครบ 2, 3, 4, 5 รอบ หรือทำบุญวันเกิด

2.2 การฟังธรรม ฟังที่วัดหรือทางวิทยุในวันพระ

2.3 การสักการบูชา ทุกบ้านมีพระพุทธรูป และที่สักการบูชา

2.4 การไหว้พระสวดมนต์ทุกๆ วัน หรือก่อนนอน

3. ประเพณีประจำวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา

และอาจแบ่งได้อีกแนวหนึ่ง คือ

1. ประเพณีครอบครัว เป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวโดยเฉพาะ เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย การทำบุญบ้าน เป็นต้น

2. ประเพณีส่วนรวม ซึ่งทุกคนในชาติต้องทำร่วมกัน เช่น ทำบุญปีใหม่ ทำบุญตรุษสงกรานต์ ทำบุญสารท ทอดกฐิน และประเพณีในวันสำคัญทางศาสนา

3. ประเพณีท้องถิ่น เช่น

3.1 ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพ ซึ่งเป็นอาชีพแท้ๆ ของท้องถิ่นที่ทำต่อๆ กันมา เช่น ภาคเหนือที่เชียงใหม่ ทำร่ม เครื่องเขิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทอผ้าไหม เป็นต้น รวมทั้งประเพณีที่เกิดจากความเชื่อ เช่น พิธีแห่นางแมวขอฝน พิธีทำขวัญข้าว เป็นต้น

3.2 ประเพณีแต่งกาย

3.3 ประเพณีการละเล่นในงานนักขัตฤกษ์ เช่น ภาคเหนือสงกรานต์มีการเล่นสาดน้ำ แห่ครัวทาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการเล่นแคน หมอรำ ภาคกลางมีเพลงระบำมอญซ่อนผ้า ภาคใต้มีหนังตะลุง มโนห์รา เป็นต้น

3.4 ประเพณีรับประทานอาหาร แต่ละภาคมีชนิดของอาหารต่างกัน เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีข้าวเหนียว ภาคเหนือ มีลาบ ลู่ แกงโฮ๊ะ แกงแค ภาคใต้ แกงเหลือง เป็นต้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งประเภทของประเพณีออกเป็น 6 ประเภท คือ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน วัฏจักรชีวิต การแต่งกายและการประดับตกแต่ง การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และศาสนา

Copyright by Mahidol University

3. พิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบของศาสนาซึ่งประชาชนให้ความสนใจมาก และพยายามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์หรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาผสมกันทั้งในระดับความเชื่อและการปฏิบัติ หรือการประสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกันจนเกือบจะเป็นเนื้อเดียวกัน คนโดยทั่วไปไม่สามารถแยกได้ว่าส่วนใดเป็นของศาสนาใด และในทางปฏิบัติตามสภาพความเป็นจริงก็ไม่มีความจำเป็นที่จะแยกให้ชัดเจน (อมรา พงศาพิชญ์ 2537 : 41-46)

พิธีกรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นของสังคม (Social Solidarity) การกระทำพิธีกรรมของลาวโซ่งนี้ มิใช่เป็นการกระทำเพียงหน้าที่เท่านั้น แต่ยังมีวัตถุประสงค์อื่นๆ ที่สำคัญมากไปกว่านั้นด้วย อย่างเช่น กระทำพิธีกรรมเพื่อต้องการดำรงรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมของตนเอาไว้ กระทำเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ กระทำเพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นต้น (มยุรี วัดแก้ว, 2521: 74) พิธีกรรมดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการสร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่น และความรู้สึกร่วมกันก่อให้เกิดความเคร่งขรึม ความขลัง ตลอดจนความปลื้มปีติยินดีแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในงานพิธีกรรมนั้น (เสฐียรโกเศศ, 2524: 98)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 6 ประเภท คือ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน วัฏจักรชีวิต การแต่งกายและการประดับตกแต่ง การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และศาสนา

จากแนวคิดดังกล่าวความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ของสังคมหรือชุมชนใดก็ตามย่อมที่จะเหมาะกับสังคมหรือชุมชนนั้น ซึ่งอาจที่จะไม่เหมาะกับอีกสังคมหรือชุมชนหนึ่ง นอกจากนี้แล้วความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมยังเป็นพลังอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยโซ่งรวมตัวกันช่วยสร้างศรัทธา และยึดมั่นในสิ่งที่บรรพบุรุษที่ได้สร้างไว้ในอดีตให้คงอยู่ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งนั้นยังมีไม่มาก งานวิจัยที่มีอยู่ส่วนมากเป็นการศึกษาเพื่อบรรยายให้เห็นวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยโซ่งโดยทั่วไปว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาของความเชื่อประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ยังไม่พบว่ามีผู้ใดได้ทำ

Copyright by Mahidol University

การศึกษาไว้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พยายามค้นคว้า และรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับชาวไทยโซ่ง และงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับชาวไทยโซ่ง

1.1 มยุรี วัดแก้ว (2521) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาโครงสร้างสังคมของลาวโซ่ง" อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า การจัดระเบียบในระดับครอบครัวใช้ระบบเครือญาติเป็นเกณฑ์ โดยมีความคิดเรื่องผีเดียวกันเป็นสัญลักษณ์ร่วมกัน และการจัดลำดับเครือญาติเป็นแบบฝ่ายเดียวโดยถือฝ่ายพ่อเป็นสำคัญ สำหรับในเรื่องชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับดินแดนแต่ขึ้นอยู่กับระบบเครือญาติ อันประกอบด้วยญาติทางสายโลหิตและเครือญาติฝ่ายแต่งงาน ได้แก่ พี่สะใภ้ น้องสะใภ้ ลูกสะใภ้ หลานสะใภ้ ซึ่งถือว่าเป็นญาติผีเดียวกัน นอกจากนี้ชุมชนลาวโซ่งยังจัดลำดับชนชั้นทางสังคม โดยใช้วงค์ตระกูลหรือครอบครัวเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชนชั้น โดยแบ่งออกเป็นชนชั้นผู้ท้าวและชนชั้นผู้น้อย ชุมชนลาวโซ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเปิด เนื่องจากหนุ่มสาวโซ่งสองชนชั้นนี้สามารถแต่งงานกันได้โดยยึดถือชนชั้นทางฝ่ายสามีเป็นหลัก

1.2 วาสนา อรุณกิจ (2528)ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง" หมู่บ้านบ้านสระ ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผลของการวิจัย พบว่า พิธีกรรมในสังคมลาวโซ่งแบ่งได้ 2 ประเภท คือ พิธีกรรมตามแนวพุทธศาสนาและพิธีกรรมตามแนวความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการนับถือผี การบูชาบรรพบุรุษ และมีบางอย่างที่คล้ายกับวัฒนธรรมจีน มีการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมอย่างเคร่งครัดจนกลายเป็นประเพณี ถือได้ว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่อยู่ในสังคม และยังแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ ความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะและในหมู่บ้าน ในด้านโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่งนั้น หลักเกณฑ์ในการจัดระเบียบทางสังคมในระดับครอบครัวใช้ระบบเครือญาติเป็นเกณฑ์ โดยมีความคิดเรื่องผีเดียวกันเป็นสัญลักษณ์ร่วมกัน นอกจากชุมชนลาวโซ่ง ได้อาศัยความเชื่อ ในการนับถือผี และ สิ่งมีอำนาจเหนือธรรมชาติ ในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในชุมชน ทำให้บุคคลอยู่ในระเบียบวินัย มีศีลธรรมซึ่งก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในชุมชนหมู่บ้าน

พิธีกรรม และโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่งมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน พิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมจะสะท้อนให้เห็นโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มชนทั้งในระดับครอบครัว และ ระดับชุมชนหมู่บ้าน

Copyright by Mahidol University

1.3 สมพร เกษมสุขจรัสแสง (2526) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโซ่ง ในเขตอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี" พบว่า ลาวโซ่งเป็นคนไทยสาขาหนึ่งที่มีเชื้อสาย และมีการดำเนินชีวิตเหมือนกับคนไทยทั่วไป มีการติดต่อสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการรับบริการจากหน่วยงานของรัฐเท่าเทียมกัน การผสมผสานจะเด่นชัดในลาวโซ่งรุ่นใหม่มากกว่าคนรุ่นเก่า ลาวโซ่งที่มีระดับการศึกษาสูงมีการผสมผสานมากกว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อยหรือไม่ได้รับการศึกษา ในกลุ่มลาวโซ่งที่มีการศึกษาน้อยที่เดินทางเข้าเมืองหรือกรุงเทพบ่อยๆ จะมีการผสมผสานมากกว่าผู้ที่เดินทางน้อย หรือไม่ได้เดินทาง และองค์ประกอบ หรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมของลาวโซ่งกับวัฒนธรรมไทย มีดังนี้

1.3.1 ในสังคมลาวโซ่ง ได้แก่ หลักความเชื่อค่านิยม และ ความสำนึกในความเป็นชาติ

1.3.2 ในสังคมไทย ได้แก่ นิสัยโอบอ้อมอารี ค่านิยม และหลักความเชื่อทางพุทธศาสนา

1.3.3 เกิดขึ้นภายหลังที่การผสมผสานทางวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

1.3.4 เกิดจากการจัดระบบของสังคมได้แก่ การปรับตัวเพื่อการอยู่รอด การอยู่ในข้อบังคับของกฎหมายเดียวกัน และระยะเวลาของความสัมพันธ์

1.4 สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ (2521) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ลาวโซ่ง" หมู่บ้านดอนทราย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ลักษณะความเชื่อทางศาสนาของลาวโซ่งเป็นแบบ Animism เชื่อกันว่าสิ่งต่างๆ ในโลกอยู่ในอำนาจผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นแบบแผนชีวิตและพิธีกรรมของลาวโซ่งจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผีต่างๆ ซึ่งสามารถบันดาลให้ชีวิตของตนแปรผันตามความพอใจของผี ลาวโซ่งจะได้มีการเรียนรู้และเข้าใจหลักปฏิบัติในทางพุทธศาสนาก็ตาม แต่ความเชื่อในเรื่องผีต่างๆ ก็ยังคงรักษาไว้ไม่ทอดทิ้ง ลาวโซ่งได้นำเอาความเชื่อถือตามหลักพุทธศาสนาไปเพิ่มกับความเชื่อเดิมของตนมิได้นำไปทดแทนของเดิม ดังนั้นความเชื่อของลาวโซ่งในปัจจุบันจึงผสมผสานกันระหว่างความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณต่างๆ กับความเชื่อถือในหลักพุทธศาสนา และปฏิบัติตามพิธีกรรมของความเชื่อทั้งสองแบบโดยหลีกเลี่ยงไม่ให้ขัดแย้งกัน และเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสมของสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ และโอกาสต่างๆ ในวัฏจักรของตน

Copyright by Mahidol University

1.5 สมคิด ศรีสิงห์ (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "วัฒนธรรมของไทยโซ่งดำ (ลาวโซ่ง) ในจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตร"พบว่า

1.5.1 ไทยโซ่งดำ(ลาวโซ่ง) มีถิ่นฐานเดิมอยู่แถบลุ่มแม่น้ำดำ แคว้นตังเกี๋ย ประเทศเวียดนาม ซึ่งดั้งเดิมเป็นดินแดนของไทย สมัยต้นรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่1-3) ฝรั่งเศสรุกรานเข้ามาปกครองรัฐบาลไทยสมัยนั้นจึงอพยพครอบครัวไทยโซ่งดำหลายครั้งเข้ามาอยู่อาศัยแถบภาคกลางของไทยบริเวณจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี ระยะต่อมาคนไทยโซ่งดำได้ขยายถิ่นฐานออกไปในท้องที่ต่างๆและบางส่วนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตร

ประเพณีไทยโซ่งดำมีรากฐานมาจากความเชื่อทางธรรมชาติ และวิญญาณ โดยนับถือ "แถน" ซึ่งเป็นเทพสูงสุดซึ่งจะบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่าง ๆ และเคารพวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งเป็นผู้คุ้มครองคนในตระกูล โดยมีการเซ่นไหว้ทั้งแถนและบรรพบุรุษเป็นประจำ ส่วนวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ แต่เดิมมีความเคารพ แต่ปัจจุบันลดน้อยลง จนบางอย่างได้เลิกไป

สภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน คนไทยโซ่งดำในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในชนบทห่างไกลจากสังคมเดิมริมแม่น้ำยม ซึ่งมีสภาพขาดแคลนน้ำและขาดบริการทางสาธาณูปโภค มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักแต่ประสบผลในการประกอบอาชีพน้อย ฐานะจึงค่อนข้างยากจน บริการสาธาณูปโภคไม่ถึงจนเกิดปัญหาอย่างมากทางด้านสุขภาพอนามัย

1.5.2 การปฏิบัติทางวัฒนธรรมดั้งเดิม

1.5.2.1 ความเชื่อเรื่องผี-ขวัญ มีการเซ่นไหว้ผีฟ้า (แถน)และผีบรรพบุรุษเป็นประจำทุกครอบครัว ส่วนความเชื่อในเรื่องอื่น ๆมีการปฏิบัติน้อยมาก

1.5.2.2 ประเพณีที่ปฏิบัติเป็นประจำคือประเพณีครอบครัว มีการทำเสนเรือนและเสนปาดตง ส่วนที่ปฏิบัติในบางครั้งคือการกินดอง หรือการแต่งงานแบบโซ่งและป่าแห่ว หรือการทำศพแบบโซ่ง ประเพณีอาชีพ และประเพณีประจำเทศกาลส่วนใหญ่เลิกไป

1.5.2.3 หมู่บ้านที่ยังมีการปฏิบัติประเพณีแบบไทยโซ่งดำ มากที่สุดในปัจจุบัน คือ บ้านหนองขานาง (บางระกำ) บ้านหนองหัวปลวก (โพธิ์ประทับช้าง) และบ้านสระบอระเพ็ด (สามง่าม)

1.6 นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล (2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจ และวัฒนรรมของลาวโซ่ง ในจังหวัดนครปฐม" พบว่า รูปแบบการกระจายเป็นแบบรวมกลุ่มในแนวเหนือใต้ การตั้งถิ่นฐานหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านที่ทำนาจะมีความสัมพันธ์กับแหล่งน้ำธรรมชาติ ส่วนหมู่บ้านที่ทำไร่ ทำสวน การตั้งถิ่นฐานจะกระจายในพื้นที่การเกษตรของแต่ละครอบครัว ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง จะแบ่ง 2 ชนชั้น คือ ผู้ท้าว

Copyright by Mahidol University

และผู้น้อย คนทั้งสองชนชั้นจะมีความเหมือนในความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพจะแตกต่างในการประกอบพิธีกรรม การแต่งงานระหว่างชนชั้นหนุ่มสาวโซ่งสามารถแต่งงานกันได้ การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นด้านเกตรกรรม รับจ้าง หัตถกรรม เป็นต้น ในส่วนของการรักษาด้านวัฒนธรรมของลาวโซ่งนั้นยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองได้แก่ การสร้างที่อยู่อาศัย ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่วัฒนธรรมดังกล่าวจะเป็นในลักษณะผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

1.7 นุกูล ชมภูนิช (2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประเพณีชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นการบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิต ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทยกลุ่มนี้ว่า เป็นใคร มาจากไหน มีความเป็นอยู่อย่างไรโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 บท ดังนี้คือ

1.7.1 บทนำ กล่าวถึงสภาพทั่วไปของจังหวัดนครปฐม โดยเน้นเฉพาะบริเวณที่ตั้งของชาวไทยโซ่งในที่ต่างๆ ของจังหวัด และที่ตั้งของชาวไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรต โดยเฉพาะพร้อมทั้งประวัติความเป็นมาของคนไทยกลุ่มนี้ที่ได้มาอยู่ในจังหวัดนครปฐม

1.7.2 กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะบ้านเรือนทั้งในอดีตและปัจจุบัน การแต่งกาย การไว้ทรงผม การอาชีพ การฝีมือ ที่น่าสนใจของทั้งชายและหญิง พร้อมทั้งอักษรและภาษาของชาวไทยโซ่งโดยเฉพาะ

1.7.3 กล่าวถึงความเชื่อ และประเพณีต่างๆ ของชาวไทยโซ่งที่สำคัญๆซึ่งมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากคนไทยและลาวกลุ่มอื่นๆ ในแถบนั้นซึ่งประเพณีเหล่านั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อในเรื่องผีแถน และขวัญ ก่อให้เกิดประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีการเสนเรือน การเสนตัว การแต่งงาน พิธีศพ นอกจากนั้นยังมีการละเล่นพื้นบ้านที่น่าสนใจ เช่น การลงข่วง การเล่นคอนฟ้อนแคน

1.7.4 บทสรุปพร้อมกับเสนอแนะให้มีการศึกษา ค้นคว้าถึงเรื่องราวของชาวไทยโซ่งในด้านต่างๆ ต่อไปอีก เพื่อประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังสืบไป

1.8 จิราพร เจริญสุข (2516) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พิธีศพของลาวโซ่ง” ตำบลบ้านดอน อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรีโดยเน้นถึงความเชื่อของลาวโซ่งว่า ผู้ตายต้องไปเฝ้าแถนซึ่งลาวโซ่งถือว่าเป็นเทพเจ้าสูงสุด ในพิธีศพของลาวโซ่งจะต้องมีพิธีบอกทางศพให้ไปเฝ้าแถน ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อของคนไทยของภาคกลางที่เชื่อว่าผู้ที่ตายไปแล้วจะไปอยู่นรกหรือสวรรค์แล้วแต่ผลที่กระทำไว้ขณะยังมีชีวิตอยู่ ในส่วนของเด็กรุ่นใหม่ จะมีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้น้อยลง

Copyright by Mahidol University

ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเด็กๆ ได้รับการศึกษาแบบใหม่ ได้รับรู้เรื่องราวของความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของโลกมากขึ้น

2. บทความที่เกี่ยวกับชาวไทยโซ่ง

2.1 ชูชีพ อุดมชัยและคนอื่นๆ (2518) เขียนบทความเรื่อง "ลาวโซ่ง" ได้กล่าวว่า ลาวโซ่งในปัจจุบันถึงแม้ว่าจะนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเช่นชาวไทยทั้งหลาย แต่ก็ยังคงเชื่อในการนับถือผีอย่างไม่เสื่อมคลาย มักมีการเซ่นและบวงสรวงผีอยู่เสมอ ผีที่พวกโซ่งนับถือมีหลายประเภท มีทั้งคุณและโทษ เช่น ถ้ามีคนป่วยในบ้านหรือได้รับเคราะห์ ถือว่าผีให้โทษ แต่ถ้าทำการเซ่นบวงสรวงผีจะให้คุณได้

2.2 นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (อ้างจากวาสนา อรุณกิจ, 2528: 18) เขียนบทความเรื่อง "ผู้ไทยโซ่ง" มีสาระสำคัญเกี่ยวกับพงศาวดารเมืองแถง ซึ่งเป็นเมืองดั้งเดิมของลาวโซ่งมีผู้ครองเมือง คือ ขุนลอคำ ได้บรรยายสภาพเมืองแถง ซึ่งปัจจุบัน คือ เมืองเดียนเบียนฟู เกี่ยวกับ ผี ขวัญ และพิธีต่างๆ

2.3 มณีรัตน์ ท้วมเจริญ (2518) เขียนบทความเรื่อง "พิธีเสนเรือนของโซ่ง" ได้กล่าวว่า พิธีเสนเรือนนั้นเป็นการกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และเกิดสิริมงคลแก่บ้านเรือน รวมทั้งเป็นการพบปะระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้านด้วย

2.4 ไมตรี บัวเนตร (2514: 54-63) ได้เขียนบทความเรื่อง "โซ่งพัฒนา" ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันหมู่บ้านโซ่งมีการพัฒนา มีถนนไปมาถึงกันตลอด มีโรงเรียน มีสถานีอนามัย และมีไฟฟ้าใช้แล้ว แต่ก็ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเก่าๆไว้ให้เป็นมรดกสำหรับอนุชนรุ่นหลังต่อไป ถึงแม้ว่าการแต่งกายของหนุ่มสาวโซ่งจะเป็นไปตามสมัยนิยมก็ตาม แต่เมื่อถึงเวลากระทำพิธีทางศาสนา ลาวโซ่งทุกคนก็ยังคงรักษาประเพณีการแต่งกายของเดิมเอาไว้

2.5 เรไร สืบสุขและคนอื่นๆ (2523) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำ" ได้ศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านที่เป็นมุขปาฐะ ที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าวรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำสะท้อนให้เห็นถึงประวัติการสร้างโลก ของแถน ประวัติความเป็นมาของไทยทรงดำ การดำรงชีวิต ความเชื่อในเรื่องต่างๆ เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผี วิญญาณโชคลาง และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ค่านิยม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนการจัดระเบียบทางสังคมของชาวไทยทรงดำ

2.6 สมทรง บุรุษพัฒน์ (2524: 13-16) กล่าวถึง วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของชาวไทยโซ่งที่บางกุ้ง เน้นพิเศษด้านประเพณีการเล่นคอนหรืออิ่นก๊อน ซึ่งเป็นประเพณีเทศกาลของชาวโซ่งในระยะเดือนห้า

Copyright by Mahidol University

2.7 สมพนธ์ สุขวงศ์ (2506: 8-20) เขียนบทความเรื่อง "ไทยทรงดำ" เกี่ยวกับภาษา ศาสนา อาชีพ การแต่งกาย และประเพณีต่าง ๆ สรุปได้ว่า ประเพณีบางอย่างของโซ่งคล้ายกับประเพณีจีน เช่น การใช้ตะเกียบคีบอาหารเซ่นผีในพิธีเสนเรือน และพิธีศพก็มีผู้ร้องไห้พอเป็นพิธี คือ ร้องเสียงดัง รำพันต่างๆ นานา และเดินร้องไห้ไปในขบวนศพที่จะนำไปป่าช้า ซึ่งคล้ายกับประเพณีจีน

2.8 อวยพร ชื่นกลิ่นธูปและสุรภี กุลโกวิทย์ (อ้างจากสมคิด ศรีสิงห์, 2537: 15) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ประเพณีการทำศพของลาวโซ่ง" ที่หมู่บ้านดอนทราย ตำบลทับคาง อำเภอเขาย้อย จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า พิธีศพเป็นแกนกลางในการยึดเหนี่ยวบุคคลในสังคมให้ผนึกเข้าด้วยกัน ให้มีความรักสามัคคีกัน

2.9 อัญชนา พานิช (2537: 27) ได้กล่าวถึง "ความเชื่อและศาสนา" ว่าชาวลาวโซ่งจะนับถือผีบรรพบุรุษของตน เชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายแล้วจะมาคุ้มครองรักษาครอบครัวให้มีความสุข จะเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษมาอยู่ที่กะล่อห้อง วิญญาณที่เชิญมานี้เรียกว่า "ผีเรือน" ทุก 1 หรือ 2 หรือ 3 ปีจะมีการเซ่นไหว้ผีเรือนเรียกว่า พิธีเสนเรือน ให้ผีเรือนมากินเครื่องเซ่น หรือเรียกว่าเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวที และเพื่อความสงบสุขของครอบครัว นอกจากนี้ชาวลาวโซ่งยังนับถือศาสนาพุทธอีกด้วย ในปัจจุบันชาวลาวโซ่งปฏิบัติกิจกรรมของพระพุทธศาสนาเหมือนคนไทยทุกอย่าง เช่น การทำบุญวันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา การบวชพระ การถืออุโบสถศีล เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งการนับถือผีซึ่งเป็นความเชื่อเดิม

2.10 อัญชุลี บูรณะสิงห์ (2531: 29) ได้กล่าวถึง "ความเชื่อ" ว่า ชาวโซ่งมีความเชื่อในอำนาจของผี และสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะแถน หรือผีฟ้า ซึ่งเป็นผีที่มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่และมีอิทธิพลที่สุดในชีวิตของชาวโซ่ง สามารถบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างได้ ดังนั้นชาวโซ่งจึงให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ความเชื่อถืออีกแบบหนึ่งมีลักษณะที่เรียกว่า ลัทธิบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ คือ เชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายแล้วจะไปอยู่อีกโลกหนึ่งคล้ายกับโลกมนุษย์ ถ้าผู้ตายอยู่ดีมีความสุขญาติพี่น้องในโลกมนุษย์ก็จะมีความสุขไปด้วย ฉะนั้นลาวโซ่งจึงปฏิบัติต่อวิญญาณบรรพบุรุษเป็นอย่างดี จัดที่อยู่อาศัยให้ในบ้านเวลาเชิญมา จัดอาหารเซ่นไหว้เป็นประจำในพิธีเรียกว่า "เสนเฮือน"

3. งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

3.1 นาถฤดี ผลโภค (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า "คุณภาพชีวิต" หมายถึง

Copyright by Mahidol University

สภาวะความเป็นอยู่ของบุคคลที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน 5 ประการได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคมและคุณธรรม สำหรับเรื่องความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ผู้ปกครองที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำต้องการให้นักเรียนศึกษาต่อเท่าที่มีความสามารถโดยไม่จำเป็นต้องจบปริญญาตรี ผู้ปกครองที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจระดับกลางและระดับสูงต้องการให้นักเรียนมีการศึกษาถึงระดับปริญญาตรีเป็นอย่างน้อย

3.2 วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ และประโยชน์ เจริญสุข (2529) ได้เสนอแผนการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตชนบท (พ.ศ.2530-2534) โดยนำไปใช้เป็นแผนพัฒนาที่จังหวัดพิจิตร การปรับปรุงคุณภาพชีวิตจะเน้นหนักตามความหมาย 6 ประการ คือ

3.2.1 สามารถพึ่งตนเองได้

3.2.2 มีความผูกพันต่อสังคม

3.2.3 มีการเสนอสนองทางสังคมสูง

3.2.4 อยู่ในสภาพความเป็นเมืองที่เหมาะสม

3.2.5 มีความยุติธรรมทางสังคม และเศรษฐกิจที่เหมาะสม

3.2.6 มีโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม และกายภาพที่เหมาะสม

3.3 ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตโดยได้ศึกษากับประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์จำนวน 264 ครอบครัว" ผลของการศึกษาทำให้ได้ปัจจัยที่ประชาชนรับรู้ว่าสำคัญต่อคุณภาพชีวิตเรียงตามลำดับ ได้แก่ รายได้ ชีวิตครอบครัว ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ สุขภาพอนามัย อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ การสาธารณูปโภค อาหาร การศึกษา การมีคุณธรรม ความสัมพันธ์กับเพื่อนและสังคม ที่ดินประกอบอาชีพ การประหยัด การไม่มีหนี้สิน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการพักผ่อนหย่อนใจ

3.4 ศรีผ่อง จันกรณ์กิจศิลป์ (2526) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในอาคารสงเคราะห์ของการเคหะแห่งชาติ เขตห้วยขวาง" ผลของการวิจัยสรุปได้ว่าผู้อาศัยอยู่ในอาคารสงเคราะห์ของการเคหะแห่งชาติเขตห้วยขวาง รับรู้ว่าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับการมีปัจจัยสี่ที่เหมาะสม การมีรายได้เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น การมีรถโดยสารบริการให้ความสะดวกในการเดินทาง การมีความมั่นคงและก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเป็นผู้บำเพ็ญคุณงามความดีจนได้รับยกย่องชมเชยโดยทั่วไป การมีเสรีภาพในการนับถือ

Copyright by Mahidol University

ศาสนา การจบการศึกษาภาคบังคับเป็นอย่างน้อย การอยู่ร่วมกันโดยการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน การมีอากาศบริสุทธิ์ปราศจากควันพิษ การมีศาสนาประจำชาติ และความภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ ส่วนการรับรู้ในเรื่องสิ่งที่มีผลกระทบกระเทือนต่อคุณภาพชีวิตนั้นพบว่า ความไม่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายและภาวะค่าครองชีพสูง กระทบกระเทือนต่อคุณภาพชีวิตเป็นอันดับแรก รองลงมาได้แก่การติดยาเสพติดให้โทษ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การว่างงานและการไร้ที่อยู่อาศัย สำหรับการเปรียบเทียบการรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิตตามตัวแปรที่กำหนดพบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.5 สุกัญญา ไพศาลธรรม (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการมีคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทในจังหวัดนครราชสีมา" ผลการศึกษาพบว่า การสร้างระบบประปา การมีโรงเรียนมัธยมศึกษา การมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานและอาสาสมัครให้บริการในหมู่บ้าน และรายได้ของครัวเรือนมีผลต่อการมีคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ในจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้สุกัญญาได้ให้ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ว่า เห็นควรส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทมีคุณภาพชีวิตโดยการจัดหาแหล่งน้ำสะอาด ควรมุ่งเน้นการสร้างน้ำประปาหมู่บ้านควบคู่กับการพัฒนาแหล่งน้ำดิบสำหรับทำน้ำประปา การยกระดับการศึกษาควรดำเนินการโดยขยายโอกาสทางการศึกษาในชนบท และสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาควบคู่กันไป การแก้ไขปัญหาภาวะโภชนาการอาจทำได้โดยขยายการดำเนินงาน ด้านการสาธารณสุขมูลฐานชุมชนให้ทั่วถึงและเร่งรัดให้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีที่มีอยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะ ควรดำเนินโครงการกองทุนสุขาภิบาลให้มีประสิทธิภาพพร้อมกับให้ความรู้ด้านสุขาภิบาลแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง

3.6 อุทุมพร จามรมาน (2528) ศึกษาองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสอบถามหัวหน้าครัวเรือน 1,023 คน ทั่วทั้งกรุงเทพฯ ข้อมูลที่รวบรวมมี 7 ด้าน คือ

3.6.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

3.6.2 สังคมและวัฒนธรรม

3.6.3 เศรษฐกิจ

3.6.4 สุขภาพอนามัย

3.6.5 จิตวิทยา

3.6.6 บริการของรัฐและเอกชน

Copyright by Mahidol University

3.6.7 นันทนาการ

และทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factors Analysis) พบว่าได้องค์ประกอบ 10 ด้าน ซึ่งอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 58.3 องค์ประกอบทั้ง 10 ด้าน มีดังนี้

1.ทัศนะต่อการมีชีวิตในกรุงเทพฯ

2. ลักษณะความเป็นอยู่

3. การเป็นเจ้าของ

4. อาชีพหลัก

5. นันทนาการ

6. บริการของรัฐ

7. การถือครองบ้านและที่ดิน

8. อาชีพรอง

9. การแสวงหาความรู้

10. สุขภาพอนามัย

เมื่อวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพฯ จะมีค่า 13.3 หน่วย และเมื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพฯ ที่อาศัยอยู่ในเขตชั้นใน ชั้นกลางและชั้นนอก ปรากฏว่าคนกรุงเทพฯ ในเขตชั้นนอกมีค่าคุณภาพชีวิตสูงสุด รองลงมาคือในเขตชั้นในและสุดท้ายได้แก่ ในเขตชั้นกลาง นอกจากนี้ได้วิเคราะห์ค่าต่ำสุดของคุณภาพชีวิต พบว่ามีค่า 3.512 หน่วย ซึ่งพิจารณาจากตัวแปรที่สำคัญ 9 ตัว คือ

1. การออกกำลังกาย

2. ช่วงเวลาที่ใช้ออกกำลังกาย

3. การพักผ่อน

4. ช่วงเวลาที่ใช้พักผ่อน

5. จำนวนวันที่ทำงานในหนึ่งสัปดาห์

6. การถือครองบ้านที่อยู่อาศัย

7. เวลาที่ใช้เดินทางไปทำงานในช่วงปกติ

8. การถือครองที่ดิน

9. เวลาที่ใช้เดินทางไปทำงานในช่วงจราจรติดขัด

Copyright by Mahidol University

บทที่ 3
วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม มีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

วิธีดำเนินการศึกษา

1. รูปแบบการศึกษา

เป็นการศึกษาวิจัยทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนาม และเก็บข้อมูลจากเอกสารเป็นส่วนประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นองค์รวม (Holistic) และเชื่อถือได้ (Reliability) ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรม การสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคลทั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้าน และผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในเรื่องความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้จึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาจัดหมวดหมู่แล้ววิเคราะห์และเสนอผลการศึกษาเป็นลำดับ

2. การเลือกพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selective) โดยเลือกศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม เป็นหมู่บ้านของชาวไทยโซ่งที่ซึ่งมีเอกลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป และเป็นหมู่บ้านเก่าแก่มีอายุมากกว่า 200 ปี อีกทั้งเป็นหมู่บ้านที่ไม่กว้างใหญ่เกินไป มีความสะดวกในการเดินทางไปเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาและเครือญาติมีความคุ้นเคย รู้จักสนิทสนมและสนใจในประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านนี้มาก่อน จึงทำให้ได้รับความสะดวกสบายและความช่วยเหลืออย่างดีจากชาวไทยโซ่ง อีกทั้งจะทำให้การทำงานภาคสนาม และการเก็บข้อมูลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Copyright by Mahidol University

3. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้เป็นชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มตามเพศ วัย การศึกษา และสถานภาพทางสังคม และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เป็นกรณีพิเศษ เช่น หมอพื้นบ้าน ผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น หมอเสน แม่มด หมอเยื้อง เป็นต้น ทุกคนที่อยู่ในหมู่บ้าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้

4.1 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ในช่วงแรกของการรวบรวมข้อมูลจะได้จากบทความ วารสาร หนังสือเกี่ยวกับแนวคิด งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยมหิดล ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ และหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม และหอสมุดสถาบันราชภัฏนครปฐม

4.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม มีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 เตรียมพื้นที่ศึกษา โดยการเข้าไปแนะนำตัวเองและชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล และขออนุญาตเข้าร่วมประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งในการแนะนำตนเอง และชี้แจงวัตถุประสงค์นั้นได้เข้าไปพบกับผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน หมอรักษาพื้นบ้าน คนเฒ่าคนแก่ เป็นต้น เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหมู่บ้าน ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ยังรวมบุคคลอื่นๆ ด้วย

4.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

4.2.2.1 หนังสือ เอกสารต่างๆ บทความ วารสาร และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมชาวไทยโซ่ง และคุณภาพชีวิต

4.2.2.2 การเข้าไปศึกษาร่วมงานประเพณี พิธีกรรมต่างๆ และเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

Copyright by Mahidol University

4.2.2.3 กล้องถ่ายภาพ เพื่อบันทึกประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ไว้ศึกษาในรายละเอียดและสัมภาษณ์ต่อไป

4.2.2.4 สมุดบันทึกภาคสนาม (Field Notes)

4.2.2.5 แนวคำถาม คำสัมภาษณ์ที่ได้เตรียมไว้เกี่ยวกับข้อมูลปฐมภูมิของหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ได้แก่ คำถามที่เกี่ยวกับสาระเพื่อหารายละเอียด วิธีการ ปฏิบัติการความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ประเภทต่างๆ คือ การอยู่อาศัย การทำมาหากิน วัฏจักรชีวิต การแต่งกายและการประดับตกแต่ง การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และ ศาสนา

4.2.3 วิธีการเก็บข้อมูล ใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

4.2.3.1 การสังเกต (Observation) ใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมต่างๆ และร่วมงานประเพณี พิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง เช่น ประเพณีสงกรานต์ พิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว พิธีเสนฮับมด การแปลงขวัญ เป็นต้น เพื่อการตั้งข้อสังเกต และให้เกิดความคุ้นเคยกับชาวบ้าน

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) คือ การสังเกตในเชิงสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชนไทยโซ่ง แบบแผนในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นต้น เพื่อหาหลักฐานทางความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน

4.2.3.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 วิธี คือ

1) การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structural Interview) โดยใช้แนวคำถามที่กำหนดขึ้น เกี่ยวกับประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

2) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Non-StructuralInterview) เป็นการสนทนากับชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านและข้อมูลอื่นๆ อันเป็นประโยชน์นำไปสู่ผู้บอกข้อมูลหลัก (Key Informant) และข้อมูลอื่นๆ ในเรื่องความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง เพื่อจะได้เป็นข้อมูลประกอบในการเลือกสัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นให้ละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

Copyright by Mahidol University

5. การบันทึกข้อมูล

โดยการจดบันทึกลงในสมุดขณะทำการสังเกต สัมภาษณ์ และเข้าร่วมประเพณี และพิธีกรรม รวมทั้งเก็บภาพสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เมื่อกลับมาบ้านก็บันทึกอีกครั้งหนึ่งเพื่อความเป็นระเบียบ ถ้าไม่เข้าใจก็นำกลับไปถามชาวไทยโซ่งอีกครั้งเพื่อความถูกต้อง

6. การจัดหมวดหมู่ และเรียบเรียงข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลแล้ว จึงจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามหลักการที่นำเสนอไว้ ในบทที่ 5 คือ แบ่งข้อมูลออกเป็นประเภทต่างๆ 6 ประเภท และจัดข้อมูลให้เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ และเรียบเรียงเนื้อหาสาระให้เป็นระบบ ดังแสดงไว้ในบทที่ 4 และ 5

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำแนวคิด ทฤษฎีและหลักการต่างๆ ในบทที่ 2 เช่น แนวคิดวัฒนธรรมกับการพัฒนา แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวคิดการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิต มาวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 และ 5 ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในบทที่ 1 และสร้างบทสรุปประเด็นต่างๆ เช่น รูปแบบ กระบวนการ แนวคิด แนวทางขึ้น

ระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2539 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2540

Copyright by Mahidol University

บทที่ 4

ลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง

ประวัติความเป็นมาของชาวไทยโซ่ง

ชาวไทยโซ่งเป็นชนชาติไทยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปหลายชื่อ อาทิ ลาวโซ่ง ไทดำ ไตดำ ผู้ไทยดำ ไทยทรงดำ ไทยโซ่ง ลาวซ่ง ลาวซ่วงดำ และลาวทรงดำ (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 14) ที่เรียกชื่อว่า "โซ่ง" คงเรียกตามเสื้อผ้าที่นุ่งห่ม เพราะชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ คำว่า "โซ่ง" แผลงมาจาก "ส้วง" ซึ่งแปลว่า "กางเกง" ดังนั้น "โซ่งดำ" จึงหมายถึง "ชาวผู้ไดที่นุ่งกางเกงดำ" ต่อมาคำว่า "ดำ" หายไปจึงเหลือแต่คำว่า "โซ่ง" แต่ที่เรียกกันว่า "ลาวโซ่ง" โดยเติมคำว่า "ลาว" ไปข้างหน้านั้นสันนิษฐานไปได้ 2 ทาง คือ คงเป็นเพราะคนไทยเหล่านี้ได้อพยพมาจากดินแดนส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรลาว และมีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคนในราชจักรลาวจึงเรียกว่า "ลาวโซ่ง" ข้อสันนิษฐานอีกทางหนึ่งคงเกิดจากความนิยมในการเรียกชื่อของคนสมัยนั้น มักจะเรียกผู้ที่จากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ว่า "ลาว" ดังเช่น ลาวเวียง ลาวพวน เป็นต้น ผู้ไทยดำหรือไทยโซ่งเมื่อได้อพยพมาอยู่ที่เมืองเพชรบุรีจึงพลอยได้รับการเรียกชื่อว่า "ลาว" ไปด้วย (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์, 2523: 19)

สำหรับชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมจะเรียกตัวเองว่า "ชาวไทยโซ่ง" ซึ่งตรงกับภาษาทางราชการที่ไม่ใช้คำว่า "ลาว" นำหน้าชื่อเผ่าพันธุ์ (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์, 2523: 19)

1. ถิ่นฐานเดิม

ชาวไทยโซ่งเป็นกลุ่มไทยโบราณกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในบริเวณแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งมีอาณาเขตอยู่ในแถบแม่น้ำดำและแม่น้ำแดง ปัจจุบันอยู่ในเขตเวียดนามเหนือตอนเชื่อมต่อกับลาว และจีนตอนใต้ (วาสนา อรุณกิจ, 2528: 2) ชาวไทยโซ่งมีชื่อเดิมเรียกกันว่าไทยดำหรือ "ผู้ไทยดำ"(Black Tai) เพราะนิยมสวมใส่เสื้อสีดำล้วน ซึ่งแตกต่างกับกลุ่มคนไทยที่อยู่ใกล้เคียงกัน เช่น ไทยขาว หรือ "ผู้ไทยขาว" (White Tai) นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาว และไทยแดงหรือ "ผู้ไทยแดง" (Red Tai) ชอบใช้สีแดงขลิบ และตกแต่งด้วยชายเสื้อสีดำ เป็นต้น ไทยดำกลุ่มนี้ได้ถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น คนไทย

Copyright by Mahidol University

ภาคกลางเรียกกันว่า "ลาวทรงดำ" เพราะเข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกับลาว และอพยพเข้ามาพร้อมกันกับลาวกลุ่มอื่นๆ ต่อมาชื่อเดิมได้หดหายลง คำว่า "ดำ" หายไป ดังนิยมเรียกกันในปัจจุบันว่า "ลาวทรง" หรือ "ลาวโซ่ง" จนบางครั้งไม่รู้ว่าลาวโซ่งนี้คือ พวกไทยดำนั่นเอง (สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ, 2521: 2)

แคว้นสิบสองจุไทยประกอบด้วยเมืองสำคัญสิบสองเมือง หรือสิบสองจุ แต่ละจุหรือแขวงประกอบด้วยเมืองเล็กๆ และหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กัน โดยอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองในแขวงนั้นๆ แต่ละเมืองจะมีการปกครองที่เป็นอิสระต่อกัน บางเมืองจะเกี่ยวพันกันโดยเป็นญาติหรือแต่งงานกัน ตามพงศาวดารเมืองไลหรือไลเจา (Lai Chaw) กล่าวว่า เมืองที่พวกผู้ไทยดำอาศัยอยู่ คือ แถน หรือเมืองแถง หรือเมืองทันต์ ปัจจุบันคือเมืองเดียนเบียนฟู (Dien Bien Phu) ประเทศเวียดนาม เป็นเมืองศูนย์กลางที่สำคัญ เมืองควายหรือเมืองกาย เมืองตุง เมืองม่วยหรือม่วน เมืองลา เมืองหวัด เมืองซาง เมืองโมะ รวม 8 เมืองกับเมืองที่ผู้ไทยขาวอาศัยอยู่ 4 เมือง คือ เมืองไล เมืองเจียน เมืองมุนและเมืองบาง รวมทั้งหมดเป็น 12 เมือง เมืองดังกล่าวเรียกว่าแคว้นสิบสองจุไทยหรือสิบสองผู้ไทย

ในการแบ่งเขตของแต่ละเมือง แต่ละจุนั้นเป็นไปตามธรรมชาติของพื้นที่ โดยอาศัยลักษณะภูมิประเทศเป็นแนวพรมแดน เช่น ลำห้วย ภูเขา ป่าไม้ ไม่มีการเขียนแผนที่แบ่งอาณาเขตแน่นอน หมู่บ้านใดขึ้นอยู่กับเมืองใดก็ขึ้นอยู่กับความสะดวก ความใกล้ชิดทางพื้นที่และความสัมพันธ์ของความเป็ญาติ แคว้นสิบสองจุไทยมิได้มีการรวบรวมการปกครองให้เป็นอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกัน (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 23-24)

สิบสองจุไทยเป็นที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของไทยดำ ไทยขาว ไทยแดง และไทยอื่นๆ มาช้านาน ก่อนที่พวกญวนจะขยายอำนาจไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของแคว้นตังเกี๋ย และอานามคนไทยแคว้นสิบสองจุไทยได้ปกครองตนเองเป็นอิสระอยู่ช้านาน จนกระทั่งกลุ่มไทยทางด้านทิศตะวันตกมีอำนาจขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 จึงได้เข้ามาอยู่ในความคุ้มครองของนครหลวงพระบาง (สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ, 2521: 3)

สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ว่า "เมืองไล เมืองแถง อยู่ในแว่นแคว้นสิบสองจุไทย ขึ้นอยู่ในอำนาจการปกครองของเจ้านครหลวงพระบาง คือ หัวเมืองฝ่ายเหนือมีเมืองควาย เมืองตุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองไล เมืองแถง โดยเฉพาะเมืองแถงนั้นอยู่ห่างไกลจากนครหลวงพระบางและอยู่ตอนใต้ของประเทศจีน หรือมีอาณาเขตติดต่อใกล้ชิดกับจีนแต่อยู่ตอนเหนือของญวน อำนาจการปกครองจากนครหลวงพระบางดูแลไม่ทั่วถึง จึงมอบอำนาจให้ปกครองดูแลกันเอง แต่ก็อยู่ในอำนาจคุ้มครองของเจ้านครหลวงพระบาง" ดังนั้นบางยุค บางสมัยหัวเมืองฝ่ายเหนืออันมีเมืองแถง เป็นต้น ขึ้นอยู่กับจีนบ้าง ขึ้นอยู่กับญวนบ้าง ขึ้นอยู่กับลาวบ้าง ที่เรียกว่า

Copyright by Mahidol University

สำนักหอสมุด

"สามฝ่ายฟ้า" (สิริ พึ่งเดช, 2519: 35) ส่วนพงศาวดารเมืองไลกล่าวไว้ว่า แคว้นสิบสองจุไทยอยู่ภายใต้การปกครองของหลวงพระบาง ในขณะที่อาณาเขตแคว้นนี้อยู่ใกล้เคียงกับประเทศจีนและเวียดนาม ดังนั้นเจ้าเมืองในแคว้นสิบสองจุไทยจึงต้องส่งเครื่องราชย์บรรณาการไปผูกไมตรีไว้เช่นเดียวกับนครหลวงพระบางเพื่อป้องกันการรุกราน และรักษาคุ้มครอง ฉะนั้นสิบสองจุไทยจึงเป็นเมืองที่ส่งเครื่องราชย์ไปยังสามมหาอำนาจ คือ ลาว จีน เวียดนาม จึงเรียกกันว่า "เมืองสามส่วยฟ้า" หรือ "เมืองสามฝ่ายฟ้า" (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 24) ปัจจุบันเมืองศูนย์กลางของไทยโซ่ง คือ ซอนลา หรือพวกที่ไทยโซ่ง (ไทดำ) เรียกว่า เมืองลา หลังจากนั้นจึงได้อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่ตามที่ต่างๆ ในประเทศไทยเป็นจำนวนมากก็ด้วยเหตุผลทางสงครามที่เกิดขึ้นทั้งในระหว่างพวกเดียวกัน และกับชาติอื่นๆ (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 14)

2. การอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ชาวไทยโซ่งอพยพเข้าสู่ประเทศไทยหลายครั้งด้วยเหตุผลทางสงคราม โดยอพยพผ่านลงมาทางเวียดนามเหนือ ลาว และเข้าสู่ประเทศไทยในที่สุด (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 15) การอพยพเริ่มตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ปีพ.ศ. 2322 สาเหตุของการอพยพเนื่องจากต้นแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เจ้านครเวียงจันทน์ได้กระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพจึงได้มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเกด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ 1 จักรีวงศ์ เมื่อครั้งพระองค์ดำรงพระยศเป็นสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก กำหนดให้กองทัพหลวงพระบางยกเอากำลังไปตีเมืองม่วย เมืองทันต์ (ญวนเรียก เมืองซือหงี) ซึ่งเป็นเมืองของผู้ไทยทรงดำตั้งอยู่ริมเขตแดนเมืองญวนเหนือแล้วกวาดต้อนครอบครัวลาวเวียงจันทน์ และลาวทรงดำมายังประเทศไทย ให้ลาวเวียงจันทน์ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสระบุรี, ราชบุรี และจันทบุรี ส่วนลาวทรงดำให้ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองเพชรบุรี (สิริ พึ่งเดช, 2519: 39-40) สันนิษฐานว่าอยู่ในเขตหมู่บ้านหนองปรง (หรือหมู่บ้านหนองเลา) อำเภอเขาย้อย (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 16)

ในปีพ.ศ. 2335 รัชกาลของพระบาทสมเด้จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เจ้าเมืองแถนเมืองพวน เกิดแข็งข้อต่อเจ้าเมืองเวียงจันทน์ ดังนั้นเจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงยกกองทัพไปตีเมืองทั้งสองไว้ได้ และกวาดต้อนลาวทรงดำ ลาวพวน ส่วงมาถวายพระมหากษัตริย์ไทยที่กรุงเทพฯ และทรงโปรดให้ลาวทรงดำไปตั้งบ้านเรือนที่หนองปรง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ส่วนลาวพวนโปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนที่กรุงเทพฯ (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 25)

Copyright by Mahidol University

42996

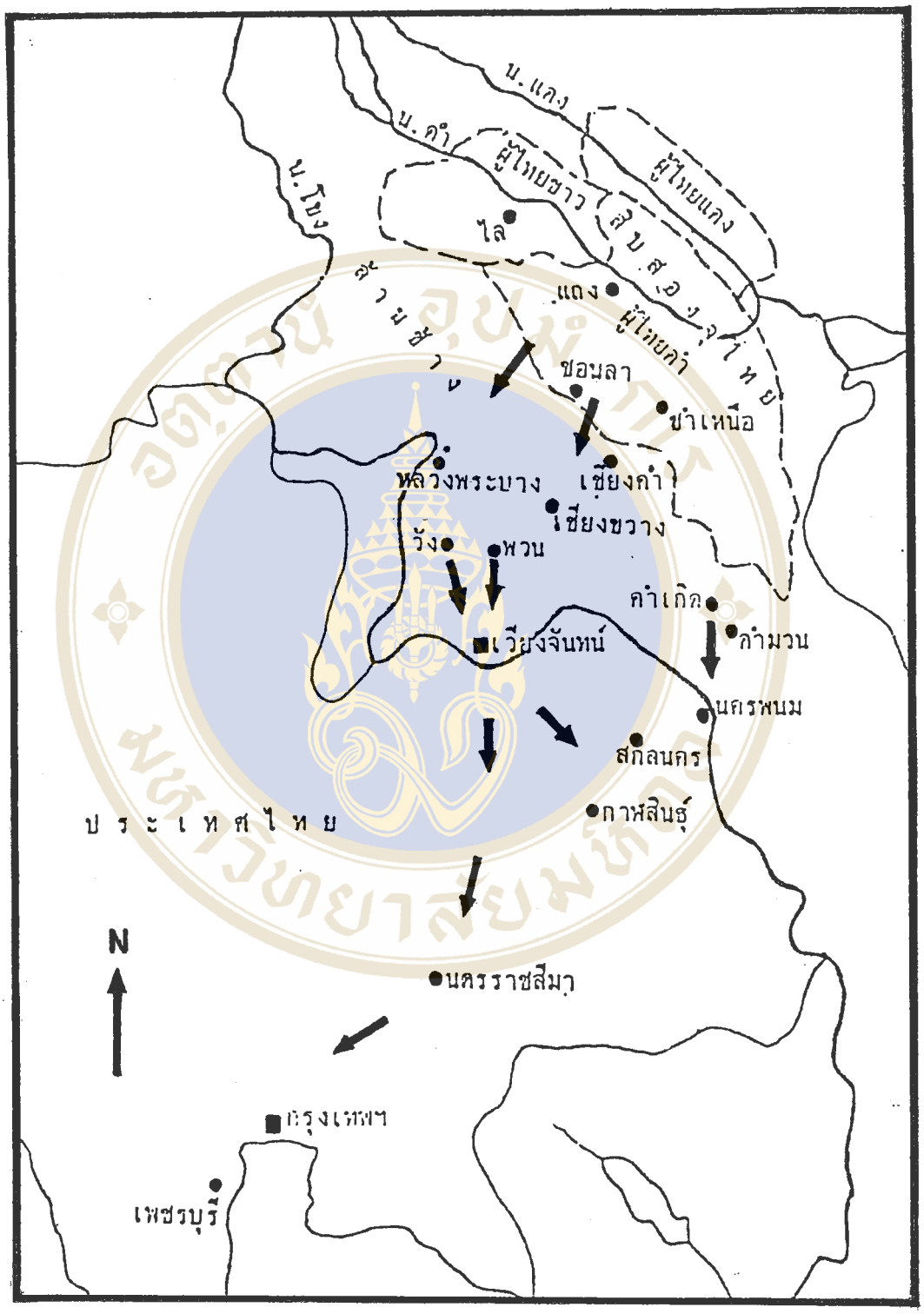

แผนภูมิที่ 3 : แสดงแผนที่ถิ่นที่อยู่ และเส้นทางการอพยพของผู้ไทดำ หรือชาวไทยโซ่ง

ปรับปรุงจาก : จินดา ชาติวงค์. การศึกษาลักษณะของภาษาลาวครั่งที่ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. 2539 : 23

Copyright by Mahidol University

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 หัวเมืองบางหัวเมืองที่ขึ้นจ่อเมืองหลวงพระบาง แข็งเมือง กระด้างกระเดื่อง ในปีพ.ศ. 2371 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แม่ทัพยกกองทัพไปปราบเมืองแถง และได้ครอบครัวลาวทรงดำมาไว้ที่เพชรบุรีอีกครั้งหนึ่ง (อัญชลี บูรณะสิงห์, 2531: 16)

ในปีพ.ศ. 2379 เมืองหึม (ฮึม) เมืองคอย เมืองควรแข็งข้อต่อเมืองหลวงพระบาง ดังนั้นเจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ ซึ่งรักษาเมืองหลวงพระบางในขณะนั้นได้ให้ท้าวท้าวพระยาคุมกองทัพขึ้นไปปราบแล้วกวาดต้อนลาวทรงดำลงมาไว้ที่กรุงเทพฯ และในปีพ.ศ. 2381 เจ้าเมืองหลวงพระบางกับเจ้าเมืองเวียงจันทน์เกิดการวิวาทกัน และได้ลงมากรุงเทพฯ โดยเจ้าราชวงศ์เมืองหลวงพระบางได้นำพวกลาวทรงดำลงมาถวายพระมหากษัตริย์ไทยที่กรุงเทพฯ ด้วย ลาวทรงดำที่นำมาครั้งนี้โปรดให้ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ตำบลท่าแร้ง อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี แต่พวกลาวทรงดำไม่ชอบภูมิประเทศแถบนั้นเพราะเป็นหมู่บ้านชายทะเล ดังนั้นในเวลาต่อมาจึงได้อพยพโยกย้ายที่อยู่อาศัยมาเรื่อยๆ จนถึงอำเภอเขาย้อย ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นที่ดอน น้ำไม่ท่วม มีป่าเขาเหมือนถิ่นฐานเดิมจึงได้มีการตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นจนถึงปัจจุบัน (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 27)

ต่อมาในปีพ.ศ. 2407 เกิดความระส่ำระสายขึ้นในตังเกี๋ย สิบสองจุไทยและลาวเหนือ โดนพวกจีนฮ่อยกกองทัพบุกเข้ามาก่อกวนในดินแดนแถบแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง และที่ราบสูงทรานนินท์ พวกจีนฮ่อแบ่งออกเป็นหลายกลุ่มตามสีธง เช่น จีนฮ่อธงแดง จีนฮ่อธงเหลือง และจีนฮ่อธงดำ กองทัพจีนฮ่อได้บุกเข้าโจมตีหัวเมืองต่างๆ ในขณะที่กองทัพหลวงพระบางไม่สามารถต่อต้านได้ ทำให้จีนฮ่อธงเหลืองยึดได้เมืองเชียงคำ หลังจากนั้นกองทัพของจีนฮ่อยังเคลื่อนกำลังลงไปทางใต้มุ่งสู่เมืองเวียงจันทน์และหนองคาย เจ้าเมืองเวียงจันทน์และเจ้าเมืองหนองคายได้ขอความช่วยเหลือมาทางกรุงเทพฯ และในปีพ.ศ. 2421 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้กองทัพจากกรุงเทพฯ ยกขึ้นไปปราบกบฏจีนฮ่อร่วมกับหัวเมืองฝ่ายเหนือ ในที่สุดก้สามารถปราบจีนฮ่อได้ แต่ปัญหาการปราบจีนฮ่อก็ไม่สามารถยุติได้ เพราะจีนฮ่อก็ยังรุกรานหัวเมืองในแคว้นสิบสองจุไทยอีก โดยเฉพาะเมืองแถง เมืองไล ดังนั้นในปีพ.ศ. 2428 กองทัพจากกรุงเทพฯ โดยการนำของพระยาสุรศักดิ์มนตรีได้ยกขึ้นไปปราบจีนฮ่ออีกครั้งหนึ่ง และตั้งกองทัพไทยอยู่ในบริเวณนี้ชั่วระยะเวลาหนึ่งด้วย

เมื่อพระยาสุรศักดิ์มนตรีปราบจีนฮ่อเสร็จสิ้น และยกกองทัพกลับกรุงเทพฯ ในปีพ.ศ. 2430 พร้อมทั้งนำหัวหน้ากบฏจีนฮ่อ และบุตรของผู้ครองนครหลวงพระบางมากรุงเทพฯ พระองค์ยังได้กวาดต้อนลาวทรงดำ และนำคำสิงซึ่งเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองไล แห่งแคว้นสิบสองจุไทยลงมาด้วย ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายในการกวาดต้อนลาวทรงดำจากแคว้นสิบสองจุไทย และให้ไปอยู่ที่เพชรบุรี สำหรับบุตรเขยเจ้าเมืองไลให้อยู่ที่กรุงเทพฯ ทางฝ่ายเจ้าเมืองไลนึกว่าไทยจับบุตรเขยมา

Copyright by Mahidol University

คุมขังจึงเกิดความไม่พอใจ นำพวกจีนฮ่อธงดำเข้าตีเมืองหลวงพระบาง กองทัพเมืองไลนำโดยบุตรชายคนโตของเจ้าเมืองไลชื่อ คำอุ้ม เข้าตีเมืองหลวงพระบางได้ ภายหลังทางกรุงเทพฯ ปล่อยตัวบุตรเขยเจ้าเมืองไล ในช่วงนี้ฝรั่งเศสถือโอกาศที่เจ้าเมืองไลโกรธเคืองประเทศไทย วางแผนที่จะตีเอาดินแดนบริเวณแคว้นสิบสองจุไทยเข้าอยู่ในอาณานิคมฝรั่งเศสจึงไปติดต่อให้ความช่วยเหลือคำอุ้ม และสนับสนุนให้เรียกร้องเอาดินแดนเหล่านี้ไปอยู่ในความดูแลของฝรั่งเศส โดยอ้างว่าดินแดนเหล่านี้เคยส่งส่วยให้เวียดนามจึงเป็นเสมือนเมืองขึ้นของเวียดนามด้วย ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมอบแคว้นสิบสองจุไทยให้อยู่ในความดูแลของฝรั่งเศสในปีพ.ศ. 2434 (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 28)

การที่ชาวไทยโซ่งทั้งหลายที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย และถูกส่งให้มารวมกันที่จังหวัดเพชรบุรี อาจกล่าวได้ว่าถิ่นฐานเดิมของลาวโซ่งในประเทศไทย คือ จังหวัดเพชรบุรี ทั้งนี้เพราะลักษณะทางภูมิประเทศเป็นป่าเขา มีลำธาร น้ำท่วมไม่ถึง ซึ่งลักษณะภูมิประเทศคล้ายภูมิประเทศบ้านเก่าเมืองเดิม คือ เมืองแถน แคว้นสิบสองจุไทย (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2524: 8-9)ต่อมาเมื่อไม่มีการควบคุมบริเวณที่อยู่อาศัย และให้โอกาสชาวไทยโซ่งได้หาที่อยู่อาศัยได้ตามความพอใจ ชาวไทยโซ่งที่ไม่ชอบพื้นที่ลุ่ม และประกอบกับบริเวณที่อยู่อาศัยนั้นขาดแคลนไม้ในการสร้างบ้านเรือน จึงมีการอพยพเคลื่อนย้ายไปยังบริเวณอื่นๆ เป็นจำนวนมาก แต่ชุมชนเดิมก็ยังมีอยู่อีกเป็นจำนวนมากเช่นกัน นอกจากนี้ชาวไทยโซ่งรุ่นเก่าซึ่งเป็นรุ่นแรกๆ ที่ถูกกวาดต้อนเข้ามายังประเทศไทยมีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะกลับไปอยู่อาศัยยังบ้านเกิดเมืองเดิมของตน คือ เมืองเถน จึงได้พยายามรวบรวมพรรคพวกญาติพี่น้องเคลื่อนย้ายออกจากเพชรบุรีเดินทางขึ้นไปทางเหนือของประเทศไทย เพื่อจะไปให้ถึงจะไปให้ถึงแคว้นสิบสองจุไทย แต่เนื่องจากการเดินทางในสมัยก่อนเป็นการเดินทางที่ค่อนข้างยากลำบากหลายด้านทั้งด้านเส้นทางคมนาคม อาหารการกิน ดังนั้นในการเดินทางของลาวโซ่งกลุ่มนี้จะต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนาน เมื่อถึงฤดูฝนการเดินทางก็หยุดพักเพื่อทำนาสะสมเสบียง อาหารไว้สำหรับการเดินทางต่อไป ซึ่งการอพยพกลับถิ่นฐานเดิมของลาวโซ่งรุ่นแรกๆ นี้จะเดินทางขึ้นเหนือไปเรื่อยๆ ไปจนกระทั่งชาวไทยโซ่งรุ่นแรกๆ ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยได้ล้มหายตายจากไป ลาวโซ่งรุ่นหลังที่เกิดและโตในประเทศไทยไม่สามารถเดินทางกลับถิ่นฐานเดิม จึงได้ตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่ตามเส้นทางการอพยพ ได้แก่ จังหวัดสระบุรี ลพบุรี ชัยนาท นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก และสุโขทัย (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 29)

มนตรี ศรีบุษรา (2527: 7) กล่าวว่า มีผู้พบชาวไทยโซ่งที่จังหวัดเลย ซึ่งสันนิษฐานว่าพวกนี้พยายามจะกลับไปเมืองแถนแต่ก็ยังไปไม่ถึง ในปัจจุบันจึงมีกลุ่มชาวไทยโซ่งกระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ ในประเทศไทยหลายแหล่ง เช่น จังหวัดต่างๆ ที่ปรากฏในแผนที่ แล้วต่อด้วยจังหวัดในภาคกลาง เช่น

Copyright by Mahidol University

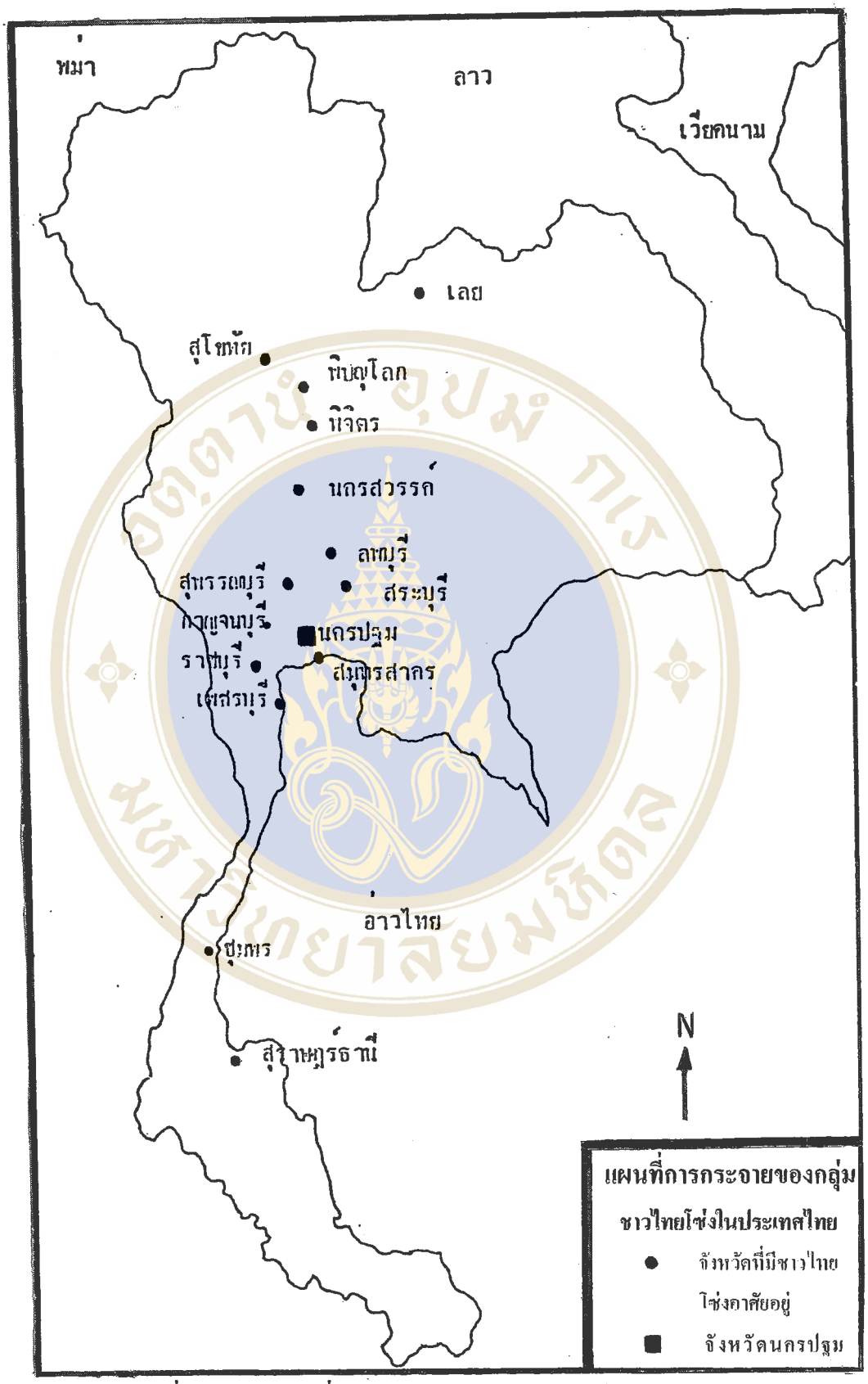

แผนภูมิที่ 4 : แสดงแผนที่การกระจายของกลุ่มชาวไทยโซ่งในประเทศไทย

ปรับปรุงจาก : อัญชนา พานิช. คำลงท้ายในภาษาไทยโซ่ง. 2537 : 20

Copyright by Mahidol University

จังหวัดเพชรบุรี อำเภอเมืองที่ตำบลวังตะโก ตำบลสะพานยายหน (ปัจจุบันเรียกสะพานยี่หน) อำเภอเขาย้อยที่ตำบลหนองปรง ตำบลทับคาง ตำบลห้วยท่าช้าง และตำบลเขาย้อย อำเภอชะอำ และอำเภอบ้านแหลมที่ตำบลท่าแร้ง

จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภออู่ทองที่ตำบลบ้านดอน ตำบลสระยายโสม ตำบลหนองโอ่ง ตำบลดอนมะเกลือ ตำบลบ้านโข้ง อำเภอเมืองที่ตำบลบางกุ้ง และอำเภอบางปลาม้า

จังหวัดราชบุรี อำเภอจอมบึงที่หมู่บ้านตลาดควาย ตำบลจอมบึง อำเภอดำเนินสะดวกที่ตำบลดำเนินสะดวก ตำบลดอนคลัง ตำบลบัวงาม อำเภอบางแพที่ตำบลดอนคา และอำเภอปากท่อที่โคกตับเป็ด

จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอบ้านแพ้วที่หมู่บ้านกลาง ตำบลหนองสองห้อง ตำบลโรงเข้ และตำบลยกกระบัตร (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 19)

ปัจจุบันนี้ชาวไทยโซ่งมีสัญชาติไทย แต่ยังไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าประชากรชาวไทยโซ่งที่แท้จริงในประเทศไทยมีจำนวนเท่าใด เนื่องจากว่าลักษณะโดยทั่วๆ ไปแล้วชาวไทยโซ่งก็ไม่ได้มีสิ่งใดที่ปรากฏให้เห็นถึงความแตกต่างไปจากคนไทยทั่วๆ ไป (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 20-21) เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์ (2525: 40) กล่าวไว้ว่ามีประชากรที่พูดภาษาไทยโซ่งในประเทศไทยประมาณ 100,000-500,000 คน

3. ชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม

ชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐมตั้งหลักแหล่งเป็นกลุ่มเป็นพวกตามบริเวณต่างๆ ได้แก่ อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม อำเภอสามพราน และอำเภอบางเลน มีประชากรโดยประมาณ 22,151 คน (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) ดังแสดงในแผนที่ต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

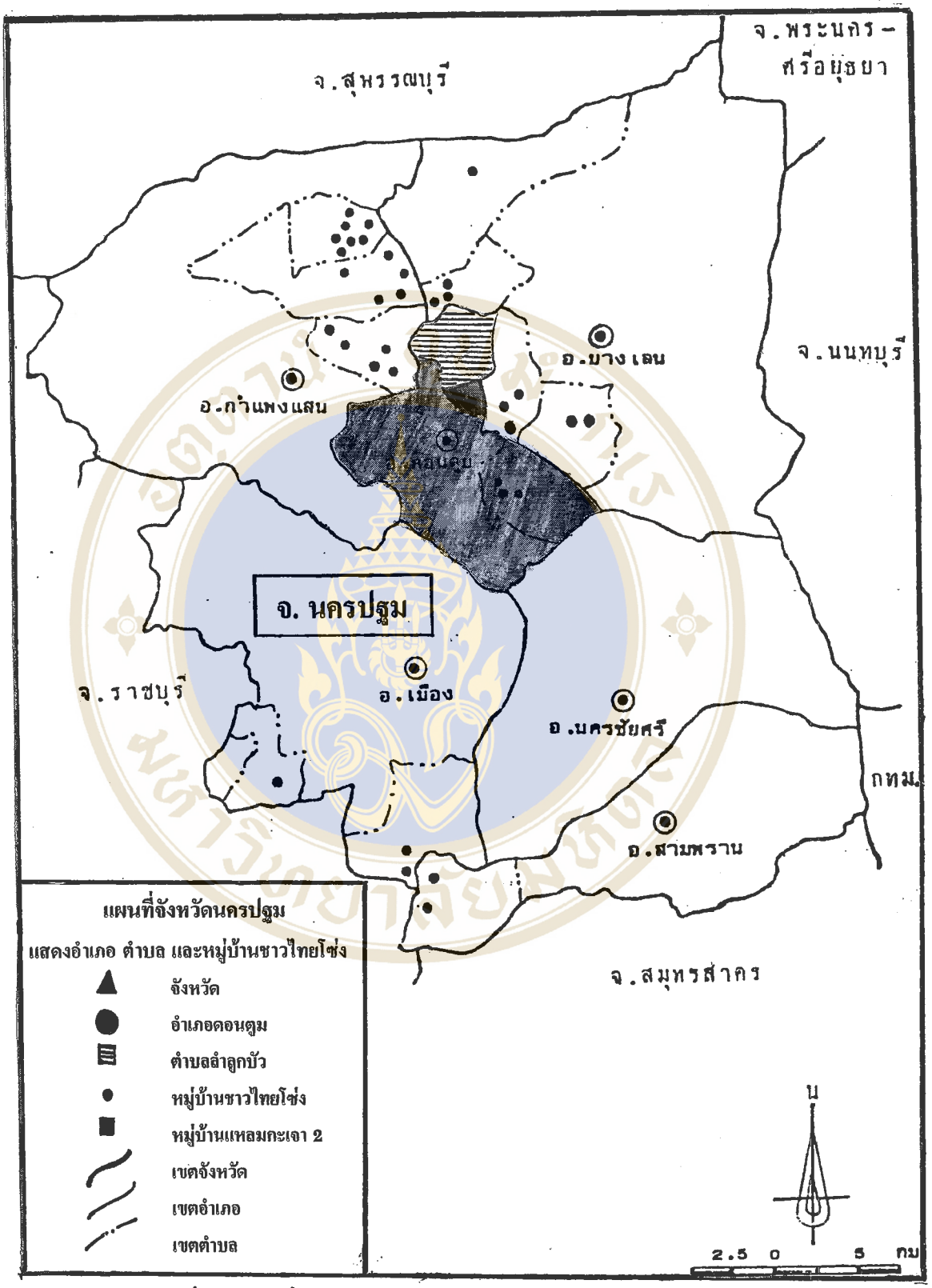

แผนภูมิที่ 5 : แผนที่จังหวัดนครปฐมแสดงอำเภอ ตำบล หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง

ปรับปรุงจาก : นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล. การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง. 2532 : 8

Copyright by Mahidol University

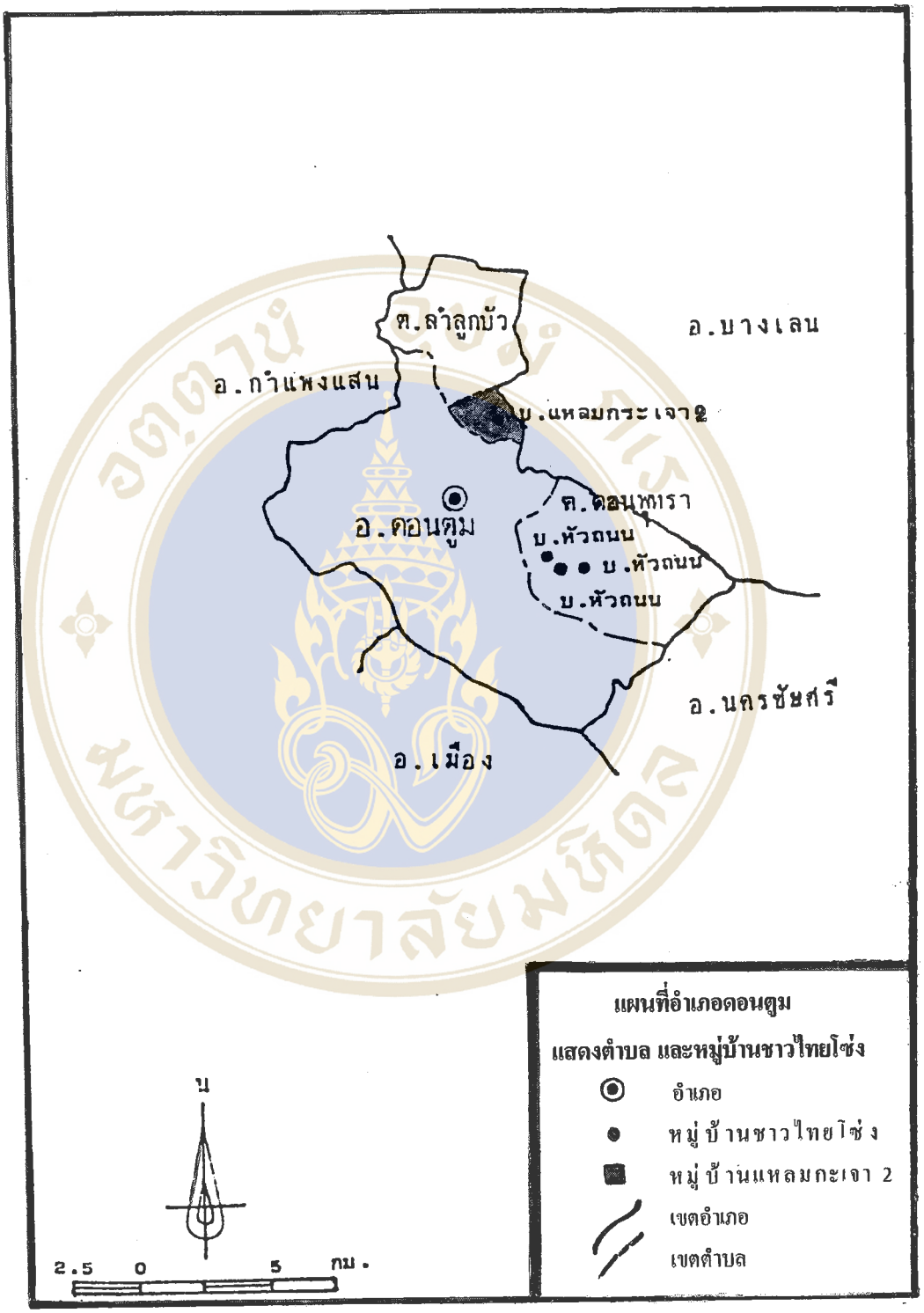

แผนภูมิที่ 6 : แสดงแผนที่อำเภอดอนตูมแสดงตำบล หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง

ปรับปรุงจาก : นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล. <u>การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง</u>. 2532 : 10

Copyright by Mahidol University

ลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งโดยทั่วไป

1. ลักษณะรูปร่าง

ชาวไทยโซ่งโดยทั่วไปมีผิวค่อนข้างขาวคล้ายคนจีน รูปร่างสัดทัด ผมเหยียดตรง มีตาชั้นเดียวเป็นส่วนมาก จมูกค่อนข้างแบน ศีรษะกลม (สมพร เกษมสุขจรัสแสง, 2526: 33)

สำหรับชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 มีรูปร่างคล้ายคลึงกับคนไทย สีผิวมีทั้งผิวขาว และผิวคล้ำ

2. อุปนิสัย

เนื่องจากชาวไทยโซ่งปัจจุบันนี้ รวมทั้งชาวไทยโซ่งที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ และอุปนิสัยใจคอคล้ายคลึงกับคนไทยเข้าไปทุกที ทำให้ไม่สามารถแยกอุปนิสัยซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทยโซ่งดั้งเดิมได้ จึงขออ้างอิงเอกสารที่ได้กล่าวถึงอุปนิสัยของไทยดำ ก่อนที่จะมาเป็นชาวไทยโซ่ง ซึ่งสุริ (2519) ได้กล่าวถึงอุปนิสัยของผู้ไตซงดำว่า โดยทั่วไปรื่นเริงแจ่มใส สุขุม เยือกเย็น ขยัน ชอบอิสระ ไม่ตื่นข่าว ไม่หลงเชื่ออะไรง่ายๆ มีความอดทน เรียนเก่ง อยู่กันเป็นพวกเป็นหมู่ ใกล้ป่าหรือเขาลำเนาไพร ชอบความสงบ รักธรรมชาติ

3. การตั้งบ้านเรือน

ชาวไทยโซ่งนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แหล่งน้ำเพื่อใช้น้ำในการทำนา และมักอยู่รวมกันเป็นหมู่ใหญ่เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่เดียวกัน บ้านหลังหนึ่งจะอยู่รวมกันหลายครอบครัว การจัดเรือนเป็นห้องกว้างๆ เวลานอนจะมีมุ้งกาง ไม่มีฝาห้องกั้นแต่ประการใด กลางเรือนมีเตาไฟเรียงรายหลายเตาสำหรับก่อไฟในบ้านให้ความอบอุ่น และไล่ยุงไปในตัว (สมพร เกษมสุขจรัสแสง, 2526: 33)

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 อยู่ใกล้แหล่งน้ำ คือ คลองท่าสาร อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน และน้ำที่มาจากคลองชลประทาน แหล่งน้ำทั้งสองนี้มีประโยชน์มากต่อการทำมาหากิน เช่น เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ทำนา หรือนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น

4. ที่อยู่อาศัย

เรือนของชาวไทยโซ่งส่วนใหญ่ ไม่มีรั้วล้อมรอบแต่บางแห่งก็มีรั้วเตี้ยๆ ทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะ หรือตีเป็นระแนง หรืออาจนำไม้ไผ่ทั้งลำที่ยังไม่ได้ริดหนามออกมากองเป็นแนวรั้ว

Copyright by Mahidol University

(อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 21) เรือนของชาวไทยโซ่งเป็นเรือนหลังใหญ่ มีห้องกว้าง มีระเบียงด้านหน้าจั่วทั้งสองด้าน ชายคาด้านหน้าจั่วทำเป็นวงโค้ง หลังคามุงด้วยหญ้าคาที่มัดรวมกันเป็นตับ ลักษณะของหลังคานั้นสูงชัน ชายคายาวต่ำลงมาจนบังมิดพื้นบ้านเป็นทั้งหลังคา และฝาบ้านไปในตัว มีบันไดขึ้นเรือนทั้งด้านหน้าและด้านหลัง แต่บันไดด้านหน้าเรือนใหญ่กว่าด้านหลัง ระเบียงด้านหน้าเรือนใช้เป็นที่รับแขกและนั่งเล่น เรียกว่า "กกชาน"ส่วนระเบียงด้านหลังเรียกว่า "กว้าน" ใช้เป็นที่ประกอบทำพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่เป็นผู้ท้าว และจัดให้มีมุมใดมุมหนึ่งของกว้านเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษ ซึ่งที่ส่วนนี้ลาวโซ่ง เรียกว่า "กะล่อหอง" ส่วนกลางของเรือนใช้เป็นที่นอน ที่ทำครัวและเก็บข้าวของต่างๆ ถ้าครอบครัวใดสืบผีผู้น้อยก็จะทำกะล่อหองไว้ในมุมใดมุมหนึ่งของบ้านส่วนนี้ (อัญชนา พานิช, 2537: 25)

4.1 ส่วนประกอบต่างๆ ของเรือนชาวไทยโซ่ง

นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล (2532: 45-47) กล่าวว่า ลักษณะที่เด่นชัด และเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเรือนโซ่งแบบโบราณ ได้แก่

4.1.1 เสา ใช้ไม้เนื้อแข็ง ซึ่งเป็นต้นไม้ทั้งต้น นำมาถากแปรรูปให้ได้รูปร่างและความยาวตามต้องการ ส่วนที่ปลายเสาจะเป็นง่ามไม้ บริเวณง่ามเสานี้จะเป็นที่วางรอด ดังนั้นเสาบ้านจึงรับน้ำหนักของทั้งพื้นบ้านและหลังคา

4.1.2 ตอม่อ เป็นเสาที่ปักลงในดินเพื่อรองรับรอด เพิ่มเติมจากเสาเรือน

4.1.3 รอด ภาษาโซ่งเรียกว่า "ขาง" ใช้ไม้ทั้งต้นไม่แปรรูปวางพาดระหว่างง่ามเสา โดยวางพาดให้ยื่นออกไปจากเสาข้างละไม่เกิน 2 เมตร บ้านบางหลังมีรอดพาดระหว่างง่ามเสาก่อน แล้วพาดตงบนรอดอีกทีหนึ่ง แต่บ้านบางหลังปูกระดานไม่ต้องใช้ตงก็ได้

4.1.4 ฝักมะขามหรือเรียกว่า "ปิง"ใช้ไม้ทำเป็นรูปโค้งรองรับพื้นตรงบริเวณเสา

4.1.5 พื้น ส่วนใหญ่จะใช้ฟากสับ ทำมาจากลำไม้ไผ่ขนาดใหญ่ผ่าให้เป็นซีกเรียงกัน พื้นฟากดังกล่าวนี้จะมีตงวางขวางบนรอดก่อน บางบ้านจะใช้ไม้กระดานทำเป็นพื้นบ้านโดยวางบนรอดได้เลย

4.1.6 ฝา นิยมใช้ไม้ไผ่ขัดแตะ หรือใช้ฟากสับเช่นเดียวกับพื้นบ้าน ฝาบ้านจะทำไม่สูงถึงหลังคา และฝาส่วนบนลักษณะผายออกทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก บ้านโซ่งแบบดั้งเดิมจะไม่มีหน้าต่าง

4.1.7 ขื่อ ทำด้วยไม้ถากให้แบนหรือไม้แปรรูป

Copyright by Mahidol University

4.1.8 ดั้ง ทำด้วยไม้แบนเหลี่ยม หรือไม้กลมแล้วเสี้ยมส่วนปลายที่วางบนขื่อให้แบนเพื่อสวมกับรูขื่อที่เจาะไว้ ปลายดั้งส่วนที่รับอกไก่บากเป็นร่องโค้งสำหรับวางอกไก่และเจาะรูสำหรับร้อยหวายเพื่อผูกอกไก่ยึดไก่ติดกับดั้ง

4.1.9 อกไก่ ทำด้วยไม้กลมวางอยู่บนยอดดั้งและใช้หวายผูกมัดไว้

4.1.10 แปหัวเสา ทำด้วยไม้กลม เรียกว่า "ไม้ข่มหัวขื่อ" ใช้เป็นอะเส

4.1.11 จันทัน ทำด้วยไม้กลมวางพาดอกไก่กับอะเส แล้วใช้ตอกหวายผูกยึด

4.1.12 แปลาน ทางด้านสกัดเรียกว่า "กวางตุ๊บ"ทางด้านยาว เรียกว่า "ยาง" ทำด้วยไม้รวกใช้ตอกหวายมัดติดกับจันทัน

4.1.13 กลอน หรือเรียกว่า "กลอนลิง" ทำด้วยไม้รวกวางผูกอยู่บนแปลาน

4.1.14 หลังคา มุงด้วยหญ้าคาหรือแฝก ลักษณะของหลังคาสูงชันคลุมตัวบ้านทุกด้าน และชายคายาวเลยพื้นลงมาโดยมีชายไม้ค้ำ หรือท้าวแขนจากปลายรอดที่ยื่นออกมาค้ำชายคาไว้ ครอบหลังคาทำด้วยหญ้าหรือแฝกทั้งต้นโค้งทับแป เรียกว่า "หญ้าหลบแป" ส่วนยอดของหลังคาคือส่วนอกไก่เรียกว่า "แป" และมีไม้ทับ ทำด้วยไม้ไผ่ทับหญ้าไว้ ยาวตลอดหลังคาโดยมัดด้วยหวาย หรือตอกอื่นๆ ยอดจั่วทั้ง 2 ด้านใช้ไม้แกะสลัก เป็นรูปโค้งงอลักษณะคล้ายเขากวาง เรียกว่า "ขอกุด" ติดไว้

4.1.15 ปั้นลม ทำด้วยไม้ไผ่กลมบางบ้านใช้ไม้กลม

4.1.16 บันได หรือเรียกว่า "ขั้นไหล" ทำด้วยไม้จริงอาจเป็นไม้กลมทั้งต้นหรือไม้กระดาน บางบ้านอาจใช้ไม้ไผ่วางพาด

4.1.17 ห้องหัวท้ายบ้าน เป็นห้องสกัดทั้งสองห้อง โดยทั่วไปบ้านแบบดั้งเดิมจะกั้นหัวท้ายด้วยฝาขัดแตะ ซึ่งทำให้แบ่งบ้านออกเป็น 3 ห้อง คือ ห้องบริเวณหัวบ้านหรือนอกชาน ตอนขึ้นมาจากบันไดจะใช้เป็นที่รับแขกผู้มาเยือน ห้องกลางเป็นห้องใหญ่มีครัวไฟและเป็นที่อยู่อาศัย ห้องท้ายบ้านเป็นห้องท้ายชุดเรียกว่า "กว้าน" ลดพื้นลงไปเล็กน้อย มีลักษณะโค้งมนทั้งฝาและหลังคาเหมือนกระโจม ห้องนี้จะใช้เป็นห้องผีเรือน

4.2 การใช้ประโยชน์

4.2.1 การใช้ประโยชน์จากตัวบ้าน บ้านชาวไทยโซ่งทุกบ้านจะกั้นห้อง 1 ห้อง ขนาดไม่ใหญ่นักประมาณความกว้าง 2.5 เมตร ความยาว 2.5 เมตร เพื่อใช้เป็นห้องผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษสำหรับทำพิธีเสนเรือน ส่วนบริเวณอื่นๆ ส่วนใหญ่จะไม่กั้นห้อง และไม่กำหนดว่าแต่ละห้องใช้ประโยชน์ด้านใดโดยเฉพาะ เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องเก็บของ ส่วนใหญ่แล้วลักษณะของบ้านเมื่อขึ้นบันไดมาจะพบว่าเป็นห้องโถงโล่งเอนกประสงค์แบ่งใช้ประโยชน์ตาม

Copyright by Mahidol University

ความต้องการ ทั้งนี้อาจจะดูจากเสาบ้านเป็นแนวแบ่ง เช่น บริเวณส่วนหน้าจะใช้เป็นที่รับแขก บริเวณด้านซ้ายหรือด้านขวาของบ้านจะใช้เป็นที่สำหรับนอน โดยอาจจะมีตู้เสื้อผ้าวางอยู่หรือมีเสื้อผ้า มุ้งแขวนอยู่ ส่วนด้านหลังบ้านอาจจะเป็นที่ทำครัว สำหรับห้องน้ำ และห้องส้วมมักสร้างแยกออกไปอยู่นอกตัวบ้าน

4.2.2 การใช้ประโยชน์จากใต้ถุนบ้าน เนื่องจากบ้านชาวไทยโซ่งเป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง ดังนั้นจึงใช้ใต้ถุนบ้านเพื่อประโยชน์หลายอย่าง เช่น เก็บอุปกรณ์และผลผลิตทางการเกษตร ใช้เป็นที่พักผ่อนในเวลากลางวัน ใช้เป็นคอกสัตว์เลี้ยง เป็นที่ทอผ้า จักสาน ห้องน้ำ ห้องส้วม บางบ้านจะใช้สำหรับทำครัวด้วย เป็นต้น

4.2.3 การใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่รอบบ้าน เนื่องจากหมู่บ้านชาวไทยโซ่งอยู่ในเขตชนบท ดังนั้นบ้านแต่ละหลังจึงมีพื้นที่บริเวณโดยรอบที่สามารถใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ แตกต่างกันตั้งแต่การใช้ประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ ไปจนถึงการใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นความต้องการของบ้านนั้นๆ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่รอบบ้านที่สำคัญ ได้แก่ สร้างห้องน้ำ ห้องส้วม ยุ้งฉางเพื่อเก็บผลผลิต และเครื่องมือทางการเกษตร ปลูกพืชผักสวนครัว และปลูกไม้ยืนต้น บ่อน้ำ คอกสัตว์ ลานนวดข้าว รวมทั้งปลูกร้านขายของที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 55-56)

ลักษณะบ้านในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ได้เปลี่ยนไปจากสมัยก่อน โดยที่ตัวเรือนเริ่มเปลี่ยนเป็นบ้านไม้สมัยใหม่บ้างแล้ว เรือนชาวไทยโซ่งแบบเดิมเป็นเรือนไม้ ยกพื้นสูงประมาณ 1.5 เมตร บนบ้านจะเป็นห้องโล่งกว้าง ไม่กั้นเป็นห้อง มีเพียงห้องสำคัญอยู่ 1 ห้อง คือ “กะล่อหอง” (ห้องผีบรรพบุรุษ) มีฝากั้นห้อง ห้องถัดไปเรียกว่า “กว้าน” นิยมเก็บของ นอกจากนี้มีนอกชานที่ทำเป็นไม้ระแนงกั้นบริเวณรอบนอก เพื่อใช้เป็นที่รับแขก หรือทำงานหัตถกรรม จะสังเกตเห็นได้ว่าบ้านชาวไทยโซ่งมีเสาเป็นจำนวนมาก ส่วนหลังคาเป็นกระเบื้อง สังกะสี และมี 2-3 หลังมุงด้วยหญ้าแฝก และจาก ห้องน้ำ ห้องส้วมจะแยกออกจากตัวบ้าน

สำหรับใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่รับแขก รวมทั้งเป็นที่เก็บอุปกรณ์ทำการเกษตร เช่น จอบ เสียม พลั่ว เป็นต้น คนเฒ่าคนแก่จะอยู่ใต้ถุนบ้านตั้งแต่เช้าจนกระทั่งเย็น เพราะว่าถ้าอยู่บนบ้านจะไม่สะดวกในการขึ้นลงบันได และอาจจะเป็นอันตรายได้

ในหมู่บ้านไม่นิยมทำรั้วบ้านจะมีบ้างก็น้อย เนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีโจรผู้ร้ายและที่สำคัญคือ จะเป็นญาติพี่น้องหรือเป็นที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดี รอบๆ บ้านจะมีตุ่มน้ำฝนตั้งเรียงรายเพื่อรองน้ำฝนไว้ดื่ม สำหรับหลังบ้านนิยมปลูกพืชสวนครัวไว้บริโภคหรือไว้ขายบ้าง เรือนที่เปลี่ยนเป็นบ้านสมัยใหม่นิยมสร้างด้วยปูนทั้งหลัง มีการกั้นเป็นห้องอย่างมีสัดส่วน เช่น ห้องนอน ห้องครัว เป็นต้น ส่วนมากจะสร้างบ้านอิฐถือปูนตามพื้นที่จำกัด

Copyright by Mahidol University

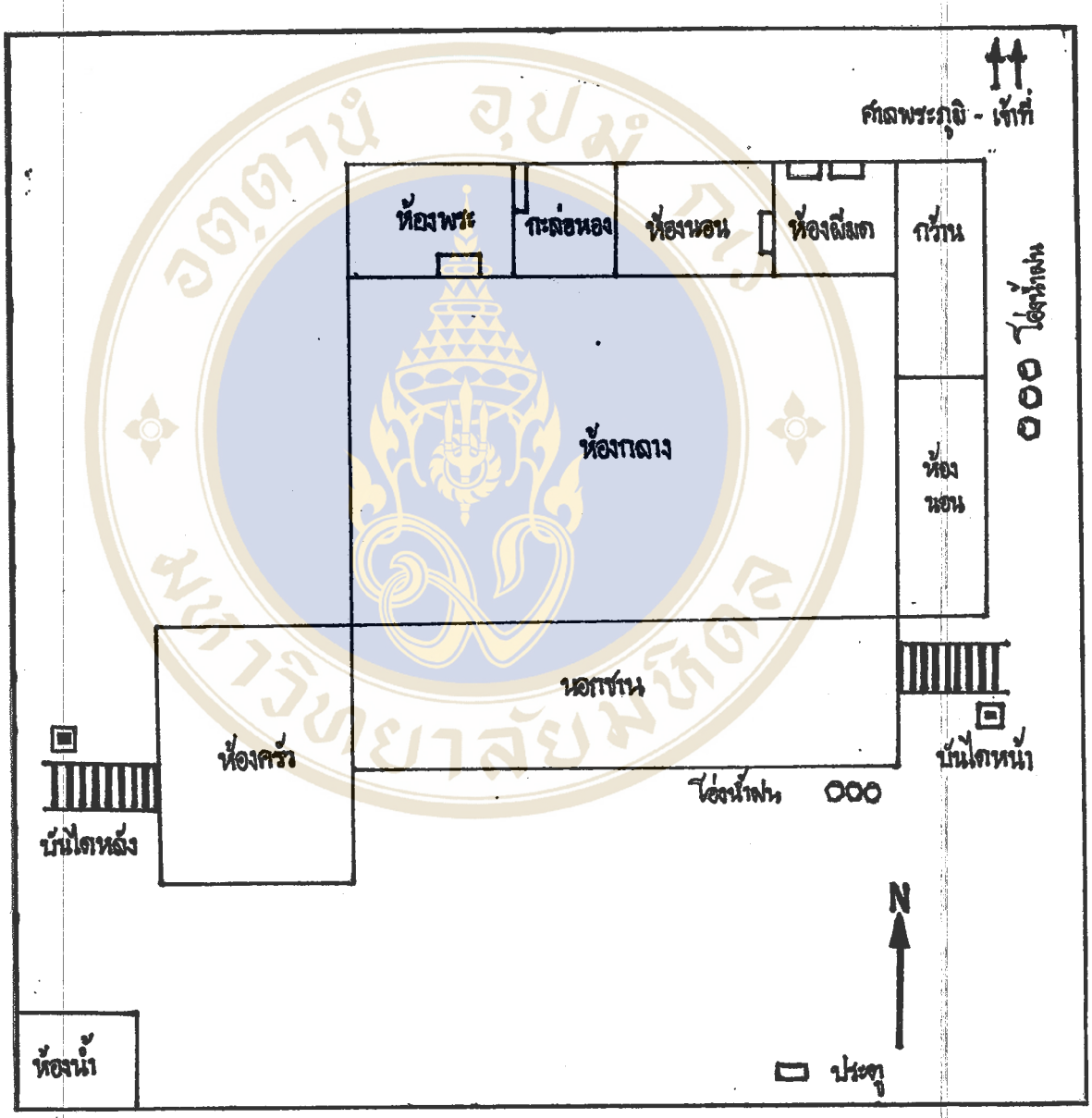

แผนภูมิที่ 7 แสดงแผนภาพบริเวณบ้านของชาวไทยโซ่งที่มีผีเดียว

Copyright by Mahidol University

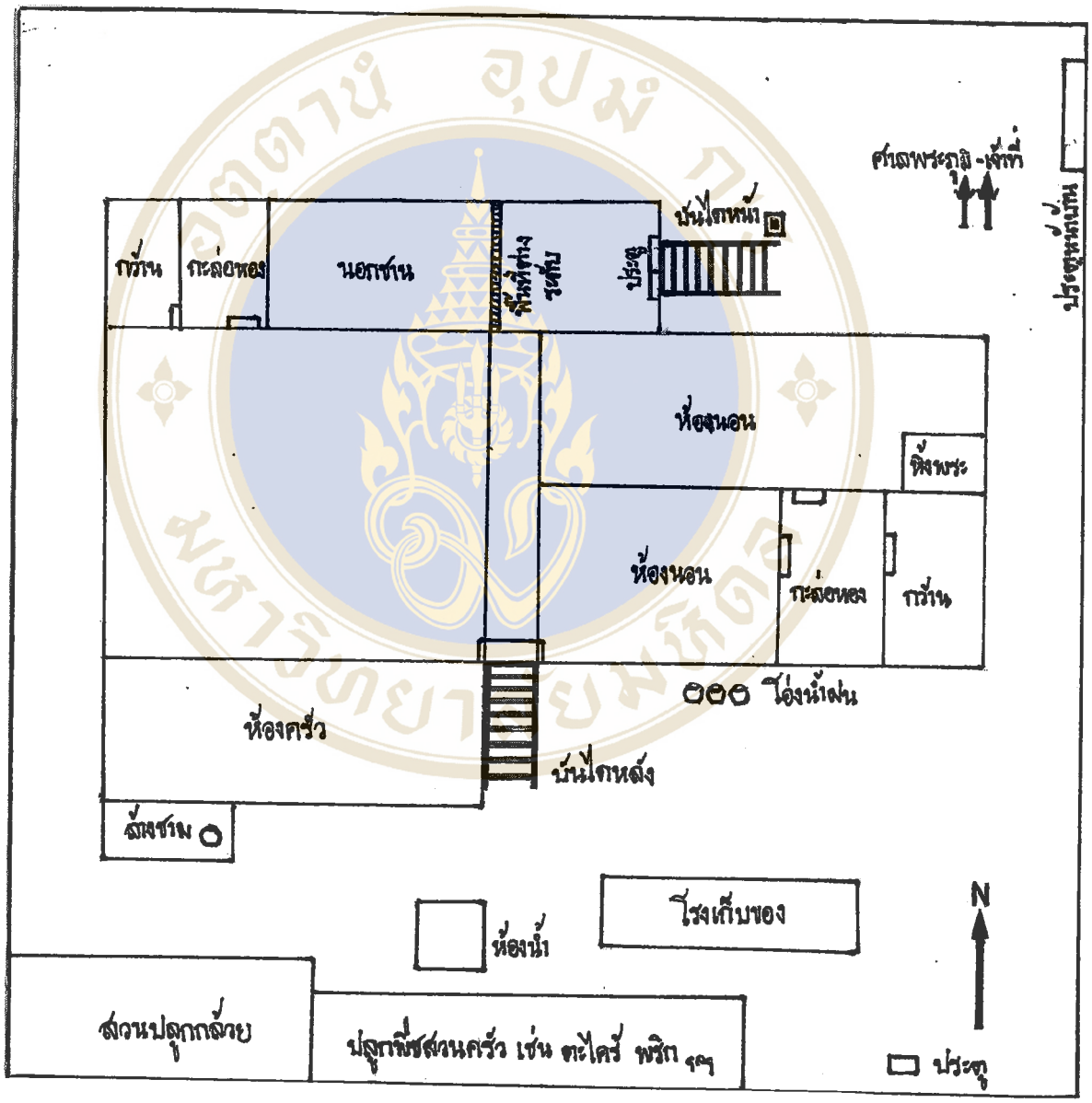

แผนภูมิที่ 8 แสดงแผนภาพบริเวณบ้านของชาวไทยโซ่งที่มี 2 ผี

Copyright by Mahidol University

5. ลักษณะครอบครัว

เดิมระบบครอบครัวชาวไทยโซ่งเป็นแบบครอบครัวขยาย (Extended Family) คือ ฝ่ายชายจะนำภรรยาไปอยู่บ้านเดียวกับพ่อแม่ของตน หลังจากที่ได้ไปอาสาทำงานที่บ้านฝ่ายหญิงระยะหนึ่งตอนแต่งงานแล้ว แต่ปัจจุบันครอบครัวชาวไทยโซ่งมีขนาดเล็กลง ลูกชายนิยมพาภรรยาแยกครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนใหม่ รูปแบบของครอบครัวจึงมีขนาดเล็กลงเป็นแบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น (Nuclear Family) มีเฉพาะพ่อ แม่ ลูกเท่านั้น โดยบิดาเป็นใหญ่มีอำนาจในบ้านและเป็นผู้นำในการตัดสินใจต่างๆ การสืบตระกูลก็นับทางฝ่ายบิดา ลูกชายนับถือผีบรรพบุรุษทางพ่อ (ครอบครัวนับถือทางฝ่ายสามี) ส่วนลูกสาวจะไปนับถือผีทางสามีตนภายหลังแต่งงาน

ครอบครัวชาวไทยโซ่ง มีการแบ่งเป็นกลุ่มตระกูลหรือสิงต่างๆ (คล้ายกับการใช้แซ่ของจีน) กลุ่มคนในตระกูลหรือสิงเดียวกันถือว่าเกี่ยวข้องเป็นญาติกัน สกุลของไทยโซ่งมีหลายตระกูล เช่น สิงลอ สิงคำ สิงเลือง สิงวี สิงกวาง สิงกา เป็นต้น ปัจจุบันไทยโซ่งได้หันมาใช้นามสกุลแบบไทย โดยตั้งนามสกุลขึ้นใหม่อย่างเป็นทางการ แต่สิงเดิมของตนเองก็ยังใช้อ้างถึงความเกี่ยวข้องกันในกลุ่มของไทยโซ่งเท่านั้น โดยเฉพาะการทำพิธีเสนเรือนและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษ (สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ, 2521: 20-21)

5.1 ระบบเครือญาติ

การจัดลำดับเครือญาติ วาสนา อรุณกิจ (2528: 146-147) กล่าวไว้ว่า การจัดลำดับเครือญาตินั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทได้ด้วยกัน คือ

5.1.1 การจัดระบบเครือญาติแบบฝ่ายเดียว โดยถือเอาญาติฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะเป็นฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่ เป็นฝ่ายสำคัญ

5.1.2 การจัดลำดับเครือญาติแบบทั้งสองฝ่าย ให้ความสำคัญในการเคารพนับถือเท่าๆ กัน

ในกรณีของการจัดระบบเครือญาติแบบฝ่ายเดียวนั้น ถ้าระบบเครือญาติของครอบครัวใดถือญาติทางฝ่ายพ่อเป็นสำคัญ เรียกว่า การสืบเชื้อสายทางฝ่ายพ่อ (Patrilineal Kinship) และถ้าระบบเครือญาติที่ถือฝ่ายแม่เท่านั้นเป็นฝ่ายสำคัญ เรียกว่าการสืบเชื้อสายฝ่ายแม่ (Matrilineal Kinship)

จัดลำดับความเกี่ยวข้องทางสายโลหิตของชาวไทยโซ่งนั้น เป็นการจัดลำดับเครือญาติที่มีแนวโน้มเป็นแบบฝ่ายเดียว (Unilateral Kinship) โดยถือเครือญาติทางฝ่ายพ่อเป็นสำคัญ เรียกว่า การสืบเชื้อสายหรือการสืบผีฝ่ายพ่อ (Patrilineal Kinship) และมีการตั้งบ้านเรือนหลังการแต่งงาน (Residence rule) แบบ Patrilocal ทั้งนี้จะเห็นได้จากการแต่งงาน เมื่อชาย

Copyright by Mahidol University

หญิงแต่งงานกันแล้ว หลังจากที่อาสาทำงานให้ครอบครัวฝ่ายหญิงครบตามกำหนดที่ตกลงแล้ว ฝ่ายชายจะพาภรรยาเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านพ่อแม่ของตน หรือสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณใกล้ๆ บ้านพ่อแม่ฝ่ายชายอย่างถาวร ผู้หญิงจะต้องใช้สกุลฝ่ายชาย ครอบครัวฝ่ายชายต้องทำพิธีรับสะใภ้ใหม่ของตระกูล และต้องเข้าถือผีทางฝ่ายชายพร้อมทั้งลูกที่เกิดมาจะต้องใช้สกุลของพ่อและเข้าถือผีสืบผีทางฝ่ายพ่อด้วย (วาสนา อรุณกิจ, 2528: 146-147)

5.2 โครงสร้างอำนาจภายในครอบครัว

อำนาจของบุคคลภายในครอบครัวของสังคมแต่ละสังคม จะแตกต่างกันออกไป ได้จัดแบ่งอำนาจของบุคคลในครอบครัวออกได้ 3 ประการด้วยกัน คือ

5.2.1 Partriarchal เป็นครอบครัวที่ถือว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายพ่อเป็นใหญ่ เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองดูแล ตลอดจนรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว เป็นผู้นำในการทำงานและอื่นๆ

5.2.2 Matriarchal เป็นครอบครัวที่ถือว่าฝ่ายหญิงหรือฝ่ายแม่เป็นใหญ่ เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจชี้ขาดและรับผิดชอบต่อสมาชิกในครอบครัว

5.2.3 Equalitarian เป็นครอบครัวที่ถือว่าทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงมีความเสมอภาคกันและมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งจะพบได้ในครอบครัวแบบประชาธิปไตย (Democratic Family)

ในครอบครัวชาวไทยโซ่งนั้น ผู้ชายจะได้รับการยกย่องให้เป็นใหญ่กว่าฝ่ายหญิงในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว และเป็นผู้นำในสังคมตลอดจนเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องใช้นามสกุลของสามี และนับถือผีข้างฝ่ายสามี ลูกที่เกิดมาก็ใช้นามสกุลของพ่อและนับถือผีฝ่ายพ่อสืบต่อไป พ่อหรือสามีทำหน้าที่เป็นผู้นำของครอบครัว มีอำนาจมากที่สุดในบ้าน เป็นผู้รับผิดชอบสมาชิกในครอบครัว สามีจะมีอำนาจมากกว่าภรรยาในกรณีที่มีเรื่องขัดแย้งเกิดขึ้นภายในครอบครัว พ่อหรือหัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด สามีจะมีอำนาจในการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สิน ภรรยามักจะปล่อยให้การตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ หรือการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายให้เป็นหน้าที่ของสามี ดังนั้นโครงสร้างอำนาจในครอบครัวของชาวไทยโซ่งจึงเป็นแบบ Patriarchal (วาสนา อรุณกิจ, 2528: 147)

Copyright by Mahidol University

6. ความสัมพันธ์ทางสังคม

6.1 โครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคม

สังคมชาวไทยโซ่งขึ้นอยู่กับระบบเครือญาติประกอบด้วยญาติทางสายโหิต และญาติทางการแต่งงานซึ่งนับเป็นญาติผีเดียวกัน คือ สกุลญาติเดียวกันกล่าวคือในหมู่บ้านชาวไทยโซ่งหนึ่งๆ จะประกอบไปด้วยหลายครอบครัวที่เกี่ยวดองเป็นญาติกัน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นเครือญาติจากที่ต่างๆ จะมาร่วมพิธีนั้นๆ เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะหญิงฝ่ายผีเดียวกัน (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 29)

6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม และโครงสร้างทางสังคม

ในสังคมชาวไทยโซ่งสถานภาพส่วนบุคคลขึ้นอยู่กับเพศ คือ ผู้ชายจะมีความสำคัญมากกว่าผู้หญิง ครอบครัวไทยโซ่งให้ความสำคัญกับลูกชายมากกว่าลูกสาวเพราะว่าผู้ชายจะต้องเป็นฝ่ายเลี้ยงพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่ตายไปก็จะเลี้ยงผีพ่อแม่ต่อไปอีกด้วย โดยการทำพิธีเสนเรือน (ซึ่งเป็นพิธีไหว้ผีเรือน คือ ผีบรรพบุรุษนั่นเอง) และลูกชายยังเป็นผู้สืบสกุลครอบครัวอีกด้วยซึ่งลาวโซ่งเรียกว่า การสืบผี ตามประเพณีลูกชายคนสุดท้องจะต้องเป็นผู้เลี้ยงผีพ่อแม่ และครอบครองเรือนของพ่อแม่ต่อไป ส่วนลูกชายคนโตจะแยกเรือนออกไปแต่ก็ยังคงใช้นามสกุลเดิมอยู่ ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานไปแล้วก็ไปใช้สกุลทางสามี และสืบผีเลี้ยงผีพ่อแม่ฝ่ายสามีต่อไป อนึ่ง ในพิธีเสนเรือนนั้นลูกชายจะเป็นผู้จัดพิธีขึ้น ลูกสาวเป็นแต่เพียงนำอาหารมาเซ่นไหว้ร่วมด้วยเท่านั้น

6.3 การจัดลำดับชั้นทางสังคม

ชาวไทยโซ่งจัดลำดับชั้นทางสังคมโดยใช้วงศ์ตระกูลเป็นเครื่องแบ่ง ได้ 2 ชนชั้น คือ

6.3.1 ชนชั้นผู้ท้าว คือ บุคคลหรือกลุ่มคนที่เกิดในตระกูลผู้ท้าว ซึ่งชาวไทยโซ่งเชื่อว่าผู้ท้าวเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าในสมัยก่อน

6.3.2 ชนชั้นผู้น้อย คือ บุคคลหรือกลุ่มคนที่เกิดในตระกูลสามัญชน ซึ่งชาวไทยโซ่งเชื่อว่าเป็นผู้อยู่ใต้การปกครองของผู้ท้าว (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 30)

ชาวไทยโซ่งทุกคนรู้ดีว่าใครเป็นชนชั้นไหน โดยดูจาก “สิง” (ตระกูล) อะไร ถ้าอยู่ใน สิงลอ บุคคลนั้นเป็นผู้ท้าว ถ้าเป็น สิงเรือง สิงลู สิงกวางและสิงตอง ถือว่าเป็นผู้น้อย ผู้ไตซงดำ หรือไทยโซ่งเรียกแซ่หรือสกุลว่า “ซิง” (สิริ พึ่งเดช, 2519: 190) การจัดลำดับของชนชั้นนี้ไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างในการปฏิบัติพิธีกรรม พิธีกรรมของผู้ท้าวมักจัดใหญ่กว่าของผู้น้อย และผู้ท้าวกับผู้น้อยจะไม่ปฏิบัติพิธีร่วมกัน แต่ในชีวิตประจำวันแล้วผู้ท้าวกับผู้น้อยมีความ

Copyright by Mahidol University

สัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี (อัญชุลี บูรณะสิงห์, 2531: 30) โดยทั้งผู้น้อย และผู้ท้าวยังร่วมมือและช่วยเหลือกันอย่างใกล้ชิดในพิธีกรรมต่างๆ คนทั้งสองพวกนี้ก็จะไปช่วยงานกันอยู่เสมอ แต่ละฝ่ายก็จะปฏิบัติตามแบบฉบับของตนภายใต้การยอมรับของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยไม่สงสัยหรือโต้แย้ง เพราะถือว่าเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติกันแบบนั้น (สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ, 2521: 22)

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 มีความผูกพันในความเป็นชาวไทยโซ่งด้วยกัน โดยที่ความสัมพันธ์ในแต่ละครอบครัวจะเป็นเครือญาติอยู่ในวงศ์วานเดียวกัน หรือตระกูลเดียวกัน เช่น สิงลอ สิงเลือง สิงกวาง เป็นต้น ทุกคนในหมู่บ้านจะรู้จักสนิทสนมกัน เมื่อบ้านใดจัดงานพิธีก็จะบอกกล่าวให้ไปช่วยกัน

ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่แล้วจะเป็นครอบครัวขยายมีทั้ง พ่อ แม่ พี่ น้อง ซึ่งอาจจะมีคนอื่นๆ อีก เมื่อลูกชายแต่งงานจะนำภรรยามาอยู่ที่บ้าน บางคนก็แยกออกไปปลูกบ้านอยู่กันตามลำพังทั้งในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้าน แต่ยังคงไปมาหาสู่กันเสมอ ภายในครอบครัวคนเฒ่าคนแก่เป็นที่เคารพ นับถือของลูกหลาน รวมทั้งเพื่อนบ้านใกล้เคียง ผู้ชายที่อาวุโสที่สุดจะเป็นหัวหน้าครอบครัว และลูกชายจะเป็นผู้สืบตระกูล ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานก็ต้องไปนับถือผีทางฝ่ายบ้านสามี ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านส่วนมากนามสกุล “ตรีอินทอง” เป็นนามสกุลที่มาจากผู้ใหญ่กรี หลังจากผู้ใหญ่กรีเสียชีวิตชาวไทยโซ่งก็มาใช้นามสกุลนี้จนกระทั่งทุกวันนี้ นอกจากนี้กลุ่มเครือญาติอื่นๆ ที่ใช้นามสกุล ทองดอนอ่ำ แหล่งชอบกฤษณ์ เป็นต้น

7. อาชีพ

ในสมัยก่อนชาวไทยโซ่ง นอกจากประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักแล้ว ยังประกอบอาชีพอื่นรองลงมา คือ การตัดไม้ การจักสาน ล่าสัตว์ เลี้ยงไหม ทอผ้า งานหลักของผู้ชายคือ การทำนา ส่วนงานจักสาน ล่าสัตว์หรืออื่นๆ ไม่ได้ทำเป็นประจำทุกวัน ในขณะที่ผู้หญิงต้องช่วยทำไร่ ทำนา และทำงานบ้าน เช่น ทอผ้า ตำข้าว เลี้ยงไหม การครัว ทำความสะอาดบ้าน ดูแลและอบรมสั่งสอนลูก การอ่านหนังสือ ฯลฯ (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2524: 11)

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ได้ทำนาน้อยลง โดยได้ปรับเปลี่ยนที่นามาเป็นบ่อเลี้ยงปลา บ่อเลี้ยงกุ้งก้ามกราม และเริ่มมีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำด้วย นอกจากนี้อาชีพเสริมรายได้ของครอบครัว คือ การทำหัตถกรรมจากผ้า เช่น ถุงมือ ตุ๊กตา ที่รองแก้ว เป็นต้น หรือเครื่องจักสานจากไม้ไผ่ที่ใช้เอง หรือมาจ้างให้ทำ เช่น สุ่ม ตะแกรงตากปลา เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

8. อาหาร

ชาวไทยโซ่งนิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก และนิยมบริโภคอาหารที่มีรสจัด ใส่เครื่องปรุงด้วยพริก เกลือ ปลาร้า เป็นพื้นและชอบผักทุกชนิด ส่วนเนื้อสัตว์นิยมเนื้อหมู ไก่ เป็ด และเนื้อ (สมพร เกษมสุขจรัสแสง, 2526: 34)

ข้าวเหนียวนอกจากใช้บริโภคแล้ว ยังใช้ในการเซ่นผีและเลี้ยงแขกในงานพิธีกรรมต่างๆ ตามประเพณี เช่น พิธีเสนเรือน พิธีแต่งงาน และพิธีศพ ข้าวเหนียวนั้นนึ่งใส่ภาชนะที่ เรียกว่า "กะแอบ" ซึ่งทำด้วยไม้ขุดเป็นภาชนะมีฝา มีหูหิ้ว ส่วนกับข้าวที่เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน ได้แก่ "แจ่ว" คือ น้ำพริกปลาร้า "แกงหน่อไม้เปรี้ยว" คือ แกงส้มหน่อไม้ต้องกับไก่หรือปลา "แกงผำ" ผำมีลักษณะคล้ายแหน เป็นพืชที่เกิดในน้ำสะอาด มีสีเขียว นำมาแกงแบบแกงคั่วไม่ต้องใส่กะทิ "จุ๊บ" คือ ยำผักชนิดต่างๆ เช่น ผักเปลาะ ผักปุ้ง เลือดต้า คือหมูที่ห่อด้วยเลือดหมูสดเป็นก้อนๆ ปรุงด้วยเครื่อง "แกงคั่ว" คือ แกงเผ็ดใส่ลูกอ๊อดตัวเล็กๆ "แกงหยวก" คือ แกงเผ็ดต้นหยวกกล้วยเป็นอาหารที่ใช้ในงานศพเท่านั้น "ลูกเขียดเคล้าเกลือตากแห้ง" ทอดในน้ำมันให้กรอบ (วาสนา อรุณกิจ, 2528: 55)

ชาวไทยโซ่งบ้านแหลมกะเจา 2 นิยมบริโภคข้าวข้าวเป็นอาหารหลักมากกว่าข้าวเหนียว สำหรับพืชผักนั้นหาได้ตามท้องไร่ ท้องนา ริมรั้วบ้าน เช่น ผักปุ้ง กระถิน ตำลึง นอกจากนี้ยังมีพืชสวนครัวที่ปลูกไว้รับประทาน เช่น มะเขือ พริก แตงกวา ดอกแค เป็นต้น สำหรับปลาก็หาได้เอง โดยการดักไซ ทอดแห ตามคู คลอง ส่วนกับข้าวนิยมรับประทานเหมือนกับคนไทย เช่น แกงส้ม แกงป่า แกงจืด รวมทั้งอาหารประเภททอด ย่าง ต้ม หรือหมัก เช่น ปลาร้า ปลาส้ม ปลาแจ่ว สามารถเก็บไว้กินได้นาน นอกจากนี้แล้วยังนิยมใช้เครื่องเทศ เช่น ข่า ตะไคร้ กระเทียม ผิวมะกูด พริกพาน (ลักษณะคล้ายพริกไทยแต่เม็ดใหญ่กว่า ใช้เฉพาะเปลือก มีกลิ่นหอม) เป็นต้น มาปรุงอาหารเพื่อดับกลิ่นคาว และเพิ่มความหอม และที่สำคัญบางคนนิยมใช้น้ำปลาร้ามาปรุงอาหาร

9. ภาษา

ไทยโซ่งมีภาษาพูดเป็นของต น เ อ ง โดยเฉพาะสำเนียงผิดเพี้ยนจากลาวเวียงจันทน์และลาวทางภาคอีสานไม่มากนัก มีตัวอักษรเป็นของตนเอง รูปอักษรคล้ายอักษรลาว และระเบียบทางภาษา หรือไวยากรณ์ก็แบบเดียวกับภาษาไทย "การเขียนนิยมเขียนในสมุดพับเป็นชั้นๆ เช่นเดียวกับสมุดข่อย" "ภาษาลาวโซ่ง ซึ่งก็คือภาษาไทดำนั้นเอง ภาษาไทดำ หรือภาษาลาวโซ่ง จัดอยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai family) สาขาตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern Branch) ภาษาโซ่งมีความแตกต่าง และแปรผันไปจากภาษาไทยภาคกลาง (Standard Thai) เล็กน้อย ไทยโซ่งจะใช้ภาษาตนเองพูดจาติดต่อในระหว่างพวกไทยโซ่งด้วยกัน แต่จะใช้ภาษาไทยภาคกลางพูดจาติดต่อกับคนนอก

Copyright by Mahidol University

หรือคนไทยอื่นๆ คนรุ่นเก่าที่มีอายุสูงพูดภาษาไทยกลางได้ไม่สู้สันทัดนัก แต่เด็กรุ่นใหม่ต้องเข้าโรงเรียน และใช้ภาษากลางเป็นสื่อในการติดต่ออยู่เป็นประจำ จึงใช้ภาษาไทยกลางได้อย่างคล่องแคล่วเหมือนเด็กไทยอื่นๆ โดยทั่วไป" เชื่อกันว่าภาษาโซ่งมีความสัมพันธ์กับภาษากลุ่มไทดำไทขาวที่พูดในประเทศเวียตนาม (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2524: 12-13)

9.1 ตัวอย่างอักษรไทยโซ่ง

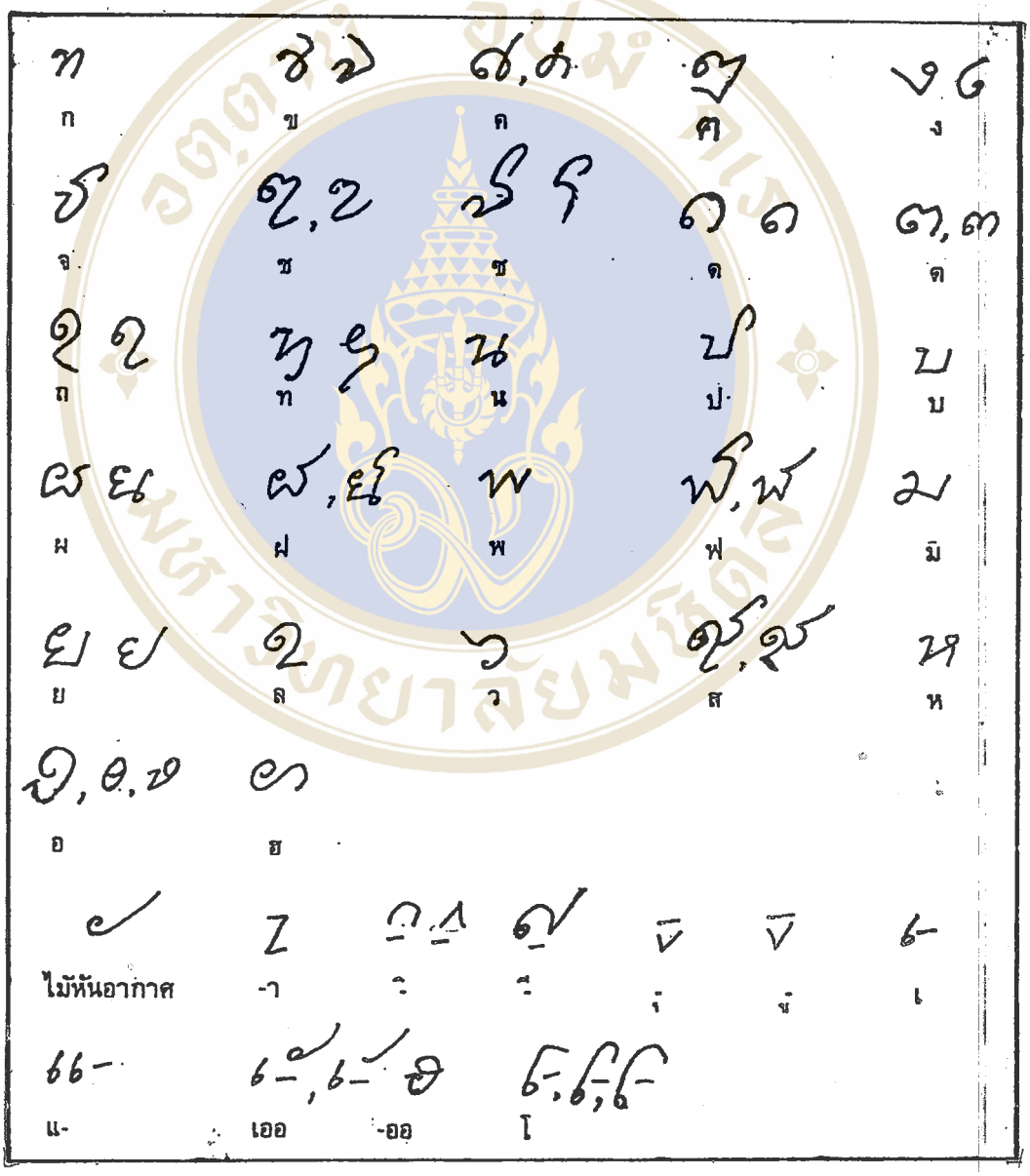

แผนภูมิที่ 9 : แสดงตัวอย่างอักษรไทยโซ่ง

ที่มา : เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์. อักษรไทย. 2530 : 132

Copyright© by Mahidol University

9.2 ตัวอย่างลักษณะการใช้คำ มีการออกเสียงต่างจากคำภาษาไทยดังนี้

ด เป็น ป หรือ ล เช่น เดือน - เปือน

ข เป็น ส เช่น ขับผี - สับผี

ช เป็น จ เช่น ชื่อ - จื่อ, ช้าง - จ้าง

ผ เป็น ฝ เช่น ผิด - ฝิด, ผี - ฝี

ท เป็น ต เช่น ไทย - ไต, ท้อง - ต้อง

พ เป็น ป เช่น หนึ่งพัน - หนึ่งปัน, ภู - ปู

ค เป็น ก เช่น ควาย - กว้าย, พ่อค้า - พ่อก๊า

ฯลฯ (สมคิด ศรีสิงห์, 2537: 107-108)

9.3 โครงสร้างภาษาไทยโซ่ง แบ่งออกเป็น 3 ส่วน

9.3.1 ระบบเสียง Sound System

9.3.1.1 หน่วยเสียงพยัญชนะ (Consonants) หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวโซ่ง มี 19 หน่วยเสียง

9.3.1.2 หน่วยเสียงสระ(Vowels) หน่วยเสียงสระในภาษาลาวโซ่งมี 22 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง สระประสม 4 หน่วยเสียง

9.3.1.3 หน่วยเสียงวรรณยุกต์(Tones) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวโซ่ง มี 6 หน่วยเสียง คือ

1) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ กลางต่ำ - ขึ้น

2) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ สูง - ขึ้น - ตก

3) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ กลาง - ขึ้น

4) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ ลาง - ขึ้น - ตก

5) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ กลางระดับ

6) หน่วยเสียงวรรณยุกต์ กลาง - ตก

9.3.2 โครงสร้างพยางค์ (Syllable Structure) โครงสร้างพยางค์ในภาษาลาวโซ่ง ซึ่งอรพิน มณีวงศ์ (1987: 57-64) อ้างจาก อัญชนา พาณิช (2537: 53) ได้ศึกษาไว้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

9.3.2.1 พยางค์เปิด Open Syllable หมายถึง พยางค์ที่มีสระเดี่ยวหรือสระประสมและวรรณยุกต์เป็นแก่นพยางค์ และมีพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะต้นควบเป็นส่วนรอบนอกพยางค์

Copyright by Mahidol University

9.3.2.2 พยางค์ปิด Close Syllable หมายถึง พยางค์ที่มีสระเดี่ยว หรือสระประสมและวรรณยุกต์เป็นแก่นพยางค์ และมีพยัญชนะต้นเดี่ยว หรือพยัญชนะต้นควบ และพยัญชนะท้ายเป็นส่วนรอบนอกพยางค์ พยางค์ปิดแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ พยางค์เป็นและพยางค์ตาย

1) พยางค์เป็น (Smooth Syllable) หมายถึง พยางค์ปิดที่มีพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะนาสิกและพยัญชนะกึ่งสระ ซึ่งเป็นเสียงพยัญชนะที่สามารถออกเสียงได้ตลอด โดยไม่มีการปิดกั้นเสียง

2) พยางค์ตาย (Checked Syllable) หมายถึง พยางค์ปิดที่มีพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะเสียงกัก พยางค์ตายแบ่งออกได้ 2 ชนิด คือ พยางค์ตายเสียงสั้น และพยางค์ตายเสียงยาว

9.3.2.3 โครงสร้างประโยค (Sentence Structure) ลักษณะการเรียงคำเข้าเป็นรูปประโยคของภาษาลาวโซ่งไม่แตกต่างไปจากรูปประโยคภาษาไทยมาตรฐาน (พนิดา เย็นสมุทร 2524: 99) จะมีการสร้างประโยคเรียงลำดับจากประธาน กริยา กรรม (SVO) เหมือนกัน ในบางครั้งอาจจะละคำบางคำออกไปได้ด้วย โดยที่ความหมายของประโยคยังคงเหมือนเดิม แต่ข้อความสั้นเข้า จากการศึกษาประโยคของลาวโซ่งของพนิดา เย็นสมุทร (2524: 99-105) สรุปได้ว่าภาษาลาวโซ่งมีโครงสร้างประโยค 3 แบบ คือ

1) โครงสร้างประโยคสามส่วน หมายถึง ประโยคที่ประกอบด้วย ประธาน กริยา กรรม (SVO) มีประธานเป็นผู้ทำกริยา และมีกรรมเป็นผู้ถูกกระทำ นอกจากโครงสร้างประโยคสามส่วนแบบ (SVO) แล้วในบางครั้งอาจพูดโดยนำกรรมมาวางไว้หน้าประโยคได้ด้วยในกรณีเน้นกรรม เกิดเป็นโครงสร้างประโยคแบบ OSV

2) โครงสร้างประโยคสองส่วน หมายถึง ประโยคที่ประกอบด้วยประธาน กริยา (SV) หรือกริยาและกรรม (VO) โดยละกรรมและประธานตามกริยา

3) โครงสร้างประโยคหนึ่งส่วน หมายถึง ประโยคที่ประกอบด้วย ประธาน หรือกริยา หรือกรรม เพียงส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น ประโยคประเภทนี้มักเกิดในการโต้ตอบสนทนา โดยพูดตัดประโยคให้สั้นเข้าในขณะที่ความหมายยังคงเดิม

นอกจากนี้การเรียงคำเข้าเป็นประโยคในภาษาไทยโซ่ง ยังอาจจำแนกรูปประโยคออกไปได้อีก 3 ชนิด คือ

1. รูปประโยคบอกเล่า จะมีโครงสร้างประโยคหลักดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ เป็นประโยคสามส่วน ซึ่งประกอบด้วย ประธาน กริยา กรรม (SVO) และโครง

Copyright by Mahidol University

สร้างนี้สามารถละหรือตัดบางส่วนออกได้ หรือเป็นประโยคสองส่วนประธาน กริยา (SV) หรือ กริยา กรรม (VO) หรืออาจเป็นประโยคหนึ่งส่วนที่ปรากฏแต่ประธาน (S) กริยา (V) หรือกรรม (O) ส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น

2. รูปประโยคคำถาม มักจะมีคำแสดงคำถามกำกับในตำแหน่งต้น กลาง หรือท้ายประโยค เช่นเดียวกับประโยคคำถามในภาษาไทยมาตรฐาน

3. รูปประโยคปฏิเสธ มักใช้คำปฏิเสธ "ไม่" หน้า หรือระหว่างคำกริยา 2 คำ มาซ้อนกันเพื่อบอกความปฏิเสธ (อัญชนา พานิช, 2537: 36-64)

ลักษณะบางประการของภาษาลาวโซ่ง ที่ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ใช้เรียกขาน หรือเรียกชื่อคนจะเรียกแตกต่างจากภาษาไทยกลาง เช่น

พ่อ	เป็น	อ้าย	ตา	เป็น	อ้ายเฒ่า
แม่	เป็น	เอม	ยาย	เป็น	เอมเฒ่า
ปู่	เป็น	อ้ายอู่	พี่สาว	เป็น	เอ้ย
ย่า	เป็น	เอมอู่			

สำหรับการเรียกชื่อ เมื่อแต่งงานแล้วมีลูกหรือไม่มีก็ตามคำเรียกชื่อจะแตกต่างกัน เช่น

1. สามีจะเรียกน้องชาย หรือน้องสาวของภรรยาว่า "น้า" เช่น น้าน้อย ถ้าแต่งงานแล้วมีลูกชื่อ "หน่อย" ก็จะเรียกเป็นชื่อลูกแทนว่า "น้าหน่อย"

2. สามีจะเรียกพี่ชายของภรรยาว่า "ลุง" หรือ "ลุงบ่าว" เป็นการให้เกียรติ เช่น ลุงบ่าวไก่ ถ้าลุงบ่าวมีลูกชื่อ "กอล์ฟ" ก็จะเรียกว่า "ลุงบ่าวกอล์ฟ

3. สามีจะเรียกพี่สาวของภรรยาว่า "ป้า" หรือ "ป้าสาว" เช่น ป้าสาวโทน ถ้าป้าสาวโทนมีลูกไม่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชาย เช่น ลูกสาวชื่อ "ทับทิม" ก็เรียกว่า "ป้าสาวทับทิม" ถ้าป้าสาวโทนมีลูกชายชื่อ "ทศ" ซึ่งได้บวชเรียนแล้วครบพรรษา เวลาเรียกต้องมีคำว่า "ต้น" นำหน้าว่า "ป้าต้นทศ" ถ้าบวชแล้วไม่ครบพรรษาก็จะเรียกชื่อเดิม คือ "ป้าสาวโทน"

4. ลูกเรียกน้องของพ่อว่า "อา" เช่น อาพรหม ถ้าอาพรหมแต่งงานแล้วมีลูกผู้ชายชื่อ "พล" ก็เรียกว่า "อาพล" ถ้ามีลูกสาวชื่อ "พร" ก็เรียกเป็น "อาพร" ถ้าอาพรแต่งงานแล้วมีลูกๆ จะเรียก "อาพรหม" (แม่ของพลและพร) ว่า "เอมเฒ่าพร"

Copyright by Mahidol University

5. ภรรยาเรียกพี่สาวของสามีว่า “ป้าสาว” เช่น “ป้าสาวมิ่ง” เรียกพี่ชายของสามีว่า “ลุงบ่าว” เช่น “ลุงบ่าวมั่น” และเรียกน้องสาวของสามีว่า “อา” เช่น“อาดาว” และเรียกน้องชายของสามีว่า “อาว” เช่น “อาวดำ”

6. ถ้า “อาว” บวชแล้วแต่ยังไม่ได้แต่งงานจะเรียกเป็น “อาวทิด” เช่น อาวทิดสอน ถ้าแต่งงานแล้วมีลูกชื่อ “สิทธิ์” จะเรียกเป็น “อาวสิทธิ์” ถ้าสิทธิ์บวชแล้วจะเรียกเป็น “อาวต้นสิทธิ์”

7. ผู้ที่แต่งงานแล้วไม่มีลูกจะเรียกคนทั้งคู่ว่า “เว้า” (แปลว่า ไม่มีลูก, ไม่มีเต้า) เช่น ลุงเว้าเรือง และป้าเว้าสะอาด

8. ถ้าพี่ชายของแม่ที่แต่งงานแล้วไม่มีลูกชื่อ “ก้าน” แต่มีหลานที่เป็นลูกของน้องสาวชื่อ “กลอย” จะเรียกก้านว่า “ลุงเว้าก้าน” และถ้ากลอยแต่งงานมีลูกๆ จะเรียกลุงเว้าก้านว่า “ตาเว้าก้าน” (เป็นญาติฝ่ายแม่) ถ้าเป็นญาติฝ่ายพ่อจะเรียกว่า “อู้เว้าก้าน”

ตัวอย่างภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

1. คำทักทาย เช่น

1.1 เอมนายไปกะไรมาเล้ย แปลว่า เอมนายไปไหนมา

1.2 มายังกินน้ำก่อนกั้ว แปลว่า หยุดกินน้ำก่อนสิ (กั้ว แปลว่า สิ)

1.3 ลุกกะไรมาเล้ย แปลว่า มาจากไหน

2. คำพูดที่ใช้กันบ่อยในหมู่บ้าน เช่น

2.1 มาหังกะเจ้าเล้ย แปลว่า มาทำไมแต่เช้า

2.2 จะไปกะไรเล้ย แปลว่า จะไปไหน

3. คำพูดที่ไม่สุภาพ (ส่วนมากจะไม่พูดกัน) เช่น

3.1 จะไปห่ากะเล้ย แปลว่า จะไปตายห่าที่ไหน

4. คำอวยพร เช่น หลังจากทำพิธีเสนเรือนเสร็จแล้วจะแยกกันกลับบ้านจึงอวยพรให้เจ้าของบ้าน

4.1 เสนฟ่อนเฮือนยาวแล้ว อยู่ดีกินดีเด๊ อย่ำเจ็บ อย่าใส่ (ย่าว แปลว่า คนในบ้านทั้งหมด, ใส่ แปลว่า ไข้) แปลว่า เสนเรือนแล้วให้อยู่ดีกินดี อย่าเจ็บอย่าไข้

4.2 อยู่ดีตั๋งย่าว ฮ่าวตั๋งเฮือน ลูกหลานอย่ำเจ็บอย่ำใส่ แปลว่า ให้อยู่ดีทั้งบ้านทั้งเรือน ลูกหลานอย่าเจ็บอย่าไข้

5. คำอวยพรคู่บ่าวสาวในพิธีแต่งงาน

Copyright by Mahidol University

5.1 แต๋งงานกันแล้วมักกันแน๊วแวน อยู๋กันเหิงนาน มีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง แปลว่า แต่งงานกันแล้ว รักกันเหมือนแก้วเหมือนแว่น อยู่กันนานๆ ให้มีลูกมีหลานเต็มเมือง (แก้ว, แว่น แปลว่า ของมีค่า

5.2 แต๋งงานกันแล้วให้มักกันซิบปีอย๋ำถายน่าเก่าฟ้า อย๋ำถายโล่ยอยู๋กันชนฮ่านเฒ่า ฮ่านแก๋ แปลว่า แต่งงานกันแล้วให้รักกันสิบปี กี่ปีกี่ชาติอย่าไปเปลี่ยนคู่ อยู๋กันจนแก่จน

10. วรรณกรรม

มีทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ เนื้อหาของวรรณกรรมทั้งสองประเภทเป็นเครื่องบ่งบอกถึงคตินิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อเป็นการสะท้อนถึงสภาพสังคมของคนในกลุ่มได้อย่างดี

วรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นเรื่องที่บอกเล่ากันด้วยวาจา ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรมีทั้งนิทานพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย สุภาษิต ข้อห้าม และเพลงกล่อมเด็ก

ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็ก

นอนเยอหล้านอนเยอ	-	นอนเถิดลูกนอน
บ่นอนไก่จิตอดตา	-	ไม่นอนไก่จะจิกตา
หมาลายจิขบก้น	-	หมาลายจะขบก้น
โม่งจ้นขบแก้มหัม	-	ตัวโม่งจ้นจะกัดแก้มหัม
นอนเยอหล้านอนเยอ	-	นอนเถิดลูกนอน
เอมไปไฮ่บ่เห็นมา	-	แม่ไปไร่ยังไม่กลับ
เอมไปนายังบ่เห็นต่าง	-	แม่ไปนายังไม่กลับ
เอมไปไฮ่ไปเก็บเบาะงา	-	แม่ไปไร่ไปเก็บดอกงา
เอมไปนาไปเก็บเบาะข้าว	-	แม่ไปนาไปเก็บดอกข้าว
เบาะงาหล่นเต็มเกล้า	-	ดอกงาหล่นเต็มหัว
เบาะข้าวหล่นเต็มหัว	-	ดอกข้าวหล่นเต็มหัว

วรรณกรรมลายลักษณ์ เป็นวรรณกรรมที่บันทึกไว้ในสมุดข่อย เช่น เรื่องจำปาสี่ต้น, นางแตงอ่อน, ขูลูนางอั้ว, พระลักพระราม, ขุนบูลม (ขุนบรม), และบทสวดในพิธีเสนเรือน, เรียกขวัญและบอกทางศพ (นุกูล ชมภูนิช, 2532: 175-176)

Copyright by Mahidol University

ในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ไม่มีวรรณกรรมหลงเหลือให้อ่านกันแล้ว ซึ่งมีชาวไทยโซ่งน้อยคนที่รักการอ่านหนังสือที่ไม่ใช่ตำราเรียน ส่วนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการเล่าอาจจะมีบ้าง เช่น ประวัติหมู่บ้าน ประวัติศาลเจ้าพ่อพระอินทร์ ศาลเจ้าแม่ขอด เป็นต้น

11. ความเชื่อ

ชาวไทยโซ่งนับถือ "ผี" และมีความเชื่อเรื่อง "ขวัญ" เป็นอย่างมาก โดยเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในโลกอยู่ภายใต้อำนาจของผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตความเป็นอยู่ และพิธีกรรมต่างๆ จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผีประเภทต่างๆ (ผีในที่นี้มีความหมายเดียวกันกับเทพยดาที่ให้ความคุ้มครองรักษาหรืออาจให้โทษ) ดังนั้นการนับถือผีของชาวไทยโซ่งจะมีทั้งผีดี และผีร้ายที่สามารถจะบันดาลให้ชีวิต และครอบครัวเป็นไปตามความพอใจของผี (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 104)

ความเชื่อถืออีกแบบหนึ่งมีลักษณะที่เรียกว่า ลัทธิบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ คือ เชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายแล้วจะไปอยู่อีกโลกหนึ่งคล้ายกับโลกมนุษย์ ถ้าผู้ตายอยู่ดีมีความสุข ญาติพี่น้องในโลกมนุษย์ก็จะมีความสุขไปด้วย ฉะนั้นชาวไทยโซ่งจึงปฏิบัติต่อวิญญาณบรรพบุรุษเป็นอย่างดี จัดที่อยู่อาศัยให้ในบ้านเวลาเชิญมาจัดอาหารเซ่นไหว้เป็นประจำในพิธีที่เรียกว่า "เสนเฮือน"

11.1 การนับถือผี ชาวไทยโซ่งนับถือผีหลายชนิด แบ่งตามความสำคัญ ดังนี้

11.1.1 ผีฟ้าหรือแถน เป็นเทวดาอยู่บนฟ้า มีอำนาจเหนือชีวิตมนุษย์ทั้งหลาย สามารถดลบันดาลให้บังเกิดความเป็นไปต่างๆ ได้ทั้งทางดีและทางร้ายต่อคน สัตว์และพืชต่างๆ ดังนั้นผู้คนจึงต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความประสงค์ของแถน เพื่อให้แถนหรือผีฟ้ามีความเมตตาและบันดาลให้เกิดความสุขแก่ตนได้ แถนนั้นยังเรียกชื่อต่างๆ ไปอีกหลายชื่อและมีหน้าที่ต่างกัน ดังนี้

11.1.1.1 แถนหลวง เป็นหัวหน้าของแถนทั้งปวงมีหน้าที่คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของแถนให้เป็นไปตามปกติและตัดสินข้อพิพาทต่างๆ ให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

11.1.1.2 แถนปัวกาลาวี เป็นผู้ดูแลทุกข์สุข และความอุดมสมบูรณ์ของมนุษย์ในโลกควบคุมดินฟ้าอากาศ และทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล

11.1.1.3 แถนชาด เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตและส่งให้มนุษย์มาเกิดในโลก

11.1.1.4 แถนแนน (แตนแนน) เป็นผู้ตั้งมิ่งขวัญของตนทำให้มนุษย์อายุสั้นหรือยาวตามที่กำหนด

Copyright by Mahidol University

11.1.1.5 แถนบุน เป็นผู้บันดาลความร่ำรวย และความสมบูรณ์ให้เกิดแก่มนุษย์

11.1.1.6 แถนคอ เป็นแถนแห่งโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้เกิดความเจ็บป่วยต่างๆ โดยเฉพาะในหมู่เด็ก

11.1.1.7 แถนเคาะ เป็นผู้บันดาลให้เกิดความเคราะห์ร้าย และภัยพิบัติแก่มนุษย์

11.1.1..8 แถนสิง (ซิง) เป็นแถนประจำตระกูล มีหน้าที่รักษาผู้อยู่ในวงศ์ตระกูลให้อยู่เย็นเป็นสุข

11.1.1.9 แถนสัด เป็นผู้ดูแลมนุษย์ให้อยู่ในระเบียบวินัย ติดตามจับคนกระทำผิดมาลงโทษและคุ้มครองคนดีให้พ้นภัยพิบัติต่างๆ

11.1.1.10 แถนนุ่งขาว เป็นผู้บันดาลให้เกิดแสงสว่างที่ทำให้คนมีความสวยงาม

11.1.2 ผีบ้านผีเมือง ผีเมืองเป็นผีเจ้าที่ และเป็นผู้คุ้มครองรักษาบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข เกิดความอุดมสมบูรณ์ ผีเมืองอาจสิงสถิตอยู่ตามป่าเขาหรือต้นไม้ บางแห่งก็สร้างศาลให้อยู่ในบริเวณที่มีหลักเมืองถือว่าเป็นเขตหวงห้าม ใช้เฉพาะประกอบพิธีเสน (เซ่นไหว้) เท่านั้น ส่วนผีบ้านเป็นผีประจำหมู่บ้านจะดูแลรักษาบ้าน ในแต่ละหมู่บ้านจะมีศาลประจำหมู่บ้านเรียกว่า “ศาลจ้าวปู่” ทั้งผีบ้าน และผีเมืองต้องทำพิธีเซ่นไหว้เลี้ยงทุกปี ถ้ามีเหตุอาเภทหรือเกิดภัยพิบัติจำต้องเลี้ยงเป็นพิเศษ

11.1.3 ผีบรรพบุรุษ คือ ผีที่เรียกว่าผีเฮือน เมื่อพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ทวด ที่ถึงแก่กรรมแล้วก็เชิญมาไว้ที่บ้านเรือนที่จัดที่อยู่ให้เฉพาะเรียกว่า “กะล่อหอง” (ห้องผีเรือน) เมื่อถึงปีก็ทำพิธีเซ่นไหว้ตามประเพณี พิธีเซ่นไหว้นี้เรียกว่า “เสนเรือน” คือ เซ่นไหว้ผีเรือน

11.1.4 ผีป่า ผีเขาและผีอื่นๆ เป็นผีที่สิงสถิตอยู่ตามป่า เขา แม่น้ำ หรือตามสถานที่ต่างๆ ถ้าหากคนทำให้ไม่ถูกใจผีอาจทำให้คนเจ็บป่วยไข้ได้ ซึ่งการเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ขึ้นตระกูลหรือตระกูลหรือตระกูลหรือจะต้องทำพิธีเลี้ยงผีนั้นเสียหรือทำการอย่างอื่นตามที่เห็นว่าเหมาะสมเพื่อเป็นการไถ่โทษ (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์, 2523: 21)

11.2 ความเชื่อเรื่องขวัญ

ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าขวัญเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (พนิดา เย็นสมุทร, 2524: 32) ประกอบอยู่ในร่างกายรวม 32 ขวัญ ซึ่งมองด้วยตาเปล่าไม่เห็นแต่ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวและทำงานได้ โดยเชื่อว่าคนจะอยู่ดีมีสุข หรือเจ็บป่วยก็เพราะขวัญที่อยู่ในตัวเป็นสาเหตุ ถ้าขวัญออก

Copyright by Mahidol University

จากตัวไป หรือหลงทางอยู่ที่ใดอาจทำให้เจ็บป่วยได้ ดังนั้นต้องทำพิธี "เรียกขวัญ" หรือ "สู่ขวัญ" เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่ในร่างกายตามเดิม และยังเชื่อว่าเมื่อคนตายขวัญที่อยู่ในร่างกายก็จะแยกย้ายไปอยู่ตามสถานที่ต่างๆ เช่น "ขวัญกก" หรือ "ขวัญต้น" ที่อยู่ตามร่างกายจะกลับไปอยู่เมืองฟ้า "ขวัญหัว" ซึ่งอยู่ที่ศรีษะจะไปอยู่กับลูกหลานที่กะล่อหอง ส่วน "ขวัญปลาย" หรือ "เงา" จะไปอยู่ที่ป่าช้าหรืออยู่ตามสถานที่ต่างๆ ทั่วไป เป็นต้น (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 107) ขวัญที่ออกจากร่างกายคนนั้นจะต้องส่งไปยังสถานที่ต่างๆ โดยหมอมด หรือผู้นำส่ง เช่น ในกรณีที่มีคนตายเขยกก หรือเขยใหญ่ที่ออกเรือนไปเป็นผู้ส่งขวัญของผู้ตายกลับไปยังเมืองฟ้า พวกเจ้านายเมื่อตายแล้วจะถูกส่งกลับไปอยู่เรือนพาน (เป็นสถานที่ในจักรวาลที่สุขสบายผู้ที่อยู่ในเรือนพานนั้นไม่ต้องทำงานหนัก นึกอยากได้อะไรก็ได้สิ่งนั้นตามปราถนาเหมือนกับเมืองเนรมิต และอยู่ในระดับสูงกว่าล่ำดอย ล่ำดอย เป็นที่อยู่ชั้นสูงสุดของขวัญคนธรรมดาที่ไม่ใช่เจ้า อาณาบริเวณมีสภาพคล้ายกับเมืองมนุษย์ มีบ้านเรือนไร่นาต่างๆ ผู้อยู่อาศัยต้องทำมาหากิน (นิพนธ์ เสนาพิทักษ์, 2523: 23)

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 มีความเชื่อเกี่ยวกับผี ขวัญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาคริสต์ โดยได้ปฏิบัติตามประเพณี และพิธีกรรมมาจนถึงทุกวันนี้

12. การแต่งกาย

12.1 การแต่งกายของผู้ใหญ่

เครื่องแต่งกายของชาวไทยโซ่งแบบดั้งเดิมนั้น นิยมใช้ชุดสีดำ หรือสีครามแก่เป็นพื้น ซึ่งเป็นสีที่ย้อมมาจากต้นครามจนได้ชื่อเรียกกันว่า "ลาวทรงดำ" (สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ, 2521: 27) เสื้อผ้ามักทอและย้อมเป็นสีครามด้วยตนเอง ซึ่งชาวไทยโซ่งจะปลูกต้นครามเอาไว้ตามบ้าน การแต่งกายแบ่งออกเป็นชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวันและชุดที่ใช้ในโอกาสพิเศษ (สมพร เกษมสุขจรัสแสง, 2526: 34) ชุดธรรมดาที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวไทยโซ่งนั้น เสื้อของผู้ชายเรียกว่า "เสื้อไท" เสื้อผู้หญิงเรียกว่า "เสื้อก้อม" ผู้ชายมักสวมเสื้อไทกับกางเกงขาก๊วยสีดำหรือสีครามแก่คล้ายกับกางเกงของจีน

เสื้อไท เป็นเสื้อผ้าฝ้ายแขนยาวสีดำผ่าหน้าตลอด ติดกระดุมเงินประมาณ 10-15 เม็ด กระดุมเงินนี้ส่วนมากทำเป็นลูกกลมๆ มียอดแหลมและลวดลายคล้ายดอกบัว นิยมใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว ถ้าเป็นโอกาสพิเศษก็ใช้ผ้าขาวม้าทอจากผ้าไหม

ชุดธรรมดาของหญิงชาวไทยโซ่งก็เป็นสีดำ หรือสีครามแก่เช่นกัน ทำด้วยผ้าฝ้ายย้อมสีครามแก่เป็นเสื้อรัดรูปพอดีตัว เอวสั้น แขนกระบอกรัดข้อมือ คอเสื้อคล้ายแบบคอจีนผ่า

Copyright by Mahidol University

หน้าตลอด ติดกระดุมเงินลวดลายเช่นเดียวกับของผู้ชาย กระดุมจะติดถี่ๆ ติดกันไปหมดประมาณ 10 เม็ด หรือมากกว่านั้น หรืออาจติดห่างๆ ประมาณ 5 เม็ดก็ได้

ผ้าซิ่นหรือผ้านุ่งของผู้หญิง ทำด้วยฝ้ายแกมไหมย้อมสครามแก่ มีลายสีขาวสลับเป็นทางเล็กๆ คล้ายลายบนผลแตงโม ที่เชิงซิ่นจะติดตีนซิ่นทอเป็นลวดลายต่างหากเป็นลายขวางกว้างประมาณ 2-3 นิ้ว ซึ่งตีนซิ่นนี้เวลาสามีตายต้องเลาะออก เพื่อเป็นเครื่องแสดงการไว้ทุกข์ให้สามี วิธีนุ่งซิ่นของหญิงชาวไทยโซ่งต่างไปจากที่คนไทยนุ่ง คือ ชาวไทยโซ่งจะไม่ขมวดชายพกไว้ด้านข้างสะเอว แต่จับผ้ามาทบกันตรงกลางให้จีบแยกจากกันแล้วขมวดไว้ตรงหน้าท้องแล้วดึงซิ่นข้างหน้าให้สูงกว่าด้านหลัง เพื่อความสะดวกในการก้าวเดินและในการทำงาน

ผ้าเปียว เป็นผ้าที่หญิงชาวไทยโซ่งนิยมใช้คาดอก สำหรับหญิงที่แต่งงานแล้วนิยมผ้าเปียวที่ทำด้วยผ้าฝ้ายสีครามแก่เช่นเดียวกับที่ใช้ทำเสื้อก้อม มีความกว้างประมาณ 6 นิ้ว ยาวประมาณ 1 เมตร ที่ริมด้านหนึ่งปักลวดลายแบบโซ่ง ลายคล้ายกับเสื้อฮี ผ้าเปียวนี้เป็นผ้าสารพัดประโยชน์เช่นเดียวกับผ้าขาวม้า คือ ใช้คาดอกเวลาอากาศร้อน ใช้คลุมศรีษะกันแดดกันฝน หรือใช้คลุมไหล่หรือห่มเฉียงไหล่ทับเสื้อก้อมเวลาไปวัดหรือเวลามีพิธีกรรมต่างๆ (สุมิตร ปิติพัฒน์ และคนอื่นๆ, 2521: 27-28) ส่วนหญิงสาวจะใช้ผ้าเปียวย้อมสีสันต่างๆ นำมาห่มคล้ายสไบ นอกจากนี้ก็มีผ้าผืนเล็กๆ ยาวๆ ใช้ห่มเป็นผ้าสไบคาดหน้าอกหรือผ้าเปียวอีกทีหนึ่ง (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2524: 14)

ส่วนชุดที่ใช้ในโอกาศพิเศษ เช่น ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เรียกว่า "เสื้อฮี" เป็นเสื้อทอด้วยผ้าฝ้ายย้อมสีครามมี 2 ด้าน ใช้ได้ทั้งด้านในและด้านนอก จะมี 2 แบบ คือ แบบของผู้ชายและแบบของผู้หญิง แต่ละแบบจะมีลักษณะและการตกแต่งไม่เหมือนกัน

เสื้อฮีของผู้ชาย ทรงเสื้อคล้ายเสื้อคอกลมยาวคลุมตะโพก กุ๊นรอบคอด้วยผ้าไหมสีแดงแล้วเดินเส้นทับด้วยไหมสีอื่นตามแต่จะเห็นว่าสวยงาม ตรงคอเสื้อด้านข้างติดกระดุม 1 เม็ด ผ่าตลอดแต่ไม่ได้ผ่ากลางแบบเสื้อตามปกติ เริ่มผ่าตรงกระดุมคอด้านข้างและผ่าลงมาตลอดด้านหน้าจะทับมาด้านข้างและติดกระดุมอีกเม็ดที่เอวด้านข้างด้านเดียวกับที่ติดกระดุมคอ แขนเสื้อเป็นแขนกระบอกยาวปลายแคบจากรักแร้ถึงชายเสื้อจะตกแต่งด้วยเศษผ้าไหมสี และด้ายไหมสีต่างๆ พร้อมทั้งติดกระจกชิ้นเล็กๆ ตามลวดลาย ด้านข้างผ่าตั้งแต่ปลายเสื้อจนเกือบถึงเข่า แล้วปักตกแต่งอย่างงดงาม เสื้อฮีแบบนี้จะใช้ในงานมงคลต่างๆ ส่วนอีกด้านเมื่อพลิกกลับออกมาจะเป็นด้านที่มีสีสันหลากสี โดยตกแต่งผ้าสีต่างๆ ไว้ตามชายเสื้อและขอบแขน ใช้ในโอกาสอวมงคล เช่น งานพิธีศพจะใส่กลับกันไม่ได้ถือว่าเป็นการกระทำผิดแบบแผน เสื้อฮีนี้ใช้ใส่กับกางเกงขายาวสีดำขาแคบ เรียกว่า "ส้วงฮี" (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2524: 15)

Copyright by Mahidol University

สั้งฮี หมายถึง กางเกงขายาวสีดำ ขาแคบ และยาวถึงข้อเท้าใช้สวมใส่คู่กับเสื้อฮีในโอกาสพิเศษ สำหรับประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของลาวโซ่ง (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 97)

เสื้อฮีของผู้หญิง ก็เช่นเดียวกับของผู้ชายมีสองด้าน แต่ละด้านใช้ในโอกาสเช่นเดียวกัน แต่ตัวเสื้อใหญ่และยาวกว่ามาก คอแหลมลึกใช้สวมหัวไม่ผ่าหน้า แขนเสื้อเย็บแขนในตัวแขนแคบเป็นแขนกระบอก ด้านที่ใช้ในงานมงคลใช้เศษผ้าสีต่างๆ มาตกแต่งที่ปลายแขน และด้านหน้าเป็นช่วงยาวเรียวจากไหล่ทั้งสองข้างลงมาถึงหน้าอก ส่วนในด้านที่ใช้ในงานอวมงคลปักตกแต่งรอบคอตามรอยตะเข็บเสื้อทุกแห่ง ตามชายเสื้อด้วยเศษผ้าไหมสีต่างๆ ลวดลายแตกต่างกันไป เสื้อฮีของฝ่ายหญิงใช้ใส่กับผ้าถุง (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2524: 15)

การใส่เสื้อฮีจะสวมทับเสื้อผ้าที่สวมใส่อยู่ตามปกติ บางครั้งพบว่าใช้พาดบ่า ผูกคอ หรือคาดเอวก็ได้ เพื่อให้เป็นเครื่องหมายว่าได้สวมเสื้อฮีแล้ว (นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล, 2532: 97)

12.2 การแต่งกายของเด็ก

เด็กๆ มักใช้ผ้าผืนหนึ่งปิดหน้าอก หน้าท้อง มีสายโยงไปข้างหลังผูกมัดกันไว้ ผ้าเช่นนี้คนจีนเรียกว่า "ผ้าเอี๊ยม" เด็กส่วนมากไม่นุ่งกางเกง เพราะเกรงว่าจะถ่ายอุจจาระเปื้อน เด็กไทยโซ่งมีหมวกแปลกกว่าเด็กอื่นๆ เป็นหมวกที่ทำด้วยผ้าสีดำ ลักษณะคล้ายถุงผ้าไม่มีปีกหมวก ด้านหน้าหมวกปักเป็นลวดลายด้วยไหมหรือด้ายสีสวยงาม ชาวโซ่งเรียกหมวกนี้ว่า "มู"

นอกจากนี้มีสายสะพายสีดำเรียกว่า "พลา" เป็นผ้าพันรอบตัวของเด็กแล้วไปคล้องไหล่ของแม่ทำให้ปลอดภัยเวลาอุ้ม ที่สายสะพายตอนคล้องไหล่ของแม่เรียกว่า "หม้นงอ" มีพญานาค 5 ตัวห้อยอยู่ พญานาคนี้ทำด้วยไม้หุ้มด้วยผ้าแล้วปักอย่างสวยงาม เชื่อกันว่าคงให้พิทักษ์รักษาเด็กให้ปลอดภัยจากอันตราย และที่ใกล้พญานาคมีกระเป๋าผ้าเล็กๆ เย็บติดเอว กระเป๋านี้เวลาพาเด็กไปไหว้ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะใส่สตางค์ หรือเครื่องเงินทองในกระเป๋านี้เป็นการรับขวัญ

การตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชาวไทยโซ่งนี้ สตรีเป็นผู้ทำตั้งแต่ปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย ย้อมสีครามหรือ "ย่อม" นำมาทอเป็นผืนตัด และเย็บด้วยมือทั้งสิ้น สำหรับผ้าไหมชาวโซ่งมีการทอผ้าด้วยเส้นไหมเหมือนกันแต่น้อย ซึ่งจะทำไว้ใช้เฉพาะงานสำคัญๆ และนำผ้าไหมมาตัดเป็นชิ้นเล็กๆ ประดับบนผ้าฝ้ายเท่านั้นจะไม่นำผ้าไหมมาทำเสื้อผ้า (นุกูล ชมภูนิช, 2532: 42)

สำหรับชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 นั้น ให้ความสำคัญกับการแต่งกายในพิธีกรรม เช่น พิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว พิธีเสนหับมด เป็นต้น โดยทุกคนจะมีเสื้อฮี สำหรับการแต่งกายโดยทั่วไปแล้วก็เหมือนกับคนไทย เนื่องจากว่าหาซื้อง่าย มีรูปแบบ ขนาดต่างๆ ให้เลือกมาก ไม่ต้องเสียเวลามาตัด

Copyright by Mahidol University

13. เครื่องประดับ

เครื่องประดับของสตรีชาวไทยโซ่งนิยมใช้เครื่องเงินมากกว่าทอง ได้แก่ กำไลข้อมือ ข้อเท้า เข็มขัด ต่างหู และปิ่นปักผม (นุกูล ชมภูนิช, 2532: 4) ส่วนผู้ชายชาวไทยโซ่งสมัยก่อนนิยมสักตามตัว แขน ขา เพื่อความสวยงามอีกด้วย (สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ, 2521: 30)

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ไม่ว่าผู้หญิง หรือผู้ชายนิยมเครื่องประดับประเภทสร้อยทอง รวมทั้งพระห้อยคอ เครื่องประดับประเภทอื่นก็มี แหวน ต่างหู สร้อยข้อมือ นาฬิกา เป็นต้น

14 แบบทรงผม

ผู้หญิงชาวไทยโซ่งในสมัยก่อนจะเกล้าผมเป็นแบบต่างๆ อย่างปราณีต ทั้งในชีวิตประจำวันและในโอกาสพิเศษ การเกล้าผมนั้นชาวโซ่งเรียกว่า "ปั้นเกล้า" กว่าเด็กหญิงจะมีผมยาวพอที่จะปั้นเกล้าได้นั้น จะต้องผ่านขั้นตอนของทรงผมต่างๆ ดังนี้

14.1 เอื้อมไรหรือเอื้อมไหล่ อายุประมาณ 13-14 ปี ผมเริ่มยาวพอประมาณไหล่ แต่ยังรวบไม่ได้

14.2 สับปิ่น เป็นแบบทรงผมของเด็กหญิงตั้งแต่อายุ 14-15 ปี ผมเริ่มยาวมากขึ้นแล้วให้พับปลายผมม้วนเข้าและสับหวีไว้ท้ายทอย

14.3 จุกผม เป็นผมของเด็กสาววัยรุ่นอายุราว 14-15 ปี เช่นกัน ที่เรียกว่าจุกผมเพราะต้องทำผมให้เป็นเหมือนกระบังเป็นจุกหนึ่งไว้ข้างหน้า ด้านหลังไว้เปีย

14.4 ผมขอดกระตอก เป็นแบบทรงผมของสาววัยรุ่นอายุราว 16-17 ปี คือผมยาวได้พอสมควรแล้ว จึงรวบไว้ข้างหลังแล้วเอาผมผูกเป็นปมเหมือนผูกเชือกให้เรียบร้อย แล้วดึงชายผมมาข้างหน้า

14.5 ผมขอดซอย เป็นแบบผมของหญิงสาวอายุราว 17-18 ปี เอาผมผูกเป็นเงื่อนตายเอาชายไว้ข้างซ้าย ทำผมเป็นโบว์ไว้สองข้าง

14.6 ผมปั้นเกล้าซอย เป็นแบบผมของหญิงสาวอายุราว 19-20 ปี เมื่อไว้ผมยาวมากพอที่จะผูกผมเหมือนเนคไทหูกระต่าย โดยให้มีหางยาวออกมาทางขวา

14.7 ผมปั้นเกล้าหรือปั้นเกล้าถ้วน เป็นแบบผมของหญิงอายุ 20 ปีขึ้นไป ผมทรงนี้ต้องใช้ผมยาวมากจึงจะเกล้าได้ วิธีทำทรงนี้ต้องม้วนผมให้เป็นลอนใหญ่ไว้ข้างหน้า ผมด้านหลังที่ยาวมากก็รวบ แล้วม้วนตลบไว้กึ่งกลางศรีษะเอาชายผมสอดไว้ข้างในให้เรียบร้อย ไม่ต้องเหลือชาย

Copyright by Mahidol University

ทิ้งไว้แบบทรงปั้นเกล้าซอยแล้วใช้ไม้ขัดเกล้าขัดไว้ไม่ให้ผมหลุดลุ่ยออกมา ไม้ขัดเกล้านี้มีลักษณะคล้ายเข็มกลัดแต่ตัวใหญ่และยาวกว่า ส่วนมากทำด้วยทองเหลือง หรือเงินและนาค

สมัยก่อนชาวไทยโซ่งถือกันว่า ถ้าเด็กหญิงที่ผมยังไม่ยาวพอที่จะทำปั้นเกล้าหรือปั้นเกล้าถ้วนได้นั้น ยังไม่ถึงวัยแต่งงาน ยังทำพิธีแต่งงานไม่ได้เพราะยังเป็นเด็กอยู่ ดังนั้นจึงห้ามติดต่อเกี่ยวข้องฉันชู้สาวกับชายหนุ่ม แต่ถ้าผมยาวพอเกล้าแบบปั้นเกล้าซอยได้บ้างแล้วจึงจะให้ลงนั่งข่วงมีเพื่อนชายได้

14.8 ผมปั้นเกล้าตก เป็นแบบผมสำหรับไว้ทุกข์ของหญิงหม้ายที่สามีถึงแก่กรรมใหม่ๆ ยังตั้งศพไว้ที่บ้าน จะต้องปล่อยผมลงหมดไม่ปั้นเกล้าเลย และต้องถอดเอาเครื่องประดับต่างๆ ออกหมดด้วย

ส่วนผู้ชายไทยโซ่งจะตัดผมสั้นเกรียนที่เรียกว่า ทรงหลักแจว และทรงอื่นๆ เช่น ทรงมหาดไทย ปัจจุบันผู้ชายโซ่งตัดผมสั้นติดหนังศรีษะเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเป็นเด็กวัยรุ่นก็ไว้ผมค่อนข้างยาว (สุมิตร ปิติพัฒน์ และคนอื่นๆ, 2521: 30-32)

ในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ผู้หญิงชาวไทยโซ่งที่อายุ 50 ปีขึ้นไป ยังคงไว้ผมปั้นเกล้า ซึ่งบางคนมีผมยาวมาก วิธีการดูแล รักษาผม คือ ใส่น้ำมัน หรือสระผมด้วยน้ำมะกูด ส่วนผู้หญิงชาวไทยโซ่งที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีลงมานั้นจะไว้ผมหลายรูปแบบมีทั้ง ผมยาว ผมดัด ผมซอย บางคนก็โกรกผม เปลี่ยนสีผม ส่วนมากเป็นพวกวัยรุ่น สำหรับผู้ชายนิยมไว้รองทรง ส่วนคนเฒ่าคนแก่นิยมตัดสั้นเกรียนเหมือนทรงทหาร

15. สันทนาการ

15.1 ดนตรี

ดนตรีพื้นบ้านของชาวไทยโซ่งก็ คือ แคน ชาวไทยโซ่งชอบฟังเสียงแคนเป็นชีวิตจิตใจ เป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวที่ชาวไทยโซ่งใช้ประกอบในการละเล่นพื้นบ้านที่นิยมกันมาก คือ การเล่นคอน เครื่องดนตรีแคนจะว่าเป็นของพี่น้องชาวอีสานมาก่อน หรือชาวไทยโซ่งมาก่อนก็สันนิษฐานยาก แต่การเล่นคอนประเพณีพื้นบ้านของชาวไทยโซ่งนั้น เป็นการเล่นสืบเนื่องต่อกันมานานแต่โบราณกาลตั้งแต่ยุคต้นประวัติศาสตร์ องค์ประกอบที่สำคัญในการ “เล่นคอน” แคน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประกอบการเล่นพร้อมกับการร้องรำและปรบมือเป็นจังหวะ

ชาวไทยโซ่งชอบฟังเพลงแอ่ว คือ การขับร้องเพลงตามประเพณีพื้นบ้านของตนหรือที่เรียกว่า “แอ่วลาว” ชาวไทยโซ่งมีลักษณะเป็นเจ้าบทเจ้ากลอนอยู่มากจะพูด หรือกล่าวสิ่งใดมักจะกล่าวเป็นคำคล้องจองสัมผัสกันเสมอ เช่น ตื่นเจ้าได้เวียะหลายตื่นสายได้เวียะน้อย แม่ย่าเอิ้นให้ขาน แม่ย่าวานให้เฮ็ด เซานั่งให้โตอย่านั่งหัว เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

เพลงขับ หรือความขับ เป็นการขับร้องเพลงแบบหนึ่งของชาวไทยโซ่งที่นิยมใช้กันมากเป็นการร้องเพลงแบบลำนำ หรือร่ายยาวสัมผัสห่างบ้างถี่บ้างตามแต่สะดวก เพลงขับใช้ในความหมายเพื่อบอกกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบถึงวัตถุประสงค์ หรือความต้องการของตน เช่น การขับในการเล่นคอน เป็นการขับแนะนำตนเอง เกี้ยวพาราสีและขับโต้ตอบกันในเชิงโวหาร การขับสอนคู่บ่าวสาวในการแต่งงาน เป็นต้น

เพลงขับ เป็นลักษณะประเพณีเฉพาะอย่างของชาวไทยโซ่ง ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในเกือบทุกโอกาสทั้งในเชิงเกี้ยวพาราสี แนะนำสั่งสอนและบอกทางผู้ตาย ผู้ร้องเพลงขับเรียกว่า “หมอขับ” ถ้าเป็นหญิงเรียกว่า “แม่ขับ” ตัวอย่างเพลงขับในก่ารเล่นคอน “สาวเลียบลางฮาไปวัดโพแต่งโตบ่เฮแล้ว ไปวัดถ้ำแก้วสร้างแต่บ่เฮติ สาวเลียบลางฮา...ไปไฮ่ก็จะเหน็บเบาะกาไปนาก็จิเหน็บเบาะเข้า” เป็นต้น (นุกูล ชมพูนิช, 2533: 12-13)

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 นั้นนิยมเสียงเพลง ถ้าบ้านใดมีงานเลี้ยง เช่น งานแต่งงาน พบปะสังสรรค์ หรือขึ้นบ้านใหม่จะมีเครื่องไฟ และเปิดเพลงดังทั่วหมู่บ้าน มีทั้งเพลงลูกทุ่ง หมอรำ หรือเพลงสตริง ถ้ามีงานเลี้ยงตอนกลางวัน หรือตอนเย็นก็นิยมหาวงดนตรีมาเล่น บางวงก็มีหางเครื่องเต้นประกอบด้วย

15.2 การละเล่นพื้นบ้าน

การละเล่นพื้นบ้าน โดยปกติชาวไทยโซ่งเป็นคนขยันขันแข็งมุ่งแต่ทำมาหากินเพื่อเลี้ยงครอบครัวตลอดเวลาทั้งทำนา ทำไร่ เผาถ่าน เลี้ยงหมู เลี้ยงไหม เลี้ยงชะมดและทำเครื่องจักสาน เป็นต้น การที่ชาวโซ่งขยันขันแข็งในการทำมาหากินนั้นสันนิษฐานว่าสาเหตุหนึ่งเป็นเพราะต้องการสะสมเงินทองไว้ใช้ในการทำพิธีเสนเรือนและพิธีกรรมอื่นๆ ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เพราะว่าชาวโซ่งมีพิธีกรรมต่างๆ ตามประเพณีดั้งเดิมมากมาย แต่ละพิธีก็ใช้จ่ายเงินทองไม่น้อย อย่างไรชาวไทยโซ่งก็มีเวลาว่างสำหรับพักผ่อน ตรากตรำมานาน นั่นคือ ระหว่างเดือน 5 และเดือน 6 ซึ่งชาวนาได้เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว

ในระหว่างเดือน 5 และเดือน 6 จัดเป็นฤดูแห่งการพักผ่อนของชาวไทยโซ่งอย่างแท้จริง มักจะมีการทำพิธีเสนเรือน และเสนต่างๆ อย่างเอิกเกริกไปทั่วทั้งหมู่บ้านรวมทั้งการแต่งงานขึ้นบ้านใหม่ และพิธีตรุษสงกรานต์แบบไทยภาคกลางเข้าไปอีกด้วย นอกเหนือจากพวกประเพณีต่างๆ ที่นิยมทำกันในเดือนนี้แล้ว ชาวไทยโซ่งยังมีการละเล่นแบบต่างๆ อีกด้วยได้แก่ การเล่นลูกช่วง การเล่นแคน การเล่นสะบ้า การเล่นผีมดแดง เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

15.2.1 การเล่นลูกช่วง เล่นเฉพาะในเดือน 5 เดือน 6 เท่านั้น เป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานสำหรับหนุ่มสาวชาวไทยโซ่ง โดยแบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ไม่จำกัดจำนวนแต่ให้จำนวนชายหญิงเท่าๆ กันยืนหันหน้าเข้าหากัน อุปกรณ์ที่ใช้เล่นเรียกว่า "ลูกช่วง" เป็นลูกกลมๆ ขนาดลูกตะกร้อทำด้วยผ้า ภายในยัดเมล็ดนุ่น หรือเมล็ดมะขามไว้เพื่อถ่วงให้หนัก แล้วเอาเชือกผูกลูกช่วง ทิ้งหางเชือกให้ยาวพอประมาณไว้จับเหวี่ยง

วิธีการเล่นลูกช่วง คือ ฝ่ายหนึ่งจะจับหางเชือกเหวี่ยงให้ลูกช่วงวิ่งไปยังฝ่ายตรงข้าม เพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามรับ ถ้ารับได้ก็จะเหวี่ยงลูกช่วงกลับไป ผลัดกันเหวี่ยงผลัดกันรับอย่างนี้ แต่ถ้าฝ่ายใดรับลูกช่วงไม่ได้จะถูกอีกฝ่ายหนึ่งทำโทษ โดยจะให้ทำอะไรก็ได้ ฝ่ายที่รับไม่ได้ก็ต้องทำตาม เช่น ให้รำก็ต้องรำตามที่สั่ง หรือจะปรับเป็นเหล้า เป็นขนมก็ได้ หรือยึดเครื่องประดับของอีกฝ่ายไว้ชั่วคราวก็ได้

ตามประเพณีของชาวไทยโซ่งดั้งเดิมนั้น การเล่นลูกช่วงนี้เวลาเล่นหนุ่มสาวต้องใส่เสื้อฮีด้วย ผู้เล่นจะแต่งตัวแต่งผมอย่างสวยงามพิถีพิถันทั้งหญิงชาย เดิมทีนั้นการเล่นลูกช่วงเรียกว่า เล่นคอน คอนก็คือลูกช่วงในภาษาโซ่งนั่นเอง แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ การเล่นคอนธรรมดาและการเล่นคอนค้าง

การเล่นคอนธรรมดานั้นเล่นกันทั้งคืน มีการเลี้ยงอาหารกันที่ลานกว้างบ้านใดบ้านหนึ่ง โดยหนุ่มสาวจะมีนัดหมายกันเอง ถ้าเป็นคนขี้อายก็วานคนอื่นให้ช่วยนัดให้มาพบกัน กินอาหารร่วมกัน และเล่นแคน ต่อจากนั้นจึงเล่นคอน หรือลูกช่วงจนกว่าง่วงนอนหรือบางทีก็เล่นกันไปจนสว่าง ส่วนการเล่นคอนค้าง หมายความว่า พวกหนุ่มไปเล่นกันตามหมู่บ้านต่างๆไม่ยอมกลับบ้านของตน จะวนเวียนไปตามหมู่บ้านต่างๆ อย่างสนุกสนานเป็นเวลาหลายวัน

15.2.2 การเล่นแคน หนุ่มๆ ชาวไทยโซ่งส่วนมากเล่นแคนเป็นกันทั้งนั้น เมื่อมาชุมนุมกันที่ลานบ้านเลี้ยงดูกันเป็นที่สนุกสนานแล้ว หนุ่มก็จะเป่าแคนเกี้ยวพาราสีสาวๆ โดยมีวิธีเล่นอยู่ว่า ฝ่ายชายจะยืนเข้าแถวเรียงกัน ฝ่ายหญิงจะนั่งอยู่กับพื้น หัวหน้าฝ่ายชายก็จะไปเจรจากับฝ่ายหญิงคนใดคนหนึ่งว่ายินดีไปคุยกับหนุ่มคนนั้นคนนี้ในขบวนของตนหรือไม่ ถ้าสาวคนนั้นยินดีหนุ่มสาวทั้งคู่จะลุกเดินตามกันออกไปที่เป่าแคนคุยกัน ระหว่างนั้นขบวนหนุ่มๆ ก็จะเป่าแคนไปด้วยตลอดเวลา

15.2.3 การเล่นผีมดแดง ชาวไทยโซ่งจะเล่นกันในเดือน 5 เดือน 6 แต่มีข้อแม้ว่าต้องเล่นกันในตอนกลางคืนเวลาประมาณเที่ยงคืน เล่นได้ทั้งชายและหญิง วิธีเล่น คือ ต้องเอากะลาตัวเมียที่มีรูวางคว่ำลงแล้วเอาผ้าขาวม้าปิดตาผู้เล่นให้ผู้ที่สมมติเป็นผีมดแดงนั่งยองๆ บนกะลา

Copyright by Mahidol University

หรือบางทีก็ให้ยืน คนที่ร่วมวงเล่นด้วยก็จะพากันตบมือ ร้องเพลง ซึ่งมีเนื้อเพลงดังนี้ "ผีมดแดงเอย ไต่แข้งไต่ขาถุ่มถั่มไถยา ไต่แข้งไต่ขา" บ้างก็ร้องว่า "มดแดงเอย ไต่แข้งไต่ขา มดไทยาถ้ำไถยา เชิญผีมดแดงมาลงตะกร้า เจ้าพระยาสิเอย" ร้องไปเรื่อยจนคนนั้นล้มลงจากกะลา แสดงว่าผีมดแดงเข้าแล้ว เขาก็จะเอาเชือกผูกที่เอวและมีพี่เลี้ยงถือเชือกผูกที่เอวผีมดแดงไว้ พี่เลี้ยงจะเป็นผู้สั่งผีมดแดงให้ทำอะไรก็ได้ จนกระทั่งคนนั้นล้มลงแสดงว่าผีมดแดงออกจากร่างแล้วเขาจะเรียกชื่อคนนั้นให้ตื่นขึ้นมาโดยที่คนนั้นไม่รู้สึกตัวเลยว่าเกิดอะไรขึ้นกับตนเอง

15.2.4 การเล่นตะกร้อ ตะกร้อที่ใช้ไม่ใช่สานด้วยหวายแต่เป็นตะกร้อที่ใช้ใบตาลหรือทางมะพร้าวเอามาสานเป็นรูปสี่เหลี่ยมแล้วใส่เมล็ดนุ่นกับเม็ดมะขามไว้ข้างใน วิธีการเล่นก็ คือ ผู้เล่นต้องยืนเป็นวงกลมจะมีชาย และหญิงจับคู่กันยืนคุมกันหน้าหลังมิใช่หันหน้าเข้าหากัน เวลาเล่นผู้ที่ยืนอยู่ข้างหน้าจะโยนตระกร้อไปให้ผู้ที่อยู่ข้างหน้าอีกคู่หนึ่งรับ ถ้าคนข้างหน้ารับตะกร้อไม่ได้ตะกร้อจะหล่นตกดิน คนที่อยู่ข้างหลังคู่นั้นก็จะเก็บลูกที่หล่นขึ้นปาคนข้างหน้าซึ่งเป็นคู่ของตน คนข้างหน้าก็จะคอยหลบให้ดี ถ้าปาถูกก็จะถูกลงโทษถูกปรับด้วยความสนุกสนาน

15.2.5 การเล่นสะบ้า เป็นการละเล่นที่จัดเป็นประจำในเดือน 5 เดือน 6 พิธีตรุษสงกรานต์ ชาวโซ่งเรียกว่า "สะบ้า" การเล่นสะบ้าของชาวโซ่งนั้นประกอบไปด้วยลูกสะบ้าทำด้วยไม้แบบกลมๆ ขนาดเท่าจาน และมีไม้แบบตัดเป็นวงกลมอีกแผ่นหนึ่งกลมๆ และแบนมีขนาดเท่าฝากระป๋องนม วิธีเล่นก็ คือ ผู้เล่นต้องนั่งคุกเข่าขาเดียว เอาไม้แผ่นกลมแผ่นเล็กวางไว้ที่หัวเข่าแล้วใช้ไม้อีกอันหนึ่งซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ ใช้ดีดให้ลูกสะบ้าวิ่งตรงไปยังเป้ากลมใหญ่ใครดีดถูกเป้าก็นับว่าชนะ ถ้าไม่ถูกก็อาจปรับเป็นเงินหรือปรับให้รำก็ได้

ปัจจุบันการละเล่นต่างๆ ของชาวไทยโซ่งในเดือน 5 และ 6 แทบจะสูญไปเกือบหมดสิ้นจะหาดูได้บางแห่งเท่านั้น (สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ, 2521: 32-35)

สำหรับที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 นั้นชาวไทยโซ่งนิยมเล่นลูกช่วงและเล่นแคนในวันสงกรานต์ ส่วนการละเล่นอย่างอื่นนั้นไม่มีแล้ว

Copyright by Mahidol University

16. เครื่องมือ เครื่องใช้ของชาวไทยโซ่ง

เครื่องใช้ไม้สอยของชาวไทยโซ่งที่พบเห็นในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ที่ยังคงใช้อยู่ประจำวัน และในพิธีกรรมต่างๆ ส่วนมากจะทำมาจากไม้ไผ่ ได้แก่

16.1 กระเหล็บ เป็นภาชนะที่ทำด้วยตอกไม้ไผ่และหวาย สานเป็นลายขัดอย่างละเอียด ลักษณะปากเป็นกระพุ้ง ก้นสอบ ไม่มีฝาปิด มีเชือกร้อยหูสำหรับสะพาย มีหลายขนาดใช้ประโยชน์ได้สารพัด ใช้สำหรับใส่สิ่งของสัมภาระเวลาเดินทาง เช่น อาหาร ของมีค่า เป็นต้น

16.2 ขมุก สานด้วยตอกไม้ไผ่ สานลายสอง รูปทรงยาวคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือหีบใส่ของ มีฝาปิด ใช้สำหรับใส่เสื้อผ้า และของมีค่า

16.3 กะแอบ สานด้วยตอกไม้ไผ่เป็นลวดลายอย่างละเอียด ส่วนบนของกะแอบสานลายไขว้ ส่วนล่างสานลายสอง มีฝาปิด เป็นภาชนะที่ใช้สำหรับใส่ข้าวเหนียวที่นึ่งแล้ว เวลาเดินทางออกนอกบ้านหรือทำนา

16.4 ปานเสน ทำด้วยตอกหวายขัดอย่างหยาบๆ คล้ายเข่งปลาทู มีขาตั้งสูงประมาณ 1-2 นิ้ว ใช้ใส่เครื่องเซ่นในพิธีเซ่นผีเรือนหรือพิธีกรรมอื่นๆ ไม่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน มื่อจัดปานเสนต้องเอาของคาวไว้ข้างล่าง อาหารหวานไว้ข้างบน

16.5 ปานเผือน มีลักษณะใหญ่กว่าปานเสน ทำด้วยตอกหวายหรือตอกไม้ไผ่จักสานมีลวดลายคล้ายเข่ง ส่วนขอบบนและขอบล่างมอบด้วยไม้ไผ่ผูกเชือกไว้ ใช้ใส่อาหารในพิธีเสนเรือน

16.6 ขันมะ หรือขันหมาก ทำด้วยไม้กระดานประกอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ด้านบนทำเป็นช่องสี่เหลี่ยม 3-4 ช่อง เพื่อใส่หมากพลู

16.7 ซ้าไก่ไถ่ เป็นภาชนะขนาดใหญ่สานด้วยตอกหวายและไม้ไผ่ มีหู 2 หู ใช้สำหรับใส่ไก่เป็นๆ และต้นกล้วยรวมทั้งเครื่องเซ่นอื่นๆ ในพิธีเสนสะเดาะเคราะห์ผู้ป่วย

16.8 โฮ้ ทำด้วยตอกไม้ไผ่สานอย่างประณีต ใช้สำหรับใส่เครื่องเย็บปักถักร้อยของหญิงไทยโซ่ง เช่น ด้าย เข็ม ผ้า เป็นต้น

16.9 หาบเข่ง ทำด้วยไม้ไผ่และหวาย มีไม้คานสำหรับใช้หาบของ(สมัยก่อนใช้หาบของไปทำบุญที่วัดหรือหาบข้าวไปกินที่นา)

16.10 กะหมอง หรือตาข้องสานด้วยตอกไม้ไผ่ลายขัด ฝาปิดเป็นรูปกรวยสานด้วยตอกไม้ไผ่เพื่อไม่ให้ปลากระโดดหนี มีเชือกร้อยตรงไหล่ตาข้องใช้สำหรับสะพาย

16.11 กระต้าส่วยปลา หรือตะกร้าล้างปลา ทำด้วยตอกไม้ไผ่สานเป็นลายขัดอย่างหยาบ ส่วนขอบก็ใช้ไม้ไผ่ผูก ใช้สำหรับล้างปลา

Copyright by Mahidol University

16.12 กระแต่งตากปลา ทำด้วยตอกไม้ไผ่สานลายขัด ส่วนขอบทำด้วยไม้ไผ่ถักด้วยหวายใช้สำหรับตากปลา

16.13 ลอบ มีลักษณะเป็นทรงกระบอก ทำด้วยไม้ไผ่เหลาเป็นซี่ ถักด้วยเถามะลิป่า มีเฝือกกั้นหน้าลอบ 2 อัน ทำด้วยไม้ไผ่แล้วถักด้วยมะลิป่าเช่นเดียวกัน ใช้ดักปลาในทุ่งนา

16.14 ลัน เป็นเครื่องมือดักปลาไหล ทำด้วยไม้ไผ่ โดยตัดลำไม้ไผ่เป็นท่อนความยาวประมาณ 1 เมตร แล้วกระทุ้งปล้องข้างในออกให้หมด ด้านท้ายของกระบอกปิดด้วยแผ่นพลาสติกลอนน้ำมันซึ่งตัดเป็นวงกลมผูกปิดไว้ ส่วนหัวทำงาใส่ไว้เป็นช่องให้ปลาไหลเข้า ส่วนท้ายกระบอกเจาะเป็นช่องเล็กๆ ยาว 10 เซนติเมตร 1 ช่อง ไว้เป็นช่องระบายลม ใช้หอยโข่งหรือหอยเชอร์รี่เป็นเหยื่อ ใช้ดักในน้ำลึกเพียงหัวเข่า ปักแฉลบ ที่ทุ่งนาช่วงน้ำลด ชายคลองหรือตามท้องร่อง

16.15 ไหนึ่งข้าว สมัยก่อนทำด้วยต้นตาลเจาะให้เป็นโพรงคล้ายครกตำพริก ทำให้ก้นสอบ ปัจจุบันทำจากตอกไม้ไผ่จักสานลายสอง ขอบปากทำด้วยไม้ไผ่ผูกด้วยลวด ส่วนก้นจะมีไม้ไผ่ขัดรอง ข้าวเหนียวที่จะนึ่งจะห่อด้วยผ้าขาวบาง

16.16 กระโล้งฟัดข้าว ทำจากตอกไม้ไผ่สานลวดลายอย่างละเอียด ขอบทำด้วยไม้ไผ่ถักด้วยหวาย ใช้สำหรับฟัดข้าว

16.17 กระจ๋าดมะ ทำด้วยตอกไม้ไผ่สานลายสอง ส่วนขอบถักด้วยหวายเป็นลายหลังปลาช่อน ใช้หวายถักหูหิ้ว ใช้สำหรับใส่หมาก พลู ยามเดินทางแทนขันมะ

16.18 กระบุ้ง คนไทยเรียกกระบุง ทำด้วยตอกไม้ไผ่จักสานเป็นลายสองไขว้ด้วยตอกสามเส้น ขอบทำด้วยไม้ไผ่ผูกด้วยเอ็นหรือลวดก็ได้ มีไว้สำหรับใส่ข้าว (สมัยก่อนไว้สำหรับใส่ข้าวขึ้นยุ้ง) สูง 24 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางยาว 36 เซนติเมตร

16.19 อู่ไม่ หรือเปลเด็ก ทำจากไม้ยาง ทำเป็นกะบะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีไม้ต่อรอบๆ เป็นช่องๆ ส่วนพื้นเปลทำจากไม้แผ่นสำหรับให้เด็กนอน มีเชือกสี่เส้นเพื่อผูกกับขื่อบ้าน เปลนี้สำหรับเด็กอายุ 2 ปี

16.20 หมอนอิฐ ทุกบ้านนิยมทำ มีทั้งแบบ 4 ใส้ และ 6 ใส้ โดยเย็บหมอนเป็นช่องๆ แล้วยัดด้วยนุ่น ตกแต่งลวดลายที่หน้าหมอนทั้งสองด้านด้วยเศษผ้า เช่น ลายดอกแปด ลายดอกจัน ลายดอกบัว เป็นต้น

16.21 ปั๊บผีเรือน เป็นสมุดที่ชาวไทยโซ่ง จดรายชื่อของบรรพบุรุษในผีเรือนเดียวกัน ใช้ในพิธีเสนเรือนเพื่อเชิญมารับเครื่องเซ่น (สมัยก่อนทำด้วยใบลาน และเขียนเป็นภาษาไทยโซ่ง แต่ปัจจุบันนิยมเขียนในสมุดธรรมดา และเขียนเป็นภาษาไทย)

Copyright by Mahidol University

หมายเหตุ

ขนาดของเครื่องใช้ไม้สอยของชาวไทยโซ่ง จะไม่กำหนดขนาดแน่นอน แล้วแต่ความชอบว่าจะทำขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่

ระยะเวลาในการใช้งานแต่ละอย่างก็กำหนดไม่ได้ ขึ้นอยู่กับการใช้งาน และการเก็บรักษา ถ้าชิ้นไหนใช้บ่อย หรือเก็บรักษาไม่ดีก็จะชำรุดเร็วประมาณ 1-2 ปี แต่บางชิ้นก็ใช้ได้นานถึง 10 ปี เช่น หาบเข่ง หรือบางชิ้นอายุการใช้งานประมาณ 20-30 ปี เช่น กะเหล็บ

สำหรับการเก็บรักษา จะเก็บไว้ในที่ร่มไม่ให้ถูกแดดถูกฝน หรือบางชิ้นก็เก็บใส่ถุงหรือเก็บใส่ตู้เวลาใช้ถึงจะนำออกมา ซึ่งส่วนมากจะเป็นเครื่องใช้ไม้สอยที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น กะเหล็บ (ดูภาพได้ที่ภาคผนวก ค)

Copyright by Mahidol University

บทที่ 5
ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง

การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
2. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน
3. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฏจักรชีวิต
4. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งกาย และการประดับตกแต่ง
5. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
6. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา

ที่แบ่งออกเป็นดังนี้เพราะต้องการให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพ และครอบคลุมสาระทางความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่เป็นมาแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันให้ได้มากที่สุด โดยบทนี้จะนำเสนอข้อมูลต่างๆ แต่ละประเภท ดังต่อไปนี้

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ชาวไทยโซ่งให้ความสำคัญกับที่อยู่อาศัยมาก เนื่องจากจะใช้อยู่อาศัยแล้ว บนเรือนยังเป็นที่อยู่ของผีเรือนอีกด้วย ห้องสำหรับผีเรือน คือ “กะล่อหอง” และ “กว้าน” ซึ่งแต่ละห้องจะใช้ในการจัดพิธีกรรมที่แตกต่างกัน การปลูกบ้านของชาวไทยโซ่งจะมีขั้นตอนที่ซับซ้อนคล้ายกับของคนไทย วันปลูกก็ต้องเลือกให้ดี เนื่องจากว่าวันของไทยโซ่งนั้นจะมี 10 วัน พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกบ้านหมอชาวบ้านจะมีส่วนสำคัญในการปลูกบ้านไม่ว่าจะหาฤกษ์ การเสี่ยงทาย การยกเสาเอก เป็นต้น

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยที่สำคัญๆ ซึ่งปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันมีดังนี้

Copyright by Mahidol University

1. เกี่ยวกับการปลูกบ้าน

1.1 การเสี่ยงทาย

พื้นที่ที่จะปลูกบ้านจะต้องถูกโฉลกกับเจ้าของบ้าน เมื่อจะทำการปลูกบ้านตรงพื้นที่ใดจะต้องเสี่ยงทายดูว่าที่ตรงนั้นจะอยู่ดีกินดีไหม หรือที่ตรงนั้นจะทำมาหากินขึ้นหรือไม่ ปลูกได้หรือไม่ วิธีการเสี่ยงทาย คือ หว่านเมล็ดถั่ว เมล็ดงาตรงพื้นที่ๆ จะปลูกบ้านจากนั้นก็รดน้ำกลบหน้าดินเพื่อจะดูว่าถั่ว งา จะงอกหรือไม่ ใช้เวลาสังเกต 2-3 วัน ถ้าเมล็ดถั่ว เมล็ดงางอกก็ถือว่าพื้นที่ตรงนี้สามารถปลูกบ้านได้

1.2 การหาฤกษ์

หลักการหรือความเชื่อเรื่องเวลาในการยกเสาเอก คือ เจ้าของบ้านจะต้องหาฤกษ์หายามโดยเลือกวันดีที่ไม่เป็นอัปมงคล การเลือกวันดีเลือกจากหลักมื้อเวนตง ซึ่งมี 10 วัน ดังนี้ คือ มื้อฮับ มื้อฮาย มื้อกัด มื้อขด มื้อฮวง มื้อเต่า มื้อก่า มื้อกาบ มื้อเมิง มื้อเปิก (การนับวันมื้อเวนตงนั้นจะตรงกับวันที่นับถือมาจากบรรพบุรุษ) โดยเชื่อกันว่ามื้อเต่าเป็นมื้อที่ดีที่สุด เพราะเต่ามีอายุมั่นขวัญยืนหรือไม่ก็ต้องเป็นมื้อฮวง ซึ่งเชื่อว่าจะทำการสิ่งใดก็ลุล่วงผ่านไปด้วยดี ส่วนมื้ออื่นๆ ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อที่แตกต่างกันในแต่ละมื้อ เช่น

มื้อฮับ คนไทยจะแปลว่า “รับ” ถ้ารับดีก็แปลว่าดี เช่น รับเงินรับทอง ถ้ารับไม่ดีก็จะไม่ดี เช่น รับเจ็บรับไข้ เมื่อเป็นดังนี้ชาวไทยโซ่งจะแก้ไขโดยให้มีคนมาพูดว่าให้รับแต่สิ่งดีๆ และมื้อเมิง ถ้าตรงกับวันดีก็ใช้ได้

ส่วนวันที่ชาวไทยโซ่งถือว่าเป็นวันไม่ดี คือ มื้อกัดและมื้อขด เพราะเชื่อว่าถ้าเข้าไปอยู่ในบ้านพี่น้องจะทะเลาะกัน เวลานอนก็จะขด ไม่สบายเนื้อสบายตัว ถ้ามีคนในบ้านตายในวันปาดตงก็ไม่เป็นไรเนื่องจากว่าวันปาดตงจะไม่มีการจัดงานพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นแต่งงาน ทำบุญ งานศพ ขึ้นบ้านใหม่ ถ้าหากว่าหาวันดีไม่ได้มีแต่วันที่เป็นอัปมงคล ซึ่งถ้าทำจะไม่ดีจะเจ็บไข้ได้ป่วย เพราะเชื่อว่าเป็นวันตาย และจำเป็นต้องยกเสาเอกในวันไม่ดีนั้นๆ ก็ต้องช่วยกันพูดอวยพรให้รับแต่สิ่งดีๆ รับเงินรับทอง

บางครอบครัวเลือกวันปลูกบ้านโดยดูจากวันของคนไทย เช่น การปลูกบ้านไม่นิยมวันพุธจะเป็นวันจม ทำมาหากินไม่พอใช้ ส่วนมากจะปลูกในวันจันทร์กับวันเสาร์เรียกว่าเป็นวันลอย วันฟูทำมาหากินก็จะดี นิยมปลูกบ้านเดือนคู่ เช่น เดือนสี่ เดือนหก

Copyright by Mahidol University

1.3 การยกเสาเอก

เมื่อเตรียมที่ปลูกบ้านเรียบร้อยแล้ว ตอนเย็นขุดหลุมไว้เพื่อเตรียมลงเสาเอก เตรียมต้นกล้วย อ้อย ดอกดาวเรือง และผ้าสามสีนำมาผูกไว้กับยอดเสาเอกและเสาโทเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย นอกจากนี้ยังมีผ้ายันต์ปิดไว้ที่ต้นเสา 8 ต้น เรียกว่า "เลี้ยงฉิมพลี" และจัดเครื่องเซ่น ขนมต้มแดงต้มขาวใส่บนกล้วยแล้วเซ่นเจ้าที่เจ้าทางบอกกล่าวเชิญให้ออกมา จากนั้นแล้วเอาขื่อขึ้น เอาผ้ายันต์ปิดจนครบ เอาใบสัก ใบเงินใบทอง ใบคูณ รองไว้ที่ก้นหลุม และเจ้าของบ้านต้องหว่านเงินลงที่ก้นหลุมด้วย โดยจะหว่านเท่าใดก็ได้และพูดว่าให้ร่ำให้รวย เงินทองไหลมาเทมา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน ตอนที่จะเอาเสาลงจะต้องมีกาบกล้วยปักแยกที่ก้นหลุมทุกต้น

หลักการหรือความเชื่อในการยกเสาเอก คือ ชาวไทยโซ่งนิยมนำลุงตาซึ่งเป็นพี่หรือน้องฝ่ายภรรยาที่เป็นผู้ชายหรือผีเดียวกันกับฝ่ายภรรยามาช่วยกันยกเสาเอก เสาโท

1.4 การเตรียมการยกเสาเอก

การวางเสาเอก ก่อนยกส่วนมากวางให้ปลายเสาอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ และหัวเสาอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนที่จะลงหลุม (ก่อนหามเสาซึ่งจะหามเอาหัวเสาไปในทางเดียวกัน โดยมีความเชื่อว่าเมื่อเข้ามาอยู่แล้วจะสบาย) ต้องดูด้วยว่าผีหลวงอยู่ทางทิศใดเวลายกเสาจะต้องหันหน้าไปทางเทวดาไม่ให้ถูกผีหลวง (ผีหลวงเป็นผีที่ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าเมื่อเราทำความผิดผีหลวงจะคอยซ้ำเติมเรา)

1.5 พิธีขึ้นบ้านใหม่

ชาวไทยโซ่งที่ปลูกบ้านใหม่ ต้องทำพิธีขึ้นบ้านใหม่เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวพร้อมทั้งอัญเชิญผีเรือนขึ้นมาไว้ที่กะล่อหองด้วย ขณะทำพิธีขึ้นบ้านใหม่หมอที่ทำพิธีจะท่องคาถาหว่านทรายขึ้นไปบนบ้านใหม่เพื่อไล่ภูติผีปีศาจร้ายต่างๆ ไม่ให้มาตามรบกวนและเป็นเพราะว่าในบ้านยังไม่ได้อาศัยทำให้ไม่รู้ว่ามีผีสางอะไร ซึ่งก่อนจะหว่านทรายต้องบริกรรมคาถา และระลึกถึงถึงครูบาอาจารย์ ตัวอย่างคาถาที่หมอใช้บริกรรม

อิมัสมิง ราชะเสมานา เขตเต สะมันตา สะตะโย ชะนะสะตะสะ หัสสานิ พุทธะชาละปะริกเขตเต รักขันตุ สุรักขันตุ อิมัสมิง ราชะเสมานา เขตเต สะตะโย ชะนะสะตะสะ หัสสานิ ธัมมะ ชาละปะริกเขตเต รักขันตุ สุรักขันตุ อิมัสมิง ราชะเสมานา เขตเต สะมันตา สะตะโย ชะนะสะตะสะ หัสสานิ สังฆะ ชาละปะริกเขตเต รักขันตุ ปัจเจกพุทธะ สุรักขันตุ

Copyright by Mahidol University

1.6 การย้ายบ้าน

เมื่อเจ้าของบ้านจะรื้อถอนบ้านต้องบอกกล่าวกับผีเรือน โดยจะให้หมอเสนมาบอกกล่าวเชิญผีเรือนไปอยู่ที่อื่น เช่น กระเตง ยุ้ง แล้วจึงรื้อถอนบ้านเรือนได้ ถ้าไม่บอกกล่าวจะเกิดสิ่งไม่ดีขึ้น เช่น ทำให้เราเจ็บป่วย ทะเลาะเบาะแว้งอยู่ไม่มีความสุข

1.7 ศาลพระภูมิ-ศาลเจ้าที่

ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าพื้นที่ทุกหนแห่งมีพระภูมิ-เจ้าที่ประจำอยู่ ไม่ว่าจะสร้างบ้านเรือนก็ต้องทำพิธีนี้ก่อนไม่เช่นนั้นจะเกิดอันตราย ศาลพระภูมิ-เจ้าที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือหรือทิศเหนือของบ้าน ศาลพระภูมิ-เจ้าที่เป็นที่สิงสถิตย์ของเทวดาที่ปกปักรักษา คุ้มครองสถานที่นี้ให้ปลอดภัย ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อว่าการมีศาลพระภูมิ-เจ้าที่จะทำให้คลายจากอันตรายต่างๆ รวมทั้งเป็นผลดีต่อจิตใจของเจ้าของบ้านด้วย

ในสมัยก่อนการตั้งศาลพระภูมิ-เจ้าที่จะทำพิธีเสี่ยงทาย โดยหมอจะเอาไม้ไผ่ประกบกัน 2 อันโยนไม้ไผ่ให้หงาย 1 อัน คว่ำ 1 อัน ที่ใดโยนไม้ไผ่ได้อย่างนี้ถือว่าดี แต่เมื่อโยนไม้แล้วไม่ได้ตามนี้ก็ให้เปลี่ยนที่ใหม่ เมื่อเสี่ยงทายได้แล้วจึงขุดหลุมที่ตรงนั้นแล้วลงเสาเสร็จเรียบร้อยก็เชิญพระภูมิ-เจ้าที่ขึ้นศาลตั้ง เครื่องเซ่นมีสำรับคาวหวาน กล้วย มะพร้าวอ่อน ไก่ เหล้า กระถางธูป เป็นอันเสร็จพิธี ถวายศาลพระภูมิเจ้าที่ถ้าจะทำการสิ่งใดต้องบอกกล่าวให้ทราบ เช่น ที่บ้านจัดงานแล้วมีลิเกหรือภาพยนตร์ ก็จะจุดธูปบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางก่อนว่าอย่าให้มีเหตุอะไรมาพาล ขัดขวางหรือขอให้ผ่านไปด้วยดี การทำบุญทุกครั้งต้องเลี้ยงศาลพระภูมิ-เจ้าที่ก่อนศาลเจ้าพ่อพระอินทร์ เนื่องจากว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตย์อยู่ที่บ้าน

1.7.1 การตั้งศาลพระภูมิ (เครื่องเซ่น)

ปลาช่อนต้มทั้งห้า (ไม่ขอดสะเก็ด,ไม่แหวะท้อง,ไม่ตัดครีบ,ไม่ตัดหาง และไม่เอาก้างออก), ขนมต้มแดงต้มขาว, พวงมาลัย 1 พวง, มะพร้าวอ่อน 1 ผล, กล้วย 1 หวี

วิธีการ

1. ตั้งนะโม 3 จบ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

2. ระลึกถึงพระปู่ดำ (เจ้าที่) พระปู่เจ้าสมิงพราย (พระปลวก)

Copyright by Mahidol University

3. ยกสำรับ(เครื่องเซ่น) ถวายพระภูมิ (คล้ายกับการถวายข้าวพระ) และกราบ 3 ครั้ง

4. อธิษฐาน โดยหมอผู้ทำพิธี "ขอให้คุ้มครอง ปกปักรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข อย่าให้เจ็บไข้ได้ป่วย มีความเจริญรุ่งเรือง"

1.7.2 การตั้งศาลเจ้าที่ (เครื่องเซ่น)

หมู 1 ชิ้นหรือไก่ 1 ตัว, พวงมาลัย 1 พวง, กล้วย 1 หวี, มะพร้าวอ่อน 1 ลูก, เหล้า 1 ขวด

วิธีการ

1. ตั้งนะโม 3 จบ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

2. ระลึกถึงพระแม่ธรณี พระกุมพระลี (พระชัยยะมงคล)

3. ยกสำรับ (เครื่องเซ่น)ถวายเจ้าที่ (คล้ายกับการถวายข้าวพระ) และกราบ 3 ครั้ง

4. อธิษฐาน โดยหมอผู้ทำพิธี "ขอให้คุ้มครอง ปักรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุข อย่าให้เจ็บไข้ได้ป่วย มีความเจริญรุ่งเรือง"

การตั้งศาลจะต้องตั้งศาลพระภูมิก่อนแล้วจึงตั้งเจ้าที่ เนื่องจากว่าศาลพระภูมิเป็นพระต้องให้เกียรติท่านก่อน

1.7.3 การย้ายศาล

ต้องมีการเสี่ยงทายโดยใช้ไม้ไผ่ 2 อัน โยนเช่นเดียวกับการหาที่ ถ้าโยนแล้วไม้หงาย 2 อัน ก็สามารถปลูกที่ใหม่ได้ แต่ปัจจุบันการรื้อศาลจะมีหมอเป็นผู้ทำพิธี

1.8 ข้อปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

บ้านเรือนของชาวไทยโซ่งจะมีห้อง หรือสิ่งที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมดังนี้

1.8.1 กะล่อหอง แปลว่า "มุมห้อง" อยู่ตรงเสาเอกของบ้าน เป็นที่อยู่ของผีเรือน ถ้าผู้ใดจะนอนค้างที่บ้านหลังนี้เจ้าของบ้านต้องบอกกล่าวผีเรือนว่าอย่ามาทำร้าย หรือรบกวน ให้

Copyright by Mahidol University

เขานอนหลับสบาย ถ้ามีแขกมาบ้านแล้วต้องเลี้ยงเหล้าเจ้าของบ้านต้องนำเหล้าไปเซ่นผีเรือนก่อน แล้วจึงนำมาให้แขกดื่มเป็นการแสดงความเคารพต้องให้เกียรติผีพ่อแม่คนที่ไม่ได้เป็นผีเดียวกันจะเข้ากะล่อหองไม่ได้เพราะเป็นการผิดผีและจะทำให้ผีเรือนโกรธ ปัจจุบันนี้ได้ลดความเคร่งครัดลง เนื่องจากว่าถ้าเจ้าของบ้านอนุญาตก็สามารถเข้าได้

1.8.2 กว้าน มีลักษณะเป็นห้องสี่เหลี่ยมอยู่ถัดออกไปจากกะล่อหอง ถ้าบ้านใดไม่มีกว้านก็จะทำพิธีเสนเต็งไม่ได้ ซึ่งเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวไทยโซ่งที่รู้ว่าผีเรือนของตนถูกแถนจับตัวไปขัง เนื่องจากไปกระทำความผิดต่อผีแถนจึงเป็นเหตุให้คนในบ้านเกิดเจ็บป่วยเมื่อเป็นเช่นนี้ต้องทำพิธีเสนเต็ง เพื่อให้ผีแถนปล่อยตัวผีเรือนพิธีนี้จะทำขึ้นต่อเมื่อเกิดเหตุร้ายแรงจริงๆ ปัจจุบันส่วนมากกว้านจะเป็นห้องเก็บของ หรือว่าเป็นที่นอน

1.8.3 ตูบ ลักษณะเหมือนบ้านแต่เป็นหลังเล็กๆ หลังคาสมัยก่อนส่วนมากมุงด้วยแฝก จาก หญ้าคาซึ่งไม่ค่อยมีความคงทน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น สังกะสี กระเบื้อง ถ้าบ้านใดไม่มีลูกชายมีแต่ลูกสาว เมื่อลูกสาวแต่งงานก็ต้องไปอยู่บ้านสามีก็จะปลูกตูบไว้ในบริเวณบ้านลูกเขย หรือถ้ามีลูกสาวคนเดียวเมื่อแต่งงานมักให้สามีมาอยู่ที่บ้านของตน ส่วนสามีเมื่อมาอยู่ที่บ้านของภรรยาก็จะต้องสร้างตูบไว้สำหรับผีบรรพบุรุษของตนเอง ซึ่งจะอยู่ในบริเวณบ้านของภรรยา การที่จะสร้างตูบไว้บนบ้านนั้นไม่ได้ เนื่องจากว่าผีบรรพบุรุษของตนเองและของภรรยานั้นไม่ใช่ผีเรือนเดียวกัน ต่างผีกันจะอยู่รวมกันไม่ได้

นอกจากนี้ต้นไม้ก็มีส่วนสำคัญ คือ ในบริเวณบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่าการปลูกต้นไม้ เช่น ขนุน ปลูกแล้วจะร่ำจะรวย ช่วยหนุนให้เงินทองไหลมาเทมา ดอกดาวเรือง บูชาพระจะทำให้นอนหลับสบายโดยไม่มีผีสางมารบกวน ต้นไม้ที่ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อว่าปลูกแล้วไม่ดี ไม่เป็นมงคล เช่น ต้นตะเคียนจะมีผีสางอาศัยอยู่ นำมาทำเสาบ้านไม่ได้ ต้นลานจะทำให้คนมาระรานอยู่ไม่เป็นสุข เป็นต้น

การปลูกต้นไม้ในสมัยก่อนชาวไทยโซ่งนิยมปลูกต้นไผ่ เช่น ไผ่ตง ไผ่ป่า ไผ่สีสุก ไว้เพื่อจักสาน ทำงานฝีมือ ทำบันไดบ้าน ฝาบ้าน นอกชาน เป็นต้น แต่ปัจจุบันงานฝีมือน้อยลงทำให้ชาวไทยโซ่งมาปลูกต้นไม้ชนิดอื่นมากขึ้น อาทิ ปลูกไม้ผล เช่น มะพร้าว มะม่วง กล้วย เป็นต้น หรือแม้แต่ปลูกพืชสวนครัวก็มีมากขึ้น

ที่สำคัญอีกอย่าง คือ ตาแหลว สานด้วยตอกไม้ไผ่เป็นรูปห้าเหลี่ยม หรือหกเหลี่ยม สานให้เป็นวงกลมวนรอบเหมือนเข่งปลาทูแล้วใช้ไม้ไผ่มาเสียบ ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าใช้ป้องกันไม่ให้ผีร้ายเข้ามาในบ้านขณะทำพิธีเซ่นสรวงผีบรรพบุรุษเพื่อทำพิธีเสนแก้เคราะห์ โดยปักตอนกลางคืน บริเวณ 4 มุมเสาเอก-เสาโท

Copyright by Mahidol University

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน ในที่นี้หมายถึง ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่ ทำนา จับปลา ล่าสัตว์ เลี้ยงสัตว์ ทำสวน ปลูกพืชผัก ผลไม้ ฯลฯ ในเรื่องต่างๆ เช่น การเตรียมดิน การเพาะปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว ซึ่งเกิดขึ้นเป็นมาในสังคมชาวไทยโซ่งโดยจะนำเสนอในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแต่เดิมให้ความสำคัญกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากินมาก มีพิธีกรรมต่างๆ มากมาย เนื่องจากว่าสมัยก่อนชาวไทยโซ่งมีอาชีพทำนา แต่ปัจจุบันชาวไทยโซ่งไม่ค่อยได้ทำนาแล้วเปลี่ยนมาเป็นบ่อเลี้ยงปลา หรือบ่อเลี้ยงกุ้งแทน อย่างไรก็ตามความเชื่อ และพิธีกรรมดังกล่าวก็ยังคงมีปรากฏ ได้แก่

1. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ทำกิน

ในพื้นที่ทำกินเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ เป็นเจ้าที่ที่คอยปกปักรักษาพืชพรรณทรัพย์สินให้ปลอดภัย ชาวไทยโซ่งจึงนิยมปลูกศาลไว้ในพื้นที่ทำมาหากินเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ ซึ่งจะปลูกฝั่งไหนของพื้นที่ก็ได้แล้วแต่สะดวก แต่ต้องไม่ขวางทางเดินและอยู่นอกชายกระท่อม ซึ่งชาวไทยโซ่งบางคนก่อนจะปลูกศาลได้ ต้องให้หมอใบดูว่าควรจะปลูกตรงไหนดี

ปัจจุบันนี้ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านได้ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้งมากกว่าการทำนาก็ทำให้พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำนานั้นลดน้อยลง ในส่วนที่เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ชาวไทยโซ่งยังมีการบนบานศาลต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกับการทำนา

2. การให้คุณให้โทษ

2.1 การบนบาน

โดยหลักการเมื่อจะทำอะไรที่เป็นการแรกเริ่ม จะต้องบนบานบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อน ตัวอย่างเช่น ในการทำนากุ้ง เมื่อจะเบิกที่ต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าหนอง เจ้าบึง เทวดา อารักษ์ พระอินทร์ พระพรหม พระแม่ธรณี พระแม่คงคา พระเพลิง พระพาย ที่ปกปักรักษาอยู่ ณ ที่นั้น อย่าได้ขัดขวางลูกหลานจะเบิกที่ทำกินให้เป็นบ่อกุ้ง จงช่วยปกปัก ดูแลรักษาด้วย

เมื่อจะปล่อยลูกกุ้ง หรือลูกปลาลงบ่อต้องบนบานบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางว่า “วันนี้ฤกษ์งามยามดีจะปล่อยลูกกุ้งลงบ่อนี้ ขอให้พระแม่ธรณี พระแม่คงคา พระเพลิง พระพาย จงรับรู้ และขอให้คุ้มครองให้ลูกกุ้งโตเร็ว ไม่ให้กุ้งช็อค และไม่ให้ตาย จนกระทั่งล้างบ่อ ”

Copyright by Mahidol University

เมื่อจะลากกุ้ง จับกุ้งจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางว่า "ขอให้ลากกุ้งได้เงิน 50,000 บาท กุ้งตัวใหญ่ไม่แคระแกรนขายได้ราคาดี" และเมื่อจะปล่อยลูกกุ้งลงบ่อครั้งที่สองจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางว่า"จะเอาลูกกุ้งมาปล่อยอีก ให้ปกปักรักษาคุ้มครอง ให้มีโชคมีลาภในการเลี้ยงกุ้ง"

2.2 การแก้บน

โดยหลักการเมื่อบนบานไว้ต้องแก้บนด้วยสิ่งที่ได้บนไว้ ถ้าไม่แก้สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะลงโทษด้วย ของที่บนบานส่วนมากจะเป็น หัวหมู เหล้า ไก่ สำรับคาวหวาน แล้วแต่ว่าจะบนบานศาลกล่าวอะไรไว้ เมื่อสำเร็จหรือได้อย่างที่ตั้งใจไว้ก็จะต้องแก้บน และถ้าเลิกเลี้ยงกุ้งแล้วจะมีการเลี้ยงใหญ่เพื่อเป็นการขอบคุณที่ช่วยในการทำมาหากิน แต่ปัจจุบันไม่มีการทำเพราะว่าเป็นอาชีพที่เริ่มทำและมีรายได้มากกว่าตอนที่ทำนา

ในสมัยก่อน การทำนานับว่าเป็นอาชีพที่ชาวไทยโซ่งนิยมทำกันมากเนื่องจากว่ามีความอุดมสมบูรณ์จึงส่งผลให้ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาอยู่มาก ซึ่งต่างจากปัจจุบันที่การทำนาได้ลดลง ความเชื่อ และพิธีกรรมก็น้อยลงแต่ก็ยังปฏิบัติกันอยู่บ้าง

3. หลักปฏิบัติต่อผีนา และแม่โพสพ

3.1 ผีนา เป็นผีที่คุ้มครอง และดูแลที่นา ชาวไทยโซ่งมักจะทำ "ศาลนา" ไว้เซ่นไหว้เมื่อเริ่มทำนา เมื่อถึงเดือนห้าก็จะทำพิธีเลี้ยงผีนามีการบนบานศาลกล่าวเอาไว้ว่าถ้าข้าวในนาดีจะมาเลี้ยง พิธีกรรมนี้ทำหลังเก็บเกี่ยว เวลา 08.00 น. เครื่องเซ่นมีหัวหมู 1 หัว ไก่ 1 ตัว ขนมก้อนบัวลอย เหล้า 1 ขวด

3.2 แม่โพสพ เป็นผีสำคัญของชาวนาและเป็นสิ่งที่แสดงถึงต้นข้าว รวงข้าวต้องให้ความเคารพเพื่อให้แม่โพสพคุ้มครองต้นข้าว ในสมัยก่อนการทำนาใช้แรงงานคน เนื่องจากว่าเทคโนโลยียังไม่ทันสมัยหรือไม่เจริญเท่าปัจจุบัน ทำให้ชาวไทยโซ่งช่วยเหลือกัน ก่อนที่จะลงแขกเกี่ยวข้าวเจ้าของที่นาจะต้องบอกกล่าวแม่โพสพแล้วถึงจะเกี่ยวข้าวได้ พอกลางวันเจ้าของบ้านจะนำอาหาร เหล้ามาเลี้ยง มีการร้องรำทำเพลงกันเป็นที่สนุกสนาน

Copyright by Mahidol University

4. ข้อปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับการทำมาหากิน

4.1 การทำปาดตงข้าวใหม่

เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ชาวไทยโซ่งจะทำปาดตงข้าวใหม่ โดยจะทำ 1 ปีต่อครั้ง จัดขึ้นราวเดือนอ้าย เดือนยี่ โดยเตรียมข้าวเม่า (ข้าวในนานำมาคั่วแล้วตำ) นึ่งข้าวเหนียว ข้าวฮางปางข้าวใหม่ (ข้าวเปลือกที่เป็นข้าวเหนียวมานึ่งแล้วนำมาตากแดดให้แห้งเมื่อตากแดดแห้งแล้วก็เอาไปตำฟาดแกลบออกเอาแต่เมล็ดข้าวเหนียวมานึ่งอีกครั้งหนึ่ง) ข้าวตะหลาย เป็นเมล็ดข้าวเหนียวที่เกี่ยวมาตากแล้วนำมาสีมาตำเป็นข้าวเหนียว

พอถึงวันปาดตงจึงนำข้าวเหนียว ข้าวฮางเตรียมไว้ ข้าวเม่าคลุกเคล้ากับมะพร้าวขูดพรมน้ำเกลือ ขนมข้าวต้มมัด ขนมนมสาว (ขนมเทียน) อ้อย กล้วย เผือก มันและผลไม้แล้วแต่จะหาได้ และไก่ 1 ตัว มาแกงใส่หน่อไม้ ซึ่งแกงไก่ใส่หน่อไม้นี้จะขาดไม่ได้ นอกจากแกงหน่อไม้แล้วจะเป็นแกงอะไรอีกก็ได้ เช่น ผักจุ๊บ ผักแว่น ผักบุ้ง แจ่ว ปลาร้า เมื่อเตรียมเครื่องเซ่นเรียบร้อยแล้วก็เริ่มพิธีปาดตง

เครื่องเซ่นที่เตรียมใส่สำรับมีเหล้า 1 ขวด ขันหมาก ขันน้ำ ข้าวเหนียวใส่กล่องข้าวเม่า ข้าวฮางใส่ถ้วยแล้วจัดสำรับทั้งคาวและหวานไปไว้ที่กะล่อหองวางไว้บนเสื่อที่ปูเตรียมเอาไว้ จากนั้นเจ้าของบ้านและเพื่อนบ้านก็จะเรียกให้ผีปู่ย่าตายายมากิน โดยจะใช้ระยะเวลาประมาณครึ่งชั่วโมง หลังจากนั้นจึงเรียกญาติพี่น้องมากินปาดตงข้าวใหม่

การทำปาดตงข้าวใหม่หมายความว่า ได้กินข้าวใหม่แล้วจะต้องให้ผีเรือนมากินข้าวใหม่ก่อนเพื่อจะได้เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว สมัยก่อนที่ชาวไทยโซ่งทำนาจะทำพิธีปาดตงข้าวใหม่ โดยจะเชิญญาติพี่น้องที่เป็นผีเดียวกันมาร่วมพิธีด้วย พิธีนี้เจ้าของบ้านจะเป็นผู้ทำพิธีและจะทำให้เสร็จภายในวันเดียว

4.2 พิธีแรกนาขวัญ

พิธีนี้ชาวไทยโซ่งจะทำในวันพืชมงคล โดยนำข้าวปลูกที่เก็บไว้ทำพันธุ์นำมาใส่กระเหล็บประมาณ 1 ทะนาน นำไปที่นาและใช้จอบขุดดินและสับหญ้าให้ละเอียดตรงมุมคันนาด้านทิศเหนือ จากนั้นจึงเชิญพระแม่โพสพ คือ ข้าวดังกล่าวหว่านลงในพื้นดินที่เตรียมไว้ คำเชิญแล้วแต่ว่าใครจะภาวนาหรือตั้งจิตอธิษฐาน ต่อจากนั้นก็มาทำตรงมุมทิศใต้ซึ่งทำเหมือนกับทิศเหนือ เป็นอันเสร็จพิธี

Copyright by Mahidol University

4.3 การเรียกขวัญข้าวขึ้นยุ้ง

เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวและนวดข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต้องทำพิธีเรียกขวัญข้าวขึ้นยุ้ง เป็นการเรียกขวัญข้าวจากที่นาให้มาอยู่ที่บ้าน วิธีการ คือ เจ้าของบ้านจะเลือกข้าวที่มีรวงสมบูรณ์ที่สุดไว้กำมือหนึ่ง เมื่อนวดข้าวเสร็จแล้วก่อนจะเอาข้าวขึ้นยุ้ง ใช้ผ้าสามสีมาผูกรวงข้าวดังกล่าวแล้วผูกติดกับไม้ตาแหลวแล้วปักลงบนกระบุงข้าวที่นวดแล้วนำเครื่องแต่งตัว เช่น กระจก แป้งหอม หวี น้ำมันใส่ผมใส่ในกระบุงด้านเหนือ ส่วนกระบุงอีกด้านหนึ่งใส่สำรับคาว มีไข่ต้มและกระบุงอันที่สามใส่สำรับหวาน ต่อจากนี้ก็ทำขวัญโดยการ "โห่" เช่น โห่... เรียกขวัญข้าวแม่โพสพมาอยู่ลานกว้าง อยู่เล่า (ยุ้ง) อยู่ห่ม (ร่ม) อยู่เย็น ไม่ตากแดดแล้ว ซึ่งจะช่วยกันโห่และหลายปากหลายเสียงจะช่วยกันพูดในสิ่งดีๆ การโห่จะเดินโห่รอบยุ้ง 3 รอบเมื่อเสร็จแล้วก็จะขนเอาข้าวขึ้นยุ้งก็เป็นอันเสร็จพิธี

4.4 ข้อปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับการเพาะปลูก

ถ้ามีคนตายในหมู่บ้าน ชาวไทยโซ่งทุกคนจะไว้ทุกข์เรียกว่า "กำบ้านกำเมือง" จะไม่มีการเพาะปลูก เช่น ปลูกต้นไม้ ปลูกผัก หรือว่ามีงานพิธี เช่น การแต่งงาน พิธีเสนเรือน เป็นต้น ซึ่งคนที่เป็นผีเดียวกันแต่ไม่ได้อยู่เรือนเดียวกับคนตาย สามารถเพาะปลูกได้เมื่อเอาผีขึ้นเรือน ส่วนผู้ที่อยู่เรือนเดียวกันต้องใช้ระยะเวลา 1 ปี เพราะเชื่อว่าเป็นการแข่งกับคนตายเนื่องจากว่าช่วงนี้ยังอยู่ในอาการเศร้าโศก

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฏจักรชีวิต

ในวัฏจักรชีวิตของชาวไทยโซ่งมีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งในแต่ละช่วงก็จะมีความสำคัญ เนื่องจากเชื่อว่าการปฏิบัติตามภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สืบทอดมานั้นเป็นผลดี โดยจะเริ่มจาก ดังนี้

1. การเกิด

1.1 การคลอดลูก

ในสมัยก่อนการคลอดลูกจะคลอดที่บ้าน โดยมีหมอตำแยเป็นผู้ทำคลอด ปัจจุบันการคลอดลูกจะไปคลอดที่โรงพยาบาลและกลับมาพักฟื้นที่บ้าน สำหรับการอยู่ไฟมีบางคนเท่านั้นที่ยังทำกันอยู่แต่ก็น้อยกว่าสมัยก่อนมาก การคลอดลูกในสมัยก่อนเมื่อภรรยาเจ็บท้องฝ่าย

Copyright by Mahidol University

สามีจะไปตามหมอตำแยซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านมาทำคลอด โดยก่อนคลอดจะต้องบอกกล่าวกับผีเรือนที่กะล่อหองว่าอย่าให้มาขัดขวางในระหว่างการคลอด ให้คลอดลูกง่ายๆ ปลอดภัย

เมื่อเจ็บท้องจะคลอดลูกต้องนอนจับเชือกที่ผูกโยงไว้กับขื่อเรือน โดยใช้ผ้าเปียวหรือผ้าขาวม้ามัดที่ข้อมือแล้วผูกต่อกับเชือก มีผู้ช่วยหมอตำแย 1 คนซึ่งทำหน้าที่ค้ำหลังเพื่อช่วยให้คนคลอดลูกมีแรงเบ่ง ส่วนหมอตำแยจะประคองท้องเวลาที่คนคลอดออกแรงเบ่งแล้วจะคลำให้เด็กเอาหัวลงเพราะถ้าไม่เอาหัวลงจะทำให้เด็กคลอดยาก บางครั้งเด็กอาจตายได้เนื่องจากว่าติดแขนขาคลอดไม่ออก สามีหรือพวกผู้ชายจะอยู่ในห้องไม่ได้ถือว่าเป็นอาถรรพ์จะทำให้เด็กตาย ดังนั้นระหว่างรอการคลอดสามีจะช่วยอยู่ห่างๆ เช่น เตรียมหาฟืนไว้อยู่ไฟหลังการคลอด สำหรับคนที่คลอดลูกยากจะให้สามีใช้เท้าดันหลังจากบนลงล่าง 3 หน เพื่อเป็นการข่มให้การคลอดลูกง่ายและปลอดภัย

เมื่อเด็กคลอดออกมาแล้วหมอตำแยจะใช้ไม้ลวกมาตัดสายสะดือ โดยนำไม้ลวกหนึ่งอันมาวางรองรับสายสะดือแล้วใช้ไม้ลวกอีกหนึ่งอันตัดสายสะดือ จากนั้นจึงเอาด้ายสีขาวผูกปลายสะดือไว้เพื่อป้องกันมิให้เลือดออก ส่วนรกจะใส่ในกระบอกไม้ไผ่นำไปฝังดิน การฝังรกมีเคล็ดลับ คือ ถ้าฝังห่างจากบ้านเชื่อว่าลูกโตขึ้นจะไปอยู่ไกลบ้าน ถ้าฝังรกใกล้บ้านลูกโตขึ้นจะอยู่ใกล้บ้าน ถ้าฝังรกอยู่ใต้ชายคาบ้านลูกจะอยู่กับบ้าน ไม่เที่ยวไม่เกเร แต่ถ้าฝังรกอยู่ในที่ของคนอื่นลูกจะไปอยู่ที่ไกลมาก กระบอกไม้ไผ่ที่ใส่รกเด็กจะใช้ใบตองปิดปากกระบอกแล้วใช้ตอกผูกไว้ โดยคนที่ปิดปากกระบอกจะต้องเป็นพ่อเด็ก ถ้าพ่อไม่อยู่ลุงก็ปิดได้ กระบอกไม้ไผ่สำหรับใส่รกเรียกว่า “บั้งโป๊ะ” เมื่อนำรกใส่เข้าไปในกระบอกไม้ไผ่แล้วเรียกว่า “บั้งแห”

เมื่อฝังรกเรียบร้อยแล้ว ในระหว่างทางเดินกลับบ้านจะเก็บผัก เช่น ตำลึง กระถิน หรือเก็บฟืนมาใส่กระบะเวลาอยู่ไฟ การเก็บสิ่งของเข้าบ้านเชื่อกันว่าลูกที่เกิดมาจะขยันทำมาหากินเป็นคนเก็บหอมรอมริบ ซึ่งการเก็บผักหรือฟืนเข้าบ้านจะไม่มีการบอกว่าต้องเก็บหรือทำอย่างไร โดยเชื่อกันว่าสิ่งเหล่านี้จะรู้กันเองอาจจะเป็นเพราะปู่ย่าตายายเป็นผู้บอก แต่ถ้าพ่อเดินเข้าบ้านแล้วไม่ได้เก็บอะไรเข้ามามีความเชื่อกันว่าลูกที่เกิดมาจะขี้เกียจ ไม่ขยันทำมาหากิน

เมื่อภรรยาคลอดลูกตกฟากสามีจะเริ่มทำเตาไฟ โดยทำเป็นกระบะสี่เหลี่ยม ในกระบะจะใส่ดินและใต้กระบะจะเอาใบตาลหรือใบมะพร้าวรองก้นกระบะข้างล่างเพื่อป้องกันไม่ให้ไฟไหม้พื้นกระดาน กระบะอยู่ไฟจะยาวเพื่อใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ด้วย เช่น ต้มน้ำ ต้มยา เป็นต้น

เมื่อเด็กออกจากท้องตกฟากแล้ว หมอตำแยจะกระทืบเท้าเพื่อให้เด็กตกใจส่งเสียงร้องขึ้น เมื่อเด็กอ้าปากหมอตำแยก็จะล้วงเสลดออก หรือจะใช้มือจุ่มเหล้าแล้วล้วงเข้าไปในปากเป็นการแก้ซางไปในตัว เสร็จแล้วจึงเอาน้ำอุ่นอาบน้ำให้เด็กทาแป้งให้สะอาดแล้วใส่กระด้ง พี่

Copyright by Mahidol University

ป้าน้าอาจะมารับเด็ก และอวยพรให้มีอายุยืน ฝ่ายพ่อจะนำสมุด ดินสอ เข็ม ทอง มาวางไว้บนหิ้ง สิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงถึงผู้มีปัญญาดี อนึ่งปู่ย่าตายายหรือผู้ที่รับเด็กในกระด้งต้องเป็นผู้ที่เลี้ยงลูกง่ายไม่อ้อน อายุยืน เช่นมีลูก 5 คนก็สามารถเลี้ยงมาได้ครบ 5 คนไม่มีใครตาย แต่ถ้าเด็กอ่อนแอจะใช้แหทำเป็นกระโจมครอบลงมาแทนมุ้ง หรือใช้สวิงครอบลงมาเพื่อป้องกันไม่ให้แม่ซื้อมาเอาเด็กไป หมอตำแยจะมาอาบน้ำให้เด็กทุกวัน เนื่องจากว่าแม่เด็กต้องอยู่ไฟไม่สามารถอาบน้ำให้เด็กได้

ส่วนแม่เด็กหลังจากคลอดลูกแล้ว หมอตำแยจะอาบน้ำให้เช้าเย็นโดยใช้ไพลตำห่อผ้าเป็นลูกประคบ 3 ห่อ เพื่อประคบตรงข้อต่อ เช่น หัวไหล่ หัวเข่า ลูกประคบ 2 ลูกจะรองอยู่ตามข้อ ส่วนอีกลูกจะจุ่มน้ำร้อนแล้วประคบตามข้อ หมอตำแยจะมาอาบให้ที่บ้าน 3 วัน หลังจากนั้นก็ต้องอาบน้ำและประคบด้วยตนเอง น้ำที่อาบเป็นน้ำต้มยาสมุนไพรคือ ใบแจ้ง (เพื่อให้โล่ง) ใบตองแห้ง (เพื่อให้มดลูกแห้ง) ใบมะขาม (เพื่อให้ผิวพรรณดี) เด็กก็จะอาบน้ำต้มหม้อเดียวกับแม่ หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วใช้ขมิ้นทอง ขมิ้นอ้อยตำละเอียดผสมกับเหล้าใส่กระลาแล้วก็บีบใส่มือเพื่อทาตามหน้าท้อง ต้นขา สะโพก เพื่อไม่ให้เนื้อตัวรัด หย่อนยาน สำหรับบางคนใช้ปูนผสมกับขมิ้นและเหล้า แต่ไม่นิยมใช้เพราะว่าปูนจะแห้งแข็งและแสบ

ห้องที่ใช้อยู่ไฟจะใช้เฝือกกั้นเป็นฝา และเอาแหกั้นทับเฝือกอีกชั้นหนึ่ง หมายความว่าแหมีร้อยตาพันตาจะช่วยดูและป้องกันอันตรายไม่ให้สิ่งร้าย ผี ภัยเข้ามารบกวน โดยทางออกมีแห 1 ผืนกั้นรอบเฝือก แห 1 ผืนไม่สามารถกั้นรอบเฝือกฝาห้องได้ แต่ก็เป็นสัญญลักษณ์ให้รู้ว่ามีแหกั้นอยู่ คนอยู่ไฟจะมีคาวเลือดคาวปลาซึ่งเชื่อกันว่าผีแม่ซื้อชอบ ดังนั้นบริเวณใต้ถุนข้างล่างตรงพื้นที่นอนอยู่ไฟจะมีหนามพุทราวางไว้เพื่อป้องกันผีเข้าไป

หญิงชาวไทยโซ่งเมื่ออยู่ไฟต้องกินน้ำร้อน เพื่อจะทำให้มีน้ำนมดีหรือกินน้ำต้มเถาวัลย์เปรียง ต้นหนามเยี่ยวมาตากแดดต้มน้ำดื่ม (สิ่งเหล่านี้ต้องกินให้ถูกถ้ากินไม่ถูกน้ำนมจะแห้ง) สำหรับรากไทรย้อยนั้นหายากพอหาได้แล้วจะนำไปตากแดดแล้วนำมาต้มน้ำดื่มจะทำให้น้ำนมดี และช่วยขับน้ำคาวปลาด้วย การต้มจะต้องต้มในหม้อดินแล้วใช้กระบวยตักดื่มแทนน้ำ เมื่อแม่กินแล้วดีไม่ผิดสำแดงก็จะเป็นการดีสำหรับลูก

ยาที่ใช้ช่วงอยู่ไฟมักเป็นยาดองสมุนไพร ยาจีน ใช้กินตอนอาบน้ำเรียบร้อยแล้วก่อนกินข้าวเช้า-เย็น วันละ 3 เวลา การกินยาดองเป็นการดีสำหรับคนที่คลอดลูกออกมาแล้วเหงื่อแห้ง เพราะว่าถ้าเหงื่อแห้งจะนอนไฟไม่ได้ ต้องกินยาดองก่อนนอนจะเป็นการดี เพราะว่าถ้าเหงื่อไหลจะไม่ค่อยร้อนเวลาอยู่ไฟ การดองยาส่วนมากใช้เหล้าขาว 35 ดีกรี ต้องดองครั้งเดียว 2 โหล ถ้าโหลไหนหมดก่อนก็จะเติมเหล้าเพื่อจะได้ไม่เสียเวลา ส่วนมากก็จะใช้ 2-3 โหล ก็จะเลิกกิน

Copyright by Mahidol University

การป้องกันโรคตาฟางและเป็นต้อซึ่งเกิดขึ้นกับผู้อยู่ไฟ เช่น ต้อกระจกมีวิธีการป้องกัน คือ ใช้ถ่านที่อยู่ในกระบะไฟใส่กะลาตัวผู้แล้วใช้ขมิ้นผสมกับเหล้าวางลงบนถ่านที่แดง เมื่อมีควันเกิดขึ้นก็จะใช้กะลาตัวเมียครอบ เมื่อมีควันออกมาก็จะใช้รมตา

ระยะเวลาอยู่ไฟแตกต่างกันไป กล่าวคือ การคลอดลูกคนหัวปีจะอยู่ไฟ 15 วัน คนต่อมาจะอยู่ไฟประมาณ 8 วัน การอยู่ไฟถ้าไม่ครบ 15 วัน จะปวดตามข้อ ปวดหลัง ครั่นเนื้อครั่นตัว หนาว ถ้ารู้ว่าเหงื่อไม่ออก เป็นไข้จะไม่ให้อยู่ไฟเพราะว่าเลือดจะตีขึ้นต้องหายาให้กิน เช่น ยาเลือด โดยต้มใส่หม้อแล้วใช้กระโจมคลุมเพื่อให้เหงื่อออกจะได้สร่างไข้ โดยจะอยู่ในกระโจมจนกระทั่งยาในหม้อไม่มีไอ (ประมาณ 1 ชั่วโมง)

การอาบน้ำหลังจากอยู่ไฟประมาณ 15 วัน (รวมการอยู่ไฟด้วยเป็นเวลา 1 เดือน) จะมีข้อห้าม คือ ไม่ให้สระผมเพราะจะทำให้เป็นไข้ เมื่อออกครบ 15 วันแล้วถึงจะสระผมได้ และระหว่างเดือนน้ำคาวปลายังไม่หมดก็มีข้อห้ามอีกว่าไม่ให้ออกจากบ้าน ซึ่งรวมถึงเด็กที่คลอดด้วยเพราะว่ากลิ่นน้ำคาวปลาจะทำให้ผีสางนางไม้มารบกวนทั้งแม่และเด็ก ตลอดระยะเวลา 1 เดือน จะไม่มีการปาดตงเพราะว่าเหม็นกลิ่นคาวเลือดคาวปลา ถ้าพี่น้องมาเยี่ยมก็จะเลี้ยงเหล้า

หลังออกจากการอยู่ไฟเมื่อจะลงบ้านไปที่ไหนไกลๆ จะใช้เขม่าดำที่หม้อป้ายหน้าผากของเด็กเพื่อไม่ให้ผีแม่ซื้อแม่เกือดเอาเด็กไป การใช้เขม่าหม้อป้ายที่หน้าผากก็เพราะเป็นการแสดงว่าเด็กคนนี้มีเจ้าของแล้ว หรือในกรณีที่เด็กจะไปเยี่ยมญาติ หรือออกนอกบ้านจะดึงเส้นด้ายจากผ้าลายแตงโมผืนเก่ามาผูกข้อมือเด็ก การผูกข้อมือเด็กก็จะแตกต่างกัน คือ เด็กผู้ชายจะผูกข้อมือด้านขวาและเด็กผู้หญิงจะผูกข้อมือซ้าย

แม่ที่เลี้ยงลูกอย่างดีแล้วยังเจ็บออดๆ แอดๆ แสดงว่าดวงไม่สมพงษ์ จึงให้คนที่มีลูกหลายคน เลี้ยงลูกไม่ตายมาผูกข้อมือลูกเพื่อเป็นเคล็ดแล้วก็พูดว่า “ลูกกูนะ กูจ้างมึงเลี้ยง” แล้วก็ให้เงินแม่เด็ก เมื่อคนเป็นแม่รับเงินแล้วก็จะพูดว่า “กูขายให้มึง เจ็บออดๆแอดๆ กูก็ขายให้มึง” แล้วคนที่รับซื้อก็จะพูดว่า “กูซื้อแล้วกัน 1 บาท (เป็นเงินที่รับซื้อ บางคนก็ซื้อ 2 บาท) แล้วกูจ้างมึงเลี้ยง” การแก้เคล็ดนี้เพื่อให้ลูกไม่เจ็บไข้ได้ป่วย และเป็นเด็กที่เลี้ยงง่าย

ถ้าเด็กที่คลอดออกมาตายจะทำให้แม่มีลูกคนต่อไปได้เร็ว เนื่องจากว่าไม่ต้องอยู่ไฟและไม่ต้องเลี้ยงลูกอ่อน เด็กที่ตายจะฝังที่ป่าช้าโดยจะตรึงด้วยสายสิญจ์ที่หลุมฝังศพ 4 มุม และใช้สายสิญจน์ผูกข้อมือ ผูกข้อเท้าติดกัน ห่อผ้าเอาสายสิญจน์ผูกหัวท้ายด้วย หมอชาวบ้านเป็นผู้ทำพิธีเพื่อไม่ให้ผีเกือด (เด็กที่ตายแล้ว) มารบกวนพ่อแม่ พี่น้อง เมื่อเวลาจะเสนหรือให้กินเครื่องเซ่นจะไปทำพิธีที่ตรงทางสามแพร่ง

ในเรื่องของอาหาร ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อว่าคนอยู่ไฟห้ามกินอาหารจำพวกไข่หน่อไม้ ผักกาดดองเพราะจะทำให้แผลที่คลอดหายช้าและอาจเป็นหนองได้ อาหารที่กินหลังคลอด

Copyright by Mahidol University

จะเป็นปลาแห้งใส่เกลือ เกลือคั่ว เนื่องจากว่าอาหารเหล่านี้จะมีผลต่อเด็กด้วย กล่าวคือจะทำให้เด็กไม่ท้องร่วงเวลากินนม นอกจากนี้ก็มีขิงต้มกับปลาซึ่งจะช่วยขับลม ส่วนเวลาทำครัวก็ไม่ปรุงอาหารที่มีกลิ่น เช่น ชะอม หน่อไม้ดอง ผักแว่น หรือกลิ่นอาหารที่มีรสจัดรวมทั้งของแสลงเพราะว่าจะทำให้เมาเลือดได้ คือได้กลิ่นแล้วจะเป็นลม สำหรับการป้องกันการผิดสำแดงคือ ถั่วแฮ จะนำเอากิ่ง ก้าน ต้มกับน้ำแล้วดื่มแทนน้ำ

ข้อห้ามสำหรับคนมีครรภ์

1. ห้ามนั่งคาบันได ขวางทางคนจะทำให้คลอดลูกยาก

2. ห้ามสามีไปแตะต้องโลงศพ หรือหามศพแก้บน เพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกยากหรือคลอดลูกตาย

3. ถ้าสามีบวชเป็นพระในช่วงที่ภรรยาตั้งครรภ์ห้ามบวชถึงพรรษาเชื่อกันว่าเด็กที่เกิดมาจะเป็นมารขัดขวาง แต่ถ้าบวชแก้บนได้

4. สามีบวชระหว่างเดือนที่จะคลอดห้ามบวชช่วงที่ภรรยาท้องได้ 9 เดือน ไม่ว่าจะกรณีใดๆ เพราะเชื่อว่าลูกที่คลอดจะตายหรือตายทั้งกลมทั้งแม่และลูก

5. สำหรับคนที่เพิ่งคลอดลูกจะไม่ให้ยกของหนักเพราะว่ามดลูกจะเคลื่อน

เคล็ดลับทำให้คลอดง่าย

1. กินมะพร้าวอ่อนคนเดียวให้หมดลูกโดยจะกินทั้งน้ำและเนื้อ ต้องกินครั้งเดียวให้หมดลูก ไม่ให้กินข้ามวันข้ามคืน

2. ใช้สมุนไพร คือ จันทร์แดงจันทร์ขาว (จะมีลักษณะคล้ายต้นหนามเยี่ยว) เมล็ดผักชี ใบโพธิ์ มาต้มรวมกันกับน้ำมะพร้าวอ่อน 1 ลูก ต้มทั้งน้ำและเนื้อ ดอกบัว เมล็ดผักชี ใบโพธิ์ จะกินตามเดือน เช่น ท้อง 3 เดือน ก็จะใช้ดอกบัว 3 ดอก ใบโพธิ์ 3 ใบ เมล็ดผักชี 3 เมล็ด ส่วนสมุนไพรจันทร์แดงจันทร์ขาวจะใส่เท่าใดก็ได้ เอาสมุนไพรใส่ในลูกมะพร้าวแล้วปิดฝา จากนั้นจึงนำมะพร้าวไปตั้งไฟกลางแจ้งหรือใต้ต้นไม้ก็ได้ แต่ต้องนอกชายคาบ้านและใช้แกลบกลบมะพร้าวแล้วใช้ก้อนหินกั้นล้อมรอบเพื่อป้องกันไม่ให้มะพร้าวล้ม สมุนไพรที่ต้มเรียบร้อยแล้วจะกินแทนน้ำโดยจะกินจนกระทั่งหม้อยาจืด จะกินสมุนไพรนี้ในช่วงที่ไม่สบายใจ เด็กในท้องไม่ดิ้น ไทยโซ่งเรียกว่า “ยากล่อมกุมาร”

หมอตำแยที่มาช่วยทำคลอดนั้นจะได้รับค่าตอบแทนเป็นผ้าถุงหรือถ้าบ้านใดมีเงินก็จะให้เงินเป็นค่าตอบแทน

Copyright by Mahidol University

1.2 สัญลักษณ์ของเด็กเกิดใหม่

เด็กที่เกิดใหม่พ่อแม่จะทำสัญลักษณ์ประจำตัวเด็กผู้หญิง หรือเด็กผู้ชายเปรียบเสมือนเป็นเครื่องลาง สัญลักษณ์เด็กผู้ชายเรียกว่า "ไต" ของเด็กผู้หญิงเรียกว่า "หอยา" จะมีลักษณะแตกต่างกัน คือ ไตทำด้วยไม้ไผ่จักตอกสานเป็นกระพ้อมเล็กๆ คล้ายกับตระกร้า มีขนาดประมาณ 3-4 นิ้วจะเก็บไว้ที่กะล่อหอง ส่วนหอยาทำจากใบตาลพันสอดสลับไปมาคล้ายวงโซ่ต่อกันเป็นชั้นๆ เหมือนรูปกรวยจะแขวนไว้เหมือนปลาแล้วนำไปเก็บไว้ที่กะล่อหอง ไตและหอยาเป็นสิ่งบอกให้รู้ว่าว่ามีสมาชิกเกิดขึ้นใหม่ในบ้าน การทำไตและหอยาจะทำตอนที่เด็กโตจนรู้ประสีประสาดีแล้วมีอายุประมาณ 10 ปีขึ้นไป

ครอบครัวของชาวไทยโซ่ง ได้ให้ความสำคัญกับลูกชายมากกว่าลูกสาวเนื่องจากว่าลูกชายต้องเป็นผู้สืบผีจากพ่อแม่แต่ถ้าเป็นลูกสาวเมื่อโตขึ้นจะต้องแต่งงานออกเรือนไปอยู่กับสามีจะต้องไปถือผีฝ่ายสามี จึงเห็นว่ามีความสำคัญต่อครอบครัวน้อยกว่าลูกชาย รวมทั้งมรดกที่นาพ่อแม่จะยกให้ลูกหญิงน้อยกว่าลูกชาย เช่น มีที่นา 15 ไร่ ลูกชายจะได้ 10 ไร่ ส่วนลูกหญิงจะได้ 5 ไร่ แต่ถ้าเป็นเงิน ทอง ผ้าทอ ผ้าซิ่น จะให้ผู้หญิงมากกว่า

การอบรมเลี้ยงดูลูกไม่ว่าจะเป็นลูกชายหรือลูกสาว พ่อแม่จะให้ความรักความผูกพันเท่าๆ กัน จะไม่ลำเอียงรักฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากกว่า จะสอนให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเอง รักพี่รักน้องไม่ทะเลาะกัน เป็นต้น การตีจะไม่ตีลูกอย่างไม่มีเหตุผลและจะไม่ใช้ด้นฟืนตีเพราะเชื่อว่าหากใช้ไม้ที่ไฟไหม้แล้วตีลูก ลูกจะไม่เชื่อฟัง ส่วนไม้กวาดตีลูกแล้วจะเป็นสิ่งไม่ดี ชาวไทยโซ่งจะตีลูกด้วยไม้ขัดหม้อเพราะว่าลูกจะอยู่กับบ้านกับเรือน ไม้คีบปลาย่างเพราะว่าจะให้ลูกรู้ว่าเลี้ยงลูกมาด้วยปลาย่างจะได้รู้บุญคุณ ไม้ถ่างแปล (ไม้ที่อยู่รอบแปล) เพราะว่าลูกจะได้รู้จักบุญคุณ ไม่ออกนอกลู่นอกทางและก้านมะยม นิยมใช้ตีลูกเพราะว่าลูกจะเชื่อฟัง

1.3 การตั้งชื่อ

การตั้งชื่อเด็กส่วนมากพ่อแม่เป็นผู้ตั้งให้ ยึดหลัก คือ ให้เป็นชื่อดี น่ารัก เช่น หมา คำล้า เป็นต้น หลังจากตั้งชื่อแล้วถ้าเด็กร้องไห้ งอแง เชื่อว่าเป็นเพราะเด็กไม่ชอบชื่อนั้น พ่อแม่ก็จะต้องเปลี่ยนชื่อให้ใหม่โดยถามว่าชอบชื่อนี้ไหม ถ้าชอบให้หยุดร้องจะถามแบบนี้จนกระทั่งเด็กหยุดร้องซึ่งก็หมายความว่าเด็กชอบชื่อนั้น และจะเรียกชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่ต่อไป เมื่อชาวไทยโซ่งเดินไปในหมู่บ้านหากได้ยินหรือเดินผ่านบ้านที่มีเสียงเด็กร้องจะเรียกเด็กคนนั้นแต่เรียกออกชื่ออื่นแทน เช่น เด็กชื่อสำลี จะเรียกว่าเหว่าๆ เรียกแล้วก็ทำเสียงนกร้องด้วยแล้วเด็กจะไม่ร้อง ทั้งนี้เชื่อว่าจะทำให้เด็กเลิกงอแงได้

Copyright by Mahidol University

ปัจจุบันการตั้งชื่อ หมอที่โรงพยาบาลจะเป็นผู้ตั้งให้โดยจะให้สัมพันธ์กับชื่อพ่อแม่ เด็กบางคนเมื่อโตขึ้นไม่ชอบชื่อนั้นก็ไปเปลี่ยนโดยตั้งชื่อใหม่ให้ไพเราะ และมีความหมายเพื่อจะได้เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง การเปลี่ยนชื่อจะไปให้หมอดูตั้งชื่อใหม่ให้

1.4 พิธีกรรมเกี่ยวกับเด็ก

1.4.1 การโกนผมไฟ เมื่อเด็กอายุได้ 1 เดือนจะทำพิธีโกนผมไฟ ซึ่งจะให้คนที่เลี้ยงลูกง่ายมาโกนผมไฟให้ ผมที่โกนได้จะวางลงบนใบตอง เมื่อโกนเสร็จแล้วก็จะเอาใบตองห่อผมไปไว้ใต้ต้นไม้ การโกนผมจะไม่โกนครั้งเดียวแต่จะโกนหลายครั้ง

1.4.2 การทำขวัญเด็ก เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เมื่อเจ็บไข้ ป่วยเป็นเวลานานแล้วยังไม่หาย ชาวบ้านจะทำพิธีเรียกขวัญ เครื่องเซ่นสังเวย ได่แก่ ไก่ 1 ตัว เสื้อเด็กคล้ายเสื้อม่อฮ่อม 1 ตัว เหล้า 12 ขวด ข้าวปากหม้อ 1 ถ้วย นก 1 ตัว ครอบตะกร้าไว้ แม่มดจะใช้มีดฟันครั้งเดียวให้ตาย เมื่อเด็กหายจากการเจ็บป่วยแล้วก็จะมารับเสื้อคืนจากแม่มด แต่ถ้ายังไม่หายก็จะทำพิธีเสนฆ่าเกือด

1.4.3 การฝากบุตร สมัยก่อนคนในหมู่บ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการฝากบุตรกับพระ และหลวงพ่อชื่อดังต่างๆ เพราะว่าเด็กบางคนที่คลอดออกมาแล้วไม่สบาย เมื่อนำบุตรไปฝากแล้วก็จะหายจากการไม่สบาย แต่ปัจจุบันจะนิยมกันน้อยเนื่องจากว่าเมื่อเด็กเจ็บป่วยก็จะพาไปหาหมอที่โรงพยาบาลซึ่งต่างจากสมัยก่อนที่ไม่มีโรงพยาบาล

1.4.4 พิธีเสนฆ่าเกือด เมื่อเด็กไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วย สะดุ้ง ผวา ร้องไห้งอแง ชาวโซ่งเชื่อกันว่าผีเกือดหรือผีอื่นมารบกวนและอยากได้เด็กคนนี้ พ่อแม่ก็จะขอไม่ให้เอาเด็กไป โดยต้องทำพิธีเสนขึ้น จัดเครื่องเซ่น คือ ไก่ 1 ตัว ข้าวปั้น กะสา (ตะกร้าเล็กๆ) ครอบนกไว้ 1 ตัว โดยจะใช้นกอะไรก็ได้เท่าที่หามาได้แล้วหมอเสนจะเอามีดสับนกตัวนั้นๆ การทำพิธีนี้จะทำให้เด็กหายป่วย พิธีกรรมนี้เรียกว่า “เสนฆ่าเกือด” ซึ่งในปัจจุบันไม่ทำกันแล้วจะให้หมอปัดเป่าว่าคาถาข่มแม่เกือด

2. การบรรพชา อุปสมบท

2.1 การบรรพชา

ชาวไทยโซ่งนิยมให้ลูกชายบวชแก้บน หรือบวชหน้าไฟ โดยส่วนมากนิยมบวชประมาณ 3 วัน 7 วัน 15 วัน

Copyright by Mahidol University

2.2 การอุปสมบท

ผู้ชายที่อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์จะต้องบวชให้พ่อแม่เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณ แสดงความกตัญญูต่อบุพการี ผู้ชายชาวไทยโซ่งนิยมบวชซึ่งจะบวชกี่วันก็แล้วแต่สะดวก ปัจจุบันการบวชครบพรรษาจะมีน้อย ส่วนมากจะบวชไม่ถึงพรรษาเนื่องจากว่ามีภาระหน้าที่การงาน หรือเรียนหนังสือ เป็นต้น สมัยก่อนการบวชไม่นิยมจัดงานเลี้ยงใดๆ ให้ผู้ที่จะบวชไปอยู่ที่วัด เมื่อถึงเวลาพระจะบวชให้ แต่ปัจจุบันงานบวชจัดเลี้ยงเหมือนกับคนไทย อนึ่งก่อนบวชจะต้องบอกกล่าวไหว้ผีเรือนด้วย

การรับนาค คือ การรับผู้ที่จะบวชจากวัดมาที่บ้าน เมื่อนาคเข้าหมู่บ้านแล้วต้องไปไหว้ศาลเจ้าพ่อพระอินทร์เป็นศาลประจำหมู่บ้าน จากนั้นเมื่อขึ้นบนบ้านจะต้องไปไหว้ผีเรือนที่กะล่อหอง โดยมีผู้ใหญ่เป็นผู้คอยแนะนำบอกคำบูชา จากนั้นจึงไปไหว้ศาลพระภูมิ-เจ้าที่ และคนเฒ่าคนแก่ ตามลำดับ

ในงานบวชนาคตอนเย็นจะนิมนต์พระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ และฉลองนาค ฉลองไตรจีวร และเครื่องอัฏฐบริขาร หลังจากนั้นจึงทำขวัญนาค ซึ่งการทำขวัญนาคบางคนก็นิยม บางคนก็ไม่นิยม ถ้าไม่ทำขวัญนาคก็จะมีพระมาสอนนาคแทน

การบวชแก้บน ต้องตั้งศาลเพียงตา สมัยก่อนจะตั้งเสา 4 ต้น ใช้ไม้พาด มีร่มกาง มีโต๊ะตั้งสำรับ ปัจจุบันใช้โต๊ะวางซ้อนเป็นสองชั้น ชั้นบนจะวางพานหมากพลู การทำแบบนี้ก็เพื่อแก้เจ้ากรรมนายเวร ส่วนชั้นล่างวางสำรับคาวหวาน หลังเสร็จพิธีจะแห่นาคไปวัด มีขบวนกลองยาวและนางรำในขบวน เป็นที่ครื้นเครง สนุกสนาน

การบวชพระจะบวชนานเท่าไหร่ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ แล้วแต่ความศรัทธาของแต่ละคนบางคนก็บวชถึงพรรษา บางคนก็ไม่ถึงพรรษา

3. การแต่งงาน

ชาวไทยโซ่งเรียกการแต่งงานว่า “งานกินดอง” เป็นการเลี้ยงฉลองการเกี่ยวดองเป็นญาติกัน และเป็นการบอกกล่าวผีเรือนว่าผู้ใดจะมาเป็นเขยเป็นสะใภ้ในตระกูลของตน เมื่อหนุ่มสาวชอบพอกันฝ่ายชายจะให้ผู้ใหญ่ที่ตนเองเคารพนับถือไปทาบทามฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะรับการทาบทามพร้อมทั้งสืบว่าฝ่ายชายเป็นคนอย่างไร ขยันทำมาหากินหรือไม่ หลังจากสืบดูหากไม่ตกลงก็บอกเลิกไป แต่ถ้าฝ่ายหญิงตอบตกลงฝ่ายชายก็จะส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอ ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจะตกลงกันในเรื่องสินสอดทองหมั้นพร้อมทั้งหาฤกษ์แต่งงาน สินสอดในสมัยก่อนส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งของโดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เรียกสินสอด เช่น วัวหรือหมู 1 ตัว ไก่ 4 ตัว ขนมจันอับ 4 ปี๊บ น้ำตาล 2 ปี๊บ

Copyright by Mahidol University

มะพร้าว 50 หรือ 100 ลูก เหล้า 2 ลัง หมากสด 100 ลูก ขนมสด (กาละแม) 4 ถาด หาบกล่าว 1 หาบ ค่าเลี้ยงคนในงาน 800-1,000 บาท ทอง 1 หรือ 2 บาท (แล้วแต่จะเรียก)

การนัดวันแต่ง ชาวไทยโซ่งจะเลือกวันดีของทั้งสองฝ่ายให้ตรงกัน ไม่เอาวันที่มีคนตายในบ้าน หลังจากนัดวันแล้วฝ่ายชายจะเตรียมข้าวของก่อนวันไปแต่ง 2 วัน และจะต้องนำหมูหรือวัว น้ำตาล มะพร้าวไปให้ที่บ้านฝ่ายหญิงก่อนเพื่อเตรียมทำขนม สำหรับฝ่ายชายจะเตรียมหาคนเป็น "ล่ามขันหมาก" เพื่อนเจ้าบ่าว 4 คน เจ้าสาวสะพายกะเหล็บ 2 คน ขันหมาก (หมาก พลู) และหาหญิงสาว ชายหนุ่มมาอุ้มปี๊บขนมและถาดขนม บุคคลที่อุ้มและหาบถาดขนม สัมภาระในหาบกล่าวมีสิ่งของหลายอย่าง เช่น อ้อย กล้วย ข้าวต้มมัด เหล้า ไก่ และผลไม้ทุกอย่าง ส่วนในกะเหล็บมีเหล้า 1 ขวด ยาสูบ หมากพลู และในขันหมากจะต้องมีมีดหนีบ หมาก พลู ยาสูบ เต้าปูน เป็นต้น และต้องเตรียมที่นอน หมอน เสื่อ หมวก พลู ยาสูบ ย่าม มีดพร้า ปลอกมีด

ในวันแต่งงานเมื่อฝ่ายชายจัดเตรียมขันหมาก และของใช้ในพิธีเรียบร้อยแล้วเมื่อได้ฤกษ์จะยกขันหมากแห่ไปบ้านฝ่ายหญิง เมื่อขบวนขันหมากมาถึงบ้านฝ่ายหญิง ล่ามฝ่ายชายจะนำหน้าขบวน ต่อจากนั้นเพื่อนเจ้าบ่าว 1 คนจะอุ้มขันหมากและคนอุ้มขนม 2 ปี๊บรวมทั้งเป๊กะเหล็บอีก 2 คน ขึ้นบ้านฝ่ายหญิงเรียกว่า "ส่อง" (เอาของที่เตรียมในขบวนขันหมากไปมอบให้ผีเรือนของฝ่ายหญิงที่กะล่อหอง) เสร็จแล้วกลับลงมาโดยนำขันหมากลงมาด้วยเพื่อนำหน้าขบวน จากนั้นขบวนขันหมากขึ้นบนบ้านทุกคนพร้อมขนม 4 ถาด และหาบกล่าวโดยมีลูกเขยหาบเหล้า 1 ลัง (1 คู่ ต่อ 1 ลัง) 2 ลัง (2 คู่ ต่อ 2 ลัง) เสื่อ (ฟูก) หมอน ส่วนเจ้าบ่าวจะสะพายมีด ปลอกมีด ย่ามแดง หมวก จากนั้นล่ามฝ่ายชายจะมอบสิ่งของที่เตรียมไปให้กับล่ามฝ่ายหญิงพร้อมทั้งเงินสินสอดทองหมั้น เมื่อทุกอย่างเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงไหว้ผีเรือนโดยเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าวรวม 6 คน การไหว้ผีเรือนล่ามฝ่ายเจ้าสาวจะเป็นผู้นำบอกให้ไหว้ว่าต้องไหว้ใครบ้าง (ผีเรือน) ส่วนฝ่ายเจ้าสาวจะไหว้ตอบพ่อแม่ฝ่ายชาย โดยเพื่อนเจ้าสาวจะเป็นผู้นำในการไหว้พ่อแม่ฝ่ายชาย

ถ้ามีการสู่หรืออาสา เช่น สู่ 1 หรือ 2 ปี คือ ฝ่ายชายจะไม่ไหว้แต่งออกมา จะไม่รับเจ้าสาวมาบ้านฝ่ายผู้ชาย พ่อแม่ฝ่ายผู้ชายจะมอบให้สู่หรืออาสาประจำตามที่กำหนดไว้ การสู่หรืออาสาข้างนอกจะเรียกว่า "สู่ตานอก" คือ ไปมาหาสู่กัน พ่อแม่ฝ่ายชายจะยอมให้ลูกไปมาหาสู่ฝ่ายหญิงเป็นประจำได้ พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะรับไหว้ เมื่อเสร็จพิธีฝ่ายชายจะกลับบ้านหรืออยู่ช่วยงานอีกได้ แต่ถ้าจะแต่งกลับบ้านหรือจะไม่สู่หรืออาสา ฝ่ายชายจะแต่งตาม "แม่โค" หรือ "ตามแม่" ที่แต่งงานมา โดยคิดเป็นเงินตามที่แม่แต่งงานมา แล้วล่ามฝ่ายชายและล่ามฝ่ายหญิงทุกคนจะให้คู่บ่าวสาวมาไหว้ผีเรือนพร้อมกัน เป็นการแต่งออกจากบ้านของฝ่ายหญิงไปอยู่กับฝ่ายชาย

การส่งตัวเจ้าสาวจะนำของที่เตรียมมาบ้านเจ้าบ่าว โดยเตรียมใส่หาบขึ้นบ้านซึ่งเจ้าบ่าวก็ยังใส่ชุดเดิมคือเสื้อฮี พกปลอกมีด มีดพร้า สวมหมวก ย่าม ส่วนเจ้าสาวนุ่งผ้าลายแตงโม

Copyright by Mahidol University

สวมเสื้อฮี เกล้าผมยกและเป้กะเหล็บ กล่องข้าว ตั่ง กระบอกน้ำ เมื่อถึงบ้านเจ้าบ่าวจะจับมือเจ้าสาวจูงขึ้นบันได เมื่อขึ้นบันไดได้ 3 ขั้นเจ้าสาวจะเทน้ำในกระบอกล้างหน้าตัวเองแล้วก้าวขึ้นบันไดขั้นต่อไป เมื่อขึ้นบันไดถึงขั้นบนพ่อแม่ของเจ้าบ่าวจะมารอรับเจ้าบ่าว และเจ้าสาวแล้วจูงแขนขึ้นบันได และจูงเข้าห้องนอน ส่วนหาบสิ่งของของเจ้าสาวจะหาบตามเจ้าสาวขึ้นไปเก็บไว้บนบ้าน

จากนั้นจึงจัดเตรียมของมาไหว้ผีเรือนที่กะล่อหอง มีล่ามฝ่ายหญิงมาคอยบอกกล่าว ล่ามฝ่ายชายเป็นผู้ตอบและล่ามฝ่ายชายเป็นผู้แนะนำเจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาวให้ไหว้พ่อแม่พี่น้องของฝ่ายชาย ส่วนฝ่ายเจ้าบ่าว 6 คน คือ เจ้าบ่าว เพื่อนเจ้าบ่าว 4 คน และล่ามก็ไหว้ญาติฝ่ายเจ้าสาวที่เจ้าบ่าวยังไม่ไหว้ตอนที่อยู่บ้านเจ้าสาว

ต่อจากนั้นเริ่มทำพิธีสู่ขวัญคู่บ่าวสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดเตรียมเครื่องสู่ขวัญไว้ได้แก่ ซึ่งมีหัวหมู เท้า ขา หาง กระดูก (ประกอบเป็นตัวหมู) ข้าวต้ม ขนม ผลไม้ เหล้า 2 ขวด ขันน้ำ กล่องข้าว ขันหมาก ขวดเหล้าเปล่า 1 ขวดแล้วนำไม้ไผ่จักตอก 1 คู่ปลายตอกแยกจากกันเป็นสองแฉกใส่ลงไปในขวดที่มีเหล้า เอากำไลแขน 1 คู่ สวมปลายตอกเข้าครอบคอขวดไว้ และจุดเทียนชัย 2 ต้นปักคู่กัน เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั่งเคียงคู่จับตอกที่ปากขวดดึงเข้าหาตัว หมอทำขวัญนั่งตรงกันข้ามกับเจ้าบ่าวเจ้าสาว หมออบรมคู่บ่าวสาวที่ทั้งสองฝ่ายหามาจะเป็นผู้กล่าวคำตอบโต้กัน ส่วนปานขวัญประกอบด้วยจานหมากพลู สายสิญจ์ตัดไว้สำหรับผูกข้อแขนซึ่งพ่อแม่ ญาติพี่น้องทุกคนทั้งสองฝ่ายจะรับขวัญคู่บ่าวสาว ญาติพี่น้องทุกคนจะเอาเงินใส่ในจานขันหมากซึ่งอยู่ในปานขวัญเพื่อรับขวัญคู่บ่าวสาวพร้อมทั้งอวยพรคู่บ่าวสาว เช่น ให้อยู่ดีกินดี อายุมั่นขวัญยืน รักกันมั่นคงสิบปีอย่าเปลี่ยนหน้า สิบฟ้าอย่าเปลี่ยนคู่ให้อยู่กันจนแก่เฒ่า เห็นลูก เห็นหลาน เห็นเหลน

ในพิธีสู่ขวัญหมอขวัญจะร้องเรียกขวัญ ส่วนหมอที่ทำหน้าที่อบรมก็จะร้องเพลง (ขับ) เป็นภาษาโซ่ง โดยที่ผลัดเปลี่ยนสลับกันเรียกขวัญและอบรม เมื่อเรียกขวัญเสร็จเรียบร้อย ขั้นต่อไปเป็นการเสี่ยงทายที่เรียกว่า “สุดสาแนน” คือ ต้นเทียนที่จุดไว้ 2 ต้นถ้าสุกสว่างไสวทั้งสองต้น คู่บ่าวสาวก็จะเจริญรุ่งเรืองถ้าเทียนทั้งสองต้นริบรี่ คู่บ่าวสาวจะทำสิ่งใดไม่เจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าเปลวเทียนแกว่งเข้าหากันเป็นเกลียวก็แสดงให้เห็นว่าทั้งคู่มีความกลมเกลียว ไม่ขัดคอกัน แต่ถ้าเปลวเทียนไม่พัดเข้าหากัน แสดงว่าคู่บ่าวสาวต่างคนต่างทำมาหากิน นอกจากนี้ยังทำการเสี่ยงอีกว่าเปลวต้นไหนสูงกว่าหรือต่ำกว่ากันถ้าเปลวของเจ้าบ่าวสูงจะหมายความว่าเจ้าบ่าวจะเป็นผู้นำ แต่ถ้าเปลวของเจ้าสาวสูงหมายความว่าเจ้าสาวจะเป็นผู้นำเสี่ยงทายแล้วเป็นอันเสร็จพิธี

จากนั้นหมอขวัญจะมอบเงินให้พร้อมกับผูกข้อมือให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว เมื่อหมอขวัญผูกข้อมือแล้วพ่อแม่พี่น้องทุกคนของทั้งสองฝ่ายจะทยอยผูกข้อมือรับขวัญ เป็นอันเสร็จพิธีสู่ขวัญ จากนั้นจึง “กางมุ้ง-ปูเสื่อ” เป็นการกางมุ้งให้คู่บ่าวสาว พี่ชายหรือน้องชายฝ่ายเจ้าสาวจะไปหา “ขอยั่น” หรือ “ขอมุ้ง” เป็นขอที่เกี่ยวกับหูมุ้งและนำเชือกมาผูกกับขอมุ้ง (ขอมุ้งนั้นทำด้วยแขนง

Copyright by Mahidol University

ไม้ไผ่) พี่ชายหรือน้องชายจะมาผูกไว้ 4 มุม และผู้หญิงคนอื่นๆ มีอีก 2 คน เป็นคนที่แต่งงานแล้ว และยังอยู่กินด้วยกันเป็นผู้กางมุ้ง โดยหนึ่งในสองคนจะแสดงตัวเป็นผู้ชาย ส่วนอีกคนแต่งเป็นผู้หญิงเหมือนเดิม ทั้งสองคนช่วยกันปูเสื่อด้วย ส่วนพ่อแม่ของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะช่วยกันนำเงินมาผูกกับหูมุ้งให้ลูกทั้งสี่มุม คนที่ช่วยกางมุ้งก็แยกเข้าไปนอนในมุ้ง คนที่แต่งเป็นชายถูกสมมติให้เป็นเจ้าบ่าวจะเข้าไปนอนก่อน แล้วคนที่แต่งเป็นหญิงถูกสมมติให้เป็นเจ้าสาวจะตามเข้าไปทีหลัง (คนที่ปูเสื่อ) เจ้าสาวสมมติที่เข้าไปกราบเท้าสามี 3 ครั้งแล้วดึงผ้ามาห่มให้เจ้าบ่าวสมมติแล้วจึงนอนและดึงผ้ามาห่มให้ตัวเอง โดยเจ้าบ่าวและเจ้าสาวตัวจริงจะนั่งดูอยู่ข้างๆ มุ้ง ส่วนคน 2 คน (คนช่วยกางมุ้ง) นั่งอยู่นอกมุ้งจะกล่าวอบรมเจ้าบ่าวเจ้าสาว เช่น อบรมให้เป็นเมียที่ดี ดูแลผัวให้ดี บูชาผัว ให้เข้าใจกัน เป็นต้น เมื่ออบรมเสร็จแล้วคนสมมติออกมาให้เจ้าบ่าวตัวจริงเข้าไปนอนในมุ้งก่อนแล้วเจ้าสาวตัวจริงจะเข้าตามทีหลัง เมื่อเจ้าสาวเข้าไปก็จะไปกราบเท้าสามี แล้วดึงผ้ามาห่มให้เจ้าบ่าวและห่มให้ตัวเองถึงจะนอนลงได้

จากนั้นพ่อแม่ฝ่ายเจ้าบ่าว และเจ้าสาวจึงเอาเงินมาหว่านในมุ้งที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวกำลังนอน ตลอดทั้งญาติพี่น้อง จะหว่านมากน้อยเท่าใดก็ได้ พอหว่านเงินแล้วจะเรียกให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวมาเก็บเงิน ซึ่งทั้งสองจะใช้ไหวพริบว่าใครจะตื่นก่อนตื่นหลังแล้วเก็บเงินที่หว่านในมุ้ง เมื่อเก็บได้แล้วฝ่ายเจ้าบ่าวจะมอบให้ฝ่ายเจ้าสาว เมื่อเจ้าสาวได้รับเงินจากเจ้าบ่าวแล้วก็กราบเจ้าบ่าว เป็นอันเสร็จพิธี

สมัยก่อน การแต่งงานของหนุ่มสาวเกิดขึ้นตามความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ผู้ชายที่ตกลงจะแต่งงานกับผู้หญิงจะต้องมาอยู่ทำนาที่บ้านผู้หญิง 3 ปี เรียกว่า “สา” แต่ถ้าผู้ชายคนไหนไม่อยากอยู่บ้านผู้หญิง 3 ปี ก็จะต้องเอาข้าวมาให้บ้านผู้หญิงปีละ 2 เกวียน เพื่อเป็นการชดเชยที่ฝ่ายชายไม่ได้มาทำงานให้บ้านฝ่ายหญิง

ปัจจุบันชาวไทยโซ่งมีพิธีแต่งงานที่แตกต่างจากสมัยก่อน คือ บางครอบครัวที่แต่งงานได้ตัดทอนพิธีบางอย่างลงเพื่อให้กระชับ บางคนจัดพิธีแต่งงานตามแบบคนไทย คือ จัดพิธีทำบุญเลี้ยงพระ รดน้ำสังข์ต่อจากนั้นจึงไปไหว้ผีเรือน

การทำพิธีบ้านเจ้าส่วจะมีการรับไหว้ตามปกติ พอเสร็จพิธีบ้านเจ้าสาวแล้วก็จะไปบ้านเจ้าบ่าวเพื่อทำพิธีรับลูกสะใภ้ เมื่อไปถึงบ้านเจ้าบ่าวทั้งสองคนจะเปลี่ยนมาใส่ชุดฮี แล้วล้างหน้า ล้างตาและล้างเท้าให้สะอาดถึงจะขึ้นเรือนได้ พอขึ้นเรือนแล้วจะไปที่ห้องผีเรือน (กะล่อหอง) ซึ่งเป็นบุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น ปู่ ย่า ลุง อา ที่เจ้าบ่าวให้ความเคารพ มีคนนำประกอบพิธี 1 คน เพื่อบอกให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวทำความเคารพ เอมเฒ่าที่หนึ่ง แล้วให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวพูดตาม ต่อจากนั้นก็บอกให้เอมเฒ่ารับลูกสะใภ้ แล้วเรียกชื่อบุคคลต่อไปจนครบ เป็นอันเสร็จพิธี

Copyright by Mahidol University

ข้อห้ามสำหรับการแต่งงาน คือ ชาวไทยโซ่งที่เป็นผีเดียวกันจะแต่งงานกันไม่ได้ เพราะว่าเหมือนเป็นคนบ้านเดียวกัน แต่จะอยู่ด้วยกันโดยไม่ต้องแต่งงานก็ได้แต่ต้องทำพิธีไหว้ผีเรือน และพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย และไม่จัดงานในช่วงที่บ้านฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีคนตาย โดนจะเว้นไว้ 1 ปีสำหรับการไว้ทุกข์ถึงจะจัดงานแต่งงานได้ เพราะว่าจะทำให้มีการสูญเสียเกิดขึ้นอีก

4. การตาย

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับคนตาย เรียกว่า "เฮดแฮว" ชาวไทยโซ่งเชื่อกันว่าคนตายจะกลับไปยังถิ่นเดิมของบรรพบุรุษและไปเฝ้าแถนที่เมืองฟ้า โดยมีเขยกกเป็นผู้บอกทาง ถ้ามีคนตายในหมู่บ้านไทยโซ่งทุกคนจะไว้ทุกข์ เรียกว่า "กำบ้านกำเมือง" จะไม่มีการเพาะปลูก เช่น ปลูกต้นไม้ ปลูกผัก หรือว่ามีงานพิธี เช่น แต่งงาน เสนเรือน จนกระทั่งจะเอาผีขึ้นเรือน กรณีผีเดียวกันแต่ไม่ได้อยู่บ้านที่มีคนตายก็สามารถทำการเพาะปลูกได้ สำหรับคนในบ้านจะต้องใช้ระยะเวลา 1 ปี โดยชาวไทยโซ่งเชื่อว่าถ้าทำการเพาะปลูก หรือจัดงานพิธีในช่วงที่มีคนตายจะเป็นการแข่งกับคนตาย เนื่องจากว่าช่วงนี้ยังอยู่ในอาการเศร้าโศก การทำพิธีศพมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

4.1 การอาบน้ำศพ

ศพผู้ชายจะใส่เสื้อไตนุ่งส้วงฮีแล้วสวมเสื้อฮีทับ ใช้ผ้าขาวม้าวางลงบนอกหรือวางพาดตามตัว ส่วนศพผู้หญิงจะใส่เสื้อก้อมนุ่งผ้าถุงลายแตงโมแล้วสวมเสื้อฮีทับ ใช้ผ้าเปียวคล้องคอหรือวางพาดบนอก

ญาติจะยกศพให้ลุกจากที่นอนแล้วให้นั่งเพื่ออาบน้ำศพ พรมน้ำหอมแล้วสวมเสื้อแต่งตัว เอาเสื่อปูแล้วปูผ้าขาวบนเสื่อนำคนตายมานอนลงบนผ้าขาวที่ปูไว้บนเสื่อแล้วจับผ้าขาววางทบถึงคอ และใช้ผ้าแพรปรกหน้า สำหรับผู้ชายส่วนผู้หญิงจะใช้ผ้าขันปิดหน้า ผ้าที่ปิดหน้าทั้งศพผู้ชายและศพผู้หญิงเรียกว่า "หลอย" (ผ้าปิดทั้งตัว) เย็บลูกมะคอนใส่มือเพื่อไปเล่นบนสวรรค์และวางลูกมะคอนอีก 5 ลูกพาดยาวตามตัวเรียกว่า "มะคอนสายกิง" เป็นลูกมะคอนที่เอาไปให้ญาติพี่น้องบนสวรรค์เล่น

โลงศพจะช่วยกันต่อส่วนมากใช้ไม้ยาง เมื่อต่อโลงศพเสร็จก็ยกศพวางในโลงใช้ผ้าด้ายดิบปิดบนโลงแล้วใช้เสื้อฮีวางพาดขวางบนโลง ปัจจุบันโลงศพมีขายอยู่ทั่วไป

4.2 การตั้งศพและการเก็บศพ

ศพตั้งในห้อง "กวงเฮือน" จะตั้งยาวตามขื่อบ้าน ถ้ามีฝาบ้านต้องเอาฝาออก ศพผู้ชายวางตรงเสาในและศพผู้หญิงวางตรงเสานอก การตั้งศพผู้ชายใกล้เสาในเพราะว่าศพผู้ชายเป็น

Copyright by Mahidol University

พ่อเฮือน ศพผู้หญิงส่วนมากเป็นลูกสะใภ้ ศพจะเก็บประกอบพิธีประมาณ 2 คืนหรือ 3 คืน ถ้าเก็บศพไว้นานก็จะต้องไว้ทุกข์นาน และจะทำให้ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านเดือดร้อน

4.3 การเผาศพ

การทำศพของชาวไทยโซ่งมีความซับซ้อนและมีพิธีกรรมมาก ผู้ทำพิธี คือ "เขยกก" แปลว่า เขยคนโต นอกจากจะมีเขยกกแล้วก็มีเขยหามอีก 4 คน ซึ่งจะเป็นลูกและหลานเขย จำนวน 4 คนเท่านั้น (ที่เหลืออยู่ภายนอก) แต่ถ้าไม่มีลูกและหลานก็สามารถจ้างเพื่อนบ้านชาวไทยโซ่งด้วยกันได้ คนทั้ง 4 จะมีผ้าขาวม้ามาผูกสะเอว

ชาวไทยโซ่งไม่นิยมเก็บศพแต่จะนำศพไปเผาที่ "ป่าแห่ว" (ป่าช้า) หลังจากบำเพ็ญกุศล 2-3 คืนแล้ว โดยปักหลัก 4 ต้นแล้วใช้ฟืนวางซ้อนกองสูงประมาณ 50 เซนติเมตร แล้วเอาไม้ 2 ท่อนมาวางขวางท่อนฟืนเป็นเชิงตะกอน แล้วนำโลงศพมาวางบนกองฟืนนั้น โดยให้ศพหันศรีษะไปทางทิศตะวันตกแล้วจุดไฟ สมัยก่อนใช้ขี้ใต้หั่นเป็นท่อนๆ ให้ญาติพี่น้องคีบขี้ใต้ไปจุดไฟที่กองฟืน พอจุดไฟเรียบร้อยแล้วเขยกก เขยหาม 2 คน ผีเดียวกัน รวมทั้งคนอื่นๆ ที่มาช่วยจะกลับบ้านให้เขยหามเฝ้าอยู่ 2 คน (หรือญาติผู้ตายจะอยู่ด้วย 10 คนแต่ก็ต้องออกชื่อในนามว่าเขยหาม) เขยกก เขยหาม 2 คน และญาติผีเดียวกันเมื่อกลับมาที่บ้านห้ามอาบน้ำเพราะชาวไทยโซ่งเชื่อกันว่าเวลาเผาศพศพจะไม่ไหม้ เผายาก

เมื่อถึงบ้านเขยกกจะเป็นคนนำเขยหาม 2 คนทำ "พิธีกินข้าวปานตึก" เป็นพิธีกินข้าวไว้ทุกข์ เอาข้าวแล้วกับที่ใช้บริโภคอยู่ในชีวิตประจำวันมาวางบนใบตองที่วางในกระด้ง โดยวางข้าวไว้ตรงกลางส่วนกับข้าวจะวางไว้ 4 มุม ญาติผีเดียวกันนั่งห้อมล้อมแล้วหยิบข้าวรวมกับข้าวคำเดียวกัน พอกินอิ่มก็ไปกินน้ำในกระบอกไม้ไผ่ แล้วมีเหล้า 1 ขวดซึ่งเขยกกเป็นคนรินเหล้าให้ จากนั้นเขยกกจะพูดว่า "ขาดกันเท่านี้นะ คือ ขาดพี่ ขาดน้อง ขาดพ่อ ขาดแม่ ขอให้มึงไปตามทางของมึง กูก็จะทำมาหากิน มึงก็ไปพบปู่ย่าตายาย" จากนั้นคนอื่นๆ ก็จะพูดต่อไปตามลำดับจนครบทุกคนที่ดื่มเหล้า จากนั้นเขยกกบอกทางให้ผีโดยงล้อมวงที่ปานตึก (ยกกระด้งออกไปแล้วเหลือแต่ปานตึก) ขณะที่เขยกกทำพิธีบอกทางให้ผี คนที่นั่งล้อมวงซึ่งเป็นผีเดียวกันจะก้มหัว 1 ครั้งเพื่อเป็นการเคารพ จะนั่งท่านี้ต่อไปจนกระทั่งบอกทางเป็นที่เรียบร้อย สำหรับคนที่ไม่ได้เป็นผีเดียวกันถ้ากำลังนอนอยู่ก็จะต้องปลุกให้ลุกขึ้นเพื่อไม่ให้ขวัญตามผีไป

ขั้นต่อไป คือ เตรียมผีลง ให้เขยหามมายกของที่เตรียมจะทำ "แห่ว" เช่น หอแก้ว ใบไม้ลงจากเรือน บนเรือนปู่ย่าตายายจะพรมน้ำมนต์ให้ทั่วเรือน จากนั้นคนผีเดียวกันและคนที่มาช่วยจะไปเก็บกระดูก ก่อนเก็บกระดูกจะต้องใช้น้ำราดกระดูกให้ไฟดับสนิท จากนั้นเขยกกจะเขี่ยก้อนถ่านให้เป็นรูปคนมีหัว มือ เท้า ตัว พร้อมทั้งท่องคาถาแล้วใช้ไม้ชี้ที่หน้าอกของ

Copyright by Mahidol University

"หลับเผ่า" (กระดูกที่เผาแล้ว) เสร็จแล้วลูกหลานช่วยเก็บกระดูกแล้วนำมาวางไว้บนผ้า ซึ่งตัดมาจากเสื้อเก่า ขณะวางกระดูกก็ช่วยกันพูดว่า "กูเก็บหัวให้มึง กูเก็บแขน เก็บตาให้มึง" เป็นต้น เมื่อเก็บกระดูกเสร็จแล้วจึงอาบน้ำให้กระดูก น้ำที่อาบกระดูกจะใส่น้ำหอม แป้งและพูดว่า "กูอาบน้ำอาบท่าให้มึงแล้วให้เป็นคนใหม่และไปหาปู่ย่าตายาย พ่อแม่ของมึงนะ" เป็นต้น

ลูกชายลูกสาวของผู้ตาย (หรือญาติสนิทกับผู้ตายไม่มีลูก) จะเก็บกระดูกส่วนหนึ่งใส่ไว้ในโกฐิเพื่อนำกลับบ้าน กระดูกส่วนที่เหลือเขยกกเก็บใส่ไหเพื่อนำไปไว้ที่บ้านผี ไหที่ใส่กระดูกเป็นไหกระเทียมดอง ในไหใส่ถุงผ้าสามเหลี่ยมใส่ไว้และญาติพี่น้อง ลูกหลานใส่เงินไว้ด้วย เขยกกจะต้องปัดกวาดไหให้สะอาด และเอาเงินในไหไว้ จากนั้นจึงใส่กระดูกลงไป ไหนั้นเรียกว่า "ไหกระดูก" ผ้าที่ผูกไว้เรียกว่า "สายใจ" (คือ ไหมม่อนที่เป็นเส้นด้าย) ซึ่งผูกต่อยาวออกจากถุงผ้าประมาณ 1 เมตร จากนั้นจึงยกไหไปใส่ในหลุมที่เตรียมไว้ ณ ที่จะปลูกบ้านให้ผี โดยตีเป็นตารางแล้วขุดหลุมตรงกลางพื้นที่นั้น แล้วนำไหกระดูกไปฝังไว้ให้ปากไหเสมอพื้นดินแล้วใช้ไม้ไผ่สานขัดเป็นสี่เหลี่ยมเจาะรูตรงกลางปิดปากไห โดยดึงด้ายที่ผูกไว้กับถุงผ้าขึ้นทางช่องไม้ไผ่ที่เจาะไว้ จากนั้นเขยกกก็ให้ลูกหลานเอาดินกลบปากไห ซึ่งเขยกกจะกลบก่อนแล้วลูกหลานอื่นๆ ทำตามช่วยกันหยิบดินกลบคนละเล็กคนละน้อย จากนั้นเขยกกจะเอาถ่านที่หลับเผ่าซึ่งเหลืออยู่ในกองฟอนมาโรยให้ทั่วบริเวณนั้นเพราะว่ากระดูกที่เก็บอาจจะเก็บหลงเหลืออยู่ แล้วยก "บ้านป่า" (เป็นบ้านหลังเล็กๆ คล้ายศาลเจ้าที่ ยกพื้นสูงจากดินพอประมาณ มุงหลังคาด้วยจาก ที่มุงกระเบื้องหรือสังกะสีมีน้อย) มาคร่อมใส่ผ้าที่เตรียมไว้แล้วโยงด้ายจากปากไหมาผูกไว้กับแปทูหลังคาบ้านป่า จากนั้นจึงสร้างรั้วซึ่งใช้ไม้ขัดมาล้อมรอบบ้านป่า รั้วบ้านป่าเปิดประตูทางทิศตะวันออก สิ่งของที่จะให้คนตายก็ใส่ไว้ในรั้วบ้านป่า เช่น เสื้อผ้า สำรับกับข้าว ไหน้ำ ตะเกียง กระดาษตัดเป็นวิทยุโทรทัศน์ หรือเอาเศษกระเบื้องชิ้นเดียวใส่ก็หมายความว่าให้บ้าน หลังจากนั้นจึงเอา "กาว" ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำ ประดับตกแต่งให้มีกิ่งเป็นชั้นๆ เสากาวเจาะ 2 รู รูที่เจาะสูงเสมอศรีษะแล้วใช้ไม้ไผ่กลมที่ผูกใบไม้ค้ำทั้ง 2 รู สำหรับใบไม้ที่เสียบในไม้ไผ่กลมก้านจะยาว แล้วใช้ตอกผูกติดกับเสากาวสูงจากพื้นประมาณสะเอว ระหว่างตรงกลางของยอดกาวจะมีก้านร่มเรียกว่า "หอเทียน" ถ้าเป็นผู้ชายจะเป็น "นกหงส์" ส่วนผู้หญิงจะเป็น "หอปลี" ตั้งระหว่างหอเทียนผูกติดกันไว้ ซึ่งต่อจากนี้เขยทั้ง 4 ใครก็ได้ขุดหลุมห่างจากบ้านป่าประมาณ 1 ศอกไว้รอหอกาว และให้ลูกหลานใส่เงินในหลุมกาวโดยมีผ้าขาวรองไว้ที่ก้นหลุม เขยกกจะปัดกวาดก้นหลุมให้สะอาด (เงินก็จะอยู่ที่เขยกก) แล้วเขยทั้ง 4 ช่วยกันยกเสากาว สำหรับคนอื่นๆ ก็มาช่วยยกได้ถ้าไม่ยกก็จะมาล้อมรอบที่เสากาว ส่วนลูกหลานเขยและลูกหลานสะใภ้ทั้งหมดจะใส่ชุดฮี เมื่อพร้อมทุกคนแล้วก็เตรียมส่งผู้ตายขึ้นสวรรค์ ซึ่งลูกสะใภ้จะเป็นผู้นำ โดยมีผ้าขาวสี่เหลี่ยมแล้วนำกำไลเงิน 1 วงวางไว้ เสร็จแล้ว

Copyright by Mahidol University

ลูกสะใภ้และทุกคนนั่ง เขยกกจึงบอกให้เขยทั้ง 4 ยกหอกาวขึ้น พอยกหอกาวก็ทำความเคารพ 1 ครั้ง จากนั้นก็นำหอแก้วใส่เข้าไปในบ้านป่า ส่วนอีกด้านสอดค้ำติดกับหอแก้ว เป็นอันเสร็จพิธี

ขณะที่ทุกคนเดินออกจากป่าแห่วต้องไม่หันหน้ากลับมา สิ่งของที่เอากลับบ้านต้องเอามาให้หมดทีเดียวจะย้อนกลับไปเอาอีกไม่ได้เชื่อว่าไม่ดี พอเดินพ้นป่าแห่วลูกหลานเขย ลูกหลานสะใภ้ และเขยกกจะถอดเสื้อฮีออก ส่วนลูกหลานผีเดียวกันจะถอดเสื้อต๊กออก สำหรับคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ผีเดียวกันก็ต้องถอดเสื้อหรือแหวกอกเสื้อ ระหว่างทางเดินกลับบ้านเจอหนองน้ำจะหยุดล้างหน้าล้างตา ถ้าไม่หนองน้ำก็ต้องอาบน้ำก่อนขึ้นบ้านเพื่อเป็นการสะสางว่าไม่ให้เจองานศพหรือไม่มีคนตายอีก สำหรับคนอื่นๆ ที่กลับจากบ้านคนตาย ปู่ย่าตายายที่อยู่ที่บ้านก็จะรดน้ำมนต์ให้ตอนจะขึ้นบันได

ต่อจากนั้นก็นัดวันเอาผีขึ้นเรือน เมื่อกลับมาถึงบ้านเขยกก เขยหาม คนแก่ที่อยู่ในบ้านจะเตรียมไก่ 1 ตัว ขันหมาก ขันน้ำ ข้าว ใส่พานมาสู่ขวัญเขยซึ่งเขยกกจะเป็นผู้เรียกขวัญให้ทุกคนจึงกลับบ้านได้ พิธีกรรมอีกอย่าง คือ “การเสียผม” ซึ่งคนแก่จะเตรียมไข่ต้ม 1 ใบ กรรไกร 1 อัน ข้าว 1 ปั้น ใส่จานไว้รอ เขยกกจะเสียผมให้ลูกชายผู้ตาย (เป็นการโกนผมไว้ทุกข์) เขยกกจะตัดผมทำพิธี จากนั้นก็โกนผมจะใช้บัตเตอร์เลี่ยนก็ได้ ส่วนลูกสาวจะไม่โกนแต่จะเสียผมอย่างเดียว โดยจะตัดผมตรงหน้าผาก

วิธีการ คือ เขยกกถือกรรไกรมือหนึ่ง ส่วนมืออีกข้างถือจานข้าว จะตัดผมทีละคน ซึ่งลูกชายจะนั่งอยู่ที่ขั้นบันไดขั้นที่ 2 (จากข้างล่าง) เขยกกจะหันหน้าเข้าหาแล้วภาวนาคาถา จากนั้นส่งจานข้าวให้ลูกชายรับจานข้าวด้วยมือขวา (ถ้าเขยกกส่งจานข้าวด้วยมือซ้าย) เขยกกจับผมที่หน้าผาก ภาวนาคาถาจบจึงตัดผม จากนั้นเขยกกจึงจับมือลูกชายข้างที่ถือจานข้าวชูขึ้น ส่วนอีกมือก็ยกชูขึ้นด้วย แล้วเขยกกจึงบอกให้ลูกชายพูดแล้วยื่นจานข้าวให้เขยกกรับไว้ เมื่อรับจานข้าวแล้วเขยกกหันหน้าเข้าบ้านขึ้นบันไดซึ่งจะมีคนเฒ่าคนแก่ยืนตรงหัวบันไดแล้วดึงแขนลูกชายขึ้นมา ทำแบบนี้เหมือนกันทุกคน ลูกสาวที่ยังไม่แต่งงานก็ต้องทำพิธี แต่คนที่แต่งงานออกไปแล้วนั้นไม่ต้องทำ สำหรับผู้ชายไม่ว่าจะแต่งงานแล้วหรือว่ายังไม่แต่งก็ต้องทำทุกคน ในกรณีที่พ่อตายแล้วมีลูกชาย 3 คน จะต้องโกนผมให้พ่อ 2 คน ซึ่งเป็นคนไหนก็ได้ การที่โกนผม 2 คนก็หมายความว่าอีก 1 คนจะเอาไว้ให้แม่ แต่ก็ต้องมีการเสียผม ตอนที่ทำพิธีเสียผมเสร็จแล้วเขยจะไม่กลับขึ้นเรือนอีกให้กลับบ้านได้เลยเป็นอันเสร็จพิธี

หลังจากงานเผาศพประมาณ 1 เดือนจะหาวันทำพิธีเสนเรือน โดยนับวันไล่มาจนครบเดือน เมื่อได้วันดีก็ทำพิธีเรียกวิญญาณผีขึ้นมาไว้ที่กะล่อหองแล้วทำสัญลักษณ์ผีหญิงหรือชายไปแขวนไว้ พิธีนี้ไม่ทำกับคนตายโหงและมีอายุไม่ถึง 20 ปี แต่จะเรียกขึ้นบ้าน โดยมีหัวหมู 1 หัวใส่ปานเสน ในพิธีนี้ไม่ทำขนมแต่จะฆ่าหมูขึ้นบ้านเอาไปไว้ที่กะล่อหองแล้วชำแหละออกเป็น

Copyright by Mahidol University

ชิ้นๆ เสร็จแล้วไปรับหมอที่ทำพิธีเอาผีขึ้นเรือน โดยให้ลูกทุกคนของผู้ตายเอาไก่ที่ฆ่าแล้วแต่ยังไม่ต้มใส่ถาดให้หมอถือไปวางไว้เพื่อให้ผีอื่นกินก่อน ส่วนลูกจะเรียกพ่อหรือแม่ขึ้นเรือน จากนั้นหมอจะทำพิธีตามขั้นตอนที่ได้เรียนมา ต่อจากนั้นหมอขึ้นไปทำพิธีที่กะล่อหอง การทำพิธีตรงนี้จะใช้ระยะเวลาไม่นานเหมือนกับการทำพิธีเสนเรือน พอทำพิธีช่วงนี้เสร็จคนเฒ่าคนแก่ก็จะไล่หมอออกจากบ้านไม่ให้ขึ้นบ้านเพราะมีความเชื่อกันว่าไม่อยากให้คนในบ้านพบเจอแต่เรื่องร้ายๆ เมื่อหมอกลับบ้านไปแล้วก็เป็นอันเสร็จพิธี

หลังจากทำพิธีเอาผีขึ้นเรือนแล้วจะทำพิธีรับขวัญลุงตา-ญิงสาว (ลุงตา คือ พี่หรือน้องชายทางฝ่ายผู้หญิง จะนำหัวหมู 1 หัว เหล้า 1 ขวด เรียกว่า "ลุงตา"มาสู่ขวัญ ถ้าพี่หรือน้องสาวทางฝ่ายผู้ชายจะนำไก่ 1 ตัว เหล้า 1 ขวด เรียกว่า "ญิงสาว" มาสู่ขวัญ "ลุงตามาสู่ขวัญญิงสาว ญิงสาวมาสู่ขวัญลุงตา" หมายความว่า "พี่หรือน้องชายทางภรรยามารับขวัญพี่หรือน้องสาว แล้วพี่หรือน้องสาวมารับขวัญพี่หรือน้องชาย" เป็นการรับขวัญหรือสู่ขวัญกันและกันในวันเอาผีขึ้นเรือน พิธีนี้จะทำที่ห้องกลาง คนมีผีเดียวกันเท่านั้นที่อยู่ร่วมในพิธี

ศพคนที่ตายโหง เช่น ถูกฆ่าตาย ถูกรถชนจะไม่เผาแต่จะฝังแทน ซึ่งไม่มีพิธีกรรม ฝังไว้ ครบ 1 ปีก็ขุดขึ้นมาเผา หรือบางศพอาจนานถึง 10 ปี ที่สำคัญจะไม่ทำพิธีเอาผีขึ้นเรือน แต่จะทำพิธีส่งสำรับให้กินตรงทางสามแพร่ง ซึ่งบริเวณทางสามแพร่งนี้จะมีศพที่ตายโหงหรือศพไม่มีญาติมารับเครื่องสำรับ ส่วนศพที่ไม่ใช่ตายโหงจะเผาเลยไม่มีการเก็บศพไว้

4.4 การไว้ทุกข์

การไว้ทุกข์จะไว้จนกว่าเอาผีขึ้นเรือนประมาณ 15-30 วัน เพราะว่าถ้าไว้นานคนในหมู่บ้านจะเดือดร้อนทำมาหากินไม่ได้ สำหรับการไว้ทุกข์เมื่อสามีตาย ภรรยาจะเลาะตีนผ้าซิ่นออก ใส่เสื้อแบบไหนก็ได้ ผมจะทำปั้นเกล้าตก ถ้าภรรยาตายสามีจะไม่แต่งตัวหล่อ และจะไม่ทำตัวสนุกสนาน บ้านใดที่พ่อแม่ตายลูกชายและลูกสาวจะแต่งงานไม่ได้ต้องรอให้พ้น 1 ปีสมมติว่านัดวันแต่งงานแต่พอมีคนตายในบ้าน การแต่งงานก็ต้องล้มเลิกไป

การบวชหน้าศพ ลูกชายต้องบวชเณรทุกคน แต่จะเหลือไว้ 1 คนเพื่อไว้ทำพิธีทางไทยโซ่ง คือ ถือธงคนลาว จะถือรองจากพระ (ธง เป็นรูปสามเหลี่ยม สีดำ) ส่วนคนที่อุ้มรูปถือกระถางธูปจะเป็นลูกหรือหลานหรือญาติก็ได้ ถ้าเป็นลูกชายคนโตอยู่ในบ้านจะบวชไม่ได้จะต้องถือผีในบ้านใหญ่ ถ้าพ่อเสียแล้วมีลูกชาย 3 คนจะบวชเพียง 2 คน ส่วนอีกคนจะเหลือไว้ให้แม่แต่ถ้าแม่เสียต้องโกนผมทุกคน คนที่โกนผมแล้วก็ต้องโกนอีก และถ้าพ่อแม่ตายหมดลูกชายต้องโกนผมให้ทุกคน

Copyright by Mahidol University

ปัจจุบันชาวไทยโซ่งจัดพิธีแบบคนไทยมากขึ้น คือ นำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้าน โดยจะตั้งศพสวดอภิธรรมไว้นานประมาณ 3 วัน ถ้าเป็นศพผู้ชายจะสวด 2 วัน ถ้าเป็นศพผู้หญิง 3 วัน หรือจะมากกว่าก็ได้ เวลาประมาณ 20.00 นาฬิกาของทุกวันจะนิมนต์พระมาสวดอภิธรรมหน้าศพ 4 รูป และมีเพื่อนบ้านทั้งชาวไทยโซ่ง และคนไทยมานั่งฟังพระสวดอภิธรรมทุกคืน มีการเลี้ยงอาหารและน้ำ เช่น ข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น บางครอบครัวที่มีฐานะดี ลูกหลานก็จะนำผ้ามาทอดบังสุกุล หลังจากพระสวดอภิธรรมจบคนที่เป็นเจ้าภาพจะถวายซองปัจจัยและดอกไม้แด่พระสงฆ์ เมื่อถึงกำหนดก็จะเผาศพที่วัด ถ้าไม่เผาศพก็เอาผีขึ้นเรือนไม่ได้เนื่องจากว่าเป็นผีดิบเรียกขึ้นเรือนไม่ได้ หลังจากเผาศพที่วัดแล้วญาติพี่น้องจะช่วยกันเก็บกระดูกมาทำพิธีที่ป่าแห่ว

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งกาย และการประดับตกแต่ง

การแต่งกายของชาวไทยโซ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ แต่งกายด้วยชุดสีดำหรือสีเข้ม เช่น สีน้ำเงิน ชุดที่ชาวไทยโซ่งจำเป็นต้องมีเรียกว่า “เสื้อฮี” ถ้าคนไหนไม่มีชุดนี้ถือว่ายากจน และถ้าจะยืมเสื้อฮีผู้อื่นมาใช้ก็จะเกิดความละอาย ดังนั้นจึงทำให้ชาวไทยโซ่งจำเป็นที่จะต้องมีเสื้อฮี ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าเสื้อฮีนั้นสำคัญและจำเป็นจะต้องมีไว้ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ การแต่งกายของชาวไทยโซ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การแต่งกาย และการประดับตกแต่งในชีวิตประจำวัน

1.1 การแต่งกายอยู่บ้าน

ชาวไทยโซ่งที่เป็นผู้หญิงอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป นิยมใส่เสื้อน้อย (เสื้อคอกระเช้า) เป็นเสื้อคอกลม ไม่มีแขน ผ่าหน้าติดกระดุม 5 เม็ด มีกระเป๋า 2 ข้าง ยาวประมาณสะเอวเย็บตะเข็บเข้ารูป มีหลายสี เช่น สีน้ำเงิน สีเขียว สีดำ สีขาว เป็นต้น จะตัดเย็บใส่กันเอง หรือจ้างตัดราคาตัวละ 30 บาท ถ้ากระเป๋าติดซิปด้วยราคาตัวละ 50 บาท (ผ้าที่นำมาตัดเสื้อน้อยนั้นเจ้าของจะนำผ้ามาเอง ส่วนมากเป็นเศษผ้าที่เหลือจากการตัดเสื้อ) และนุ่งผ้าถุงธรรมดา ไม่ใช่ผ้าถุงลายแตงโม คาดเข็มขัดเพื่อไม่ให้หลุด หรือบางคนก็นุ่งแบบคนโซ่งสมัยก่อน คือ จับขอบซิ่นด้านซ้ายและด้านขวามาทับกันตรงกลางสะเอวแล้วพับขอบลงมาม้วนเป็นเข็มขัด

สำหรับคนเฒ่าคนแก่นิยมใช้แถบคาดหน้าอก เป็นผ้าผืนยาวประมาณ 2 เมตร กว้าง 50 เซนติเมตร ใช้สำหรับพันหน้าอก บางคนก็ใช้ผ้าขาวม้าพันหน้าอก เกล้าผม สำหรับผู้หญิงไทยโซ่งที่แต่งงานและไม่แต่งงานก็ใส่เสื้อยืด นุ่งกางเกง หรือนุ่งผ้าถุงก็มี ทรงผมมีหลายรูปแบบทั้งผมยาวตรง หยิก ผมสั้น ผมซอย สำหรับเครื่องประดับก็จะมีสร้อยแขวนพระ ต่างหู แหวนก็มีบ้าง

Copyright© by Mahidol University

ส่วนผู้ชายทั้งคนหนุ่ม และคนเฒ่าคนแก่ ก็จะแต่งเหมือนคนไทย คือ นุ่งกางเกงขาสั้น ขาก๊วย หรือส้วงก้อม สวมเสื้อยืด เสื้อเชิ้ต หรือบางคนก็ไม่สวมเสื้อ สำหรับเครื่องประดับไม่ค่อยมี ส่วนมากเป็นสร้อยแขวนพระ

1.2 การแต่งกายไปทำงาน

ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม การแต่งกายส่วนมากจะแต่งด้วยสีดำ หรือสีเข้มๆ เพื่อไม่ให้มองดูสกปรก เสื้อที่ใส่ส่วนมากเป็นเสื้อแขนยาว กางเกงขายาวเพื่อป้องกันแดดร้อน บางคนก็นิยมใส่เสื้อแขนสั้น กางเกงขาสั้นเพื่อความสะดวก ไม่รุ่มร่าม สวมหมวก สำหรับผู้หญิงใส่เสื้อน้อยแล้วสวมทับด้วยเสื้อแขนยาว นุ่งกางเกงจะไม่นิยมนุ่งผ้าถุงในการทำงานเพราะว่าไม่สะดวกจะมีบ้างก็น้อย

1.3 การแต่งกายไปวัด

ชาวไทยโซ่งนิยมไปร่วมพิธีกรรมที่วัด เช่น ทำบุญ ตักบาตร ทอดกฐิน เป็นต้น ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงสี หรือเย็บเป็นผ้าถุงสำเร็จเหมือนกับคนไทย ใส่เสื้ออะไรก็ได้หลายรูปแบบ ถ้าเป็นคนเฒ่าคนแก่นิยมใส่เสื้อที่เป็นผ้าลูกไม้ สำหรับผู้ชายสวมเสื้อเชิ้ตแขนสั้น แขนยาว หรือเสื้อยืดนุ่งกางเกงขายาว

ส่วนการถืออุโบสถศีลนั้น สมัยก่อนจะแต่งอย่างไรก็ได้ไม่บังคับ เช่น นุ่งผ้าถุงลายแตงโม สวมเสื้อสีดำ แล้วคาดสไบเฉียงด้วยผ้าสีขาว ส่วนคนไทยก็นุ่งผ้าถุงสี สวมเสื้อสีขาว แต่พอปีพ.ศ. 2537 หลวงพ่อแกละ วัดลำลูกบัวให้เปลี่ยนมาสวมใส่ชุดสีขาวแทน เพราะว่าการแต่งกายแบบก่อนนั้นทำให้ไม่รู้ว่าใครบ้างจะมาถืออุโบสถศีล

2. การแต่งกาย และการประดับตกแต่งในการประกอบพิธีกรรม

2.1 การแต่งกาย และการประดับตกแต่งในพิธีเสนเรือน

พิธีเสนเรือนเป็นงานมงคลสำหรับชาวไทยโซ่ง เครื่องแต่งกายมีความสำคัญกับพิธีนี้มาก และบุคคลจะต้องแต่งตัวให้ถูกต้องไม่ว่าจะอยู่ในช่วงใดของการทำพิธี เจ้าของบ้านผู้หญิงที่มีหน้าที่ต้อนรับแขกจะคาดผ้าเปียว (ผ้าคาดที่อก) นุ่งผ้าถุงลายแตงโม ส่วนผู้ชายจะแต่งชุดธรรมดาเหมือนกับคนไทยแต่ต้องมีผ้าขาวม้าพาดบ่า

Copyright by Mahidol University

ตอนยกปานเผือนลูกและหลานสะใภ้จะต้องแต่งตัวด้วยเสื้อฮี มีลวดลายเป็นลายปักดอกหมอน นุ่งผ้าถุงลายแตงโม ถ้ายกปานเผือนเรียบร้อยแล้วจะเปลี่ยนจากการใส่เสื้อฮีมาเป็นผ้าคาดอกโดยใช้เสื้อฮีพับ 2 ทบแล้วคาดที่อก สำหรับลูกและหลานเขยไม่ต้องยกปานเผือนจะใช้เสื้อฮีคล้องผูกคอ โดยจับแขนเสื้อผูกกันและนุ่งกางเกงดำ ส่วนผู้มาร่วมงานซึ่งเป็นชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ถ้าไม่ใช่ผีเดียวกันแต่เป็นเป็นหลานเขยก็ใช้เสื้อฮีพับ 2 ทบแล้วคล้องคอและหลานสะใภ้ก็ใช้เสื้อฮีคาดอก ชาวไทยโซ่งต่างหมู่บ้านถ้าเป็นผีเดียวกันเมื่อเดินทางมาร่วมงานจะใส่เสื้อก้อม นุ่งผ้าถุงลายแตงโม แต่เมื่อมาถึงบ้านงานจะเปลี่ยนการแต่งตัวโดยใช้เสื้อฮีคาดอกนุ่งผ้าถุงลายแตงโม

2.2 การแต่งกาย และการประดับตกแต่งในพิธีแต่งงาน

การแต่งงานเป็นงานมงคลที่เจ้าบ่าว และเจ้าสาวจะต้องแต่งตัวอย่างสวยงาม เจ้าบ่าวจะใส่เสื้อฮีมีลวดลายตรงปลายแขนและหน้าอก สวมกางเกงขายาวสีดำ สำหรับเจ้าสาวจะใส่เสื้อฮีเหมือนเจ้าบ่าว นุ่งผ้าถุงลายแตงโม เกล้าผมยก (เกล้าถ้วน) ประดับด้วยดอกไม้

สำหรับผู้ร่วมขบวนเจ้าบ่าวต้องแต่งตัวตามประเพณี เช่น ล่ามขันหมาก ซึ่งเป็นคนที่นำขันหมากจะสวมเสื้อฮีและนุ่งกางเกงสีดำ เพื่อนเจ้าบ่าวที่เป็นคนอุ้มขันหมากจะสวมเสื้อฮีและนุ่งกางเกงสีดำ

เพื่อนเจ้าบ่าว 4 คน สวมเสื้อฮีและนุ่งกางเกงสีดำ ส่วนผู้หญิงที่สะพายกะเหล็บใส่เสื้อฮีและนุ่งผ้าถุงลายแตงโม คนหามเหล้าสวมเสื้อฮีและนุ่งกางเกงสีดำ ส่วนคนหาบหาบกล่าวใส่เสื้อฮีและนุ่งกางเกงสีดำ

พ่อแม่จะใช้เสื้อฮีพับครึ่งตามยาว 2 ทบ แล้วพาดบ่า ฝ่ายพ่อจะไม่นำด้านสวยออก ฝ่ายแม่จะนำด้านสวยออก และหญิงสาวที่มากับขบวนเจ้าบ่าวจะใส่เสื้อก้อม นุ่งผ้าถุงลายแตงโม บางคนถ้าไม่ใส่แบบนี้ก็จะใส่เสื้อเชิ้ตสีดำหรือน้ำเงินก็ได้ ส่วนผู้ชายจะใส่อะไรก็ได้

ขบวนเจ้าสาว เช่น เพื่อนเจ้าสาว 1 คนจะต้องแต่งตัวเหมือนเจ้าสาว คือใส่เสื้อฮีนุ่งผ้าถุงลายแตงโม และเกล้าผมยก

กรณีที่ลูกสะใภ้จะไปอยู่บ้านเจ้าบ่าวต้องใส่ชุดเดินทาง คือ ผู้หญิงจะใส่เสื้อก้อมนุ่งผ้าถุงลายแตงโม ส่วนผู้ชายสวมเสื้อไท นุ่งกางเกงสีดำ เมื่อไปถึงบ้านเจ้าบ่าวคนหาบขมุก ฟูกหมอนของฝ่ายเจ้าสาวต้องเปลี่ยนจากเสื้อก้อมมาเป็นเสื้อฮี ก่อนจะขึ้นบ้านคนหาบจะต้องถอดเสื้อฮีออกเหลือแต่ผ้าคาดอก (ผ้าเปียว) เจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาวก็ยังคงแต่งเหมือนเดิม พ่อแม่ของฝ่ายเจ้าสาว รวมทั้งคนเฒ่าคนแก่ใส่เสื้อก้อม แล้วมีเสื้อฮีพับ 2 ทบพาดบ่า

Copyright by Mahidol University

ตอนขึ้นบันไดบ้าน เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะนำสิ่งของประจำตัว คือ ฝ่ายเจ้าสาวจะมีกล่องข้าว กระบอกน้ำ กะเหลบจะใส่หมากพลู เสื้อผ้า ของมีค่า เป็นต้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นแม่บ้านแม่เรือนและเหมาะสมที่จะมาเป็นลูกสะใภ้บ้านนี้ ส่วนฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องมีฝักมีดหมวก ย่ามแดง (ก้นถุงย่ามพ่อแม่จะใส่เงิน เสื้อผ้า ของมีค่า) สิ่งของเหล่านี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นคนทำมาหากิน

2.3 การแต่งกาย และการประดับตกแต่งในพิธีศพ

ศพผู้ชายจะใส่เสื้อไต นุ่งส้วงฮีแล้วสวมทับด้วยเสื้อฮี และมีผ้าขาวม้าวางบนอกหรือวางพาดตามตัว ส่วนศพผู้หญิงจะใส่เสื้อก้อมนุ่งผ้าถุงลายแตงโมแล้วสวมทับด้วยเสื้อฮีและมีผ้าเปียวคล้องคอหรือวางพาดบนอก โดยพื้นที่รองศพจะปูผ้าด้ายดิบแล้วพับทบจากเท้ามาปิดคลุมถึงคอ และศพผู้ชายจะมีผ้าแพรคลุมหน้า ส่วนศพผู้หญิงจะมีผ้ามนต์ขันปิดหน้า การแต่งกายจะใช้ชุดฮีเป็นสำคัญในงานพิธีไม่เฉพาะผู้ที่ตายเท่านั้น แต่ผู้ที่มาร่วมงานก็ต้องใช้ชุดฮีด้วย

ถ้าสามีตาย ภรรยาจะใส่เสื้อขาว นุ่งผ้าลายแตงโมและไม่เกล้าผมจะปล่อยยาวแล้วใช้ผ้าขาว (ผ้าด้ายดิบ)ผูกเพื่อเป็นการไว้ทุกข์ ตลอดระยะเวลาประมาณ 1 ปี พอผีขึ้นเรือนก็เกล้าผมได้เหมือนเดิม แต่ต้อง “เกล้าตก” ส่วนผ้านุ่งจะต้องดึงชายผ้าออกเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงคนนี้สามีตายแล้ว

ถ้าภรรยาตาย สามีนุ่งดำห่มดำตลอดในระยะเวลา 1 ปี สามีก็จะไม่แต่งตัวหล่อหรือมีสีสัน ถ้าพ่อแม่ตายลูกผู้ชายจะใส่เสื้อขาว กางเกงดำ มีผ้าขาวโพกหัว ส่วนลูกสาวใส่เสื้อสีขาว นุ่งผ้าถุงลายแตงโม ผมจะไม่เกล้าโดยใช้ผ้าขาวผูกผม ส่วนหลานผู้หญิง ผู้ชาย นุ่งขาว กางเกงดำไม่ต้องคาดผม และถ้าเป็นสิงเดียวกันจะนุ่งดำห่มดำเฉพาะวันเผา ลูกหลานเขยและลูกหลานสะใภ้จะใส่เสื้อฮี ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงลายแตงโมผู้ชายนุ่งกางเกงสีดำ คนในหมู่บ้านแต่งตัวเหมือนไปงานศพทั่วไป คือ สีดำหรือสีขาว

ผ้าคลุมโลงใช้ผ้าด้ายดิบคลุมโลง แล้วใช้เสื้อฮี 2-3 ผืนมาวางทับลงบนผ้าด้ายดิบ เสื้อฮีจะวางกลับด้านเอาด้านที่มีลวดลายสวยงามออกวางพาดขวางโลง พอจะเผาศพก็จะนำเสื้อฮีที่วางบนโลงโยนข้ามโลงศพ ซึ่งไทยโซ่งเชื่อกันว่าเป็นการให้สิ่งของโดยการสมมติว่าให้ไปจริงหลังจากนั้นต้องนำมาคืน

การไว้ทุกข์ของชาวไทยโซ่งจะใส่ “เสื้อต๊ก” ตัดจากผ้าฝ้ายสีขาวเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เจาะแขน ผ่าคอลงมาแค่หน้าอกทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ตัวเสื้อสั้นแค่เอว ในพิธีศพผู้ที่ใส่จะต้องเป็นลูกหลาน ญาติสนิทของผู้ที่เสียชีวิต ส่วนลูกหลานเขยและสะใภ้จะใส่เสื้อฮี

Copyright by Mahidol University

ลักษณะเสื้อฮีที่ใส่ ตัวเสื้อสีดำมีลวดลายตรงปลายแขน 2 ข้าง และหน้าอก 2 ข้าง เป็นด้านดี ส่วนด้านในมีลวดลายสวยงามที่ประดับตกแต่งด้วยผ้าสี

2.4 การแต่งกาย และการประดับตกแต่งในประเพณีรื่นเริง

หญิงสาวจะคาดผ้าสี (ห่มสไบ) แสดงให้เห็นว่ายังไม่แต่งงาน ถ้าแต่งงานแล้วจะคาดผ้าสีดำนุ่งผ้าถุงลายแตงโม คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านที่เป็นผู้หญิงจะคาดผ้าเปียว นุ่งผ้าถุงลายแตงโม การคาดผ้าสีเป็นการฟื้นฟูประเพณี ผู้ชายจะสวมเสื้อไทหรือเสื้ออะไรก็ได้ นุ่งกางเกงสีดำ

เสื้อฮี สำหรับลูกหลานสะใภ้และลูกหลานเขย ถ้าไม่มีเสื้อฮีใส่จะถือว่าไม่ให้เกียรติ ไม่เคารพนับถือบรรพบุรุษ ธรรมเนียมของชาวไทยโซ่งไม่ว่าจะเป็นงานมงคล หรืองานอวมงคลจะใส่เสื้อสีดำ อย่างที่เรียกว่า "ไทยทรงดำ" หมายความว่าไม่ว่าจะเป็นงานใดๆ ก็นิยมแต่งกายด้วยสีดำ

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

ชาวไทยโซ่งในสมัยก่อนเมื่อเจ็บป่วยจะรักษาด้วยสมุนไพรควบคู่กับคาถาอาคม ซึ่งในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่แต่ไม่นิยมมากเท่ากับสมัยก่อน เนื่องจากปัจจุบันชาวไทยโซ่งนิยมรักษาด้วยแผนปัจจุบันมากขึ้น ปัจจุบันการรักษาแบบพื้นบ้านยังคงมีอยู่โดยรักษาควบคู่กับการรักษาแบบแผนปัจจุบัน

1. การรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยทั่วไป

1.1 สมุนไพร

ในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 มีหมอพื้นบ้านที่รักษาโรคภัยอยู่ 1 คน คือ หมอใบ ตรีอินทอง คนในหมู่บ้านเรียกว่า "หมอปัดเป่า" รักษาโดยการใช้คาถาอาคมปัดเป่าสิ่งไม่ดีควบคู่กับการใช้สมุนไพร ผู้ที่มารักษามีทั้งชาวไทยโซ่งและคนไทยทั่วไป นอกจากนี้ชาวไทยโซ่งใช้สมุนไพรในหมู่บ้านดูแลรักษาตัวเองและครอบครัวได้ด้วย สมุนไพรที่ชาวไทยโซ่งนิยมใช้รักษาอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ เช่น

ท้องอืด ลมในกระเพาะ ใช้ลูกยอต้มน้ำดื่ม

แมลงต่อย ใช้สเลดพังพอนตำกับเหล้าแล้วนำมาวางบนแผลเพื่อถอนพิษ

โรคผิวหนัง เช่น กลาก เกลื้อน ใช้ชุมเห็ดมาขยี้ให้ละเอียดแล้วนำทา

Copyright by Mahidol University

ผื่นคัน ใช้ใบพลูขยี้กับเหล้าแล้วทา หรือต้มโดยตำใบมะขาม ใบไพล ใบแจ้ง แล้วนำมาอาบ

โรคบวม ใช้หัวไพลมาตำห่อใส่ผ้าแล้วชุบน้ำร้อนประคบตรงที่บวม

ปวดฟันใช้เปลือกข่อยมาตำกับเกลือแล้วใช้ฟันกัดจะบรรเทาอาการปวด

น้ำร้อนลวก จะราดด้วยน้ำปลา หรือใช้ว่านหางจระเข้ (วุ้น) ทาก็ได้

ปวดท้อง ใช้ตะไคร้แดงต้มน้ำแล้วดื่ม

บาดทะยัก ใช้ถั่วแฮต้มน้ำแล้วดื่ม

ลมพิษ เริม ใช้ใบพลูตำผสมกับเหล้าแล้วทา ฯลฯ

1.2 คาถาอาคม

นอกจากนี้ยังมีการรักษาการเจ็บป่วยด้วยคาถาอาคม โดยหมอพื้นบ้านส่วนการรักษาที่ใช้คาถาอาคมนั้นหมอใบรักษาได้เพียงคนเดียว อาจจะมีผู้เฒ่าผู้แก่คนอื่นรักษาได้วิธีการรักษาโดยใช้คาถาอาคมนั้นจะควบคู่กับสมุนไพร เช่น

คาถาดับพิษไข้-ตัวร้อน

โอม อัคคี คงคานัง ระงับดับหาย สวาหะ

ท่องคาถาแล้วเป่าลงบนศรีษะ

คาถาดับไฟ

เถโร โมคคัลลาโน นะระกัตตัง โลหะกุมภี ทิสวา อัคคีปิตติ กัมปะติ

ใช้ดับผีไฟ ; ไม่ให้พอง แสบ หรือเวลาอยู่ไฟก็ไม่ให้เปลวไฟถูกตัว ใช้เหล้าอมใส่ปากแล้วเป่า

คาถาสูนฝี ใช้เสกปูน ใช้วงกลมหัวฝี

พุทธัง สูญหาย ธัมมัง ละลาย สังฆัง กระจัดกระจาย ละลมละลายสูญหาย นะโมพุทธายะ ยะธาพุทโมนะ

ปูนใส่บนใบตองแห้งหรือใบพลูแล้วเสกปูนพร้อมท่องคาถา 3 ครั้งแล้วสูน 3 ครั้งตรงฝีแล้วเป่า

คาถาพ่นตาแดง, ตาเจ็บ

สะหัตสะเนตโต เทวินโท ทิพพะจักขุ วิโสธะยิ อิกะวิติ พุทธะสังมิโลกะวิทู

ใช้เสกหมากพลูเคี้ยว ขณะเคี้ยวก็ภาวนาคาถา เสร็จแล้วเป่า 3 ครั้ง 3 วัน ถ้าไม่หายก็ใช้วิธีอื่น

Copyright by Mahidol University

คาถาคัดเลือด ให้เลือดหยุดไหล

อะวะสุละตุเต สะรีเรมังสัง โลหิตัง หยุดแล

เมื่อมีดบาดเลือดไหลใช้สำลีคัดเลือดให้หยุดแล้วท่องคาถาเป่า แล้วใช้พลาสเตอร์ปิด หรือใช้ยาอะไรทาที่แผลก็ได้

คาถาคาดปูน

อิมัง อังคะพันธะนัง อะธิษฐามิ

ป้องกันพิษแมลงกัดต่อยไม่ให้พิษกระจาย โดยใช้เชือกคาดเหนือแผลแล้วท่องคาถาเป่า 3 ครั้ง

คาถาต่อกระดูก

เถโร โมคคัลลาโน อันตะระธายิตะวาภูมสุขุมัง ปะหะมาโน สะรีเรมัว สัวโลหิตัง

กระดูกหักใหม่ๆ ให้หมอคัดเลือดแล้วไปโรงพยาบาล หรือตอนที่หมอที่โรงพยาบาลถอดเฝือกแล้วคนไข้จะหาน้ำมันมะพร้าวมาให้หมอใบลงคาถาเพื่อแก้ปวด

1.3 การรักษาด้วยยาหม้อ

การรักษาด้วยยาหม้อนั้นต้องลงยันต์ปิดปากหม้อ เนื่องจากว่ายันต์จะกันผีร้ายต่างๆ เช่น พวกเพชรพญาธร ที่จะทำให้ยาในหม้อเสื่อมคุณภาพ และเกิดพิษต่อคนไข้ ถ้าไม่ลงยันต์ก่อนออกจากบ้านพวกเพชรพญาธรจะถ่างขาให้หมอยาเดินลอด ทำให้ยาในหม้อนั้นเสื่อมใช้การไม่ได้ หมอจะเขียนยันต์ลงบนแผ่นใบตอง โดยใช้ดินสอเขียนถ้าไม่มีดินสอก็ใช้ไม้แหลมๆ เขียน ยาหม้อเมื่อต้มให้คนไข้กินนั้น คนไข้ต้องนึกถึงครูบาอาจารย์เจ้าของตำรับยาก่อนกินทุกครั้ง

การต้มยาหม้อเมื่อได้ตัวยาที่หมอใบจดชื่อให้แล้ว ผู้ป่วยหรือญาติจะไปซื้อเครื่องยาที่ตลาดเกาะแรตแล้วนำกลับมาให้หมอเพื่อเอายาลงหม้อ หมอจะเขียนยันต์ลงก้นหม้อและข้างหม้อ ยันต์ที่เขียนลงไป คือ ยันต์พระเจ้าห้าพระองค์ (นะโม พุทธายะ) เพื่อเป็นการปราบเพชรพญาธรที่คอยทำให้ยาเสื่อม จากนั้นเมื่อหมอปลุกเสกเครื่องยาแล้วใส่หม้อแล้วขอให้พระคุณพ่อแม่ครูบาอาจารย์ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์มาช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

1.4 การประพรมน้ำมนต์

นอกจากนี้หมอใบยังรักษาโดยวิธีการปะพรมน้ำมนต์ เป็นการรักษาวิธีการหนึ่งของหมอใบใช้ขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดีออกไป คาถาที่ใช้กำกับในการพรมน้ำมนต์ คือ

Copyright by Mahidol University

สัพเพ เตโรคา สัพเพเต ภะยา สัพเพเต อันตะรายา สัพเพเต อุปัททะวา สัพเพเต ทุนนิมิตตา สัพเพเต อะวะมังคะลา วินัสสันตุ

ก่อนพรมน้ำมนต์ต้องมีการบริกรรมคาถาอื่นๆ ก่อนรวมถึงการนึกถึงครูบาอาจารย์ให้ช่วยรักษาด้วย เริ่มต้นตั้งนะโม 3 จบ เสร็จแล้วจุดเทียนมาหยดลงในน้ำที่เตรียมไว้ พร้อมทั้งภาวนาคาถาถึงพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เพื่อให้มาช่วยรักษาโรคภัย เมื่อเสกน้ำมนต์เสร็จ หมอใบจะพรมน้ำมนต์ให้หรือบางคนก็นำน้ำมนต์ไปพรมเองที่บ้าน การพรมจะใช้ใบมะยมหรือยอดใบไม้อะไรก็ได้แล้วแต่ความสะดวกของหมอ ส่วนน้ำมนต์ที่ใช้ดื่มให้ตักขึ้นแล้วดื่มเพียง 3 อึก เหลือเท่าไหร่ใช้ลูบหน้า

การพรมน้ำมนต์มีข้อห้ามว่าห้ามพรมน้ำมนต์ในวันพระ และต้องพรมในช่วงเวลาตอนเช้าหรือตอนบ่าย ตอนเที่ยงวันไม่ดีเนื่องจากพรมแล้วทั้งหมอและคนไข้จะไม่ดีเรียกว่า "วิปฆาต" การทำน้ำมนต์จะใช้น้ำฝน หมอใบเชื่อว่าน้ำฝนไม่ได้อยู่ในแม่น้ำคงคา พระแม่ธรณีและไม่ถูกดิน เป็นน้ำที่ตกลงมาบนหลังคา เป็นน้ำบริสุทธิ์ที่นำมาใช้ในการพรมน้ำมนต์

หมอใบรักษาโรคภัยโดยไม่เรียกร้องค่ารักษา ใครจะให้ค่ารักษาเท่าไหร่ก็แล้วแต่คนไข้ ให้คนไข้ใส่เงินไว้ในตู้กระจก ค่าใช้จ่ายอีกส่วนหนึ่ง คือ ค่าครู ซึ่งทุกคนต้องจ่ายจำนวนหกสลึง หมอใบจะไม่เก็บค่าครูเกินอัตราที่ครูของหมอใบเคยปฏิบัติมา และผู้ที่จะไปหาหมอต้องนำดอกไม้ ธูป เทียนมาด้วย

นอกจากนี้หมอใบยังสามารถดูโชค ชะตาได้ โดยดูจากวัน เดือน ปี เกิด อายุ และการนับนิ้ว ผู้ที่มาดูโชค ชะตานั้นต้องเตรียมดอกไม้ 3 ดอก ซึ่งบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และธูป เทียน ส่วนเงินแล้วแต่ผู้มาดูจะให้โดยผู้มาดูโชค ชะตาส่วนมากจะนำเงินใส่ในตู้กระจกที่คนไข้ที่มารักษานำมาให้ เมื่อดูโชค ชะตาแล้วมีทั้งดี ไม่ดี มีเคราะห์ ไม่มีเคราะห์ เมื่อมีเคราะห์หมอใบจะสะเดาะเคราะห์ให้ มีบางคนไปสะเดาะเคราะห์ที่อื่น

เครื่องบูชา บ้านหมอใบจะมีหิ้ง 3 หิ้ง เพื่อแสดงความเคารพ ได้แก่

1. หิ้งหมอมนต์ หมอใบสืบมาจากปู่ย่า ตายาย
2. หิ้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นครูบาอาจารย์ที่หมอใบนับถือ
3. หิ้งตาสุก เป็นครูและพ่อตาของหมอใบ ซึ่งเป็นผู้สอนการรักษาแบบพื้นบ้าน

Copyright by Mahidol University

ประวัติของหมอใบ

เกิดที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 พออายุ 9 ขวบก็เรียนหนังสือ และเป็นลูกศิษย์พระอยู่ที่วัดสามง่าม ซึ่งในสมัยก่อนยังไม่มีโรงเรียน หมอใบเป็นชาวไทยโซ่งคนเดียวนอกนั้นจะเป็นคนไทย หมอใบอยู่กับหลวงพ่อเต๋ได้ 2 ปียังอ่านหนังสือไม่ออก เนื่องจากว่าไปตัดไม้ เลื่อยไม้ในป่าและเลี้ยงวัววัด ซึ่งชาวบ้านนำมาถวาย พออายุได้ 11 ปี เริ่มอยากอ่านหนังสือจึงได้มาอยู่กับหลวงพ่อเพชรที่วัดเดียวกับหลวงพ่อเต๋ เมื่อมาอยู่กับหลวงพ่อเพชรก็เรียนแม่ ก.กา ถึงแม่ ก.เกย ได้เรียนทั้งตำราหนังสือและตำราหมอ หลวงพ่อเพชรสอนการใช้ การรักษา และการเก็บสมุนไพรว่าแต่ละชนิดมีลักษณะ และการใช้รักษาอย่างไร เมื่อสอนเสร็จแล้วก็ให้ไปเก็บสมุนไพร ถ้าใครเก็บสมุนไพรผิดจะถูกหลวงพ่อทำโทษโดยตีด้วยหางกระเบน

หมอใบอยู่กับหลวงพ่อเพชรจนอายุ 18 ปี ก็ออกจากวัดมาช่วยครอบครัวทำไร่ทำนา พออายุครบ 20 ปี ก็อุปสมบท บวชได้ 1 พรรษาก็ลาสิกขาบทออกมาช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนาที่บ้าน จากนั้นไม่นานก็แต่งงานแล้วไปอาสาอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง 3 ปีที่หมู่บ้านไผ่หูช้าง ในช่วง 3 ปีที่อาสาอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิงก็เรียนการแพทย์พื้นบ้านกับพ่อตาชื่อ สุข ซึ่งคนในสมัยก่อนไม่ค่อยมีใครเรียนทางด้านนี้ เมื่อหมอใบเป็นลูกเขยและสนใจทางด้านนี้ตาสุกจึงสอนให้ หลังจากอาสาเสร็จก็กลับมาอยู่ที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ทำให้การเรียนการแพทย์พื้นบ้านน้อยลง ถ้ามีเวลาว่างก็จะไปเรียนกับตาสุขที่บ้านไผ่หูช้างเป็นครั้งคราว เรียนยังไม่ทันจบตาสุขก็เสียชีวิต

เมื่อมาอยู่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ครั้งแรกไม่กล้ารักษา เนื่องจากไม่แน่ใจว่าจะรักษาได้หรือไม่ ต่อมาเมื่อเห็นว่าคนไข้ที่มาให้รักษาอาการหนักจริงๆ ถึงได้รักษาแต่ยังกลัวอยู่ ผลการรักษาผ่านไปด้วยดีทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น จนปัจจุบันก็ยังมีคนมาให้รักษาไม่ต่ำกว่า 10 คนต่อวัน ซึ่งคนที่มารักษาไม่ใช่เฉพาะชาวไทยโซ่งเท่านั้น แต่คนไทยในหมู่บ้านใกล้เคียงก็นิยมมาทำการรักษากับหมอใบ รวมทั้งต่างจังหวัดที่รู้จักก็มารักษากันมาก

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค

2.1 การแปลงขวัญ

การแปลงขวัญมีทั้งแปลงขวัญให้เด็กและผู้ใหญ่ซึ่งแตกต่างกันที่เครื่องเซ่น และการทำพิธีแปลงขวัญของผู้ใหญ่จะยาวกว่าของเด็ก การแปลงขวัญนี้ทำเพื่อเป็น “การเรียกขวัญ” เช่น เจ็บไข้ ขวัญไปเที่ยวแล้วหาทางกลับบ้านไม่ถูก หรือสะดุ้ง ผวา เป็นต้น

การแปลงขวัญของเด็ก มีเครื่องเซ่น ดังนี้ ข้าวสุก 1 ถ้วย ไข่ต้ม 1 ใบ โดยที่ไข่ต้มจะวางไว้บนชามข้าว พิธีเริ่มจากแม่อุ้มลูกไปนั่งต่อหน้าหมอเยื้อง (เยื้อง แปลว่า ดูหรือเสี่ยงทาย

Copyright by Mahidol University

เป็นหมอเสี่ยงทายความเจ็บป่วยที่เกี่ยวกับผี) แล้วหมอก็ทำพิธี เมื่อเสร็จพิธีหมอเยื้องจะให้เด็กกินข้าวในชาม ซึ่งเด็กกินข้าวไม่ได้ก็จะใช้ข้าวมาแตะที่ริมฝีปากเด็ก

ในกรณีที่เด็กไปเที่ยวแล้วกลับมาบ้านแล้วไม่สบายก็จะให้ปู่ ย่า ตา ยาย เรียกขวัญให้ เรียกว่า "ขวัญหลง" (เฮียขวัญหลง) เครื่องเซ่นที่ใช้ในพิธี คือ สวิง 1 อัน ผ้าเปียว 1 ผืน ห่อข้าวและปลาย่างสุก 1 ห่อ ห่อไข่ต้ม 1 ห่อ เสื้อพ่อแม่ พี่ที่ไปตามเรียกขวัญหลง สิ่งของทั้งหมดห่อรวมกันในผ้าเปียวแล้วผูกชายรวมกันและใช้ไม้ไผ่ผุสับตรงปลายให้เป็นฝอยแล้วจุดไฟ (แทนไต ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเด็กผู้ชาย) ถ้าไม่จุดไฟเวลากลางคืนขวัญจะมองไม่เห็น สำหรับมือซ้ายถือสวิงสะพายห่อเสื้อผ้า มือขวาถือคุ้นไฟไม้ไผ่

สมมติว่าไปเที่ยวนครปฐมแล้วขวัญหาย จะให้หมอเยื้องทำพิธีเรียกขวัญให้ โดยจะทำพิธีเรียกขวัญเข้าหมู่บ้าน ซึ่งจะโห่เอาขวัญครั้งหนึ่ง ส่วนเด็กๆ จะโยนไม้ใส่ในสวิง (เวลาโห่แล้วหมอก็จะเหวี่ยงสวิง เด็กๆ ก็จะโยนไม้ลงสวิง เป็นการสมมติว่าจับเอาขวัญใส่ในสวิง) พอขึ้นบ้านก็แปลงขวัญ โดยจะต้องเอาสิ่งของออกจากห่อ แล้วหมอจะถามว่าเอาขวัญ (ชื่อเด็ก) มาหรือยัง คนที่เป็นแม่ก็ตอบว่ามาแล้ว

การแปลงขวัญของผู้ใหญ่ มีเครื่องเซ่น ดังนี้ ไก่ 1 ตัว ขนม ผลไม้ เหล้า 1 ขวด แต่ถ้าเป็นการแปลงขวัญคนเฒ่าคนแก่จะใช้หัวหมู 1 หัวแทนไก่ 1 ตัว

2.2 พิธีเสนตัว

พิธีกรรมนี้แม่มดจะเป็นผู้ทำพิธี ผู้ที่ทำพิธีเสนตัวมักจะเป็นผู้ที่ถูกทักท้วงจากคนอื่นๆ ว่าดวงไม่ดี ปู่ ย่า ตา ยาย จะเอาตัวไปทำให้ต้องเซ่นให้กิน เป็นการเรียกขวัญและต่ออายุ มีการมอบเสื้อฮี เสื้อก้อม ผ้าซิ่นให้กับผีปู่ ย่า ตา ยาย ขั้นตอนการประกอบพิธี มีดังนี้

2.2.1 การเตรียมเครื่องเซ่น

2.2.1.1 เครื่องเซ่นในปานเสน ไก่ 4 ตัว หัวหมู 1 หัว อ้อย ขนม ผลไม้

2.2.1.2 เครื่องเซ่นในปานซิ่นเสื้อ มีเสื้อผ้าทั้งของไทย และของชาวไทยโซ่ง อาทิ เสื้อฮี เสื้อก้อม ผ้าถุงลายแตงโม และสายเมิงสายพาน ไหม 2 เส้น ผูกข้าวใส่ 2 ก้อน แต่ละเส้นผูกติดกับเปลาะแขนวางลงบนปานแม่บ่าวแม่นาง และชามเรียกว่า "ปานแม่บ่าวแม่นาง" จะปั้นรูปคนใส่ เป็นสัญลักษณ์แทนแม่นางและมีเงิน 1 บาท มี ไก่ 1 ตัว พร้อมทั้งมีหวายยาว 1 วา วางลงบนผ้าขาวของคนที่จะเสน นอกจากนี้มีจานขันหมากวางลงบนเสื้อ มีหมากพลู หวี ผม ทอง และเครื่องแต่งตัว เช่น น้ำมันใส่ผม โลชั่น วางอยู่นอกจานขันหมาก ปานซิ่นเสื้อถ้าใส่อันเดียวไม่พอก็จะมาใส่อีกอันได้รวมเป็น 2 อัน

Copyright by Mahidol University

2.2.1.3 เครื่องเซ่นในปานขวัญ ปานขวัญมี 2 ชนิด คือ ปานขวัญไก่ ใช้สำหรับคนที่มีลูกแล้วแต่ลูกยังไม่แต่งงาน อีกชนิด คือ ปานขวัญหัวหมู ใช้สำหรับคนที่มีลูกแล้วและลูกก็มีครอบครัวแล้ว ไก่ 1 ตัวจะห่อด้วยใบตอง ขนม ผลไม้ และมีผ้ามนต์ขันที่ปกปานขวัญซึ่งจะเป็นผ้าขาว

2.2.1.4 เครื่องเซ่นในปานเกอะกวง มีเทียน กระดองเต่า ดุ้นฟืน 1 อัน หมู 1 ชิ้น ข้าวต้มมัด ขนม เหล้า

2.2.1.5 เครื่องเซ่นในขันหมาก มีหมากพลู ปลอกแขน ขันน้ำ ข้าวสาร ข้าวเปลือก ห่อเสื้อผ้าลูกหลานของคนที่จะเสน เรียกว่า "โห้มะแตง" สำหรับให้ปู่ ย่า ตา ยาย กระโถนบ้วนน้ำหมาก

นำใบตองมาวางลงบนถาดแล้วหยิบหมากพลู ข้าวเปลือกมากองลงบนใบตองเป็นคำๆ และมี "ตัวลวง" คือ ดินเหนียวปั้นเป็นรูปไก่แล้วใช้ขนไก่ปักมีเงินใส่ นอกจากนี้ก็มี "เมาะม้า" คือ ผ้าที่ทำเป็นช้าง เป็นม้า สำหรับกินข้าวเปลือก 3 กอง ข้าวสาร 4 กอง โดยที่ข้าวเปลือกและข้าวสารจะไม่กองปนกัน เรียกว่า "เชือกช้างเชือกม้า" และมีถุงใส่เงินมัดกับเชือกแล้วเชือกก็จะผูกติดกับซาไก่ไล่

2.2.1.6 เครื่องเซ่นในปานเมื่อหน่วยเมื่อแนน มีฝ้ายเจ็ดไนไหมเจ็ดหลอด (ฝ้าย 7 ไหม 7) โดยจะพันไหมและฝ้ายกับต้นอ้อแล้วปักรอบๆ ข้าวสาร แล้วมีไข่ไก่ปักตรงกลาง 3 ฟอง มีเงินใส่ระหว่างช่องไข่ (ไข่ 1 ฟองแทนเงิน 1 บาท) เสร็จแล้วมีไหมครอบไข่

2.2.1.7 ลักเบอ แทนหลักบ้านหลักเมือง มีเครื่องเซ่น คือ ข้าวสารใส่ลงบนชาม ต้นอ้อ 2 ต้นปักแล้วมีไหมผูกใส่หลัก

2.2.1.8 ซ้าไก่ไล่ เครื่องเซ่น ก็มี ไก่ ขนม กล้วย อ้อย ผลไม้ โรคภัยไข้เจ็บจะใส่ในตะกร้าแล้วคนเจ็บไล่ให้เขาไป หลังทำพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้วของที่ใส่ในซ้าไก่ไล่ก็จะยกให้แม่มดไป

2.2.2 การแห่ขวัญ

การแห่ขวัญเพื่อเอาขวัญไปให้เจ้าเสื้อ (ผู้ที่เอาเสื้อไปขึ้นกับแม่มดแล้วแม่มดก็มาเสนตัวให้) จะทำหลังจาก 16.00 น. เนื่องจากตะวันยังไม่ตกดิน ถ้าตะวันตกดินแล้วขวัญจะกระเจิง มีลุงตาเป็นผู้นำขบวน ในขบวนมีหาบ 4 หาบ คือ หาบหมู หาบไก่ เหล้า ซึ่งคนที่หาบจะต้องเป็นผัวเมียกันหรือถ้ามากันไม่ครบคู่ เช่น สามีมาแต่ภรรยาไม่มาก็หาผู้หญิงแทน ถ้าภรรยามาแต่สามีไม่มาก็หาผู้ชายแทน ถ้าไม่มีสามี ภรรยาก็สามารถจัดผู้หญิงทั้งคู่ได้ ลุงตาจะหาบหัวหมู1 หัวไม่ว่าจะเป็นพี่ชาย หรือน้องชาย ส่วนหญิงสาวจะหาบไก่ ซึ่งจะใช้คนละตัว

Copyright by Mahidol University

การแห่ขวัญจะแห่รอบบ้าน 3 รอบ ถ้ามีบริเวณบ้านไม่กว้างก็จะแห่ไปกลับผ่านหน้าบ้าน 3 รอบ ในระหว่างแห่ขวัญจะมีกลองยาว ชาวไทยโซ่งรำเพื่อเป็นการต้อนรับขวัญ ในสมัยก่อนเมื่อเจ้าเสื้ออายุไม่ถึง 70 ปีจะไม่แห่ขวัญ แต่ปัจจุบันอายุ 60 ปี ก็แห่ขวัญได้แล้ว

ลุงตาจัดสำรับหัวหมูขึ้นไป "ปลูกอ้อยเมืองบน" เป็นเมืองที่สูง ไม่ปลูกบนดิน อายุ 70-80 ปี "ปลูกอ้อยเมืองล่าง" เป็นเมืองที่ต่ำ คือ ปลูกบนดิน ก่อนจะปลูกต้องแห่ต้นกล้วยรอบบ้านโดยต้นกล้วยจะอยู่ในซ่าไก่ไล่ การปลูกกล้วยเมืองบนแม่มดจะเอาไป ถ้าปลูกบนดินจะต้องเสี่ยงทายว่าต้นกล้วยจะงาม หรือไม่

2.2.3 การเรียกขวัญขึ้นบ้าน

หลังจากแห่ขวัญมาแล้วก่อนขึ้นบันไดต้องเรียกขวัญขึ้นบ้าน ซึ่งก่อนจะเรียกขวัญขึ้นบ้าน ต้องนำหาบเข่งมาทำพิธี คนหามหาบเข่งมาวางบนเสื่อที่เตรียมไว้ ซึ่งหาบเข่งที่ใช้มี 4 อัน มีหัวหมู 1 อัน ไก่ 3 อัน ขนมข้าวต้มมัด ขนมเทียน ผลไม้ และมีเงินปักที่หาบเข่ง จะปักกี่บาทก็ได้ เพื่อแทนขวัญของคนที่ทำพิธี และมีผ้าดำล้อมรอบหาบเข่งทั้ง 4 อัน เพื่อไม่ให้ขวัญเสร้าหมอง ก่อนขึ้นบันไดจะเรียกขวัญให้กินน้ำกินท่า ขันหมากจะมีถ้วยข้าว เหล้า และขันน้ำ

เมื่อวางหาบเข่งทั้ง 4 อันเรียบร้อย หมอมดเริ่มทำพิธี ซึ่งตอนที่หมอมดทำพิธีจะมีชาวไทยโซ่งโห่รับเพื่อความสนุกสนาน และดีใจ พอทำพิธีเสร็จแล้วจะเอาผ้าดำออกแล้วหาบหาบเข่งขึ้นบ้าน โดยให้คน 1 คู่ (ผัวเมีย) หาบ 1 หาบ เป็นเคล็ดลับว่าทำสิ่งใดจะได้สุขสบาย แต่ถ้าไม่ใช่ผัวเมียกันก็จะใช้คนอื่น เช่น ในกรณีที่ผัวไม่อยู่ ไม่มาก็จะใช้แทนกัน

เมื่อขึ้นบ้านลูกหลานจะวงเชือกให้ผู้เสนนั่งต่อหน้าแม่มด ต่อจากผู้เสนแล้วก็เป็นลูกหลาน ซึ่งลูกเขย ลูกสะใภ้จะแต่งชุดฮี หลังจากดึงเชือกเสร็จแล้วก็จะรำวง ส่วนผู้ที่อยู่ข้างล่างก็จะรำวงและร้องเพลงเพื่อความสนุกสนาน

2.2.4 การต่อเงาหัว

เตรียมผ้าแพรสีแดง สีขาว ยาว 1 วา สำหรับบังตะวัน (ความร้อน) เวลาต่อเงาหัวเพื่อแก้เคล็ดเงาหัวไม่มีก็ต่อให้ โดยที่แม่มดจะเสี่ยงด้วยไม้มอ ถ้าเสี่ยงได้คู่ก็แปลว่าต่อเงาหัวได้ หรือไม้นับในมือ แม่มดทำพิธีแยกไม้กำนับว่าได้ไม้จำนวนคู่หรือคี่ ถ้าได้จำนวนคู่ถือว่าดี ถ้าได้จำนวนคี่ถือว่าไม่ดี เมื่อจะทำพิธีเสี่ยงคนที่ไปเฝ้าเสนและลูกก็จะช่วยกันใช้ผ้าแพรบังตะวันเรียกว่า "บังตาวัน ตาเวน" (ความร้อน) แต่ต้องระวังไม่ให้ผ้าถูกเจ้าเสื้อเพราะเชื่อว่าไม่ดี ส่วนลูกหลานจะเอาเงินเสียบหมวกต่ออายุ (ใช้เงินแทนการต่ออายุ)

Copyright by Mahidol University

จากนั้นจึงตำถั่วลิสง งา กับน้ำแล้วตักใส่ถ้วย ลูกและหลานจะจับตัวเจ้าเสื้อเพื่อไม่ให้ขวัญกระเจิง คนที่จับข้างหลังก็แตะน้ำมันในถ้วยทารอบๆ คอ เรียกว่า "เอามาจอดคอ" คือ เป็นการรักษาด้วยน้ำมัน เหมือนกับแขน ขาที่หักก็จะทาน้ำมัน เมื่อต่อได้แล้วแม่มดก็ให้เอาผ้าแพรวาและหมวกออก จะต่อหลายครั้งจนกว่าจะเสร็จพิธี บางคนต่อยากต้องต่อประมาณ 7-8 ครั้ง หรือถ้าบางคนที่ต่อง่ายก็จะประมาณ 3-4 ครั้ง การต่อยากหรือง่ายนั้นสังเกตจากการเสี่ยงไม้มอของแม่มด หลังจากเสร็จพิธีก็รอทำพิธีตัดขอบกระโล้ง (กระด้ง) ก่อนที่จะตัดขอบกระโล้งจะทำการ "จูงเชือกวัว เชือกควาย" ที่ใส่ในซ้าไก่ไถ่ เป็นเชือกเส้นยาวที่ลูกหลานจะช่วยกันดึง 1 ครั้ง พร้อมทั้งโห่เอาชัย 3 ครั้ง คล้ายกับการแห่ จากนั้นจึงเริ่มทำพิธีตัดขอบกระโล้ง

2.2.5 พิธีตัดขอบกระโล้ง (กระด้ง)

การตัดขอบกระด้ง แม่มดจะให้ "ลุงตา" มาตัดขอบกระด้ง ใช้ไม้ไผ่เหลาแบน ขนาด 1 เซนติเมตร จับปลายทั้งสองด้านมาทำเป็นวงกลมแล้วเอาขอบไม้วงกลม ทำด้วยไม้ไผ่ครอบลงใส่ตัวเจ้าเสื้อ ซึ่งเจ้าเสื้อจะนั่งอยู่โดยที่ไม้ต้องไม่ถูกเจ้าเสื้อเพราะเชื่อกันว่าจะทำให้พัวพันอยู่กับเจ้าเสื้อ เสนไม่ตก แก้ไม่ตก และจะทำการแปลงขวัญไม่ได้ ถ้าทำไปคนที่เข้าพิธีจะไม่สบาย ไม่ดีในวันข้างหน้า ซ้าไก่ไถ่ก็ห้ามถูก หมายความว่าถ้าถูกคล้ายกับหวงของไม่ให้บรรพบุรุษไถ่ถอนเอามา ปานเสื้อผ้ามอบให้ปู่ ย่า ตา ยาย

ตอนทำพิธีลุงตาจะนั่งตรงหน้าเจ้าเสื้อ ลุงตาที่หามหัวหมูจะเอามีดมา 1 เล่ม เขียง 1 อัน ลุงตาจะเอาไม้วางลงบนเขียง ส่วนข้างหลังลุงตาจะมีคนคอยจับไม้เพื่อไม่ให้ไม้ถูกเจ้าเสื้อ ลุงตาจะฟันไม้ครั้งเดียวไม่ฟันเกินสองครั้งเพราะเชื่อว่าไม่ดีจะทำให้เจ็บป่วยไม่สบาย แต่ในกรณีที่ตัดสองครั้งไม่ขาดเชื่อว่าวันข้างหน้าต้องแก้เคล็ด ซึ่งอาจจะไปแก้กับพระ หรือต่ออายุ (ไม้ที่ลุงตาฟัน คือ ไม้ไผ่เหลาแบนขนาด 1 เซนติเมตร จับปลายทั้งสองด้านมาทำวงกลม) เมื่อตัดไม้แล้วคนที่นั่งอยู่ข้างหลังจะเอาไม้ที่ขาดรวมกันแล้วนำไม้มาวางในซ้าไก่ไถ่ (ไม้ที่หักเป็นไม้ที่บรรพบุรุษมอบให้ซึ่งบรรพบุรุษเอาขวัญไป) เจ้าเสื้อจะอยู่ในวงครอบแสดงว่ามีเคราะห์เมื่อตัดแล้วก็จะหลุดจากวงครอบ หลังจากเอาไม้ไผ่ที่ตัดใส่ในซ้าไก่ไถ่แล้วคนเฒ่าคนแก่ที่ไปเฝ้าเสนจะไปยืนอยู่ที่หาบ พอตัดขอบกระด้งแล้วคนเฒ่าคนแก่จะดึงแขนเจ้าเสื้อและพูดว่า "กลับมาบ้านเรา หายเจ็บหายไข้ กลับมาแล้วก็ให้อายุมั่นขวัญยืน"

จากนั้นเตรียมแปลงขวัญโดยลุงตา (ตระกูลเดียวกัน) มีกี่คนก็นำหัวหมูมา 1 หัว ส่วนหญิงสาว 1 คนต่อ ไก่ 1 ตัว หญิงสาวถ้าไม่ใช่ผีเดียวกันก็รวมกันไม่ได้เชื่อว่าไม่ดี ถ้าไม่มีไก่จะใช้เหล้า และเงินใส่แทนไก่เป็นการแก้เคล็ดว่าได้ทำให้แล้ว

Copyright by Mahidol University

หลังจากแปลงขวัญแม่มดจะผูกแขนให้เจ้าเสื้อรวมทั้งลูกหลานทุกคน คนที่ไปเฝ้าเสนจะผูกแขนให้เจ้าเสื้อด้วย จากนั้นก็หาข้าว น้ำให้แขกกิน ส่วนของที่อยู่ในซาไก่ไถ่ก็แบ่งให้แม่มดครึ่งหนึ่ง ค่าตัวแม่มดที่มาทำพิธีประมาณ 500 บาท ส่วนผู้ช่วยสองคนจะได้คนละ 200 บาท (แม่มด คือ ผู้ที่มีบรรพบุรุษเป็นมดซึ่งแล้วแต่ว่าบรรพบุรุษจะเลือกมาอยู่กับใคร)

2.3 พิธีเสนแก้เคราะห์

เมื่อมีคนตายในบ้าน หรือคนที่เป็นผีเดียวกันตายจะต้องทำพิธีเสนแก้เคราะห์ สะเดาะเคราะห์ให้คนในบ้านทุกคน โดยจะให้คนเฒ่าคนแก่มาสะเดาะเคราะห์ เมื่อสะเดาะเคราะห์ให้ดีแล้วถึงจะทำพิธีเสนเรือน หรือจัดงานมงคลต่างๆ

2.3.1 เครื่องเซ่นที่ใช้ในพิธี

2.3.1.1 ปานเสนจะมี 4 อัน แต่ละอันมีไก่ 2 ชิ้น หมู 2 ชิ้น เผือก อ้อย ข้าวต้มมัด ขนม ผลไม้ เช่น ส้ม ชมพู่ อ้อย

2.3.1.2 ปานขวัญ 1 อัน ใส่ข้าวสุก 1 ถ้วย ข้าวเปลือก ข้าวสาร หมาก พลู ขนม ผลไม้ แล้วใช้ผ้าขันดอกปิดคลุมปานขวัญ

2.3.1.3 ปานเผือนเสื้อผ้า สำหรับมอบให้บรรพบุรุษมีเสื้อฮี เสื้อก้อม ผ้าถุงลายแตงโม มีขันหมากวางอยู่ข้างบนรวมทั้งแก้วแหวน เงิน ทอง เครื่องแต่งตัว เช่น กระจก หวี

2.3.1.4 ปานโห้มะแตง หรือปานข้าวหยอมแหยม มีใบตองรองแล้วใส่ข้าวสาร หมาก พลูกองรวมกันและมีกองข้าวเปลือก หมาก พลู กองรวมกันเป็นกองๆ แต่ไม่กองปนกันกับกองข้าวสารแยกส่วนละครึ่งของใบตอง นอกจากนี้มีผ้าขนหนูซึ่งทำเป็นตุ๊กตา มีถ้วยแล้วทำกระทงครอบ ในถ้วยมีน้ำเปล่าข้างในและมีผ้าซิ่นลายแตงโม 1 ผืนที่ยังไม่มีคนใช้เรียกว่า "ผ้าซิ่นนางอาน" ไว้สำหรับเจ้าของบ้านที่มาจัดแต่ง

2.3.1.5 ปานครู เป็นกระบุงข้าวม้า ข้าวเปลือก (ใส่ข้าวเปลือกเต็มกระบุง) มีข้าวสาร 1 ถ้วย กำไลข้อแขน 1 อัน เทียนปัก 1 ต้นและวาง 1 ต้น ไข่ 1 ฟองวางอยู่ครงกลาง กำไล เงิน 2 บาท ด้าย 1 ไป (1 เข็ด) ใส่ล้อมรอบถ้วยปานครู

2.3.1.6 ห่อเสื้อผ้าของทุกคนในบ้าน จะห่อด้วยผ้าขาวม้า และใส่ข้าวกับข้าว และด้ายดิบผูกต่อออกมาจากห่อผ้า ซึ่งด้ายดิบต้องมีจำนวนเส้นเท่ากับจำนวนคนในบ้าน ตรงปลายด้ายดิบมีกองข้าว และกับข้าวกองรวมกันเป็นกองๆ วางอยู่บนใบตอง

2.3.1.7 แปเคราะห์ เป็นกระทงสะเดาะเคราะห์ซึ่งเป็นกระทงเล็กสำหรับใส่ข้าวสาร เล็บมือ เล็บเท้า เส้นผม

Copyright by Mahidol University

2.3.1.8 ฟูก หมอน ผ้าห่ม ขมุก (ในขมุกจะมีผ้าทอใส่) ไหข้าวนึ่ง ถ้วยข้าวสาร ตาข้อง แห สวิง ลอบ มอบให้บรรพบุรุษ และไก่เป็น 1 ตัวขังใส่ในตะกร้าเรียกว่า "ไก่ไตเคราะห์" เอาไว้สำหรับแก้เคราะห์บ้าน เอาเสนียดหรือสิ่งไม่ดีออกไปจากบ้าน

2.3.1.9 ขันหมาก (เชี่ยนหมาก) มีหมาก พลู และเหล้า 2 ขวด

2.3.1.10 ตาแหลว 6 อัน แบ่งออกได้ดังนี้ ตาแหลว 4 อัน ใช้ปักตามมุมบ้านป้องกันผีสางนางไม้ เวลาเสนแก้เคราะห์เสร็จเรียบร้อยเจ้าของบ้านจะเป็นผู้ปักตาแหลว อีก 1 อันให้ญิงสาว (ลูกสาวที่แต่งงานแล้ว) ปักตามทางเดิน หรือช่องประตู หรือจะเอาไปปักที่บ้านของตัวเองก็ได้ (ถ้าญิงสาว 1 คนก็ปักตาแหลว 1 อัน ถ้าญิงสาว 4 คนก็ปักตาแหลว 4 อัน) เป็นเคล็ดลับที่ญิงสาวป้องกันคนในบ้าน ตาแหลวอีก 1 อัน ให้แม่มดไว้ป้องกันตัวเอง

2.3.1.11 ไก่ที่ใช้ในพิธีกรรม

ไก่ไตเคราะห์ 1 ตัว เป็นไก่ต้มใส่ในซาไก่ไถ่

ไก่ตัวจวง 2 ตัว เป็นไก่ตัวผู้ 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว ครอบอยู่ในสุ่มข้างล่าง หลังจากทำพิธีแล้วไก่ 2 ตัวนี้ก็ปล่อยกลับบ้าน

ไก่นำขวัญ 1 ตัว เป็นไก่ตัวผู้ครอบอยู่ในสุ่มไว้บนบ้าน

2.3.1.12 เสาลั่ง เป็นเสาที่จะเอาซาไก่ไถ่ไปวางไว้ มีต้นกล้วย ต้นไผ่ หน่อไม้ ข่า ขิงผูกติดไว้กับเสาลั่ง และไหเหล้า ในไหมีแกลบใส่ไว้แล้วนำขวดเหล้าใส่ไว้ในไห

ก่อนทำพิธีเสนแก้เคราะห์ต้องบอกกล่าวผีเรือน พระภูมิ-เจ้าที่ หิ้งมด ใช้เหล้าเป็นเครื่องเซ่นบอกกล่าว ตอนกำลังจัดเตรียมพิธี เมื่อแม่มดมาถึงจะทำ "หลาปานงาย" ให้แม่มดกินก่อน ให้คนที่เข้าใจพูดเชิญแม่มดมากินข้าวปานงายว่า มีไก่ซ้อง คือ ไก่เป็นชิ้น เช่น ปีก ขา หัว เป็นต้น แล้วนำมาจัดวางเป็นตัวไก่ แกงหน่อไม้ พอบอกเสร็จแล้วก็จัดสำรับมาเพิ่ม เรียกว่า "ปานแตน" มีกับข้าวทุกอย่างที่นำมาเลี้ยงแขก

หลังจากกินหลาปานงายแล้วจึงเริ่มพิธีเรียกขวัญคนในบ้าน ซึ่งขวัญไปอยู่ที่ไหน หายไปไหนก็ไม่รู้ หรือว่าไปอยู่กับผีปู่ ย่า ตา ยาย ขอให้ขวัญมาสะเดาะเคราะห์ที่บ้าน อย่าไปหลง การที่ขวัญจะมาหรือไม่มาสังเกตโดยการเสี่ยงทาย แม่มดจะใช้ไม้มอเสี่ยง เมื่อเสี่ยงได้ได้เรียบร้อยแล้วก็เป็นอันเสร็จพิธี

ค่าตอบแทนของแม่มดเป็นเงิน 300 หรือ 400 บาท หมู 1 ชิ้น ไก่ 1 ตัว ขนมและผลไม้ สิ่งของเหล่านี้จะแบ่งคนละครึ่งกับเจ้าของบ้าน ส่วนปานครู ที่เป็นกระบุงข้าวจะให้แม่มดไปขึ้นครูที่บ้าน

Copyright by Mahidol University

2.4 พิธีเสนเต็ง

เป็นพิธีเซ่นบวงสรวงผีแถนบนฟ้าเพื่อไถ่ตัวพ่อแม่ที่ถูกจับขังไว้ เนื่องจากว่าไปทำความผิด เมื่อพ่อแม่ต้องการความช่วยเหลือจึงมาเข้าฝันหรือทำให้ลูกเจ็บป่วย รักษาที่ไหนไม่หายจึงไปให้หมอดูว่าเกิดจากอะไรหรือเป็นสาเหตุอะไรร้ายแรงถึงไม่หายสักที เมื่อหมอดู ดูแล้วว่าต้องทำพิธีเสนเต็ง หรือบนว่าถ้าหายจะทำพิธีเสนเตงให้ เมื่อหายแล้วต้องทำตามในสิ่งที่ตัวเองได้บนไว้ ของที่เซ่นมีไก่ 12 ตัว เหล้า 1 ขวด เป็นต้น พิธีนี้ถ้าไม่ร้ายแรงจริงๆ จะไม่จัดขึ้น

ปัจจุบันพิธีกรรมนี้เลิกทำมานานแล้วแต่ชาวไทยโซ่งก็ยังไม่ทิ้ง ถ้าหากจำเป็นก็ต้องไปหาหมอเสนมาทำให้

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา นั้นได้แบ่งแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ ความเชื่อดั้งเดิม ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ที่มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ ศาสนาคริสต์ ดังนี้

1. ความเชื่อดั้งเดิม

1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ

ชาวไทยโซ่งนับถือผีบรรพบุรุษของตน โดยมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วจะมาคุ้มครองครอบครัวให้มีความสุข ความเจริญ และลูกหลานต้องเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมาอยู่ที่ “กะล่อหอง” วิญญาณที่เชิญมาอยู่นี้เรียกว่า “ผีเรือน” ทุก 2 หรือ 3 ปี จะเซ่นไหว้ผีเรือนเรียกว่า “พิธีเสนเรือน” และต้องเซ่นอาหารให้กิน 2 มื้อ คือ มื้อเช้าและมื้อกลางวัน โดยทุก 10 วัน สำหรับผู้น้อย ทุก 5 วันสำหรับผู้ท้าว เรียกว่า “เสนปาดตง” แสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีและเพื่อความสงบสุขของครอบครัว เมื่อใดที่มีแขกมาแล้วคนในบ้านเลี้ยงเหล้าโดยที่ไม่นำเหล้าไปเซ่นกับผีเรือนๆ ก็จะทำให้เจ็บป่วย อาการผีเรือนให้โทษหมอปัดเป่ารู้เมื่อเกิดเหตุผิดปกติจึงต้องไปให้หมอดู บางคนถ้าป่วยน้อยก็จะนำเหล้าไปขอขมาที่กะล่อหอง บอกกล่าวกับผีเรือน แต่ถ้าป่วยหนักจะต้องเตรียมขันหมาก เหล้า มาทำพิธีเพื่อจะได้หายจากการเจ็บป่วย

Copyright by Mahidol University

1.2 ความเชื่อเรื่องขวัญ

ชาวไทยโซ่งได้ทำพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญคนและขวัญข้าว คือ

1.2.1 ขวัญคน เมื่อไม่สบาย เจ้าของบ้านจะไปเชิญหมอให้มาทำพิธี "เรียกขวัญ" เครื่องเซ่นจะมีหัวหมู เหล้า ผลไม้ ผู้มาร่วมงานจะเอาเงินใส่กระเหลี่บ และนำด้ายขาวผูกข้อมือคนป่วย เพื่ออวยพรเรียกขวัญให้กลับคืนมาสู่ตัว ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ

1.2.2 ขวัญข้าว เมื่อชาวนาได้ข้าวดีก็จะเรียกขวัญข้าวขึ้นยุ้ง ก่อนจะขึ้นยุ้งก็จะทำการโห่ 3 รอบ

1.3 ความเชื่อในศาลเจ้าพ่อพระอินทร์

ในหมู่บ้านมีศาลเจ้าพ่อพระอินทร์เป็นศาลประจำหมู่บ้าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน มีลักษณะคล้ายบ้านทรงไทยหลังคามุงด้วยกระเบื้อง สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2533 เป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยโซ่งทุกคน ศาลเจ้าพ่อมีความสำคัญกับหมู่บ้านและชาวไทยโซ่งมาก เป็นศาลที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อน เครื่องสักการะบูชามีรูปเทวดายืน (ทำด้วยไม้) กระถางธูป ตัวละครช้าง-ม้า พวงมาลัย ก่อนที่จะตั้งศาลนี้ต้องมีการบอกกล่าวขอที่ เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่ เจ้าทาง ให้เปิดทางให้

การทำพิธีเลี้ยงศาลเจ้าพ่อจัดในวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 5 และเดือน 8 ของทุกปี ชาวบ้านจัดลำดับการเลี้ยงเพียง 3 ครอบครัว โดยเริ่มจากบ้านผู้ใหญ่และบ้านใกล้เคียงอีก 2 บ้าน ของที่เตรียมในพิธีมี ไก่ เหล้า ขนมต้มแดง-ต้มขาว ข้าวต้มมัด ข้าวเหนียวแดง รวมทั้งผลไม้ ชาวไทยโซ่งเรียกว่า "โดนไก่" (สมัยก่อนเจ้าพ่อเลี้ยงไก่) จึงจำเป็นที่จะต้องจัดไก่ไปถวายด้วย สมัยก่อนจะจัดเตรียมของเซ่นสังเวยทุกครอบครัว ทำให้ข้าวของที่จัดนั้นมีมากมายเกิดความจำเป็น ปัจจุบันจึงกำหนดให้จัดเพียงแค่ 3 ครอบครัว ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าถ้าไม่ทำพิธีเลี้ยงศาลเจ้าพ่อๆ ก็จะไม่คุ้มครอง ไม่ปกปักรักษาหมู่บ้าน นอกจากนี้ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านนิยมการบนบานศาลกล่าวเจ้าพ่อพระอินทร์ในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน เมื่อบนแล้วต้องแก้บนจึงจะสบายใจ คลายวิตกกังวล ส่วนมากของแก้บนก็จะเป็นหัวหมู เหล้า เป็นต้น การแก้บนต้องแก้ครบทั้ง 3 ศาล คือ ศาลเจ้าพ่อพระอินทร์ ศาลแม่ขอด และศาลเก่า ซึ่งเครื่องเซ่นแก้บนจะต้องเหมือนกัน ชาวไทยโซ่งบางคนเมื่อมาบนบานที่ศาลเจ้าพ่อแล้วสมหวัง แต่ไม่ทำพิธีแก้บน เช่น ขายหมูแล้วไม่แก้บน พอเลี้ยงหมูอีกหนึ่งคอกก็ทำให้ตัวเองเจ็บป่วย เมื่อเจ็บป่วยต้องไปให้หมอเยี่องดูว่าเพราะเหตุใด เมื่อรู้ว่าเพราะไม่แก้บน ทำให้เขามาทวงสินบนซึ่งเรียกว่า "สินบนตกค้าง" เมื่อจะแก้สินบนต้องเพิ่มสินบน เช่น ครั้งแรกบนหัวหมู 1 หัว ก็เพิ่มหัวหมูเป็น 2 หัว หรือ เพิ่มสำรับคาวหวาน ไก่ 1 ตัว เหล้า 1 ขวด เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

1.4 ความเชื่อในศาลเจ้าแม่ขอด

ศาลนี้ตั้งขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2538 "แม่ขอด" เป็นแม่ของยายพรหม (เอมเต่าที่ชาวไทยโซ่งนับถือ) แม่ขอดเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพระอินทร์เพื่อรักษาคนไข้ในหมู่บ้าน มีเรื่องเล่ากันว่าผู้ที่มารักษาถ้าต้องการใช้ยาอะไรเพียงแค่แม่ขอดยื่นมือออกไปยานั้นก็มาวางอยู่บนมือของแม่ขอด การที่ชาวบ้านตั้งศาลนี้ขึ้นก็เป็นที่ระลึกถึงแม่ขอด เคารพบูชาให้อยู่เย็นเป็นสุข

2. ความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยโซ่ง

2.1 ศาสนาพุทธ

ชาวไทยโซ่งได้นับถือศาสนาพุทธ โดยเริ่มตั้งแต่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีวัดเป็นการนับถือ ศรัทธาด้วยใจ วัดแรกที่ชาวไทยโซ่งได้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคือ วัดดอนยอ ต่อมาเป็นวัดสามง่าม ส่วนวัดลำลูกบัวนั้นสร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2482 ซึ่งปัจจุบันเป็นศูนย์กลางของชาวบ้านในละแวกนั้นและหมู่บ้านใกล้เคียง รวมทั้งหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ด้วย ชาวไทยโซ่งปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาเหมือนคนไทยทุกอย่าง เช่น การทำบุญในวันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา ตักบาตรเทโว การบวชพระ การถืออุโบสถศีล การสรงน้ำพระในวันสงกรานต์ เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งการนับถือผีซึ่งเป็นความเชื่อเดิม ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมีเพียง 4 ครอบครัวเท่านั้นที่นับถือศาสนาคริสต์ ใครที่นับถือศาสนาคริสต์ต้องเลิกนับถือผีเรือน กล่าวคือถ้าสามีนับถือศาสนาคริสต์แล้วภรรยาไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ ก็ไม่สามารถที่จะเลี้ยงผีได้เนื่องจากว่าผู้ที่จะเลี้ยงผีได้จะต้องเป็นผู้ชาย

ภายในหมู่บ้านไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน แต่จะมีวัดตั้งอยู่ที่หมู่ 4 คือ วัดลำลูกบัว และหมู่ 4 วัดสามง่าม ระยะทางจากหมู่บ้านไปที่วัดลำลูกบัวประมาณ 2 กิโลเมตร ระยะทางจากหมู่บ้านไปวัดสามง่ามประมาณ 3 กิโลเมตร ส่วนมากชาวไทยโซ่งนิยมไปทำบุญ หรือร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่วัดลำลูกบัว เนื่องจากว่ามีระยะทางใกล้และสะดวกในการเดินทาง วัดลำลูกบัวเป็นวัดที่มีชื่อเสียง เจ้าอาวาส ชื่อ พระครูพัฒนาภินันท์ หรือ "หลวงพ่อแกะ" หลวงพ่อเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านทั่วไป ไม่เฉพาะแต่คนไทยเท่านั้นยังรวมถึงชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุกับชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านนั้น มีมาช้านานแล้ว ชาวไทยโซ่งนับถือคำสอนของพระพุทธเจ้า เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษและหลักการต่างๆ ทางพุทธศาสนาควบคู่มากับการนับถือผีดั้งเดิมของตน ชายชาวไทยโซ่งที่อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ต้องบวชทุกคน นอกจากนี้แล้วชาวไทยโซ่งยังมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น

Copyright by Mahidol University

การทำบุญตักบาตร เวียนเทียน งานวัด ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะนิยมไปจำศีลที่วัด ในวันพระและวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำ

บ้านของชาวไทยโซ่ง ได้ทำหิ้งพระสำหรับกราบไหว้บูชา และมีรูปพระภิกษุที่เป็นเกจิอาจารย์ชื่อดัง เช่น หลวงพ่อเต๋ วัดสามง่าม หลวงพ่อเปิ่น วัดบางพระ หลวงพ่อแกละ วัดลำลูกบัว เป็นต้น รวมทั้งแขวนพระ หรือสวมแหวนที่ได้จากการทอดกฐินที่วัดต่างๆ ด้วย

ชาวไทยโซ่งใช้วัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจในยามที่เดือดร้อน หรือทุกข์ยาก ถ้ามีเรื่องไม่สบายใจก็มาปรึกษาหลวงพ่อ ซึ่งหลวงพ่อก็ช่วยแนะนำวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ความเชื่อทางศาสนา เชื่อตามกฎแห่งกรรมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำบาปจะตกนรก ทำบุญจะได้ขึ้นสวรรค์

2.2 ศาสนาพราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์ ได้เข้ามามีความสำคัญในชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยโซ่งในเรื่องต่างๆ เช่น การอยู่อาศัย มีการสร้างศาลพระภูมิ-เจ้าที่ทุกบ้าน เพราะเชื่อว่าพระภูมิ-เจ้าที่จะคุ้มครองไม่ให้คนในบ้านได้รับอันตราย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคา ที่ทำให้มีน้ำอุดมสมบูณ์สำหรับการทำนา เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา แม่โพสพดูแลรักษาต้นข้าวให้เจริญเติบโตอย่างดี เป็นต้น

2.3 ศาสนาคริสต์

ศาสนาคริสต์เข้ามาในหมู่บ้าน โดยมิชชันนารีในปีพ.ศ. 2504 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการเผยแพร่ศาสนา ซึ่งตอนที่เข้ามาในหมู่บ้านนั้นชาวไทยโซ่งยากจน พวกมิชชันนารีก็บอกว่าให้ขอพรจากพระเจ้าแล้วพระเจ้าจะช่วย เช่น บอกว่าครอบครัวตัวเองเดือดร้อนต้องการเงิน 5,000 บาท พอตื่นมาตอนเช้าก็จะมีเงินมาเสียบไว้ที่ประตูบ้าน ศาสนาคริสต์มีข้อแม้ในการนับถือศาสนาของชาวไทยโซ่ง คือ ต้องการให้เลิกนับถือผีแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากว่าการนับถือผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ยึดปฏิบัติติดต่อกันมานานมีบ้างเพียง 4 ครอบครัวเท่านั้นที่นับถือศาสนาคริสต์ คนที่นับถือพระเจ้าต้องแขวนไม้กางเขนแทนพระพุทธรูป กราบไหว้ บูชาพระไม่ได้ สำหรับโบสถ์ศาสนาคริสต์จะตั้งอยู่ตรงข้ามกับทางเข้าหมู่บ้าน ทุกวันอาทิตย์จะสอนและสวดคัมภีร์ มีการจัดงานคริสต์มาสในวันที่ 25 ธันวาคมของทุกปี มีเด็กและชาวไทยโซ่งไปร่วมงาน ไม่เฉพาะแต่คนที่นับถือศาสนาคริสต์เท่านั้น

Copyright by Mahidol University

3. ประเพณี พิ ธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา และความเชื่อของชาวไทยโซ่ง

3.1 พิธีทำสังกบาล (สังฆทาน)

พิธีนี้จัดขึ้นตรงทางสามแพร่ง พิธีสังกบาล หมายถึง การนำของไปส่งให้ผีไม่มีญาติ เจ้ากรรมนายเวรหรือผีตายโหงกินจะได้ไม่มารบกวน หรือเบียดเบียนเจ้าของบ้าน โดยจะปั้นเป็นตุ๊กตาหุ่นคน เช่น คนในบ้านมี 5 คนก็จะปั้นหุ่น 5 ตัว เป็ด ไก่ หมู เป็นต้น เป็นการปั้นสิ่งของแทนตัวไปเซ่นสังเวย พิธีกรรมนี้จะไม่ทำพร้อมกันบ้านใครพร้อมก็เตรียมของแล้วมาทำพิธีตอนเช้า พอช่วงเย็นก็จะทำการส่งสิ่งของที่ปั้นขึ้น

3.2 พิธีสงกรานต์

วันสงกรานต์เป็นวันที่คนในหมู่บ้านไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ทำบุญสงกรานต์ รดน้ำดำหัว เป็นต้น การรดน้ำดำหัว ในสมัยก่อนการรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านจะทำกันที่ลานหมู่บ้านหลังจากเลี้ยงพระตอนเช้าแล้ว โดยจะให้คนเฒ่าคนแก่นั่งเก้าอี้แล้วลูกหลาน และชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านมารดน้ำ(ล้างมือ ล้างเท้า) คนเฒ่าคนแก่ก็ให้พร หลังจากรดน้ำดำหัวเสร็จก็จะ “ต๊อดกอน” แต่ปัจจุบันเมื่อถึงวันสงกรานต์ญาติพี่น้องหรือลูกหลานที่อยู่ในและนอกหมู่บ้านจะมารวมตัวกันที่หมู่บ้านเพื่อรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ บ้านไหนมีคนเฒ่าคนแก่ชาวไทยโซ่งก็จะไปรดน้ำถึงบ้าน จัดอาหารใส่ปิ่นโตถือไปด้วย หลังจากรดน้ำเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงช่วยกันจัดอาหารที่เตรียมกันมาของแต่ละคนให้คนเฒ่าคนแก่ แล้วไปรดน้ำคนเฒ่าคนแก่ครอบครัวอื่นต่อไป และจะทำแบบนี้ทุกบ้านที่ไปรดน้ำ สำหรับลูกหลานก็จะซื้อเสื้อผ้ามาให้พอรดน้ำให้แล้วก็จะเปลี่ยนมาใส่เสื้อผ้าที่ลูกหลานซื้อให้ ส่วนคนเฒ่าคนแก่จะให้พรลูกหลานรวมทั้งชาวไทยโซ่งคนอื่นๆ หลังจากนี้ก็เล่นสาดน้ำสงกรานต์กันในหมู่บ้านเป็นที่สนุกสนาน

นอกจากนี้ ชาวไทยโซ่งจัดงานสงกรานต์ที่ลานกลางหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี มีการละเล่น เช่น ลูกช่วง คือ ต๊อดกอนในเวลาเย็นประมาณ 17.00 น. จะต๊อดกันประมาณหนึ่งชั่วโมง หลังจากนั้นจึงกินข้าวร่วมกัน เสร็จแล้วก็เป่าแคนสนุกสนานกันในหมู่บ้าน งานจัดขึ้นวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี มีการทำบุญใส่บาตรด้วย เวลา 16.00 - 17.00 น. หนุ่มที่อยู่หมู่บ้านอื่น เช่น ไผ่หูช้าง สระสี่มุม เพชรบุรี เป็นต้น มาเที่ยวที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 เมื่อมาถึงหมู่บ้านสาวๆ ในหมู่บ้านก็ออกมาต้อนรับ จัดหาข้าวปลาอาหารมาเลี้ยง ซึ่งแต่ละครอบครัวจะต้องทำกับข้าวมาบ้านละ 1 อย่าง หรือสองอย่างแล้วแต่สะดวก นำมารวมกันที่ลานกลางหมู่บ้าน นอกจากนี้มีการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยโซ่ง คือ การเล่นคอน หรือที่เรียกว่า “อิ้นกอน” คือ การเล่นโยนลูกช่วงระหว่างหนุ่มสาว และมีการร้องระทำเพลง เป่าแคน เป็นที่ครึกครื้นและสนุกสนาน

Copyright by Mahidol University

3.2.1 การเล่นลูกช่วง ลูกช่วงที่ใช้โยนเรียกว่า "ลูกมะคอน" ซึ่งชาวบ้านจะทำขึ้นเอง โดยตัดผ้าเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า จับมุมทั้งสี่มาชนกัน แล้วตัดเชือกที่เป็นฝ้ายมามาผูกตรงกลางที่จับมุมมาชนกัน แล้วตัดพู่ห้อยทำจากเศษผ้าห้อยลงมาสี่มุม ส่วนข้างในลูกมะคอนจะใส่เมล็ดนุ่น เมล็ดมะขาม ซึ่งเมล็ดมะขามดิบจะไม่ค่อยทนจึงต้องนำเมล็ดมะขามมาคั่วก่อน จะได้ไม่มีมอดมากแทะกิน การที่ใส่เมล็ดนุ่น หรือเมล็ดมะขามข้างในจะทำให้ลูกมะคอนหนัก เวลาโยนจะไปได้ดี

การโยนจะให้อีกฝ่ายหนึ่งรับ สมัยก่อนฝ่ายหญิงโยนให้ฝ่ายชาย พอฝ่ายชายรับได้ก็จะโยนกลับไปให้กับฝ่ายหญิง ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโยนแล้วอีกฝ่ายรับไม่ได้ก็ต้องมีของปรับ เช่น ผ้าขาวม้า แต่ถ้าไม่มีของปรับหรือให้ฝ่ายหญิงก็จะอยู่โยง คือ ถูกยึดตัว เช่น ฝ่ายชายรับไม่ได้ก็จะต้องมาอยู่ข้างฝ่ายผู้หญิง แต่ถ้าฝ่ายหญิงรับไม่ได้ ฝ่ายชายก็จะได้ตัวคืน การเล่นลูกช่วงจะเล่นกันไปจนถึงเวลาประมาณ 1 ทุ่ม หรือ 2 ทุ่ม ซึ่งต่อจากนั้นก็เป็นการร้องรำเป่าแคนกันเป็นที่สนุกสนาน ปัจจุบันการเล่นลูกช่วงแบบนี้ไม่ค่อยมีแล้ว ส่วนมากเป็นการเล่นของเด็กมากกว่าคนหนุ่มสาว

3.2.2 การวานสาว หลังจากเล่นแคนเสร็จแล้วก็จะมา "วานสาว" คือ ให้สาวๆ นั่งแล้วใช้ผ้าคลุมหัวซึ่งจะนั่งเรียงแถว ส่วนผู้ชายจะนั่งเป็นกลุ่มและจะมีสาวใหญ่ที่เป็นหัวหน้ากลุ่มผู้หญิงพูดว่าใครจะคุยกับหมายเลขหนึ่ง ถ้ามีผู้ชายอยากคุยก็จะลุกขึ้น หัวหน้าฝ่ายผู้หญิงจะถามหมายเลข 1 ว่าจะรับคุยกับเขาไหมถ้าหมายเลข 1 รับที่จะคุย ต้องเดินออกไปคุยด้วยกันที่ใต้ต้นไม้ หรือกองฟางซึ่งการคุยกันจะคุยภายในบริเวณบ้านและอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ แต่ถ้าหมายเลข 1 บอกว่าไม่อยากคุย ฝ่ายผู้ชายก็จะนั่งลงแล้วหัวหน้าฝ่ายผู้หญิงก็จะถามหมายเลข 2 ต่อไป หัวหน้าฝ่ายผู้หญิงจะถามจนกระทั่งคนสุดท้าย สำหรับผู้ชายจะคอยสังเกตคนที่ตนชอบ ว่ามีลักษณะอย่างไรก็อยากที่จะคุยกับคนนั้น ซึ่งบางคนก็ได้คุยสมใจแต่บางคนก็ไม่ได้คุย การที่ผู้หญิงจะรับคุยนั้นขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้หญิงด้วย เนื่องจากว่าผู้ชายไม่ได้ปิดหน้าเหมือนกับผู้หญิงจึงทำให้ผู้หญิงสามารถมองเห็นหน้าฝ่ายชายได้

3.2.3 การอยู่ขวง สมัยก่อนหลังจากกินข้าวเย็นแล้ว ผู้หญิงชาวไทยโซ่งอายุประมาณ 15-16 ปี จะนั่งทำงานกลางลานบ้าน เช่น ทอผ้า กรอหญ้าเพื่อถักเป็นหลังคา ตำข้าว คือ ถ้าใครตำข้าวสาวๆ ในหมู่บ้านก็จะมาช่วยตำ เมื่อตำเสร็จแล้วก็จะไปช่วยอีกคนตำต่อไป เนื่องจากว่าหญิงสาวบางคนได้หาบข้าวจากบ้านมาตำที่กลางลานบ้านเพื่อน ซึ่งหนุ่มๆ ที่มาเที่ยวจะช่วยตำและพูดคุยกัน เพื่อความสนิทสนมจะทำงานอยู่จนถึงเวลาประมาณ 20.00 - 21.00 น. ถ้ามีหนุ่มๆ มาคุยด้วยนานก็จะคุยไปทำงานกันไปเรื่อยๆ

Copyright by Mahidol University

เรื่องที่คุยเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไปจะไปนั่งคุยกันสองคนบ้าง หรือบางคนก็คุยพร้อมกัน 2 คู่ ถ้าฝ่ายชายถามคู่ของตนเองแล้วฝ่ายหญิงตอบไม่ได้ เพื่อนฝ่ายผู้หญิงที่นั่งรวมอยู่ด้วยจะตอบแทน ถ้าคุยครั้งนี้เป็นที่พอใจครั้งหน้าก็มาใหม่ สิ่งสำคัญของการคุยกันนั้นจะไม่ถูกเนื้อตัวของฝ่ายหญิงถ้าห้ามแล้วยังทำอีกถือว่าผิดผี เมื่อเรื่องถึงผู้ใหญ่จะต้องขอขมาโดยมีหัวหมูขันหมาก แต่ถ้าฝ่ายหญิงสมยอมก็จะต้องเสียผี สำหรับสาวบางคนพ่อแม่จะบอกว่าวันนี้ไม่ต้องลงขวงเพราะว่าจะมีหนุ่มมาคุยด้วย ซึ่งเป็นลูกของเพื่อน เป็นการตกลงกันเองของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย

3.3 พิธีเสนปาดตง

ชาวไทยโซ่งแทบทุกครัวเรือนมีผีเรือนประจำบ้าน และจะทำพิธีเสนปาดตงขึ้นเพื่อเป็นการระลึกถึงพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

เสนปาดตงของผู้ท้าวต้องเซ่นทุก 5 วัน ส่วนของผู้น้อยเซ่นทุก 10 วัน กล่าวคือชาวไทยโซ่งนำเครื่องเซ่นไปให้ผีเรือนของตนเองที่ “กะล่อหอง” (ห้องผีเรือน) การเซ่นไหว้จะเรียกว่า “มื้อเวนตง” มื้อเวนตงนั้นจะมี 10 วัน โดยเริ่มนับจากวันที่ถูกเชิญมาเป็นผีเรือน เช่น มื้อก่า มื้อกาบ มื้อฮับ มื้อฮาย มื้อเมิง มื้อเปิก มื้อกัด มื้อขด มื้อฮวง มื้อเต่า ผีเดียวกัน วันปาดตงจะตรงกัน การเซ่นไหว้จะทำ 2 เวลา คือ มื้อเช้าและมื้อกลางวัน โดยวางเครื่องเซ่นที่กะล่อหองประมาณครึ่งชั่วโมง จึงจะนำออกมารับประทานได้ อาหารที่เซ่นไหว้เป็นข้าวและกับข้าวที่กินอยู่ในชีวิตประจำวัน มีกี่อย่างก็ได้แล้วแต่สะดวกบางครั้งก็มีขนมด้วยรวมทั้งหมากพลู เมื่อเตรียมอาหารเสร็จต้องตักให้ผีเรือนกินก่อนคนจึงจะกินได้ สำหรับกับข้าวมื้อกลางวันก็ต้องทำใหม่ ส่วนข้าวไม่ต้องหุง เพราะว่าจะตักเตรียมเก็บไว้สำหรับมื้อกลางวันด้วย การปาดตงต้องปาดให้ตรงทุก 10 วัน ถ้าปาดไม่ตรงผีเรือนจะไม่ได้รับอาหารที่เซ่นไหว้ หรือถ้าลืมปาดก็ให้ผ่านไป คนในบ้านเป็นผู้เชิญผีเรือนมากินปาดตง ซึ่งจะเป็นใครก็ได้

คำกล่าวเชิญผีเรือนมากินปาดตง “ข้าวและกับข้าวสุกแล้วเอามาปาดตงให้กิน ปู่ย่า พ่อ แม่ พี่น้อง ที่อยู่บ้านนี้จงมากินพร้อมกัน”

คำกล่าวเชิญเป็นภาษาไทยโซ่งว่า “ข้าวซุกมาโป่ง งายตงมาปาด ปู่ร่ำ ย่าด่ำ เจื้อกันมากินจู่น่า ปากั่นมากินจู่คน ฟันมามะปะมากิน กินแล้วให้กุ้มให้กวม ลุเต้าลุหลาน ไปเซาะมาตาง ปลอดภัย เอ็ดเจ๋อดี คือยังผู้ เอ็ดเจ๋อฮู้ คือยังคน น้องจายจะปายไข้ ลุเต้าลุหลาน เน้อ”

คำแปล “ข้าวสุกยกมาปาดตง มาปาดปู่ชวด ย่าชวด พาชวนกันมากินทุกคน มากินทั้งปากทั้งฟัน มากินแล้วให้คุ้มครองลูกเต้าลูกหลานเดินทางไปมาให้ปลอดภัย ทำใจดีเหมือนยังอยู่มี 6 กับคุณภาพชีวิต ทำใจรู้เหมือนยังเป็นคนอยู่ การเจ็บไข้ถ้าเป็นอะไรก็อย่าซ้ำเติมลูกเต้าลูกหลาน เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

3.4 พิธีเสนหับมด

เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อรับผีมดถ้าบ้านชาวไทยโซ่งคนใดที่บรรพบุรุษเป็นมด ต้องทำหิ้งให้อยู่จะทำเป็นกะบะไม้สี่เหลี่ยม เมื่อตั้งหิ้งผีมดต้องทำพิธีเชิญขึ้นอยู่บนหิ้ง โดยทำพิธีเซ่นเหล้า หมากพลู หิ้งผีมดไม่ต้องทำพิธีปาดตงเหมือนกับผีเรือนที่กะล่อหอง

ตอนทำพิธีต้องทราบว่าบ้านนี้ผีมดใช้ขันธ์อะไร เช่น ขัน 5 ขัน 8 ขัน 11 และขัน 12 (เป็นมดใหญ่) แต่ละขันจะแตกต่างกันในการเตรียมขันหมาก เช่น ขัน 5 ต้องใช้ใบพลู 5 ใบ ขัน 8 ก็ใช้ใบพลู 8 ใบ สำหรับเทียนไขที่จะหักแทนดอกไม้ ซึ่งก่อนจะหักเทียนไขจะนำเทียนไปใส่จานแล้วลนไฟให้ละลายจนหมด จึงนำด้ายไปจุ่มในเทียน เมื่อเทียนละลายจับด้ายก็นำมาขดเป็นดอกไม้ โดยจับทบให้ติดกันคล้ายกับเลขแปด แล้วนำไปวางไว้ในขันหมาก

พิธีกรรมนี้จะทำเสร็จภายในวันเดียว และห้ามทำในเดือน 5 เดือน 9 เดือน 10 เดือน 11 ซึ่งต้องให้หมอมดที่เป็นผู้ชายเป็นผู้ทำพิธี

3.5 พิธีเสนกินปาง

เป็นพิธีกรรมที่เซ่นบรรพบุรุษที่เป็นผู้มีเวทมนต์ วิชาความรู้ สามารถรักษาคนไข้ด้วยเวทมนต์ พิธีเสนกินปางส่วนมากนิยมทำต่อจากพิธีเสนเรือน เมื่อทำพิธีเสนเรือนผีมด ผีมนต์ก็ได้กินด้วย ถ้าทำพิธีเสนกินปางต้องมารับที่หิ้งมด ผู้ที่เป็นมดจะมีหิ้งบูชาครูสำหรับบูชาครูเป็นประจำ หิ้งมดผู้ที่ไม่ใช่มดก็เลี้ยงได้ ถ้ามดตายไปแล้วจะไปอยู่กับลูก ลูกก็ต้องเลี้ยง แต่ลูกไม่จำเป็นต้องเป็นแม่มดแทนแม่ แต่ถ้าจะเป็นแม่มดเหมือนแม่ต้องไปเรียนเพื่อเป็นแม่มด

กรณีที่แม่มดตายแล้วไม่มีใครสืบตระกูล ต้องไล่ลำดับตามเครือญาติเชื้อสายของแม่มดไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงเป็นลูกพี่ หรือน้องก็ได้ เมื่อได้คนสืบทอดแล้วคนนั้นต้องรับ ถ้าไม่รับต้องทำการเสี่ยงทายว่าคนผู้นี้จะเป็นผู้รับสืบทอดแทนใช่ไหม ถ้าเป็นจริงแล้วยังไม่ยอมรับจะเจ็บป่วย รักษาอย่างไรก็ไม่หาย แต่ส่วนมากก็ยอมรับสืบทอดแทน

เวลาจะเสนต้องนำเสื้อไปขึ้นเสื้อที่บ้านแม่มดแล้วนัดวันเสน ตอนที่นำเสื้อขึ้นหิ้ง แม่มดจะถามว่า “สิง” อะไร ไปทางเพียหรือไปทางซา (เป็นการนับวันจะได้ไม่ตรงกัน เช่น มื้อขดตรงกับวันเพียแต่จะไม่ตรงกับวันซา ซึ่งวันซาอาจจะเป็นมื้อกัด) และยังถามว่าไปทางผู้ท้าวหรือผู้น้อย และตามพ่อแม่ที่ตายไปชื่ออะไร ปู่เชื้อ ย่าเชื้อชื่ออะไร การถามแบบนั้นเพื่อเวลาเอาข้าวสาร หมากพลูไปแทนเช้า หรือเพิ่มให้กินก็จะบอกกล่าวว่ายังไม่เสน มีเหตุขัดข้อง เป็นการชี้แจงเหตุผล การแทนเช้าเพื่อไม่ให้บรรพบุรุษมารบกวน (ถ้าสมมติเดือนนี้เสนกินปางไม่ได้ก็จะต้องนำหมากพลูไปเพิ่มที่หิ้งมด แต่ถ้าเจ้าบ้านไปขึ้นเสื้อแล้วไม่ได้เสน เดือนหน้าก็เสนไม่ได้ก็ต้องเพิ่ม

Copyright by Mahidol University

หมากพลูเดือนละครั้ง) เมื่อนัดวันได้ก็ไปรับมดที่บ้านพร้อมหมากพลูไปเติม แล้วเอาเสื้อที่ไปขึ้นหิ้งกลับมาด้วยเพื่อจะใช้ในพิธีเสน

ก่อนทำเสนกินปางต้องบอกกล่าวหิ้งมด หิ้งมนต์ ผีเรือน เจ้าที่ เจ้าทาง รวมทั้งสิ่งที่นับถือในบ้าน การจัดเตรียมพิธีต้องตกแต่งหิ้งมนต์ด้วยผ้าไหมสีขาว สีแดงทาบติดกัน ผ้าไหมสีแดงมีขนาดเล็กกว่าผ้าไหมสีขาวจะทาบอยู่ข้างบน ผ้าทั้งสองพาดอยู่หน้าหิ้ง ชาวไทยโซ่งได ประดิษฐ์ของเล็กๆ บนหิ้ง เช่น หอยา ดอกไม้ (ดอกมอญ) เป็นต้น ส่วนหน้าหิ้งมนต์จะตั้งลำไม้ไผ่สูงจรดเพดาน เรียกว่า "เสาลั่ง" ที่กลางเสามีร่มสีขาว สีแดง 2 คัน เป็นร่มที่ทำขึ้นเองสำหรับให้ผีมนต์ร่ายรำ โดยผูกติดไว้กับเสาและผูกใบมะละกอ ชะอมไว้รอบเสา โคนเสามีไหเหล้าตั้งอยู่ ซึ่งบรรจุเหล้า แกลบ

เครื่องบูชาของหมอพิธี ประกอบด้วย ข้าวเปลือก 1 กระบุง ข้าวสาร 1 ชาม วางไว้บนข้าวเปลือก และไข่ 1 ฟองวางไว้บนข้าวสาร เอาเทียนไขปักและด้ายดิบวางล้อม และมีกะลามะพร้าวใส่น้ำมันเป็นไส้ตะเกียงสำหรับส่องทางให้ผีมนต์ลงมา นอกจากนี้มีเครื่องเซ่นในปานเสนและห่อผ้า เรียกว่า "ถุงเสื้อ" เพื่อเสี่ยงทายอนาคตเจ้าของบ้านและครอบครัวเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บการทำมาหากิน

การประกอบพิธีเสนกินปางจะต้องเป่าปี่ประโคมทุกขั้นตอน เนื่องจากผีมนต์เป็นเทวดา (คนธรรมดาเมื่อตายไปจะเป็นผี แต่หมอพิธีเมื่อตายไปจะเป็นเทวดา) พิธีเริ่มจากหมอพิธีทำพิธีบูชาครูด้วยเครื่องบูชา และทำพิธีบอกกล่าวแถนให้ช่วยตามหาขวัญของผีมนต์ให้มารับเครื่องเซ่นได้ หรือไม่ หมอพิธีจะมีหมอสะเป็นหมอผู้ช่วย มีการเสี่ยงทายด้วยข้าวสาร โดยนำไข่ไก่วางบนฝ่ามือแล้วหยิบข้าวสารวางบนไข่ด้านแหลม ถ้าแถนไม่ตกลงก็ต้องเสี่ยงทายอีกครั้ง เมื่อแถนตกลงตามผีมนต์มารับเครื่องเซ่นได้ก็เป่าปี่ประโคม เป็นการแสดงความยินดีการถวายเครื่องเซ่นผีมนต์ต้องมีการร้องรำไปด้วย หมอพิธีจะเชิญผีมนต์มาประทับตนเอง แต่งตัวอย่างสวยงาม เอาสายสิญจ์เคียนหัว แล้วทับด้วยผ้าตกแต่งเป็นลวดลายสวยงาม คล้ายหมวก จุดเทียนถือไว้มือซ้าย ส่วนมือขวาถือวี (พัด) ลุกขึ้นรำตามจังหวะเสียงกระแทกกระบอกไม้ไผ่กับไม้กระดานที่วางบนพื้น โดยมีญาติตระกูลเดียวกันกับเจ้าของบ้าน 5 คนยืนกระแทกเป็นจังหวะ ส่วนอีกคนใช้ไม้เคาะจังหวะบนถาดที่วางคว่ำบนปากโอ่ง หมอพิธีจะฟังจังหวะการกระแทกเมื่อผิดจังหวะ หมอพิธีเดินไปตักน้ำในกระป๋องที่เตรียมไว้สาดไปที่ผู้กระแทกบั้ง เป็นที่สนุกสนานของผู้มาร่วมพิธี เมื่อหมอพิธีรำรอบเสา 3 รอบแล้ว หมอสะได้จัดเครื่องเซ่นให้ผีมนต์ในร่างของหมอพิธีกิน เสร็จแล้วหมอพิธีลุกขึ้นรำอีกครั้งตามด้วยเจ้าของบ้านพร้อมกับญาติ จากนั้นหมอพิธีจะกล่าวเชิญผีมนต์ให้กลับที่เดิมและเลี้ยงอาหารหมอทำพิธี ผู้มาร่วมงาน

Copyright by Mahidol University

พิธีเสนกินปางนั้นแตกต่างจากพิธีเสนเรือน คือ พิธีเสนกินปางทำพิธีโดย "มด" ส่วนพิธีเสนเรือนมี "หมอเสน" เป็นผู้ทำพิธี พิธีเสนกินปางกับพิธีเสนเรือนมีวัตถุประสงค์เหมือนกัน คือ พิธีเสนเรือนเป็นการเซ่นบรรพบุรุษ ส่วนพิธีเสนกินปางเป็นการเซ่นบรรพบุรุษที่เป็นผีมด

3.6 พิธีเสนเรือน

เป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านปฏิบัติกันมากที่สุด คำว่า "เสนเรือน "เป็นภาษาโซ่ง "เสน" หมายถึง เซ่นหรือสังเวย ส่วนเรือน หมายถึง ผีเรือน ซึ่งตามความคิดของชาวโซ่งนั้น หมายถึง ผู้ที่ตายไปแล้วและอยู่ในสิงเดียวกัน (สิง หมายถึง แซ่หรือตระกูล) แต่ละครอบครัวจะมีสมุดจดชื่อผู้คนในตระกูลของตนที่ตายไปแล้วเรียกว่า "ปั๊บผีเรือน" เก็บไว้ทุกบ้าน พิธีเสนเรือนนิยมทำ 2-3 ปีต่อครั้ง เพื่อให้ผีบรรพบุรุษมารับเครื่องเซ่นเพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณผู้ที่ตายไปแล้ว และเพื่อให้ปกปักรักษา คุ้มครอง ถ้าไม่ทำก็จะเป็นสิ่งไม่ดี

การกำหนดวันจัดพิธีแต่ละบ้านจะไม่ทำพร้อมกัน โดยจะดูจากการไล่วันของโซ่ง และวันจะต้องไม่ตรงกับวันตาย วันเผา วันปาดตง เป็นต้น เดือนที่ชาวไทยโซ่งนิยมทำพิธีเสนเรือนส่วนมากจะเป็นเดือนคู่ คือ เดือน 4, เดือน6, เดือน 12 สำหรับเดือน 5 ชาวไทยโซ่งจะไม่ทำพิธีเพราะว่าเป็นช่วงสงกรานต์และอากาศร้อน

การทำพิธีเสนเรือน เริ่มจากการเตรียมหมูซึ่งต้องใช้หมูตัวผู้ ในสมัยก่อนถ้าปีนี้เสนเรือนปีหน้าจะเริ่มเลี้ยงหมูที่คลอดออกมา เช่น หมูคลอด 10 ตัว ตัวเล็กจะเลี้ยงเอาไว้เสนเรือน ถ้าเลี้ยงไปนานๆ แล้วหมูตัวเล็กที่เลี้ยงเอาไว้เสนเรือนตัวโต และมีน้ำหนักมากเข้าของจะนำหมูไปขายไม่ได้ เพราะถ้ามีผู้ใดขายจะเจ็บป่วยได้ หมูจะเลี้ยงไว้ประมาณ 2 ปี จึงเสนเรือนได้ ถ้าผีเดียวกันตายภายในปีที่จะเสนเรือนก็จะทำพิธีไม่ได้ ต้องเลื่อนวันออกไปจนกระทั่งเดือนหน้า แต่ถ้าคนในบ้านตายก็เอาหมูตัวที่เลี้ยงทำเสนเลี้ยงตอนทำพิธีเอาผีขึ้นเรือนได้

พิธีเริ่มเวลา 15.00 น. โดยเจ้าของบ้านจะนำเสื้อฮีของตนเองไปวางไว้ที่กะล่อหองและมีเครื่องเซ่น คือ เหล้า 1 ขวด ขันน้ำ ขันหมาก เพื่อจะมาบอกกล่าวว่า จะฆ่าหมูเวลา 24.00 น. หรือ 01.00 น. การฆ่าหมูจะฆ่าข้างล่างแล้วเอาเลือดหมูไว้ ต่อจากนั้นเอาหมูขึ้นข้างบน ลูกและหลานเขย 2 คนเป็นคนหาม โดยเอาเชือกมาผูกกับขาหมูแล้วใช้ไม้คานหามเอาไปไว้ที่กะล่อหอง ลูกและหลานเขยจะเป็นคนชำแหละหมู ซึ่งคนที่ชำนาญในการชำแหละหมูจะขึ้นไปช่วยด้วย การชำแหละจะตัดหัวหมูออกก่อนเพื่อเก็บเอาไว้ทำพิธีเสนเรือน และตัดซี่โครงออก 2 ข้าง เอากระดูกสันหลังตรงกลางไว้แล้วตัดข้อเท้าทั้งสี่ข้อ และหางหมูมารวมไว้กับหัวหมูเพื่อทำพิธี จากนั้นนำสันหลังมาตัดไว้สองข้อติดกันเพื่อเอาไว้ทำพิธี ชำแหละเนื้อตรงซี่โครงออกแล้วตัดข้อซี่โครง 2 ซี่ติด

Copyright by Mahidol University

กันเก็บไว้รวมกับหัวหมู ข้อเท้า หางแล้วนำไปต้ม เนื้อที่ชำแหละออกตัดให้เป็น 7 ชิ้นยาวตามขวางตัวหมูเนื้อ 7 ชิ้น เรียกว่า "เจ็ดข้อเจ็ดเกี๊ยว"

ในตระกร้าเล็กๆ ที่หามมาพร้อมกับหมูตอนขึ้นบ้านเขาจะใส่เครื่องในหมูทุกชิ้น เช่น ตับ หัวใจ ปอด ไส้ ตัดเป็นชิ้นเล็กๆ นำไปต้มแล้วสับรวมกับหน่อไม้ดอง พริก สำหรับไว้เซ่น ส่วนไส้จะล้างให้สะอาดและตัดมาฉักประมาณ 2 คืบ เพื่อนำมาทำเป็นไส้ล้อมเผือน เมื่อฉักเสร็จเรียบร้อยแล้วนำไปต้มให้สุกเตรียมไว้ทำพิธี

พอเช้าเวลาประมาณ 08.00 น. จะเตรียมจัดปานเผือนพร้อมทำข้าวห่อ 7 ห่อ จีบหมาก 7 คำ ใบตอง 7 ใบ ปานเผือนจะเอาใบตองรองข้างล่าง 4 ใบ เอาหมู 7 ชิ้นลงไปวางรอบเรียงเป็นวงกลม 7 ชั้นแล้วเอาไส้ล้อมเผือนใส่ตรงกลาง เอาใบตองอีก 3 ใบปิดข้างบน (หมู 7 ชิ้นและไส้ล้อมหมู) แล้วนำเอาข้าวห่อทั้ง 7 ชิ้น หมากพลูที่เตรียมไว้ 7 คำ ตะเกียบ 7 คู่ หมูย่าง 7 ชิ้น จับข้อห่อ หมากพลู ตะเกียบมารวมกันวางให้รอบๆ ปานเผือนเป็นระยะ 7 กอง วางบนใบตอง เรียกว่า "7 ถู่" (ถู่ คือ ตะเกียบ 7 คู่) ต่อจากนั้นลูกหลาน หรือใครมีขนม ผลไม้ก็มาวางลงไป รวมทั้งมีกล้วย อ้อย เผือก มันใส่ลงไป (ของที่ใส่ถ้านำมา 10 ชิ้น ก็จะใส่ปานเผือน 7 ชิ้นแล้วอีก 3 ชิ้นจะใส่ใน "ปานย่อย" คือ ปานที่ใส่ของล้นเหลือจากปานเผือนใช้สำหรับเซ่นให้พ่อแม่แล้วของเหลือจะเป็นของเจ้าของบ้าน)

เครื่องในหมูที่ต้มแล้วเอามาสับใส่พริก หอม กระเทียม หน่อไม้ดอง โดยใช้ใบตองวางลงบนปานเผือน 1 ใบแล้วนำเครื่องในที่สับวางลงบนตรงกลางซึ่งจะวางทับขนม ผลไม้ (เอาไว้สำหรับเซ่นให้ผีเรือนกินซึ่งจะคีบให้ผีเรือนกินโดยจะเรียกตามชื่อ) ขั้นตอนนี้เป็นอันเสร็จพิธีการแต่งปานเผือน

จากนั้นลูกสะใภ้จะใส่ชุดฮีส่วนลูกหลานที่ยังไม่แต่งงาน และที่เป็นสิงเดียวกันก็จะมาช่วยยกปานเผือน ขั้นตอนการยกปานเผือนทุกคนจะยืนล้อมปานเผือนแล้วใช้มือจับขอบปานเผือนส่วนอีกมือก็จับยกปานเผือน สำหรับคนอื่นๆ ที่จับไม่ถึงก็จะจับเสื้อหรือแตะแขน (เพื่อแสดงให้เห็นว่าได้ช่วยยกปานเผือนแต่ว่ายกไม่ถึง) เพื่อเป็นการมอบให้บรรพบุรุษ การยกปานเผือนจะมีการยก 3 ครั้ง

ครั้งที่ 1 ยกแค่สะเอว ถามหมอเสนว่ายกแค่นี้พอไหม หมอเสนก็จะตอบว่าไม่พอหรอกถ้าจะดีต้องยกขึ้นอีกหน่อยถึงจะดีกว่านี้แล้วช่วยกันหย่อนปานเผือนลงไปแต่ไม่ให้ถึงพื้นแล้วยกขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

Copyright by Mahidol University

ครั้งที่ 2 ยกแค่หน้าอก ถามหมอเสนว่ายกแค่นี้พอไหม หมอเสนก็จะตอบว่าไม่พอหรอกถ้าจะดีต้องยกขึ้นอีกหน่อยถึงจะดีกว่านี้แล้วช่วยกันหย่อนปานเผือนลงไปแต่ไม่ให้ถึงพื้นแล้วยกอีกครั้งหนึ่ง

ครั้งที่ 3 ยกท่วมหัว โดยแขนจะตึง ถามหมอเสนว่ายกแค่นี้พอไหม หมอเสนก็จะตอบว่า แค่นี้พอแล้ว ดีแล้ว จะทำมาค้าขึ้น

เมื่อยกเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ช่วยกันยกเข้ามุม "กะล่อหอง" ที่หมอเสนนั่งอยู่ จากนั้นจึงจัดเตรียมขันหมาก ขันน้ำ ที่เตรียมไว้ก่อนที่จะฆ่าหมูออกมา แล้วเตรียมจัดชุดใหม่ที่เหมือนกันเข้าไปวางไว้ เป็นการเสร็จพิธียกปานเผือน

ต่อจากนั้นก็หาข้าวมาให้หมอเสนเรียกว่า "ปานงายหมอ" จะมีไก่ซ้อง (แกงไก่ใส่หน่อไม้ดอง) ซึ่งมีหัว ปีก ขา เครื่องใน จัดให้เหมือนกับตัวไก่ที่ยังไม่สับ โดยจะผูกเชือกรวมกันอยู่ในหม้อแกงแล้วตักออกมาทำพิธี โดยแก้เชือกออกมา "ซ้อง" คือ การแยกชิ้นส่วนออกจัดให้เหมือนตัวไก่แล้วจัดใส่ถาดไว้ ตักแกงหน่อไม้ดอง 1 ถ้วย ข้าวสุก 2 ถ้วย มามอบให้หมอเสนกินเป็นข้าวเช้าและก็จัดสำรับไปให้หมอกินเพิ่มเติมเป็นการเติมสำรับ เมื่อจัดให้หมอเสนกินข้าวแล้วก็ต้องหาข้าวมาให้พี่น้องกิน

หลังจากกินข้าวแล้วหมอเสนจะทำพิธีเซ่น โดยการเรียกชื่อของบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว ซึ่งจะเริ่มเรียกจากชื่อพ่อแม่ก่อน เช่น เรียกฝ่ายพ่อ (ปู่ชด ย่าผวน อาดาว ลุงสุข เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นลุงหรืออาที่เป็นพี่หรือน้องของพ่อจะเรียกเป็น "ปู่" ถ้าเป็นพี่ชายก็จะเรียกว่าพี่) แต่ถ้าเป็นพ่อจะเรียกว่า "ปอกว๋านเมือง" คำว่าเมืองเป็นชื่อ ส่วนแม่จะเรียกว่า "แม่นางโพธิ์" คำว่าโพธิ์ เป็นชื่อ ถ้าเป็นปู่เรียกว่า "ปู่กว๋านพลอย" ส่วนย่าจะเรียก "ยานางงิ้ม" เมื่อหมอเสนเรียกชื่อหนึ่งก็จะคีบเครื่องเซ่นหนึ่งครั้ง จากนั้นก็จะเรียกชื่อของผีเดียวกันของแต่ละครอบครัวมากิน เมื่อเรียกครบทุกชื่อแล้วก็เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากเสร็จจากช่วงนี้ก็จัดหัวหมู ข้อหมู หางหมู ข้อสันหลัง ที่จัดเตรียมไว้ออกมาจัดใส่ปานข้าว โดยจะใช้ยอดใบตอง 1 ยอดรองสองชั้น และยกหัวหมูใส่และหางหมูวางตามหางทางใบตอง เอากระดูกสันวางระหว่างหัวหมูและหางหมู เท้าหมูข้างหน้าและข้างหลังวางไว้ข้างๆ และซี่โครง 2 ข้อวางข้างๆ เหมือนกัน และจัดขันหมากใส่จานวางตรงหัวหมูมีข้าวสุก 1 ถ้วย น้ำต้มหมู 1 ถ้วย กล่องข้าว ขันน้ำ เหล้า 1 ขวด เมื่อจัดเสร็จแล้วก็ยกเข้าไปในห้องกลางบ้านเพื่อทำพิธี "ข่าวว่า" ซึ่งแม่ครัวจะชุบหมูที่ต้มแล้วที่เป็นหมูที่เหลือมาใส่หัวปลีหรือใบมะกอก จัดเตรียมขึ้นไปให้หมอที่เซ่นผีเรือนเพื่อที่จะจัดทำพิธีข่าวว่า เป็นพิธีที่เชื่อว่าเราอยู่ดีกินดีแล้วก็ต้องให้เขากินบ้าง พิธีข่าวว่าจะจัดทำ 3 แห่ง คือ เตาไฟ ประตู บันได

คนที่ไปข่าวเรียกว่า "จี่ไฟไหข้าว" เครื่องเซ่นก็มีข้าว 1 ก้อน หมูชุบ 1 กองโดยจะใส่จานเดียวกัน คนที่ทำพิธีนี้ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นหมอเพราะว่าพิธีนี้จะใช้คนที่พูดเป็น คนรู้

Copyright by Mahidol University

จักพูด เป็นผู้ทำพิธี เป็นพิธีที่เรียกให้มากินทั้ง 3 สิ่ง คือ เตาไฟ ประตู บันได เนื่องจากว่าไทยโซ่งได้อาศัยสิ่งเหล่านี้ดำรงชีวิตมาอย่างมีความสุขตลอดมา จึงคิดว่าแม่เตาไฟ แม่ประตู และแม่บันได เป็นผู้มีพระคุณจึงใช้คำว่าจี่ไฟไห การทำพิธีเริ่มจากหมอข่าวว่าจะหยิบข้าว และหมูชุบ 1 คำ มาวางไว้แล้วก็พูดเป็นคำไทยโซ่ง คือ

เตาไฟ

ไลมือดีเสนฟ้อนเฮือนย่าว เยื้อหมูกางแปงแลงกางเฮือนสู่ขาว เตาไฟดีจี้ไฟฮุงฟันมามะปะมากิน กินแล้วฮ่าวกุ้มฮ่าวกวมลุเต้า ลุลานยาลุกไหม้บุงแกบยาแปบไหม้บุงฮัม

คำแปล "ได้วันดีเสนฟ่อนบ้าน เนื้อหมูทั้งตัวที่ทำกลางห้อง ที่กินมื้อเย็น แบ่งให้เตาไฟกินแล้ว ให้คุ้มครองลูกเต้าลูกหลาน อย่าลุกไหม้แกลบ รำ"

ประตู

ไลมือดีเสนฟ้อนเฮือนย่าว เยื้อหมูกางแปงแลงกางเฮือนสู่ขาว ประตูหลวงตางรอง ป่องตูกว่างตางไป ฟันมามะปะมากิน กินแล้วฮ่าวกุ้มฮ่าวกวมลุเต้า ลุลาน กวามเจ็บยาไลกวามใส่ยามี ผีขึ้นท่างตูเอายูมากางผีขึ้นทางหลังเอาเหวะมาแทง

คำแปล "ได้วันดีเสนฟ่อนบ้าน เนื้อหมูทั้งตัวที่ทำกลางห้อง ที่กินมื้อเย็น แบ่งให้ประตูเข้าออกกินแล้ว ให้คุ้มครองลูกเต้าลูกหลานไม่ให้เจ็บ ไม่ให้เป็นไข้ ผีที่ขึ้นทางประตูให้เอาไม้กวาดมากาง ผีที่ขึ้นทางหน้าต่างก็เอาหอกมาแทง"

บันได

ไลมือดีเสนฟ้อนเฮือนย่าว เยื้อหมูกางแปงแลงกางเฮือนสู่ขาว ขั้นไดหลวงป่องไดกว่างทางขึ้นฟันมามะปะมากิน กินแล้วฮ่าวกุ้มฮ่าวกวมลุเต้า ลุลาน ยาไฮลุเต้า ลุลานตกไดตกทาง

คำแปล "ได้วันดีเสนฟอนบ้าน เนื้อหมูทั้งตัวที่ทำกลางห้องที่กินมื้อเย็น แบ่งให้ช่องบันไดกว้างทางขึ้นกินบ้าง กินแล้วให้คุ้มครองลูกเต้าลูกหลาน อย่าให้ตกบันได"

การทำพิธีจี่ไฟไหข้าวจะทำอยู่ข้างนอก ส่วนชาวไทยโซ่งที่อยู่ในกะล่อหอง และห้องกลางหมอข่าวว่า (หมอที่ทำพิธีจี่ไฟไหข้าว) จะเรียกคนที่เป็นสิงเดียวกันมากินเป็นการบอกข่าวให้มากินกันทั้งหมด หลังจากทำพิธีข่าวว่าเสร็จเรียบร้อยแล้ว หมอเสนจะเรียกให้คนที่เป็นผีเดียวกันมารวมกันเพื่อทำพิธีที่เรียกว่า "กินเหล้าฟายเฮือน" ที่กะล่อหอง โดยหมอเสนจะแยกแก้ว

Copyright by Mahidol University

ซึ่งหมอนับดูว่ามีคนที่เป็นผีเดียวกัน และกี่คนที่อยู่ในพิธี หมอจะเอาเหล้าที่เจ้าของบ้านเตรียมไว้โดยรินให้คนละ 1 แก้วทุกๆ คน และหมอเสนจะเรียกบรรพบุรุษ และบอกกล่าวว่า "เมย" (แปลว่า "กิน") ลูกหลานทุกคนจะทำ 3 ครั้ง และรินเหล้า 3 หน คนที่กินเหล้าจะเป็นลูกหลานที่ถือแก้ว พอหมอเสนบอกให้เมยลูกหลานก็ยกแก้วกิน เพื่อเป็นเกียรติแก่บรรพบุรุษ เมื่อทำพิธีนี้เสร็จแล้ว 3 ครั้ง ลูกสาวที่แต่งงานไปแล้วแต่ไม่ได้เป็นผีเดียวกันต้องมาฟ่ายเฮือนให้พ่อแม่กินโดยมีเหล้า 1 ขวด ขันหมาก ขันน้ำ เสื้อ ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นเสื้อฮี แล้วส่งสิ่งของเหล่านี้ให้กับหมอเสนและบอกชื่อของตนเองแก่หมอเสนแล้ว หมอเสนก็จะบอกชื่อของลูกสาวคนนี้และบอกกับผีเรือนว่าลูกสาวคนนี้เอาเหล้ามาฟ่ายเฮือนให้กิน หมอเสนก็จะรินเหล้า โดยให้คนที่เป็นผีเดียวกันที่เป็นเจ้าของบ้านที่ถือแก้วกินเหล้าฟ่ายเฮือน และทุกคนที่อยู่ในห้องกินเหล้าฟ่ายเฮือนอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นหมอเสนก็จะส่งแก้วให้ลูกสาวและเจ้าของบ้านจะนำเหล้ามาให้หมออีก 1 ขวด เพื่อเป็นการตอบแทนแทนลูกสาว ซึ่งหมอเสนก็จะรินเหล้าให้ลูกสาวและบอกเล่า บอกกล่าวแก่ผีเรือนแล้วก็บอกให้ลูกสาว "เมย" ลูกสาวก็จะยกแก้วขึ้นดื่ม

เสร็จจากพิธีนี้แล้วก็ "กู้เผือน" คือ เก็บของในปานเผือนออก ซึ่งก่อนจะเก็บเผือนออก ฝ่ายเจ้าของบ้านจะเตรียมกระบุงมาใส่ของให้หมอเสน แล้วจะเก็บขนมในปานเผือนที่มี "7 ถู่" ให้หมอไป 3 ถู่ ส่วนที่เหลือ 4 ถู่ ก็เก็บมาแจกจ่ายให้พี่น้องกิน ยกเอาของที่เหลือในปานเผือนรวมทั้งหมู 7 ชิ้นด้วยใส่ในกระบุงที่เตรียมไว้แล้วเอาขนม 3 ถู ให้หมอเสน เอาเหล้าใส่ในกระบุง 1 ขวด หมากพลูไปมอบให้หมอเป็นการเสร็จพิธีเสนเรือน

4. ข้อปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ และประเพณี

4.1 เครื่องลางของขลัง

สมัยก่อนมีโจรผู้ร้ายมาก ผู้ชายชาวไทยโซ่งนิยมสักยันต์เพื่อป้องกันอันตรายและอยู่ยงคงกระพัน สักนะหน้าทอง วิธีสักยันต์สมัยก่อนจะเขียนรูป หรืออักษรลงบนร่างกายในส่วนที่ต้องการ แล้วใช้เข็มสักโดยใช้น้ำหมึก ปัจจุบันยังมีคนนิยมสักอยู่บ้าง ตำแหน่งสักส่วนมากจะสักลงบนหลัง แขน หน้าอก เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีการห้อยพระและตระกรุดของหลวงพ่อเต๋หรือกระดูกพ่อแม่ ก่อนออกจากบ้านต้องบอกกล่าวให้คุ้มครองป้องกันภัย

ชาวไทยโซ่งสมัยก่อนนิยมปลูกต้นหนาดไว้ป้องกันผี เช่น คนคลอดลูกจะเอาต้นหนาดวางไว้ใต้ฉุนบ้านป้องกันผีกระสือ หรือเด็กเมื่อเกิดจะใช้หนาดผูกคอป้องกันผีกระสือ ปัจจุบันยังใช้อยู่บ้าง หรือเมื่อไปบ้านคนอื่นจะใช้ใบหนาดเสียบผม ป้องกันไม่ให้ผี (คนตาย) ที่บ้านนั้นทำร้าย นอกจากต้นหนาดแล้ว ต้นหนาม ต้นพุทรา มะขามเทศ ใบมะยม (มัดเล็กๆ) ไว้ป้อง

Copyright by Mahidol University

กันไม่ให้ผีเข้าใกล้ตัว โดยจะนำมาเหน็บที่สะเอว หรือใส่ไว้ในกระเป๋าเสื้อ แต่ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้สามารถใช้มีด เข็มเย็บผ้า ปิ่นปักผมหรือกรรไกรตัดผ้า ซึ่งเป็นของแหลม มีคมป้องกันได้

4.2 การสืบผี

ชาวไทยโซ่งนับถือ และให้ความสำคัญต่อผีบรรพบุรุษอย่างมาก ดังนั้นจึงต้องมีการสืบผีบรรพบุรุษต่อๆ กันมา ซึ่งการสืบผีฝ่ายชายจะเป็นผู้สืบต่อจากพ่อแม่ ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานออกไปก็ต้องไปสืบผีทางสามี การสืบผีถ้าพ่อแม่ยังอยู่ก็ยังไม่ต้องสืบผี แต่ถ้าพ่อแม่เสียชีวิตแล้วจึงจะสืบผีได้ ในกรณีที่บ้านใดมีลูกสาวให้ลูกสาวสืบผีแทนได้ เมื่อแต่งงานแล้วมีลูกก็ให้ลูกสืบแทน ซึ่งสามารถออกชื่อแทนได้แม้ว่ายังเป็นเด็ก และถ้าบ้านใดมีลูกชายหลายคน คนที่อยู่กับพ่อแม่จะสืบผีต่อจากพ่อแม่ ส่วนลูกที่แยกออกไปอยู่ที่อื่น เมื่อพ่อแม่ตายก็จะรับเลี้ยงผีได้

4.3 การผิดผี และการเสียผี

การผิดผี คือ การไม่ปาดตง พี่น้องหรือแขกมาบ้านแล้วเลี้ยงเหล้า โดยไม่ให้ผีเรือนกินก่อน หรือมีคนมานอนค้างที่บ้านโดยไม่บอกกล่าวหรือการจับเนื้อต้องตัวหญิงสาว สิ่งเหล่านี้เป็นการผิดผี การแก้ไข คือ ต้องมีขันหมากไปไหว้ขอขมา ถ้าเป็นลูกเขยหรือลูกสะใภ้จะต้องใส่ชุดฮี

การเสียผี เป็นการแก้ไขในสิ่งที่ได้กระทำผิดต่อผีเรือน เช่น ผู้ชายแอบมานอนค้างกับลูกสาวหรือมาพาลูกสาวหนี จะต้องมาขอขมาเพื่อยอมรับผิด มีหัวหมู 1 หัว เหล้า 1 ขวด โดยที่ทั้งสองคนนี้จะต้องใส่ชุดฮี

Copyright by Mahidol University

บทที่ 6
บทวิเคราะห์

ข้อมูลความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ประเภทต่างๆ ที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 5 นั้น ได้แสดงให้เห็นลักษณะต่างๆ ได้แก่ เนื้อหาสาระ พัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เงื่อนไขหรือปัจจัยผลักดันที่มีผลต่อการพัฒนคุณภาพชีวิต รูปแบบและกระบวนการในการใช้วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านี้ต่อคุณภาพชีวิต รวมทั้งแนวทางในการส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรมให้เป็นประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตให้มีประสิทธิภาพยิ่งๆ ขึ้นไป ดังต่อไปนี้

เนื้อหาสาระ พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลง

เนื้อหาสาระ พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาสาระของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมประเภทต่างๆ ของชาวไทยโซ่งได้แสดงให้เห็นภูมิปัญญา แบบแผนพฤติกรรม และองค์วัตถุทางวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1.1 ภูมิปัญญา

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมประเภทต่างๆ ของชาวไทยโซ่งได้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวไทยโซ่ง อันได้แก่ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความนิยม (ค่านิยม) ความเห็น (ทัศนคติ) ความฉลาดไหวพริบ ซึ่งเป็นพื้นฐาน หรือเป็นบ่อเกิดพฤติกรรม ดังนี้

1.1.1 องค์ความรู้ ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า องค์ความรู้ของชาวไทยโซ่งประเภทต่างๆ เช่น องค์ความรู้เรื่องการทำมาหากิน องค์ความรู้เรื่องการแต่งกาย องค์ความรู้เรื่องการอยู่อาศัย เป็นต้น ส่วนหนึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากอดีต เช่น กฎเกณฑ์ในชีวิตต่างๆ ในการใช้

Copyright by Mahidol University

เสื้อผ้าอาภรณ์ การสร้างบ้านเรือน การใช้ประโยชน์ แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่เป็นองค์ความรู้สมัยใหม่ที่ชาวไทยโซ่งรับเข้ามาภายหลัง

ลักษณะองค์ความรู้ของชาวไทยโซ่งแบ่งออกได้เป็น องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต ปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีพ ยกตัวอย่างในการปลูกบ้าน หรือทำมาหากิน หรือรักษาโรค องค์ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ใช้สอย เช่น การใช้ประโยชน์จากพื้นที่เรือน การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรเป็นยารักษาโรค องค์ความรู้เกี่ยวกับการบำรุงรักษา เช่น การเก็บสิ่งของเครื่องใช้ อาทิ กะเหล็บ ขมุก ปานเผือน เสื้อฮี เป็นต้น

มีองค์ความรู้ด้านต่างๆ ที่ได้ถ่ายทอดสืบมาแต่โบราณ เช่น เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วต้องทำพิธีปาดตงข้าวใหม่เพื่อให้ผีเรือนได้กินข้าวใหม่ เด็กที่เกิดมาต้องมีสัญลักษณ์ประจำตัวคล้ายกับเครื่องลางของขลังของเด็กผู้ชาย เรียกว่า “ไต” เด็กผู้หญิง เรียกว่า “หอยา” เสื้อฮีสามารถใส่ได้ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล คือ ด้านที่มีลวดลายน้อยใช้ในงานมงคล เช่น พิธีเสนเรือน งานแต่งงาน ส่วนด้านที่มีลวดลายมากจะใช้ในงานอวมงคล เช่น งานศพ เมื่อถูกทักว่าดวงไม่ดี ปู่ ย่าจะมาเอาตัวไปต้องเซ่นให้กินเป็นการเรียกขวัญ และต่ออายุ เรียกพิธีกรรมนี้ว่า “พิธีเสนตัว” หรือชาวไทยโซ่งจะนำเครื่องเซ่นไปให้ผีเรือนกินที่กะล่อหอง วันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้าและมื้อกลางวัน ทุก 10 วัน เรียกว่า “พิธีเสนปาดตง”

1.1.2 ความคิด (วิธีคิด) ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ระบบความคิดและวิธีคิดของชาวไทยโซ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตว่า ชีวิตมีศูนย์รวมอยู่ที่ผีเรือน จากศูนย์กลางก็จะแผ่ส่งผ่านไปสู่โลกหลังตาย และสามารถเชื่อมกับโลกหน้าได้ด้วย เช่น ชาวไทยโซ่งเมื่อตายไปแล้วจะได้ไปอยู่รวมกับบรรพบุรุษ ซึ่งคนที่มีชีวิตอยู่ก็จะทำสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆใส่ไว้ในบ้านป่า สิ่งของเหล่านี้จะนำไปใช้รวมกับบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว

1.1.3 ความเชื่อ ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ระบบความเชื่อของชาวไทยโซ่งว่ามีความเชื่อแบบดั้งเดิม คือ เชื่อในระบบผีและเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ เชื่อว่าผีมีอำนาจสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ให้แก่มนุษย์ได้ เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษต้องทำกะล่อห้อง (ห้องผีเรือน) เพื่อระลึกถึงบุญคุณเพื่อให้คุ้มครอง การเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ต้องบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำที่ทำกินเพื่อคุ้มครองให้ลูกกุ้ง ลูกปลาเจริญเติบโตดี นอกจากเชื่อแบบดั้งเดิมแล้วยังมีความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ เช่น การทำน้ำมนต์ต้องใช้น้ำฝนเพราะเชื่อว่าน้ำฝนไม่ได้อยู่ในแม่น้ำคงคา แล้วตกลงมาไม่โดนพระแม่ธรณี เป็นน้ำที่ตกลงมาบนหลังคา เป็นน้ำบริสุทธิ์ หรือการเคารพนับถือเจ้าพ่อพระอินทร์ เจ้าแม่ขอด ทำให้มีความสุข ปกป้องอันตรายต่างๆ ที่จะมาทำร้ายตนเองและครอบครัว ขณะเดียวกันก็มีการบวชเรียนตามหลักพุทธศาสนา และมีบางส่วนของชาวไทยโซ่งที่นับถือศาสนาคริสต์ด้วย

Copyright by Mahidol University

1.1.4 ความนิยม ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ความนิยม หรือค่านิยมของชาวไทยโซ่งว่าคนไทยโซ่งรุ่นผู้ใหญ่ยึดมั่นในประเพณี พิธีกรรม ส่วนผู้น้อยไม่เคร่งครัด เช่น เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะไม่ทำการเพาะปลูก หรือจัดงานพิธี เรียกว่า "กำบ้านกำเมือง" เพราะเชื่อว่าจะทำแข่งกับคนตาย ชาวไทยโซ่งที่เป็นผู้ชายเมื่ออายุ 20 ปีจะบวชเพื่อทดแทนบุญคุณแก่พ่อแม่ ภรรยาที่สามีตาย เวลานุ่งผ้าถุงต้องดึงชายผ้าออกเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงคนนี้สามีตายแล้ว หรือชาวไทยโซ่งนับถือผีบรรพบุรุษมีการจัดทำพิธีเสนเรือนทุก 2 หรือ 3 ปี สิ่งเหล่านี้ยังเป็นที่นิยมอยู่ในหมู่บ้าน

1.1.5 ความเห็น หรือทัศนคติ ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเห็น หรือทัศนคติของชาวไทยโซ่ง เกี่ยวกับความถูกต้อง ผิดชอบชั่วดี ความดีงาม ความเหมาะสม การละเมิดกฎ โดยยึดเอาขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นหลัก ความดี ความถูกต้องของชาวไทยโซ่งจะเป็นไปตามความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม เช่น ถ้าบ้านใดไม่เชิญผีเรือนมาไว้ที่กะล่อหองถือว่าอกตัญญู ผีเรือนจะให้โทษทำให้ไม่มีความสุข ความเจริญ เมื่อบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วไม่แก้บนจะทำให้ถูกลงโทษ เช่น เมื่อเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้งครั้งต่อไปลูกกุ้ง ลูกปลาจะตัวเล็ก ไม่โต ขายได้ราคาถูก การแต่งงานจะแต่งกับคนที่เป็นผีเดียวกันไม่ได้ เพราะว่าเป็นการแต่งคนในบ้านเดียวกัน ผีเรือนไม่ยอมรับ และเมื่อมีคนตายในบ้าน หรือผีเดียวกันตายก่อนจะทำพิธีเสนเรือน งานมงคลต่างๆ ต้องทำพิธีเสนแก้เคราะห์เพื่อสะเดาะเคราะห์ให้ดีก่อน การเคารพต่อบรรพบุรุษ และการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง เป็นสิ่งที่ควรกระทำ

1.1.6 ความฉลาดไหวพริบ ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ความฉลาดมีไหวพริบของชาวไทยโซ่งในการดำรงชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต จะเห็นได้ว่าจริงๆ แล้วชาวไทยโซ่งมีความฉลาดในการสร้างขวัญกำลังใจในการรักษาโรค ในการเอาเคล็ด หรือสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ โดยยึดหลักการประนีประนอมกันในระหว่างความผิด ถูก ความเห็น หรือค่านิยม เป็นต้น เพื่อให้เกิดความสมดุล ความเสมอภาค ไม่เข้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น ในพิธีเสนตัวแม่มดจะให้ลุงตามาทำพิธีตัดขอบกระด้ง ซึ่งลุงตาจะตัดครั้งเดียว เพราะถ้าตัดสองครั้ง หรือมากกว่าจะไม่ดีทำให้เจ็บป่วย ชาวไทยโซ่งจึงเกิดความคิดที่ว่าให้ลุงตาใช้มีดเหลาตรงบริเวณที่ตัดนั้นให้บาง เล็ก แล้วใช้มีดคม ๆ ฟันขอบไม้เพียงครั้งเดียว

1.2 แบบแผนพฤติกรรม

ข้อมูลความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมประเภทต่างๆ ของชาวไทยโซ่ง ได้แสดงให้เห็นแบบแผนพฤติกรรม หรือแบบแผนการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง ซึ่ง

Copyright by Mahidol University

เป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม อันเนื่องด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังต่อไปนี้

1.2.1 แบบแผนพฤติกรรมทางกาย ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมต่างๆ ทางกายที่ชาวไทยโซ่งแสดงออกมานั้นเป็นแบบแผนที่คงเส้นคงวา และเป็นระบบที่ถ่ายทอดสืบต่อมาจากอดีต เช่น แบบแผนในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งมีกระบวนการรักษาอย่างชัดเจน แบบแผนพฤติกรรมทางกายของชาวไทยโซ่งอีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ การเคารพบรรพบุรุษ การไหว้ การเดิน เช่น ก่อนปลูกบ้านมีการเสี่ยงทายด้วยเมล็ดถั่ว งา ตรงพื้นที่ที่จะปลูกถ้าเมล็ดถั่ว งา งอก ก็ปลูกบ้านได้ ก่อนเกี่ยวข้าวต้องไหว้ และบอกกล่าวพระแม่โพสพ การอยู่ไฟ ต้องใช้ระยะเวลานาน สำหรับลูกคนแรก 15 วัน ลูกคนต่อไปอยู่ไฟ 8 วัน ถ้าภรรยาตายสามีจะนุ่งดำ ห่มดำตลอดเวลา 1 ปี จะไม่แต่งตัวหล่อ และไม่มีสีสัน และชาวไทยโซ่งนิยมสักยันต์ตามร่างกาย เช่น หน้าอก แขน หลัง เพื่อป้องกันอันตราย เป็นต้น

1.2.2 แบบแผนพฤติกรรมการแสดงออกทางวาจา ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมต่างๆ ทางวาจาที่ชาวไทยโซ่งแสดงออกมานั้น เป็นแบบแผนที่คงเส้นคงวา และเป็นระบบที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากอดีต เช่น คาถา คำพูดที่ฟังแล้วดีมีมงคล คำสรรเสริญ คำพูดแก้เคล็ด เพื่อให้เกิดผลดีในทางปฏิบัติ เช่น ในการทำมาหากิน เมื่อจะลากกุ้ง จับกุ้ง ต้องบอกกล่าวเจ้าที่ เจ้าทางว่า “ขอให้ลากกุ้งได้เงิน 50,000 บาท กุ้งตัวใหญ่ ไม่แคระแกรน ขายได้ราคาดี” หรือในงานศพ ลูกหลาน ญาติพี่น้องช่วยกันเก็บกระดูกมาวางบนผ้าที่ตัดมาจากเสื้อเก่า ขณะวางกระดูกจะช่วยกันพูดว่า “กูเก็บหัว เก็บตา เก็บขา เก็บแขนให้มึง” เพื่อจะได้มีร่างกายครบ 32 ประการ หรือในส่วนที่เกี่ยวกับผีเรือนในการปาดตงจะมีคำกล่าวเชิญผีเรือนมากิน คือ “ข้าวและกับข้าวสุกแล้ว เอามาปาดตงให้กิน ปู่ ย่า พ่อ แม่ พี่ น้อง ที่อยู่บ้านหลังนี้จงมากินพร้อมกัน” เป็นต้น

1.2.3 แบบแผนพฤติกรรมการแสดงออกทางความคิด ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมต่างๆ ทางความคิด ที่ชาวไทยโซ่งแสดงออกมานั้นเป็นแบบแผน เป็นระบบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิต เช่น ชาวไทยโซ่งคิดว่าผี คือ สิ่งสูงสุดที่พวกเขานับถือ รองลงมา คือ เทพเจ้าและพุทธศาสนา แต่สิ่งที่สัมพันธ์ใกล้ชิดก็คือ ระบบผี เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออาเพทต่างๆ ก็คิดถึงผี ผีเป็นทั้งเหตุ และผลของเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น บ้านใดที่ทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ต้องอันเชิญผีเรือนมาไว้ที่กะล่อหอง และต้องเซ่นอาหารให้กินทุก 10 วันๆละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้าและมื้อกลางวัน หรือแต่งงานคู่บ่าวสาวต้องไหว้ผีเรือนเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ และแนะนำตัวเองว่าเป็นเขย หรือสะใภ้ของบ้านนี้ ผีเป็นระบบความเชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต แม้ว่าจะมีสิ่งใหม่เข้ามาแต่ความเชื่อเกี่ยวกับผีก็ยังคงอยู่

Copyright by Mahidol University

1.3 องค์วัตถุทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมประเภทต่างๆ ของชาวไทยโซ่ง ได้แสดงให้เห็นองค์วัตถุทางวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง ดังต่อไปนี้

1.3.1 สัญลักษณ์ ชาวไทยโซ่งให้ความสำคัญกับระบบสัญลักษณ์มาก ในการสร้างบ้านเรือนมีสัญลักษณ์ต่างๆ ให้บูชา เคารพหลายอย่าง เช่น กะล่อหองให้ผีเรือนอยู่อาศัย เด็กที่เกิดมาจะต้องมีสัญลักษณ์ประจำตัวคล้ายกับเครื่องลางของขลัง เด็กผู้ชายเรียกว่า "ไต" เด็กผู้หญิงเรียกว่า "หอยา" ผู้ชายไทยโซ่งนิยมสักยันต์ตามร่างกาย เช่น หน้าอก แขน หลัง เป็นต้น เพื่อป้องกันอันตราย หรือศาสนาพุทธต้องมีรูปพระอาจารย์ดัง หิ้งหรือห้องพระพุทธรูป สำหรับศาสนาคริสต์มีการแขวนไม้กางเขนและโบสถ์ เป็นต้น

1.3.2 เครื่องบูชา ชาวไทยโซ่งไม่ว่าจะปฏิบัติพิธีกรรมอะไร ต้องเตรียมเครื่องบูชา ไม่ว่าจะเป็นการบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งส่วนมากจะใช้ดอกไม้ ธูป เทียน หรือเกี่ยวกับการเจ็บไข้ได้ป่วย นอกจากจะต้องนำดอกไม้ ธูป เทียนแล้ว คนไข้ต้องเสียเงินค่าครู นอกจากนี้แล้วในการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผี เช่น พิธีเสนเรือนนั้นเจ้าของบ้านจะต้องนำเสื้อฮีไปวางไว้ที่กะล่อหองพร้อมเครื่องเซ่น คือ ขันน้ำ ขันหมาก เหล้า 1 ขวด เพื่อบอกกล่าวผีเรือนว่าจะทำพิธีนี้และบอกด้วยว่าอย่าให้มีเหตุขัดข้อง

1.3.3 เครื่องเซ่นสังเวย ของชาวไทยโซ่งได้เปลี่ยนแปลงไปตามผี หรือชนิดของพิธีกรรม เช่น ผีบรรพบุรุษที่ขาดไม่ได้ คือ หมูและเหล้า ถ้าผีนาจะมีเครื่องเซ่น คือ หัวหมู 1 หัว ไก่ 1 ตัว ขนมก้อน ขนมบัวลอย เหล้า 1 ขวด ถ้าเป็นพระภูมิมีเครื่องเซ่น คือ ปลาช่อนต้มทั้งห้า ขนมต้มแดงขนมต้มขาว พวงมาลัย 1 พวง มะพร้าวอ่อน 1 ผล กล้วย 1 หวี ส่วนเจ้าที่ คือ หมู 1 ชิ้น หรือไก่ 1 ตัว พวงมาลัย 1 พวง

1.3.4 เครื่องแต่งกายประดับตกแต่ง ชาวไทยโซ่งทุกคนต้องใช้เสื้อฮีในการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานมงคลหรืองานอวมงคล อาทิ พิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว งานศพ เป็นต้น ในพิธีเสนตัวใช้เสื้อผ้าทั้งของชาวไทยโซ่งและชาวไทย เช่น เสื้อฮี เสื้อก้อม ผ้าถุง ผ้าขาวม้า เรียกว่า "ปานซิ่นเสื้อ" เพื่อส่งไปให้บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว หรือตอนขึ้นบันไดบ้านเจ้าบ่าว เจ้าสาวจะนำสิ่งของประจำตัว คือ เจ้าสาวจะมีกล่องข้าว กระบอกน้ำ กะเหลี่ยบใส่หมากพลู เสื้อผ้า ของมีค่า ฝ่ายเจ้าบ่าวจะมีฝักมีด หมวก ย่ามแดง ก้นย่ามพ่อแม่จะใส่เงิน เสื้อผ้า ของมีค่า เป็นต้น สิ่งของเหลานี้เป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นพ่อบ้านแม่เรือนซึ่งจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ เพราะถือว่าไม่เหมาะสมที่จะมาเป็นเขย หรือสะใภ้ของบ้านนี้

Copyright by Mahidol University

1.3.5 เครื่องทำมาหากิน ของชาวไทยโซ่ง ได้เปลี่ยนแปลงไปตามอาชีพ วิถีทางการทำมาหากิน เช่น การเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ชาวไทยโซ่งจะตั้งศาลเจ้าที่ไว้ในที่ทำกิน เพื่อเป็นที่สิงสถิตย์ของเจ้าที่ โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้จะช่วยดูแล ให้กุ้ง ปลาเจริญเติบโตโดยที่ไม่เป็นอะไร

1.3.6 เครื่องอยู่อาศัย เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัย 4 ที่จำเป็นและสำคัญไม่ว่าบุคคลนั้นยังคงมีชีวิตหรือไม่ก็ตาม โดยที่จะมีการแบ่งพื้นที่ไม่ให้มาปะปนกัน เช่น การสร้างตูบให้พ่อแม่อยู่อาศัยในบริเวณบ้านของภรรยาหรือสามี (กรณีที่เป็นลูกสาวคนเดียวของพ่อแม่) หรือการทำกะล่อหองเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของพ่อแม่ บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว

1.3.7 เครื่องป้องกันโรคภัย ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อว่า การเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีที่ทำให้เป็นไป ดังนั้นชาวไทยโซ่งจึงได้ทำพิธีกรรมเพื่อความปลอดภัย เช่น การผูกข้อมือในพิธีเสนตัวเพื่อป้องกันไม่ให้เจ็บป่วย และป้องกันอันตราย

2. พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง

ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง ได้แสดงให้เห็นพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งว่า ได้ปรับเปลี่ยนผ่านยุคสมัยต่างๆ มาดังต่อไปนี้

2.1 พัฒนาการ

จากข้อมูลที่เสนอไว้ในบทที่ 5 แสดงให้เห็นว่าสังคม และวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งได้พัฒนาการผ่านยุคสมัยต่างๆ มาดังนี้

2.1.1 ยุคดั้งเดิม ชาวไทยโซ่งมีวิถีชีวิตผูกพันกับผี และให้ความเคารพ นับถือผี ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ จึงเกี่ยวข้องกับผี เช่น ผีเรือน ผีนา ผีทุ่ง เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักฐานว่ามีความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นพื้นฐานของชาวไทยโซ่ง ก่อนที่ศาสนาจะเข้ามาเผยแพร่ในกลุ่มชาวไทยโซ่ง ผีต่างๆ เหล่านี้มีทั้งผีที่ให้คุณ เช่น ผีเรือน ผีนา และผีที่ให้โทษ เช่น ผีปอบ ผีตายโหง เมื่อปฏิบัติดี ถูกต้องผีจะให้คุณ แต่ถ้าประพฤติ ปฏิบัติไม่ดีผีจะทำร้าย เมื่อผีให้คุณก็ต้องตอบแทนโดยการเอาเครื่องเซ่นให้กิน ผีที่ทำร้ายก็ต้องป้องกันไม่ให้มาทำร้าย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าสังคมของชาวไทยโซ่งได้ยึดความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

2.1.2 ยุคศาสนาพราหมณ์ หลักฐานทางความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง ได้แสดงให้เห็นว่าผ่านยุคดั้งเดิมมาสู่ยุคศาสนาพราหมณ์ ซึ่งศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามามีความสำคัญในชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยโซ่งในเรื่องต่างๆ เช่น ในการอยู่อาศัย มีการสร้าง

Copyright by Mahidol University

ศาลพระภูมิ-เจ้าที่ทุกบ้าน นอกจากนี้มีความเชื่อเกี่ยวกับแม่คงคาที่ให้น้ำอุดมสมบูรณ์ แม่โพสพดูแลรักษาต้นข้าวให้เจริญเติบโตอย่างดี เป็นต้น แต่ทั้งนี้ความเชื่อแบบดั้งเดิมก็ยังคงอยู่

2.1.3 ยุคศาสนาพุทธ เข้ามามีบทบาทในสังคมชาวไทยโซ่งต่อจากศาสนาพราหมณ์ ชาวไทยโซ่งมีความศรัทธา เคารพในพุทธศาสนาด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีการสร้างวัดให้เป็นสถานที่สำคัญในการปฏิบัติธรรม และประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การทำบุญตักบาตร เวียนเทียน หรือการบรรพชา อุปสมบท และศาสนาพุทธยังเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง เช่น ในงานศพมีการนิมนต์พระมาสวดอภิธรรมศพ 2-3 คืน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ และความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวไทยโซ่งอย่างมากจนกระทั่งทุกวันนี้ แต่ทั้งนี้ความเชื่อในผีดั้งเดิมและในศาสนาพราหมณ์ก็ยังคงอยู่

ยุคปัจจุบัน ชาวไทยโซ่งได้รับอิทธิพลของศาสนาคริสต์ ที่เข้ามาในหมู่บ้านโดยมิชชันนารี ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการเผยแพร่ศาสนา โดยต้องการให้ชาวไทยโซ่งเลิกนับถือผี แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ มีบ้างเพียง 4 ครอบครัวที่นับถือศาสนาคริสต์ อีกทั้งปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ชาวไทยโซ่งได้ให้ความสนใจ เนื่องจากประหยัดเวลา สะดวก และมีความรวดเร็ว เช่น เครื่องสูบน้ำ รวมทั้งเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์ หม้อหุงข้าว ตู้เย็น เป็นต้น รวมทั้งค่านิยมต่างๆ ที่มาจากคนเมือง เช่น การแต่งกาย การบริโภคอาหาร ภาษาพูด เป็นต้น ได้เข้ามาสู่สังคมชาวไทยโซ่งมากยิ่งขึ้น

ความเชื่อของชาวไทยโซ่งที่ได้กล่าวมาแต่ละยุคนั้น ไม่ได้มีผลกระทบต่อกัน เช่น ชาวไทยโซ่งที่นับถือผีก็นับถือศาสนาพุทธ และทำพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนาพุทธได้ หรือมีความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิ-เจ้าที่ก็ได้ ชาวไทยโซ่งสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของความเชื่อกระแสต่างๆ นั้นได้ ในปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อ และปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ อยู่ทั่วไป

2.2 การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

2.2.1 ปัจจัยในการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งเปลี่ยนแปลงไป คือ ปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติ และปัจจัยทางเทคโนโลยี กล่าวคือ เมื่อจำนวนประชากรของชาวไทยโซ่งเพิ่มขึ้นความต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคก็เพิ่มมากขึ้นด้วย จึงต้องมีการขวนขวายเพื่อตอบสนองความต้องการให้ดำรงชีวิตต่อไปได้ ชาวไทยโซ่งจึงได้ดัดแปลง ปรับปรุงวิธีการทำมาหากินจากการทำนาเป็นอาชีพหลักเพียงอย่างเดียวเปลี่ยนมาเป็นการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลาแทนและทำการอื่นๆ ด้วย ซึ่งทำให้มีรายได้ดีขึ้นนำมาปรับปรุงความเป็นอยู่ต่างๆ ให้ดีขึ้น เป็นผลให้ความเชื่อ ประเพณี

Copyright by Mahidol University

และพิธีกรรมเปลี่ยนตาม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ความต้องการมีอาชีพ มีรายได้ ทำให้ชาวไทยโซ่งส่วนหนึ่งต้องเลิกนับถือผีไปนับถือศาสนาคริสต์ เป็นต้น

ขณะเดียวกัน ข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น พื้นที่ทำมาหากิน กุ้ง หอย ปู ปลามีน้อยลง เป็นผลให้ต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด การจัดการเรื่องความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมจึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม เช่น จากเดิมชาวไทยโซ่งทำนา แต่ได้เปลี่ยนมาเป็นการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการทำนาก็ลดน้อยลง และเปลี่ยนมาเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แทน

ด้านเทคโนโลยี ปัจจุบันมีเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นและได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน เช่น เครื่องสูบน้ำ ปั๊มน้ำ หรือเครื่องใช้ไฟฟ้าเพื่ออำนวยความสะดวก หรือการรักษาพยาบาล เช่น สมัยก่อนการรักษาพยาบาลนิยมการรักษาพื้นบ้าน คาถาอาคม ไสยศาสตร์ เนื่องจากการแพทย์ไม่เจริญ รวมทั้งการเดินทางไปมาไม่สะดวก ปัจจุบันการรักษาของชาวไทยโซ่งมีมากขึ้น ซึ่งรวมไปถึงการรักษาพื้นบ้านด้วยสมุนไพร คาถาอาคม และที่สำคัญมีสถานีอนามัย คลีนิค โรงพยาบาล มีเครื่องมือทางการแพทย์ทันสมัย ใช้เวลาน้อยมีประสิทธิภาพสูงกว่า ทำให้ชาวไทยโซ่งนิยมไปรักษา หรือด้านการทำมาหากินมีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ปรับปรุงสภาพดิน และปรับปรุงพันธุ์พืช ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป เทคโนโลยีเหล่านี้จึงช่วยให้ชาวไทยโซ่ง เกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จนเกินความจำเป็น มีผลทำให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

2.2.2 ขบวนการเปลี่ยนแปลง จากข้อมูลแสดงให้เห็นขบวนการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งเกี่ยวข้องกับ การค้นพบ (Discovery) การประดิษฐ์ (Invention) การแพร่กระจาย (Diffusion) การดัดแปลง (Alternation) ต่างเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพอย่างใกล้ชิด ดังนี้

เริ่มจากการค้นพบ (Discovery) พื้นที่หมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์กว่าที่อยู่เดิม ชาวไทยโซ่งจึงอพยพมาอยู่ที่ใหม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตหลายอย่าง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม แต่ยังคงใช้วัวควายทำไร่ไถนาอยู่เหมือนเดิม ยังคงมีพิธีกรรมต่างๆ หลายอย่าง ต่อมาเมื่อมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำไร่ทำนา เช่น รถไถ ปุ๋ยแพร่หลายเข้ามา ทำให้ชาวไทยโซ่งเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง และเมื่อมีชาวต่างประเทศเข้ามาในหมู่บ้าน และสอนให้ชาวบ้านประดิษฐ์คิดค้นงานหัตถกรรมขึ้น ทั้งดัดแปลงของพื้นบ้านเดิม และพัฒนาของเดิมด้วย

Copyright by Mahidol University

การทำให้เกิดความพอใจในการดำรงชีพเพิ่มขึ้น ทุกครั้งที่ชาวไทยโซ่งพบสิ่งใหม่ หรือประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ได้ หรือรับสิ่งใหม่เข้ามาในหมู่บ้านทำให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป เช่น แต่เดิมชาวไทยโซ่งประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ต่อมามีการค้นพบว่าการทำนากุ้งสามารถทำให้ครอบครัวอยู่ดีกินดีมากกว่าการทำนา จึงได้เลิกทำนามาเลี้ยงกุ้งแทน ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลง ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมจึงเปลี่ยนแปลงไปด้วย

การประดิษฐ์ (Invention) ในสมัยก่อนชาวไทยโซ่งมีการทอผ้าด้วยตนเอง เช่น เสื้อก้อม ผ้าลายแตงโม เสื้อฮี มีการประดับตกแต่งลวดลายบนเสื้อฮี ผ้าเปียว ต่อมาได้มีการนำลายผ้าที่ปักบนเสื้อฮีมาทำลวดลายบนหัตถกรรม เช่น หมอน ปลอกหมอน กระเป๋า สิ่งของที่ทำเหล่านี้เป็นที่ชื่นชอบของชาวต่างประเทศ จึงทำเป็นสินค้าส่งต่างประเทศ เช่น อังกฤษ แคนาดา สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

การแพร่กระจาย (Diffusion) สมัยเริ่มแรกชาวไทยโซ่งยังไม่นับถือศาสนาพุทธ เนื่องจากว่าการนับถือผีเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมานาน แต่พอมาอยู่นานเข้าก็ซึมซับ นับถือศาสนาพุทธเหมือนกับคนไทยในหมู่บ้านใกล้เคียง มีการเข้าร่วมและปฏิบัติพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ เช่น การทำบุญ การถืออุโบสถศีล การเวียนเทียน เป็นต้น การนับถือผีก็ไม่ได้ยกเลิกไปยังคงปฏิบัติกันอยู่จนทุกวันนี้ เพราะว่าการนับถือศาสนาพุทธไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการนับถือผี และการนับถือผีก็ไม่ได้เป็นปัญหา หรืออุปสรรคต่อการนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งแตกต่างจากศาสนาคริสต์ที่พวกมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ คือ ถ้านับถือศาสนาคริสต์ต้องไม่มีการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ไม่นับถือผี ชาวไทยโซ่งไม่เห็นด้วยเนื่องจากการนับถือผีมีมานานแล้ว และเป็นสิ่งที่ชาวไทยโซ่งเคารพ นับถือจะให้ยกเลิกไม่ได้ จึงทำให้การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านไม่เป็นผลสำเร็จ ต่างจากศาสนาพุทธที่ไม่มีการบังคับเป็นไปโดยความรู้สึกและเห็นว่าดีงาม

ทุกครั้งที่ มีทางเลือกใหม่ให้กับชาวไทยโซ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกิดขึ้น เช่น ประเพณีการแต่งงาน มีการทำบุญตักบาตร รดน้ำสังข์ และมีงานเลี้ยงตอนเย็นสำหรับญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงทั้งฝ่ายเจ้าบ่าว เจ้าสาว หรือประเพณีการตาย ปัจจุบันไม่เผาศพที่ป่าแห่ว (ป่าช้า) โดยไปเผาศพบนเมรุที่วัดลำลูกบัว รวมทั้งมีการสวดอภิธรรมศพที่บ้านหรือที่วัด 2-3 คืน จะเห็นว่าการดัดแปลงวัฒนธรรมก็เพื่อความรวดเร็ว และชาวไทยโซ่งเห็นว่าไม่เสียหายแต่อย่างใด

2.2.3 อัตราการเปลี่ยนแปลง จากข้อมูลแสดงให้เห็นอัตราการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งว่าไม่ได้เป็นไปอย่างรวดเร็ว และก้าวกระโดดมากนักทั้งนี้เป็นเพราะต้นทุนทางวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งที่สั่งสมไว้มีอยู่มาก เป็นปัจจัยที่ทำให้

Copyright by Mahidol University

คนในสังคมได้ศึกษา และเป็นพื้นฐานทำความเข้าใจให้เกิดความคิดอ่านใหม่ๆ ได้มากมาย และเป็นมรดกตกทอดทำให้ชาวไทยโซ่งเห็นว่าวัฒนธรรมของตนเองยังดีอยู่ ยังเหมาะสมอยู่จึงเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ

เหตุผลอีกประการหนึ่ง คือ จำนวนประชากรในสังคม ชาวไทยโซ่งยังมีไม่มากสังคมยังสามารถควบคุมดูแลได้ทั่วถึง แม้ว่าหนุ่มสาวชาวไทยโซ่งนิยมไปทำงานกรุงเทพ เช่น โรงงานทอผ้า ลูกจ้างตามร้านอาหารต้องการแต่งกายที่ทันสมัย แต่เมื่อกลับมาหมู่บ้านก็ยังให้ความสำคัญกับการแต่งกายแบบชาวไทยโซ่ง

อนึ่งแม้ว่าจะมีการติดต่อกับสังคมอื่น แต่ชาวไทยโซ่งก็ยังคงตั้งมั่นอยู่ในความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมของตนเองอยู่ไม่ถึงกับละเลยมากเกินไป เช่น ประเพณีเสนเรือน ชาวไทยโซ่งแต่ละครอบครัวต้องทำพิธีนี้ทุก 2 หรือ 3 ปี เพื่อแสดงถึงการกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยจัดเครื่องเซ่นให้กิน

นอกจากนี้ การที่ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ปัจจุบัน ซึ่งแวดล้อมไปด้วยหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ทำให้ชาวไทยโซ่งต้องเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น จากการทำนามาเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา แต่ก็ไม่ทำให้ต้องเปลี่ยนความเชื่อไปทันทีทันใด

โดยสรุปชาวไทยโซ่งยังให้ความเคารพ นับถือผีบรรพบุรุษ ยึดถือความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ พิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างช้าๆ แม้ว่าปัจจุบันมีการยอมรับวัฒนธรรมไทย แต่ก็ไม่ทำให้พิธีกรรมเหล่านี้ถูกยกเลิกไป

เงื่อนไข หรือปัจจัยที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากข้อมูลเรื่องความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมประเภทต่างๆ ของชาวไทยโซ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ผลักดันให้สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

1. เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ

จากการที่ลักษณะทางเศรษฐกิจของชาวไทยโซ่ง ขึ้นอยู่กับการทำเกษตรกรรมเป็นสำคัญ เช่น การทำนา การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงกุ้ง การเลี้ยงปลา การปลูกพืชผักซึ่งเป็นลักษณะที่สืบ

Copyright by Mahidol University

ต่อมาแต่โบราณ ลักษณะทางเศรษฐกิจจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กล่าวคือ

1.1 ในการผลิต เป้าหมายการผลิต คือ ไม่มีปัญหาอุปสรรคใดๆ และได้ผลการผลิตสมบูรณ์ตามเป้าหมายที่ต้องการ แต่จากการศึกษาพบว่า ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพใดๆ เช่น ทำนา เลี้ยงกุ้ง ทำสวนผัก ชาวไทยโซ่งยังไม่สามารถควบคุมปัจจัยต่างๆ ทางการผลิตได้ เช่น ดิน น้ำ เครื่องมือ วัชพืชและศัตรูพืช โรคภัยต่างๆ รวมทั้งอุบัติเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากกระบวนการผลิตดังกล่าว เมื่อชาวไทยโซ่งควบคุมสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ ไม่มีองค์ความรู้ และเทคโนโลยีที่จะมาควบคุมโดยตรง สิ่งเหล่านี้จึงผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลิต ซึ่งเกี่ยวโยงไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพราะคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

1.2 ในการบริโภค จากการศึกษาพบว่า จากการที่ชาวไทยโซ่งไม่มีองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่จะควบคุมการผลิตให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์ตามเป้าหมายได้ ผลผลิตที่ได้จึงเป็นเงื่อนไขมาจากความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมอันเนื่องด้วยการผลิต ดังนั้นเมื่อจะบริโภคเงื่อนไขเหล่านั้นจึงยังมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเข้ามามีส่วนสำคัญด้วย กล่าวคือ การบริโภคผลผลิตจะต้องเป็นไปตามความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมนั้น อาทิ การใช้ประโยชน์จากบ้านเรือนที่มีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นส่วนๆ เช่น กะล่อหอง กว้าน หรือการแบ่งหมูออกเป็นส่วนๆ ในพิธีเสนเรือน

1.3 ในการแจกจ่ายผลผลิต จากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขสำคัญในการแจกจ่ายผลผลิตที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวไทยโซ่ง คือ ความไม่แน่นอนของผลผลิตที่ได้ บุคคลและครอบครัวไม่สามารถผลิตปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจได้แน่นอน เพราะฉะนั้นเมื่อได้ผลผลิตมา การแจกจ่ายผลผลิตแก่เครือญาติและเพื่อนบ้านรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นหลักประกันว่าหากในอนาคตเกิดปัญหาขึ้นก็จะได้รับการช่วยเหลือตอบแทน ซึ่งประเพณีการพึ่งพาอาศัยอย่างนี้ส่งผลให้ผลผลิตแจกจ่ายไปทั่วในชุมชน ด้วยเหตุนี้ในชุมชนของชาวไทยโซ่งจึงไม่มีผู้อดอยาก หรือไม่มีที่อยู่อ่อยเหมือนบางสังคม

1.4 ในการแลกเปลี่ยน จากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขในการแลกเปลี่ยนผลผลิตในชุมชนของชาวไทยโซ่งในพื้นที่วิจัยมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ เรื่องความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตที่จะนำออกไปแลกเปลี่ยน และชาวไทยโซ่งเองเพิ่งมีประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับราคา ไม่มีกลยุทธ์ในเชิงการตลาดทำให้เกิดการเสียเปรียบ และไม่มั่นใจในการดำเนินการแลกเปลี่ยน สิ่งเหล่านี้จึงผลักดันความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องต่อการแจกจ่าย

Copyright by Mahidol University

ผลผลิตทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น การบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอให้ขายผลผลิตได้ราคาดี เสร็จแล้วจะนำพวงมาลัยมาถวาย เป็นต้น

2. เงื่อนไขทางสังคม

จากการศึกษาพบว่าเงื่อนไขปัญหาทางสังคมซึ่งได้แก่ การศึกษา การสาธารณสุข การเมืองการปกครอง ครอบครัวและเครือญาติเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

2.1 ในทางการศึกษา พบว่า การที่ชาวไทยโซ่งได้รับการศึกษาสูงขึ้นสามารถผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งด้านดี และไม่ดี กล่าวคือ การศึกษาบางส่วนก็ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าความสำคัญของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่มีต่อคุณภาพชีวิต เช่น การรักษาพื้นบ้านด้วยพืชสมุนไพร การศึกษาเกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องใช้ไม้สอยของชาวไทยโซ่ง แต่การศึกษาบางส่วนก็ไม่ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ การศึกษาจึงมีเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในเรื่องนี้

2.2 ในทางการสาธารณสุข พบว่า องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับงานสาธารณสุขที่เข้ามาในหมู่บ้านแล้วทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่มีอยู่เดิม ส่งเสริมในสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มีความสำคัญยิ่งขึ้นก็จะผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากขึ้นดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันที่เข้าไปแล้วไม่เห็นคุณค่า หรือดูถูกเหยียดหยามสิ่งที่มีมาแต่เดิมก็จะทำให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมไม่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ไม่เห็นความสำคัญ และประโยชน์จากพืชสมุนไพร

2.3 ในทางการเมืองการปกครอง พบว่า สังคมของชาวไทยโซ่งนั้นมีการปกครองโดยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อย แก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อให้ชุมชนอยู่ได้อย่างดี ปลอดภัย แต่ถ้าชาวไทยโซ่งบางกลุ่มไม่เคารพผู้ใหญ่บ้านนั้น ก็ต้องอาศัยคนเฒ่าคนแก่ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยโซ่ง เนื่องจากเป็นผู้เชื่อมต่ออำนาจที่เหนือกว่าอำนาจมนุษย์และมีความเชื่อประเพณี และพิธีกรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ซึ่งชาวไทยโซ่งเชื่อว่าเป็นผู้ปกครองที่จะทำให้เกิดความสุขแก่ชุมชนได้ สิ่งเหล่านี้ทำให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญ

2.4 ในทางครอบครัวและเครือญาติ พบว่า โครงสร้างของครอบครัว และเครือญาติของชาวไทยโซ่งได้กำหนดกฎเกณฑ์ การปฏิบัติต่อกันไว้อย่างแน่นอน เช่น ผู้อาวุโสที่สุดเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุดในบ้าน สามารถตัดสินใจหรือเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม กำหนดให้ลูกชาย

Copyright© by Mahidol University

เป็นผู้สืบผีต่อจากพ่อ ส่วนลูกสาวเมื่อแต่งงานก็ต้องนับถือผีฝ่ายสามี เมื่อจัดพิธีกรรมก็ต้องมาเข้าร่วมด้วยรวมทั้งลูก หลานเขย สะใภ้ เนื่องจากว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมยังคงมีความสำคัญ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. เงื่อนไขทางวัฒนธรรม

ชาวไทยโซ่งเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตน ซึ่งเอกลักษณ์เหล่านั้นได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

3.1 ภาษา เป็นภาษาพูดที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน หรือในการประกอบพิธีกรรม เช่น คาถาอาคม คำพูดที่ดีเป็นสิริมงคลไม่ว่าจะเกี่ยวกับการรักษาพื้นบ้าน แต่งงาน หรือการบนบานยศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญยิ่ง

3.2 อาหาร โดยหลักที่อาหารมีความสำคัญต่อความแข็งแรง และการเจริญเติบโตของร่างกาย รวมถึงเป็นที่มาของโรคภัยไข้เจ็บ จึงทำให้เป็นเงื่อนไขที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อคุณภาพชีวิต กล่าวคือ เพื่อป้องกันให้อาหารที่บริโภคไม่เกิดโทษแต่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ร่างกาย ทำให้สังคมชาวไทยโซ่งต้องกำหนดแบบแผนในการปฏิบัติการต่างๆ เกี่ยวกับอาหาร เช่น การบริโภคอาหาร การปรุง การหุงหาอาหาร และเก็บถนอมอาหารขึ้นมา รวมทั้งการจัดเครื่องเซ่นสังเวยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากเป็นขวัญกำลังใจแล้วยังช่วยป้องกันโรคภัยไข้เจ็บช่วยทำให้เห็นคุณค่าของอาหาร หรือคุณภาพของอาหารดีขึ้น เช่น การนำพืชสมุนไพรมาประกอบอาหาร เป็นต้น

3.3 การแต่งกาย จากการที่การแต่งกายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในชีวิตที่บ่งบอกถึงคุณภาพ ความดี ความสวย ความงาม สถานภาพทางสังคม และความเป็นอยู่ของครอบครัว ชาวไทยโซ่งจึงได้กำหนดแบบแผนการแต่งกายขึ้นมา เช่น ในพิธีแต่งงานเจ้าบ่าวต้องใส่เสื้อฮี นุ่งส้วงก้อม เจ้าสาวต้องใส่เสื้อฮี นุ่งผ้าถุงลายแตงโมและเกล้าผมประดับดอกไม้อย่างสวยงาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่มีผลสำคัญในหลายๆ ด้านต่อคุณภาพชีวิตของเขา

3.4 เทคโนโลยี การที่เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือจำเป็นในการดำรงชีพจึงทำให้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการมีชีวิตอยู่ การดำรงชีพจะได้รับความสะดวกสบายหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้ จากการศึกษาพบว่าเทคโนโลยีที่ใช้ในชุมชนไทยโซ่งส่วนหนึ่งพัฒนาการมาแต่ดั้งเดิม แต่

Copyright by Mahidol University

ส่วนหนึ่งก็ได้รับเข้ามาจากสังคมภายนอก โดยชาวไทยโซ่งได้กำหนดแบบแผน ความเชื่อในการใช้สิ่งเหล่านี้ขึ้นตามความเหมาะสมซึ่งจะเป็นผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

4. เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

จากการศึกษาพบว่า สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชนชาวไทยโซ่งนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่สามารถที่จะควบคุมหรือจัดการให้เป็นไปตามความต้องการได้ เป็นต้นว่าเรื่องน้ำแม้ว่าจะมีชลประทานแต่ก็ยังต้องอาศัยน้ำฝน เรื่องคุณภาพของดินแม้ว่ามีความรู้ในเรื่องดิน การปรับปรุงดิน มีวิธีดำเนินการปรับปรุงดิน แต่ชาวไทยโซ่งไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ การปรับปรุงพันธุ์พืช สัตว์ ชาวไทยโซ่งก็ไม่สามารถจัดการสิ่งเหล่านี้ได้จึงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชาวไทยโซ่งต้องอาศัยความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมาเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมหรือใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรให้เป็นไปตามความต้องการ เช่น การไหว้พระภูมิ เจ้าที่เพื่อให้คุ้มครอง ดูแลรักษาให้สิ่งนั้นๆ เช่น พืช สัตว์เจริญเติบโตตามเป้าหมายของตนเอง ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเหล่านี้จึงเป็นผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

อิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากเกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตของสังคมไทย ที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ใช้เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) กำหนดไว้ 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด ให้เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยมีรายละเอียด ดังนี้

หมวดที่ 1 ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย (อาหารดี) มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ได้กินอาหารเพียงพอซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักตั้งแต่ 3,000 กรัมขึ้นไป, เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการและไม่ขาดสารอาหารในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ, เด็กอายุ 6-14 ปี กินอาหารถูกต้องครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย, ครัวเรือนไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ดิบ หรือสุกๆ ดิบๆ และครัวเรือนได้กินอาหารควบคุมที่มีฉลาก อย.

หมวดที่ 2 ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (มีที่อยู่อาศัย) มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนมีที่อยู่อาศัยที่มีสภาพคงทนถาวร สามารถอยู่อาศัยต่อไปได้อีกอย่างน้อย 5 ปี, ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านให้เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ, ครัวเรือนมีและใช้ส้วม

Copyright by Mahidol University

ถูกหลักสุขาภิบาล, ครัวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มเพียงพอตลอดปี 5 ลิตรต่อคนต่อวัน และครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรำคาญ

หมวดที่ 3 ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต (อนามัยถ้วนทั่ว) มี 12 ตัวชี้วัด ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอดโดยมีการตรวจสุขภาพ และฉีดวัคซีนตามกำหนด, หญิงตั้งครรภ์ได้รับบริการทำคลอดและการดูแลหลังคลอดจากแพทย์ พยาบาลผดุงครรภ์ หรือผดุงครรภ์โบราณที่อบรมแล้ว, เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปีได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรค คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอ หัด ตับอักเสบชนิดบีครบตามเกณฑ์อายุ, เด็กวัยประถมศึกษาได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรค คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก หัด และหัดเยอรมันเฉพาะนักเรียนหญิง, ครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์, ครัวเรือนรู้จักวิธีป้องกันโรคเอดส์, เด็กอายุ 3-6 ปีได้รับการบริการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง, เด็กที่มีอายุครบตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ, เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า, เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้รับการศึกษาต่อได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ, คนในครัวเรือนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้และครัวเรือนได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง

หมวดที่ 4 ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ครอบครัวปลอดภัย) มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และครัวเรือนมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

หมวดที่ 5 ประชาชนมีการประกอบอาชีพ และมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต (รายได้ดี) มี 1 ตัวชี้วัด ครัวเรือนมีการประกอบอาชีพ และมีรายได้เฉลี่ยแล้วไม่น้อยกว่าคนละ 15,00 บาทต่อปี

หมวดที่ 6 ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลา และจำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ (มีลูกไม่มาก) มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ คู่สมรสที่ภรรยาอายุ 15-44 ปีใช้บริการคุมกำเนิด และคู่สมรสมีลูกไม่เกิน 2 คน

หมวดที่ 7 ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่ และการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและชุมชน (อยากร่วมพัฒนา) มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบลอย่างน้อย 1 กลุ่ม, คนในครัวเรือนไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยด้วยความบริสุทธิ์ใจ และครัวเรือนได้เข้าร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ และกิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ

หมวดที่ 8 ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจตนเองให้ดีขึ้น (พาสู่คุณธรรม) มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง, คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา, คนในครัวเรือน

Copyright by Mahidol University

ไม่ติดบุหรี่, ครัวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น และคนสูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือนหรือชุมชน

หมวดที่ 9 ประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (บำรุงสิ่งแวดล้อม) มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ ครัวเรือนได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และครัวเรือนได้ทำกิจกรรมการป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เมื่อนำหลักเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มาวิเคราะห์แล้วพบว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของหมู่บ้านที่ทำการศึกษาวิจัยมีผลทั้งส่งเสริมและไม่ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

3.1 ด้านที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาพบว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมบางอย่างส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดไว้ข้างต้น ดังนี้

3.1.1 เกี่ยวกับอาหาร

นอกจากชาวไทยโซ่งจะกำหนดเป็นประเพณีว่า ข้าวต้องกินกับกับข้าวซึ่งมีทั้งปลา เนื้อสัตว์และพืชผัก ซึ่งสามารถให้สารอาหารครบ 5 หมู่แล้วชาวไทยโซ่งยังได้ให้ความสำคัญกับอาหารสำหรับหญิงตั้งครรภ์ โดยมีเคล็ดลับว่าต้องรับประทานมะพร้าวอ่อนทั้งลูกจะทำให้คลอดง่าย และหลังจากคลอดลูกแม่ต้องดื่มน้ำอุ่น หรือน้ำต้มสมุนไพรเพื่อให้มีน้ำนมมาก อาหารที่กินหลังคลอดจะเป็นปลาแห้งใส่เกลือ เกลือคั่ว เนื่องจากว่าอาหารเหล่านี้จะมีผลต่อเด็กด้วย กล่าวคือจะทำให้เด็กไม่ท้องร่วงเวลากินนม นอกจากนี้ก็มีขิงต้มกับปลาซึ่งจะช่วยขับลม รวมทั้งไม่กินอาหารประเภทหมักดอง ของแสลงต่างๆ เพราะจะทำให้แผลที่คลอดหายช้าหรือเป็นหนองได้

สมุนไพรที่ใช้รักษาอาการเจ็บป่วย เช่น ตะไคร้ กระเพรา โหระพา ดอกแค เป็นต้น นอกจากการรักษาโรคแล้วชาวไทยโซ่งยังนิยมนำสมุนไพรมาประกอบอาหาร หรือเป็นเครื่องแกงด้วยเพราะเชื่อว่าจะทำให้เครื่องแกงอร่อย มีกลิ่นหอม

ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาหารนี้จะส่งผลทำให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ และเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจให้อย่างดีแก่ผู้ปฏิบัติ

Copyright by Mahidol University

3.1.2 เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

การสร้างบ้านเรือนของชาวไทยโซ่งตามความเชื่อและประเพณีนั้น มีความเป็นสัดเป็นส่วน แบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์อย่างมีแบบแผน และสอดคล้องกับหลักที่ทำให้เกิดสุขภาพอนามัยที่ดี และเกื้อกูลต่อการอยู่อาศัยให้มีความสุข เช่น ก่อนปลูกบ้านชาวไทยโซ่งจะเลือกวันปลูกบ้านจากมื้อเวนตง ซึ่งมี 10 วัน คือ มื้อฮับ มื้อฮาย มื้อกัด มื้อขด มื้อฮวง มื้อเต่า มื้อก่า มื้อกาบ มื้อเมิง มื้อเปิก มื้อที่นิยมปลูกบ้าน คือ มื้อเต่า เพราะเต่ามีอายุยืน ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าการเลือกวันดี ถูกโฉลกกับเจ้าของบ้านจะทำให้มีความเจริญ รุ่งเรือง รวมทั้งมีการเสี่ยงทายด้วยเมล็ดถั่วเมล็ดงาลงบนพื้นที่ที่จะปลูกบ้าน ถ้าเมล็ดถั่ว เมล็ดงางอกก็สามารถปลูกบ้านได้

ชาวไทยโซ่งนิยมปลูกศาลพระภูมิ-เจ้าที่ ซึ่งเป็นที่สิงสถิตย์ของเทวดาไว้ในบริเวณบ้านเพราะเชื่อว่าจะป้องกันอันตรายต่างๆ ไม่ให้เข้าบ้าน หรือมาทำอันตรายคนในบ้าน

กะล่อหอง (ห้องสำหรับผีเรือน) เป็นห้องสำคัญที่ทุกบ้านต้องมียกเว้นบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ ชาวไทยโซ่งต้องเชิญผีบรรพบุรุษมาอยู่ที่กะล่อหอง และเลี้ยงดูอย่างดี

ตูบ บ้านใดไม่มีลูกชายมีแต่ลูกสาวเมื่อลูกสาวแต่งงานต้องไปอยู่บ้านสามีก็จะปลูกตูบไว้ในบริเวรบ้านสามี หรือถ้ามีลูกสาวคนเดียวเมื่อแต่งงานสามีจะมาอยู่ที่บ้านเจ้าสาว ส่วนสามีเมื่อมาอยู่บ้านของภรรยาก็จะปลูกตูบไว้ภายในบริเวณบ้านของภรรยา การปลูกตูบให้ผีบรรพบุรุษก็เพื่อไม่ให้ไปเป็นผีเร่ร่อน

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อหลายอย่างที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยมีผลส่งเสริมให้ชาวไทยโซ่งมีคุณธรรม จริยธรรม และสำนึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ ให้ความเคารพในธรรมชาตและกฎเกณฑ์ของสังคมซึ่งส่งผลให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

3.1.3 เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

โดยทั่วไปชาวไทยโซ่งมีสุขภาพอนามัยดี การทำงาน การพักผ่อนและการดูแลสุขภาพเป็นไปตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์ความรู้สมัยใหม่ที่แพร่กระจายเข้าสู้หมู่บ้านในปัจจุบัน ซึ่งความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลสำคัญต่อเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง เช่น ชาวไทยโซ่งนิยมรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยด้วยสมุนไพรเช่น ว่านหางจระเข้ใช้วุ้นทาบริเวณที่ถูกไฟลวกหรือลมพิษ เริมใช้ใบพลูตำผสมกับเหล้าแล้วทา

เคล็ดลับสำหรับหญิงตั้งครรภ์ต้องรับประทานเนื้อ และน้ำมะพร้าวอ่อนทั้งลูกจะทำให้คลอดง่าย และหลังจากคลอดลูกผู้หญิงชาวไทยโซ่งมีความเชื่อว่าต้องอยู่ไฟ 15 วัน สำหรับลูกคนแรก ลูกคนถัดไปจะอยู่ไฟ 8 วัน เพื่อขับน้ำคาวปลา และทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง นอกจากนั้นแม่ต้องดื่มน้ำอุ่น หรือน้ำต้มสมุนไพรเพื่อให้มีน้ำนมมาก รวมทั้งไม่กินอาหาร

Copyright by Mahidol University

ประเภทหมักดอง ของแสลงต่างๆ เพราะจะทำให้แผลที่คลอดหายช้าหรือเป็นหนองได้ รวมทั้งหมอตำแยจะอาบน้ำให้แม่เด็กเช้า-เย็น เป็นเวลา 3 วัน โดยตำไพลแล้วห่อเป็นลูกประคบตามหัวไหล่ หัวเข่า มีวิธีการทำ คือ ใช้ประคบ 2 ลูกรองตามข้อ ส่วนอีกลูกจุ่มน้ำร้อนแล้วประคบตามข้อ น้ำที่อาบน้ำเป็นน้ำต้มสมุนไพร อาทิ ใบตองเพื่อให้มดลูกแห้ง ใบมะขามเพื่อผิวพรรณดี หลังอาบน้ำใช่ขมิ้นทอง ขมิ้นอ้อยตำละเอียดผสมกับเหล้าใส่กะลาแล้วใช้ทาบริเวณหน้าท้อง ต้นขา สะโพกเพื่อไม่ให้เนื้อตัวรัด หรือหย่อนยาน

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมหลายอย่างนี้ส่งเสริมให้ชาวไทยโซ่งมีสุขภาพอนามัยที่ดี แข็งแรงทั้งแม่และเด็ก และเป็นไปตามหลักวิชาการแพทย์ปัจจุบัน

3.1.4 เกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในครอบครัว

ตามปกติแล้วครอบครัว ชีวิตและทรัพย์สินในชุมชนชาวไทยโซ่งที่ศึกษาวิจัยมีความปลอดภัย ร่มเย็นเป็นสุขพอสมควร ไม่มีการลักขโมยต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เชื่อว่าเป็นผลมาจากการเคารพนับถือผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษของชาวไทยโซ่งนั้น ลูกหลานจะต้องนำข้าวไปให้กินทุก 10 วัน วันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อกลางวัน และทุก 2 หรือ 3 ปีต้องทำพิธีเสนเรือนเพื่อเป็นการตอบแทนบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว

ชาวไทยโซ่งมีความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน คือ เจ้าพ่อพระอินทร์ เจ้าแม่ขอด ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ ครอบครัวและหมู่บ้านมีความสุข

ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเหล่านี้ช่วยควบคุมให้คนเป็นคนดี ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่ลักขโมยของคนอื่น ใครที่ฝ่าฝืนสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะให้โทษ

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมหลายอย่างส่งเสริมให้เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้มีความสุข เกิดความมั่นคงในชีวิต ทรัพย์สิน

3.1.5 เกี่ยวกับรายได้

ตามปกติแล้วรายได้ของครอบครัวชาวไทยโซ่งในพื้นที่ศึกษาวิจัย มาจากการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งหากจะดูตามเกณฑ์จปฐ.แล้วรายได้ครอบครัวส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าว แต่ที่สำคัญคือรายได้ดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์อยู่กับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมอย่างใกล้ชิดถือเป็นฐานสำคัญในการทำการเกษตร ซึ่งเป็นที่มาของรายได้หลักของครอบครัว เช่น ในการปลูกเรือนจากการเสี่ยงทายด้วยเมล็ดถั่ว เมล็ดงาว่าบริเวณนี้สามารถปลูกบ้านได้ก็แสดงว่าพื้นที่ตรงนี้ดี

Copyright by Mahidol University

อุดมสมบูรณ์สามารถปลูกพืชผลได้ การปลูกพืชสวนเป็นการประหยัดเพราะสามารถปลูกรับประทานเองได้โดยไม่ต้องซื้อ และยังนำไปขายเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัวได้

ประเพณีของชาวไทยโซ่งที่นิยมปลูกต้นไผ่ เช่น ไผ่ตง ไผ่สีสุก ไผ่ป่าเพื่อจักสาน งานฝีมือ ทำบันไดบ้าน ฝาบ้าน นอกชาน เป็นต้น รวมทั้งประเพณีการปลูกพืชผลอื่นๆ ไว้ในบริเวณบ้าน เช่น มะพร้าว มะม่วง กล้วย เป็นต้น หรือการปลูกพืชสวนครัว ซึ่งทำให้ครอบครัวนอกจากจะได้ใช้ประโยชน์เองแล้วยังขายเป็นรายได้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

ชาวไทยโซ่งนิยมเลี้ยงลูกหมูไว้ตั้งแต่ตัวเล็กๆ เพื่อนำหมูไปใช้ในพิธีเสนเรือน สำหรับเป็นเครื่องเซ่นให้ผีบรรพบุรุษ เป็นอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และเลี้ยงญาติพี่น้อง หรือแขกที่เชิญมาร่วมงาน โดยที่เจ้าของงานไม่ตต้องเสียเงินไปซื้อหมู

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมหลายอย่างมีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดรายได้ขึ้นแก่ครอบครัว และช่วยประหยัดรายจ่ายได้ด้วย

3.1.6 เกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติ

ลักษณะครอบครัวของชาวไทยโซ่งเป็นครอบครัวขยาย มีคนอาศัยอยู่ในบ้านหลายคนทำให้เกิดความอบอุ่น ความรัก ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้การมีเครือญาติมากทำให้ไม่มีปัญหาแตกแยก สามารถแก้ปัญหาได้ง่าย รวมทั้งยังช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ครอบครัวมีความปึกแผ่น มั่นคง

ชาวไทยโซ่งมีความผูกพันเป็นเครือญาติอยู่ในวงศ์วานหรือตระกูลเดียวกัน เช่น สิงลอ สิง เลือง สิงกวาง เป็นต้น เมื่อจัดพิธีกรรมก็จะมาร่วมงาน และช่วยเหลือกันอย่างเต็มใจ อนึ่งเนื่องจากชุมชนชาวไทยโซ่งยังเป็นสังคมเกษตรที่ต้องอาศัยแรงงานมาก ดังนั้นการมีสมาชิกมากก็จะได้ช่วยแรงงานของครอบครัวได้

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ากฎเกณฑ์ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเหล่านี้ส่งเสริมให้ เกิดความมั่นคง ไม่มีปัญหาครอบครัวแตกแยก มีการประนีประนอมภายในครอบครัว

3.1.7 เกี่ยวกับการร่วมพัฒนาและบำเพ็ญประโยชน์

ตามปกติชาวไทยโซ่งมีประเพณีในการร่วมพัฒนา และบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชนในโอกาสต่างๆ มาแต่โบราณ เช่น การทำถนนหนทาง การทำเหมืองน้ำ การทำศาลา การพัฒนาวัด เป็นต้น และยังมีประเพณีอื่นๆ เช่น การฟื้นฟูประเพณีไทยทรงดำ ที่ได้ช่วยกันจัดขึ้นในวันที่ 15 เมษายนของทุกปี ในงานประเพณีนี้จะมีชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น หมู่บ้าน

Copyright by Mahidol University

เกาะแรต สระพัฒนา หัวถนน ดอนยอ หรือชาวไทยโซ่งในจังหวัดเพชรบุรี เป็นการอนุรักษณ์ ฟื้นฟูประเพณี เช่น ลูกช่วง เป้าแคน ฟ้อนรำ การแต่งกาย อาหาร

ประเพณีการถืออุโบสถศีล การตักบาตรเทโว การสรงน้ำพระ การเวียนเทียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งประโยชน์สาธารณะหลายลักษณะ เช่น การสร้างปลูกฝังจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมต่อคนในชุมชน การเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม เป็นต้น

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมหลายอย่างมีผลในการประพฤติ ปฏิบัติเพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชุมชน ก่อให้เกิดความสุข

3.1.8 เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในวิถีชีวิตของชาวไทยโซ่งเน้นให้ความสำคัญกับคุณธรรม จริยธรรมสูงมาก มีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมหลายอย่างแสดงให้เห็นเรื่องเหล่านี้ เช่น พิธีสังกบาล หรือสังฆทานเป็นการนำอาหารไปส่งให้ผีไม่มีญาติ ผีตายโหง เจ้ากรรมนายเวรตรงบริเวณทางสามแพร่งเพื่อไม่ให้มารบกวน หรือทำอันตรายทั้งตนเองและคนในบ้าน

การไว้ทุกข์ลูกหลาน ญาติสนิทต้องใส่เสื้อต๊ก และลูกหลานเขย สะใภ้ใส่ชุดฮี เพื่อแสดงความเสียใจต่อการจากไป แสดงความเคารพ สำหรับผู้หญิงที่สามีตายต้องทำผมทรงปั้นเกล้าตก และเลาะตีนซิ่นออก

ชาวไทยโซ่งนิยมทำพิธีเสนเรือนทุก 2 หรือ 3 ปี เพื่อให้ผีเรือนมารับเครื่องเซ่นจากลูกหลาน เป็นการตอบแทนและระลึกถึงบุญคุณของผู้ที่ตายไปแล้ว ซึ่งเชื่อว่าผีเรือนจะให้ความคุ้มครองให้ปลอดภัย ให้โชคให้ลาภแก่ลูกหลาน

ในพิธีแต่งงานเจ้าบ่าวต้องพาเจ้าสาวมาไหว้ผีบรรพบุรุษของตนอง และเจ้าสาวหก้ต้องพาเจ้าบ่าวไปไหว้ผีบรรพบุรุษของตนเองเพื่อให้ผีบรรพบุรุษยอมรับให้อยู่ในบ้านในฐานะที่เป็นลูกหลานเขย หรือสะใภ้เพื่อความเป็นสิริมงคล และความถูกต้องตามความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิม

เด็กผู้ชายไทยโซ่งนิยมบวชแก้บนหรือบวชหน้าไฟให้พ่อแม่ และผู้ชายชาวไทยโว่งที่มีอายุ 20 ปีนิยมบวชพระเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ที่ให้กำเนิด เลี้ยงดูอย่าง

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวไทยโซ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก ซึ่งความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้มีส่วนช่วยขัดเกลา กล่อมเกลาจิตใจคนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม กตัญญูได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Copyright by Mahidol University

3.1.9 เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ปฏิบัติการต่างๆ ต่อสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันของชาวไทยโซ่งส่วนใหญ่จะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมอยู่แล้ว เป็นต้นว่าในการปลูกต้นไม้ ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ในบริเวณบ้าน เช่น ขนุน ปลูกแล้วร่ำรวย เงินทองไหลมาเทมา ดอกดาวเรือง ปลูกไว้บูชาพระจะทำให้นอนหลับสบายไม่มีผีสางมารบกวน อนึ่ง ประเพณีของชาวไทยโซ่งที่นิยมปลูกต้นไผ่ รวมทั้งประเพณีพืชผลอื่นๆ ไว้ในบริเวณไร่นา

ชาวไทยโซ่งที่ประกอบอาชีพทำนาจะมีความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคา ที่จะทำให้น้ำดี ไม่เน่าเสีย และมีเพียงพอสำหรับข้าวในนา ชาวไทยโซ่งจึงดูแลน้ำอย่างดี ในการกำจัดศัตรูพืชก็นิยมใช้วิธีการทางจิตวิทยา เช่น การเสกคาถาอาคม การแผ่เมตตาจิต ไม่ใช้สารเคมีซึ่งเป็นผลดีต่อระบบนิเวศน์มีผลดีต่อคุณภาพชีวิตโดยตรง

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ น้ำจะทำให้อากาศดี ถ่ายเทสะดวก อากาศเย็นสบาย เป็นร่มเงา และการปลั๊กต้นไม้ยังเป็นที่สาธารณทำให้ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านได้รับประโยชน์ และจะช่วยกันดูแล รักษาให้คงอยู่ในสภาพดี

2. ด้านที่ไม่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาพบว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมบางอย่างไม่ส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดไว้ข้างต้น

2.1 เกี่ยวกับอาหาร

ประเพณีเกี่ยวกับการรับประทานอาหารของชาวไทยโซ่งนั้น นิยมรับประทานลาบเลือดโดยเฉพาะเลือดหมูหรือเลือดวัว มีวิธีการทำ คือ นำเนื้อหมูและเครื่องในหมูมาสับให้ละเอียดรวนให้สุกแล้วมาผสมคลุกเคล้ากับเลือดและเครื่องเทศ เมื่อเลือดใกล้จะแข็งตัวก็นำใบสาระแหน่หรือใบผักชีฝรั่งและข้าวคั่วมาโรยบน อาหารประเภทนี้แม้ว่าจะเป็นที่นิยมของชาวไทยโซ่งก็ตาม แต่ก็เป็นอาหารที่ทำสุกๆ ดิบๆ ซึ่งอาหารที่ยังไม่สุกเมื่อรับประทานเข้าไปจะเป็นอันตรายต่อร่างกายได้ เช่น พยาธิ ท้องเสีย ปวดท้อง เป็นต้น และอาหารประเภทนี้ยังไม่ถูกหลักโภชนาการอีกด้วยที่ห้ามรับประทานอาหารที่ยังทำไม่สุก ดังนั้นเวลาจะรับประทานควรทำให้สุกเสียก่อน แม้ว่ารสชาดจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็ตาม แต่เพื่อสุขภาพอนามัยของตนเองก็ควรรับประทานอาหารที่สุกสะอาด

Copyright by Mahidol University

2.2 เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ประเพณีเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ ชาวไทยโซ่งนิยมเลี้ยงสัตว์ไว้ใต้ถุนบ้าน เช่น หมู ไก่ เป็นต้น นั้นไม่ถูกสุขลักษณะเนื่องจากว่ามีกลิ่นเหม็นจากมูลสัตว์ มีเชื้อโรค หรือการนำเครื่องมือการเกษตรมาเก็บไว้ใต้ถุนบ้านนั้นจะไม่ปลอดภัยจากสัตว์ร้าย เช่น แมลงป่อง ตะขาบ งู เป็นต้น ซึ่งไม่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต

2.3 เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย

ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าเด็กที่เกิดมาได้รับการเลี้ยงดูจากแม่ แต่ยังเจ็บออดๆ แอดๆ นั้นแสดงว่าดวงของเด็กคนนั้นไม่สมพงษ์กับแม่จึงให้ผู้หญิงที่มีลูกหลายคนเลี้ยงลูกดี ไม่ตายมาผูกข้อมือแก้เคล็ดแล้วเด็กจะหายเป็นปกติ หรือการที่เด็กร้องไห้งอแงเชื่อว่าเด็กไม่ชอบชื่อที่ตั้งให้ พอเปลี่ยนชื่อใหม่เด็กชอบชื่อนี้ก็หยุดร้องไห้ทันที ซึ่งในหลักความเป็นจริงถ้าเด็กไม่สบายแล้วไม่รักษาจะส่งผลให้เด็กได้รับอันตรายได้ จะเป็นผลเสียกับเด็กมากกว่า

การใช้เหล้าในประเพณี พิธีกรรมนั้นเป็นที่นิยมของชาวไทยโซ่ง เมื่อดื่มเหล้ามากจนเป็นกิจวัตรก็จะสะสมเข้าสู่ร่างกาย เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เช่น โรคตับแข็ง หรือเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป การแก้ปัญหาตามความเชื่อดังกล่าวจึงยังเลี่ยงที่จะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยได้

2.4 เกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในครอบครัว

การที่ชาวไทยโซ่งมีความเคารพนับถือผีบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เพราะมีความเชื่อว่าจะคุ้มครองให้ความปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ บางครั้งก่อให้เกิดความประมาทได้ เช่น บางคนมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีบรรพบุรุษมากเกินไปว่าจะไม่เกิดอันตรายแก่ตนเองและครอบครัว ทำให้เกิดความประมาทได้ ซึ่งความประมาทจะทำให้ได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุ ทรัพย์สินเงินทอง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็กล่าวหาว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีบรรพบุรุษไม่คุ้มครอง ซึ่งในความเป็นจริงเป็นเพราะความประมาท ไม่ระมัดระวังตนเองมากว่า

2.5 เกี่ยวกับรายได้

เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านชาวไทยโซ่งจะหยุดทำงานเรียกว่า "กำบ้านกำเมือง" ไม่เพาะปลูก ไม่จัดพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช เป็นต้น จนกว่าจะเอาผีขึ้นเรือน ส่วนผู้ที่อยู่บ้านเดียวกับผู้ตายจะต้องหยุดการกระทำดังกล่าวเป็นเวลา 1 ปี การที่ชาวไทยโซ่งหยุดเพาะ

Copyright by Mahidol University

ปลูกนั้นจะทำให้ขาดรายได้ เป็นปัญหากับการใช้จ่ายเนื่องจากว่าชาวไทยโซ่งมีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม

การดื่มเหล้าของชาวไทยโซ่งถือว่าเป็นประการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการพบปะสังสรรค์ การร่วมประเพณี และพิธีกรรมนั้นไม่ก่อประโยชน์ทำให้เสียเงินมาก ยิ่งถ้ามีรายได้น้อยแล้วยิ่งเป็นปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว หรือจิตใจ หรือเมื่อดื่มเหล้ามากจะทำให้เป็นโรคเมื่อเป็นโรคก็ต้องเสียเงินค่ารักษาพยาบาล การดื่มเหล้าไม่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

2.6 เกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติ

การที่ชาวไทยโซ่งเป็นครอบครัวขยาย มีญาติพี่น้องมากมายทั้งฝ่ายพ่อและแม่นั้นแม้ว่าจะทำให้ครอบครัวอบอุ่น แต่ก็มีปัญหาบ้างเนื่องจากคนมากก็มีหลากหลายความคิดเห็น บางครั้งถ้าความคิดเห็นไม่ตรงกันอาจทำให้ทะเลาะเบาะแว้งกันได้ ผิดใจกันเป็นผลเสียทั้งสองฝ่าย ถ้าไม่ปรับความเข้าใจกัน หรือการมีเครือญาติมากบางครั้งอาจจะแบ่งเป็นพวกพ้อง

ชาวไทยโซ่งนิยมมีลูกหลายคนดังคำอวยพรในพิธีแต่งงานที่ว่า “แต่งงานกันแล้วรักกันเหมือนแก้วเหมือนแว่น อยู่กันนานๆ มีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง” โดยหลักการแล้วการมีลูกมากจะยากจน ซึ่งเป็นปัญหาแก่ครอบครัวหลายอย่าง เช่น การเลี้ยงดูให้ความรักความอบอุ่นไม่ทั่วถึง อาหาร การศึกษา เป็นต้น ความเชื่อนี้จึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ แต่เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ไม่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักการของจปฐ. ดังกล่าวข้างต้น

2.7 เกี่ยวกับการร่วมพัฒนาและบำเพ็ญประโยชน์

การร่วมมือทำกิจกรรมของชาวไทยโซ่งนั้นต้องมีประเพณีการเลี้ยงเหล้าเข้ามาเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นการพบปะสังสรรค์ การร่วมประเพณี พิธีกรรม ซึ่งการดื่มเหล้าบางครั้งไม่ส่งเสริมการพัฒนาเท่าที่ควร และยังทำให้เสียผลประโยชน์ เสียสุขภาพซึ่งเป็นสิ่งไม่ดี นอกจากเหล้าแล้วยังมีบุหรี่ การพนันอย่างอื่นด้วยที่ไม่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.8 เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

ในพิธีเสนเรือนนิยมใช้หมู ไก่ เหล้าเป็นเครื่องเซ่นผีเรือน พิธีเสนฆ่าเกือดใช้นก นอกจากนี้นิยมใช้เหล้าเป็นเครื่องเซ่นในพิธีกรรม เช่น พิธีเสนตัว พิธีเสนแก้เคราะห์ หรือการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเมื่อมีแขกมาที่บ้านก็นิยมนำเหล้ามาเลี้ยงโดยจะนำเหล้าไปให้ผีเรือนกินก่อน สิ่งเหล่านี้ได้ขัดแย้งกับศาสนาพุทธที่ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านนับถือ ศรัทธา จากคำ

Copyright by Mahidol University

สอนของศาสนาพุทธว่าห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามดื่มสุรา ถ้าผู้ใดกระทำก้จะเป็นบาป ซึ่งประเด็นของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอยู่บ้าง

2.9 เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ในสมัยก่อนชาวไทยโซ่งนิยมเผาศพที่ป่าแห่ว (ป่าช้า) ซึ่งใช้ฟืนมาวางเรียงกัน เวลาเผาควันจะลอยคละคลุ้งไปทั่วเป็นการทำลายสภาพแวดล้อม เป็นมลพิษทางอากาศ เมื่อสูดมลพิษเข้าไปทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม ร่างกายอ่อนแอ สิ่งนี้ไม่ได้ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อนึ่งในการกำจัดวัชพืชและสัตรูพืช มีความเชื่อ หรือประเพณีปฏิบัติที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ เช่น การใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี เกี่ยวกับการเกษตรพึ่งสิ่งเหล่านี้ ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยตรงด้วย

รูปแบบ กระบวนการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

จากข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมประเภทต่างๆ ของชาวไทยโซ่งที่กำหนดไว้ในบทที่ 5 มีรูปแบบ และกระบวนการใช้ ดังนี้

1. รูปแบบการใช้

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นรูปแบบการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

1.1 การใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยตรง หมายถึง ผลจากการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเพื่อทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นได้โดยตรง หรือเป็นเหตุเป็นผลกัน เช่น หลังคลอดลูกแล้วหญิงชาวไทยโซ่งต้องอยู่ไฟ 15 วัน เพื่อช่วยขับคาวเลือดคาวปลาออกให้หมด สุขภาพแข็งแรง รวมทั้งการไม่กินของแสลงจำพวกไข่ หน่อไม้ หรืออาหารหมักดอง เช่น มะม่วง ผักกาดดอง เป็นต้น เพราะจะทำให้แผลหายเร็ว ไม่เป็นหนอง หรือการรักษาด้วยสมุนไพรนั้นส่งเสริมการประหยัด เนื่องจากว่าสมุนไพรบางอย่างสามารถปลูกเองได้ เช่น น้ำร้อนลวกจะใช้รุ้นว่านหางจระเข้มาทาบริเวณที่ถูกไฟลวก หรือ ลมพิษ เริม ใช้ใบพลูตำผสมกับเหล้าแล้วทาบริเวณที่เป็นเริม

1.2 การใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยอ้อม หมายถึง ผลจากการใช้ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมนั้น ไม่ได้ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นโดยตรง แต่มีส่วนทำให้เกิดเหตุอื่นๆ ที่ทำ

Copyright by Mahidol University

ให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น เช่น ในการอยู่อาศัยต้องเลือกวันปลูกบ้านจากมื้อเวนตง ซึ่งเป็นความเชื่อที่ว่าถ้าเลือกวันดีถูกโฉลกกับเจ้าของบ้าน ก็จะอยู่กันอย่างมีความสุข ไม่เจ็บป่วยเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ หรือการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำที่ทำกินซึ่งมีความเชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะสบายใจมีกำลังใจที่จะดูแล และกระทำกิจกรรมนั้นๆ อย่างดี ไม่ประมาท ก็จะทำให้มีรายได้ ต่อจากนั้นก็ต้องแก้สิ่งที่ได้บนบานเอาไว้เพราะถ้าไม่ทำจะได้รับโทษ ทำให้เจ็บป่วย หรือชาวไทยโซ่งที่ศรัทธาเคารพนับถือในผีบรรพบุรุษนั้นมีข้อห้าม พิธีกรรมต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลดี แต่ขณะเดียวกันก็ต้องขยันทำมาหากินเพื่อให้ได้เงินมาใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ในพิธีกรรม ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยอ้อมได้ด้วย และพิธีกรรมต่างๆ ที่ชาวไทยโซ่งปฏิบัติ เช่น พิธีเสนเรือน เสนหับมด เสนปาดตง เป็นต้น เมื่อทำแล้วเกิดความสุขสบายใจ และยังก่อให้เกิดความสามัคคีภายในหมู่บ้าน ซึ่งจะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

2. กระบวนการนำไปใช้

จากข้อมูลแสดงให้เห็นกระบวนการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

2.1 การศึกษาเรียนรู้ ในสังคมของชาวไทยโซ่งได้อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านต่างๆ แก่เยาวชนอยู่ตลอดเวลา สิ่งนี้จึงเป็นกระบวนการส่งเสริมให้ชาวไทยโซ่งเห็นคุณค่าความสำคัญในมรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคม และก่อให้เกิดการเข้าใจ หวงแหน รู้สึกมีค่านิยม มีศักดิ์ศรี และมีความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของสังคมตนเอง เช่น หมอใบได้รักษาคนไข้ด้วยวิชาการแพทย์พื้นบ้าน สมุนไพร คาถาอาคม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดและเรียนรู้มาจากหลวงพ่อเพชร วัดสามง่าม และตาสุข แม้ว่าจะใช้ระยะเวลานานในการเรียน แต่สิ่งที่ได้กลับมีประโยชน์อย่างมาก สามารถช่วยคนเจ็บป่วยทั้งคนไทยและชาวไทยโซ่งด้วยกัน ซึ่งปัจจุบันก็นิยมมารักษากับหมอใบแม้ว่าจะมีการแพทย์สมัยใหม่ก็ตาม หรือประเพณีการบวชพระของชาวไทยโซ่งนั้นผู้ชายที่อายุ 20 ปี ต้องบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่ การบวชพระของชาวไทยโซ่งมีมานานแล้ว โดยเวลาจะบวชพระก็ไปให้หลวงพ่อที่วัดบวชให้ไม่ได้จัดพิธีกรรมใหญ่โตเหมือนปัจจุบัน แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้คือจะต้องบอกกล่าวกับผีเรือนว่า ตนจะบวชเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ในปัจจุบันการบวชพระเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของคนไทยและชาวไทยโซ่ง

2.2 การกำหนดเงื่อนไข และเป้าหมาย การกำหนดเงื่อนไข หรือแรงจูงใจและเป้าหมายเป็นแรงผลักดันสำคัญ ที่ทำให้เกิดการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ทางกาย ทางวาจา และทาง

Copyright by Mahidol University

ความคิดขึ้น เงื่อนไขหรือแรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญของชาวไทยโซ่ง ที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ อำนาจของผีเรือน อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรืออำนาจที่เหนือธรรมชาติ ใครที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ อำนาจของสิ่งเหล่านั้นจะช่วยให้เข้าถึงเป้าหมายได้ ถ้าใครไม่ทำตามก็จะเข้าไม่ถึงเป้าหมาย คุณภาพชีวิตของชาวไทยโซ่ง (จากคำสวดอ้อนวอนบูชาและคำปรารถนา) คือการมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ การมีปัจจัยในการดำรงชีพเพียงพอ และการมีอายุ วรรณะ สุขะ พละ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยั่งยืนกว้างขวางของวงศ์ตระกูล และผีเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เช่น เมื่อสังคมได้เรียนรู้เรื่องการทำนากุ้งว่าถ้าสร้างศาลเจ้าที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้ในที่ทำกินก็จะทำให้กุ้งได้ราคาดี มีกำไร ไม่ตาย จึงทำให้ชาวไทยโซ่งทุกคนที่เลี้ยงกุ้ง ต้องสร้างศาลเจ้าที่ไว้ หรือการสร้างบ้านชาวไทยโซ่งรู้ว่าต้องทำห้องสำหรับผีเรือนเรียกว่า “กะล่อหอง” แล้วชีวิตความเป็นอยู่จะดี มีความสุข มีความเจริญรุ่งเรือง รวมทั้งเมื่อปลูกบ้านเจ้าของบ้านต้องสร้างศาลพระภูมิ-เจ้าที่ เนื่องจากว่าพระภูมิ-เจ้าที่จะป้องกันอันตรายต่างๆ รวมทั้งภูติผีไม่ให้เข้าในบ้านและทำร้ายคนในบ้าน หรือการแต่งงานเจ้าบ่าว เจ้าสาวต้องไหว้ผีเรือนทั้งสองฝ่ายเพื่อแนะนำให้ผีเรือนรู้จักและยอมรับเป็นเขย หรือสะใภ้ เมื่อผีเรือนเห็นว่าเจ้าบ่าวพาเจ้าสาวมาทำความเคารพก็จะรับเจ้าสาวเป็นสะใภ้ให้ความคุ้มครอง ป้องกันอันตราย ถ้าไม่ไหว้ผีเรือนก็จะทำให้ชีวิตคู่ในการแต่งงานไม่มีความสุข ทะเลาะเบาะแว้งกัน

2.3 การวางแผน ขั้นตอน และการเตรียมการ เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดประเพณี พิธีกรรมสำเร็จไปด้วยดี การวางแผนอย่างมีขั้นตอน รวมทั้งการตระเตรียมสิ่งของ เครื่องเซ่นให้พร้อมนั้น จะทำให้การประกอบงานพิธีต่างๆ ง่ายและสะดวก นอกจากนี้ยังแสดงออกถึงภูมิปัญญาของชาวไทยโซ่ง เช่น สมัยก่อนในพิธีเสนเรือนต้องเลี้ยงหมูตัวผู้ไว้ตั้งแต่ตอนตัวเล็กๆ เพื่อนำไปทำพิธีเสนเรือน หมูที่เลี้ยงไว้จะนำไปขายเพื่อนำเงินมาใช้ก่อนไม่ได้ ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าถ้าทำเช่นนั้นผีเรือนจะโกรธทำให้เจ็บป่วยได้

2.4 การปฏิบัติการ ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อว่าการที่ได้ปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมนั้นจะทำให้ตนเองได้รับแต่สิ่งดี โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับผีเรือนซึ่งเป็นผีที่ชาวไทยโซ่งทุกคนให้ความเคารพนับถือ เมื่อจะลงมือปฏิบัติต้องกำหนดวัน เวลาในการประกอบพิธีกรรมนั้นอย่างแน่นอน และต้องตระเตรียมทุกสิ่งทุกอย่างให้เรียบร้อย เช่น เมื่อรู้วัน เวลาในการทำพิธีสังกบาลแล้วก็เริ่มทำพิธีเลยถ้าเลยเวลาแล้วจะไม่ดี พิธีกรรมนี้ทำที่ทางสามแพร่ง และในพิธีเสนปาดตงนั้น ชาวไทยโซ่งจะต้องนำอาหารไปให้ผีเรือนที่กะล่อหองกินทุก 10 วัน วันละสองมื้อ คือ มื้อเช้า และมื้อกลางวัน

Copyright by Mahidol University

2.5 การประเมินผล แก้ไขปรับปรุง การที่ชาวไทยโซ่งได้ปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมนั้นเพื่อความสบายใจ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ แต่เมื่อปฏิบัติแล้วต้องตรวจสอบผลที่ได้ด้วยว่าถูกต้อง มีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน ถ้าผลที่ได้ไม่ดีขึ้น หรือมีข้อขัดข้องบางอย่างที่ทำให้ไม่ได้ผลนั้น ต้องหาวิธีการแก้ไข ปรับปรุงส่วนที่ยังบกพร่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น คนไข้ที่มารักษากับหมอใบโดยการกินยาหม้อนั้น บางคนกินหม้อเดียวอาการก็ค่อยๆ ทุเลาหายเป็นปกติ แต่บางคนต้องกินสองหม้อหรือมากกว่าถึงจะทุเลาหายเป็นปกติ ซึ่งจะขึ้นอยู่ว่าคนๆ นั้นมีอาการมากน้อยแค่ไหน เป็นมานานแค่ไหน หรือเมื่อบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว ลืมแก้สินบนทำให้เจ็บป่วยไปรักษาอย่างไรก็ไม่หาย ไปให้หมอเยื้องดูว่าเป็นอะไร หมอเยื้องบอก เช่น ลืมแก้สินบนจึงได้เจ็บป่วย หมอเยื้องก็จะบอกให้ไปแก้สินบน เพื่ออาการเจ็บป่วยจะได้หาย ซึ่งการแก้บนนั้นจะต้องเพิ่มเป็นสองเท่าของสินบนครั้งแรกที่ได้บนบานไว้ จึงจะสัมฤทธิ์ผล หรือในการทำพิธีเสนเรือนทุก 2 หรือ 3 ปี แล้วแต่ว่าบ้านไหนจะตรงกับวันเดือน อะไร แต่ถ้าปีนี้คนในบ้านตายก็ไม่สามารถทำพิธีเสนเรือนได้ ซึ่งมีวิธีการแก้ไขคือเจ้าของบ้านต้องนำ ขันหมาก (หมาก พลู) ไปบอกกล่าวผีเรือนว่าทำไม่ได้เพราะอะไร หรือก่อนปลูกบ้านต้องเสี่ยงทายว่าพื้นที่ตรงนี้เหมาะจะปลูกบ้านหรือไม่ โดยการหว่านเมล็ดถั่ว เมล็ดงา ถ้าเมล็ดถั่ว เมล็ดงาเจริญงอกงามก็ปลูกที่ตรงนี้ได้ ถ้าเมล็ดถั่ว เมล็ดงาไม่เจริญงอกงามก็ปลูกบ้านไม่ได้ ต้องเตรียมหาพื้นที่ใหม่ รวมทั้งดูฤกษ์ยาม วัน เวลาลงเสาเอกซึ่งชาวไทยโซ่งจะดูจากมือเวนตงจะเลือกวันที่ดีที่สุด เป็นสิริมงคล

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมกับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวไทยโซ่ง ที่เป็นรากฐานสำคัญของพฤติกรรมอันพึงปรารถนา พฤติกรรมที่ดีงามที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้อยู่ดีกินดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมกับคุณภาพชีวิตของชาวไทยโซ่งมีความสัมพันธ์ ในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลกันและกัน ดังนี้

1. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมต่างๆ ที่จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น เห็นได้จากการแสดงออกทางกาย วาจา และความคิดของชาวไทยโซ่งทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ชาวไทยโซ่งจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับอาหารระหว่างตั้งครรภ์ ซึ่งถือเป็นเคล็ดลับอย่างหนึ่งเพื่อให้คลอดลูกง่ายไม่เป็นอันตรายโดยกินมะพร้าวอ่อนทั้งลูก ส่วนหลังคลอดลูกก็ให้ดื่มน้ำอุ่น หรือน้ำต้มสมุนไพรเพื่อให้มีน้ำนมมาก และช่วยขับน้ำคาวปลา นอกจากนี้แล้วก็ไม่ทานไข่

Copyright by Mahidol University

หน่อไม้ อาหารหมักดอง เพราะว่าอาหารเหล่านี้จะทำให้แผลหายช้าบางคนรับประทานเข้าไปแผลเป็นหนองและหายช้า

2. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นเครื่องปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรมที่จะทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ชาวไทยโซ่งได้ประพฤติ ปฏิบัติในสิ่งที่ดี ถูกต้องเป็นที่น่ายกย่อง สรรเสริญของคนทั่วไปก็เพราะมีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นมูลเหตุจูงใจ ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น เช่น ประเพณีสงกรานต์ ชาวไทยโซ่งได้ให้ความสำคัญต่อคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน มีการรดน้ำดำหัวเหมือนกับคนไทย มีการจัดเลี้ยงอาหาร เสื้อผ้า พร้อมอวยพรให้อายุมั่นขวัญยืน มีความสุข การกระทำเช่นนี้จะทำให้คนเฒ่าคนแก่มีความสุข ที่ได้เห็นลูกหลานอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา และที่สำคัญลูกหลานยังให้ความสำคัญ ไม่ทอดทิ้ง หรือชาวไทยโซ่งเมื่อปลูกบ้านต้องทำบุญขึ้นบ้านใหม่พร้อมทั้งเชิญผีเรือนมาไว้ที่กะล่อหองแล้วเซ่นให้กินทุก 10 วัน สำหรับผู้น้อย ทุก 5 วัน สำหรับผู้ท้าว แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว พฤติกรรมที่เป็นการแสดงออกทางจริยธรรม คุณธรรมอย่างน่ายกย่อง และเป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม

3. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นเครื่องร้อยรัดความสัมพันธ์ของสังคมทำ ให้เกิดความสามัคคี มีความเอื้ออาทร ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นชุมชนเข้มแข็ง การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นต้องพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้สังคมมีความสงบสุข เช่น ชาวไทยโซ่งเคารพ นับถือ และปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระอินทร์ โดยมีความเชื่อว่าจะคุ้มครองให้ปลอดภัย มีความสุข มีการบนบานศาลกล่าวกับเจ้าพ่อ ซึ่งในการปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเจ้าพ่อพระอินทร์ เจ้าแม่ขอด ชาวไทยโซ่งจะช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นภายในชุมชน ซึ่งเป็นผลดีให้ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านรักและช่วยเหลือกัน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ ก่อนจัดพิธีกรรมเลี้ยงศาลเจ้าพ่อพระอินทร์และศาลเจ้าแม่ขอด ชาวไทยโซ่งจะช่วยกันทำความสะอาดศาลเจ้าพ่อและศาลเจ้าแม่ ขุดลอกคูคลองให้สะอาดเรียบร้อยด้วยความเต็มใจ เมื่อทำสิ่งใดแล้วเกิดความสบายใจ มีความสุขส่งผลให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุขก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย หรือพิธีเสนเรือนทำพิธีทุก 2 หรือ 3 ปี แล้วแต่ว่าจะตรงกับวัน เดือนไหน ซึ่งมีความเชื่อว่าวันนี้เป็นวันดี เจ้าของบ้านจะไปบอกคนที่เป็นสิงเดียวกัน ที่อยู่ในหมู่บ้าน หรือต่างหมู่บ้าน รวมทั้งเพื่อนบ้านที่รู้จักสนิมสนมทั้งชาวไทยโซ่ง และคนไทยให้มาร่วมงาน ในพิธีเสนเรือนจะช่วยเหลือกันไม่เฉพาะคนที่เป็นสิงเดียวกันท่านั้น ยังรวมถึงบุคคลอื่นๆ ด้วย เหมือนกับมาร่วมงานพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นการพบปะสังสรรค์ในหมู่ญาติพี่น้องเป็นการกระชับความสัมพันธ์ของชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านและคนไทย การปฏิบัติตาม

Copyright by Mahidol University

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเหล่านั้น จึงเป็นที่มาของความสามัคคี ความร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลและสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

4. ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นเครื่องสร้างขวัญ กำลังใจ และความเชื่อมั่นต่อบุคคลและสังคม ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่ประพฤติ ปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้ก็เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ให้เกิดความเชื่อมั่นว่าตนเอง และครอบครัวจะมีความสุข ทำมาหากินดี มีความปลอดภัย ไม่เจ็บป่วย เช่น ชาวไทยโซ่งที่เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลามีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำที่ทำกิน อาทิ เจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าหนอง เจ้าบึง พระแม่คงคา เป็นต้น ซึ่งชาวไทยโซ่งได้ทำการบนบานศาลกล่าวก่อนจะปล่อยลูกกุ้ง ลูกปลาลงบ่อ เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เจริญเติบโตเร็ว ไม่ตาย มีผลกำไรที่ดี ไม่ขาดทุน หรือความเชื่อที่ว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีต้องทำพิธีเสนตัว ถึงจะหายเป็นปกติ ถ้าไม่ทำเชื่อว่าการเจ็บป่วยไม่ทุเลาหรืออาจตายได้ เมื่อเราปฏิบัติตามแล้วผีบรรพบุรุษจะทำให้หายจากการเจ็บป่วย ร่างกายแข็งแรง ส่งผลให้สุขภาพทางใจดีตามไปด้วย

แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมประเภทต่างๆ ของชาวไทยโซ่งที่กำหนดไว้ในบทที่ 5 ได้แสดงให้เห็นแนวทางการส่งเสริม และพัฒนาการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยรวบรวม จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งมีความหลากหลาย ซับซ้อน ซึ่งเป็นการยากที่เยาวชนจะเข้าใจอย่างถ่องแท้ สิ่งเหล่านี้นับว่ามีคุณค่า คุณประโยชน์น่าที่จะเก็บรวบรวม ถ่ายทอดให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เห็นคุณค่า ความสำคัญที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2. ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกให้ลูกหลาน ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ดีงามของชาวไทยโซ่ง ที่ได้ปฏิบัติกันมาช้านาน ควรได้รับการส่งเสริม พัฒนาเพื่อให้คงอยู่สืบต่อไป เช่น การรณรงค์ฟื้นฟูประเพณีสงกรานต์ให้มีการรดน้ำดำหัวคนเฒ่าคนแก่ ให้มีการละเล่นต่างๆ อาทิ เล่นแคน ลูกช่วง หรือการฟื้นฟูการทำมาหากินในการ

Copyright by Mahidol University

ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยใช้สมุนไพรบางชนิดสามารถนำมาประกอบอาหารได้ เช่น กระเพรา โหระพา เป็นต้น

3. ส่งเสริมให้มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งนั้น ควรส่งเสริมให้นำวัฒนธรรมเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น ประเพณีการเกิดเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเรื่องการอยู่ไฟ การดื่มน้ำอุ่นหรือน้ำต้มสมุนไพรจะช่วยทำให้น้ำนมดี สุขภาพแข็งแรง หรือการหว่านเมล็ดถั่ว เมล็ดงาตรงพื้นที่ที่จะปลูกถ้าถั่วงางอกแสดงว่าที่ตรงนี้อุดมสมบูรณ์สามารถปลูกบ้านได้ พื้นที่อุดมสมบูรณ์ก็สามารถปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเอง หรือไว้ขายเป็นการเพิ่มรายได้อย่างหนึ่งของชาวไทยโซ่ง

4. ส่งเสริมให้มีการลงทุนทางวัฒนธรรม ชาวไทยโซ่งมีวัฒนธรรมที่ดีควรนำวัฒนธรรมที่มีอยู่นั้นมาทำประโยชน์ เช่น ให้มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมประจำหมู่บ้านเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมหมู่บ้านชาวไทยโซ่งได้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ การละเล่นพื้นบ้าน งานหัตถกรรมจักสาน รวมทั้งส่งเสริมให้ชาวไทยโซ่งทำของที่ระลึกโดยการตกแต่งประดับลวดลายต่างๆให้สวยงาม เช่น ตุ๊กตา ที่รองแก้ว หมอน ซึ่งเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับชาวไทยโซ่งด้วย

5. ส่งเสริมให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ชาวไทยโซ่งมีประเพณี พิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ประเพณีเสนเรือน ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ได้จัดงาน "ฟื้นฟูประเพณีไทยทรงดำ" ทุกปี ซึ่งชาวไทยโซ่งหมู่บ้านใกล้เคียง อาทิ หมู่บ้านไผ่หูช้าง สระพัฒนา เกาะแรต หัวถนน และชาวไทยโซ่งที่จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ได้มาร่วมงานประเพณี มีการเลี้ยงอาหาร การละเล่นต่างๆ เช่น การฟ้อนรำ เป่าแคน การเล่นคอน ซึ่งชาวไทยโซ่งแต่งกายอย่างสวยงามตามประเพณี เช่น สาวๆ ชาวไทยโซ่งจะคาดผ้าสีสดแล้วใช้ผ้าสีอีกผืนพาดคอ หรือทำสไบเฉียง นุ่งผ้าถุงลายแตงโม ส่วนทรงผมก็เกล้าแล้วประดับด้วยดอกไม้อย่างสวยงาม สิ่งเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยโซ่งได้เป็นอย่างดี

Copyright by Mahidol University

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง อิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษาหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยโซ่ง เพื่อศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่มีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ และแนวทางการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบ หรือวิธีการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต รูปแบบการศึกษาเป็นการศึกษาทางมานุษวิทยาวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก และศึกษาวิจัยจากเอกสารเป็นส่วนประกอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวม (Holistic) และเชื่อถือได้ (Reliability) เน้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีการสังเกตแบบมีร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2

โดยจัดทำบทสรุป และข้อเสนอแนะต่างๆ ของการศึกษาวิจัยได้ ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. ประวัติความเป็นมาของชาวไทยโซ่ง

ชาวไทยโซ่งเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนานนับร้อยปีและได้กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศไทย การที่ชาวไทยโซ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทยก็เป็นผลจากการทำสงคราม ชาวไทยโซ่งอพยพเข้ามาหลายครั้งเริ่มในปีพ.ศ. 2322 สมัยกรุงธนบุรี และในปีพ.ศ. 2325 สมัยรัชกาลที่ 1 โดยเจ้าเมืองเวียงจันทน์ยกทัพไปตีเมืองแถนและเมืองพวนแล้วได้กวาดต้อนลาวทรงดำ ลาวพวนมากรุงเทพฯ โดยรัชกาลที่ 1 ทรงให้ลาวทรงดำอยู่ที่หนองปรง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ส่วนลาวพวนอยู่ที่กรุงเทพฯ และในสมัยรัชกาลที่ 3 มี

Copyright by Mahidol University

การกวาดต้อนลาวทรงดำไปเพชรบุรีอีกครั้ง การที่ลาวทรงดำอยู่ที่เพชรบุรีเพราะว่าพื้นที่เป็นป่าหุบเขา มีลำธาร น้ำท่วมไม่ถึง และที่สำคัญ คือ มีภูมิประเทศคล้ายเมืองแถนในแคว้นสิบสองจุไทย หลังจากนี้ชาวไทยโซ่งได้เพิ่มจำนวนขึ้นได้กระจัดกระจายไปในที่ต่างๆ ในประเทศไทย ซึ่งชาวไทยโซ่งเหล่านี้มีความคิดอยากกลับไปบ้านเกิดของตน จึงได้เดินทางไปทางเหนือของประเทศไทย จากความพยายามจึงทำให้มีการตายเกิดขึ้น ลูกหลานที่เกิดมาก็ไม่สามารถเดินทางกลับได้เพราะไม่รู้เส้นทางจึงได้ตั้งหลักแหล่งกระจายตามจังหวัดต่างๆ เช่น พิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ ชัยนาท สระบุรี ลพบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี นครปฐม ชาวไทยโซ่งได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2322 จนกระทั่งปัจจุบันรวมเป็นเวลา 219 ปี จากระยะเวลาสองร้อยกว่าปีนี้ชาวไทยโซ่งก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนไว้ เช่น ภาษา อาหาร การแต่งกาย ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมบางอย่างที่เนื่องด้วยศาสนาพุทธเข้ามาเกี่ยวข้อง และได้ปฏิบัติเหมือนกับคนไทย

จังหวัดนครปฐม เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีกลุ่มชาวไทยโซ่งอาศัยอยู่ คือ อำเภอเมือง อำเภอกำแพงแสน อำเภอสามพราน อำเภอบางเลน และอำเภอดอนตูม ยกเว้นอำเภอนครชัยศรี รวมทั้งหมด 42 หมู่บ้าน ประชากรทั้งหมด 22,152 คน

สำหรับหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนหนึ่งที่มีกลุ่มชาวไทยโซ่งอาศัยอยู่ 69 ครัวเรือน อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรม เช่น การเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ส่วนการทำนานั้นได้ลดน้อยลง หมู่บ้านนี้แม้ว่าจะเป็นหมู่บ้านเล็กๆ แต่มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ และยังคงปฏิบัติกันอยู่ เช่น อาหาร ภาษา หัตถกรรม การแต่งกาย เครื่องใช้ไม้สอย และมีประเพณีบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพของสังคม

2 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 นั้นยังคงปฏิบัติและสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

2.1 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย โดยสรุป ชาวไทยโซ่งให้ความสำคัญกับบ้านมาก เช่น ในการปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ มีความเชื่อเรื่องวันต้องเลือกวันดีจาก “มื้อเวนตง” ซึ่งในแต่ละมื้อจะแตกต่างกันต้องเลือกให้ดีเพราะว่าถ้าเลือกวันดีเมื่อเข้าไปอยู่จะมีความสุข ไม่เจ็บป่วย และมีห้องสำหรับผีเรือนเรียกว่า “กะล่อหอง” โดยทำพิธีเชิญผีเรือนมาไว้ที่ห้องผีเรือนเพื่อแสดงความเคารพ ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเพราะเชื่อว่าผีเรือนจะคุ้มครองให้คนในบ้านสงบสุข ทำมาหากินดี ไม่เจ็บป่วย ในการสร้างบ้านนั้นต้องให้ “ลุงตา” ยกเสาเอกเพราะ

Copyright by Mahidol University

เชื่อว่าจะร่ำรวย สำหรับศาลพระภูมิ ศาลเจ้าที่ทุกบ้านต้องมีเพื่อเป็นสิริมงคล คุ้มครองอันตรายต่างๆ และถ้าบ้านใดมีลูกสาวคนเดียวแล้วแต่งงานส่วนมากสามีจะมาอยู่ที่บ้านต้องนำผีบรรพบุรุษมาด้วยโดยจะสร้าง "ตูบ" ขึ้นภายในบริเวณบ้านของภรรยา ถ้าไม่สร้างตูบให้พ่อแม่ชาวไทยโซ่งเชื่อว่าเป็นลูกอกตัญญู ทำมาหากิน ไม่เจริญ และยังเป็นที่รังเกียจของเพื่อนบ้าน

2.2 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน โดยสรุป ในสมัยก่อนชาวไทยโซ่งประกอบอาชีพทำนา แต่ปัจจุบันได้ปรับพื้นที่นามาเป็นบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง มีการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่วนในการทำนามีการเคารพนับถือพระแม่โพสพ และผีนา เมื่อได้ข้าวดีต้องทำการแก้บนเพื่อเป็นการตอบแทน ส่วนพิธีกรรม เช่น การปาดตงข้าวใหม่ การทำขวัญข้าวขึ้นยุ้ง ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อว่าการนับถือ ปฏิบัติตามความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทำให้การประกอบอาชีพของตนดีถ้าไม่ทำจะส่งผลให้ข้าว กุ้ง ปลาได้รับความเสียหาย แม้ว่าปัจจุบันการทำนาจะใช้ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี หรือการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลาจะให้อาหารหรือถ่ายเทน้ำก็ไม่ทำให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเปลี่ยนแปลง หรือหมดไป

2.3 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับวัฏจักรชีวิต โดยสรุป เริ่มตั้งแต่การเกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย ในแต่ละช่วงมีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การเกิด สมัยก่อนมีหมอตำแยมาทำคลอด เมื่อเด็กคลอดออกมาจะใช้ไม้ลวกตัดสายสะดือส่วนรกจะนำไปฝังใกล้บ้านเพราะเชื่อว่าเมื่อเด็กโตจะอยู่ใกล้พ่อแม่ หลังจากอาบน้ำเด็กแล้วญาติจะมารับขวัญเด็ก ส่วนแม่จะอยู่ไฟ ดื่มน้ำอุ่นหรือน้ำต้มสมุนไพรเพื่อน้ำนมดี เด็กที่เกิดมาต้องทำสัญญลักษณ์ เช่น เด็กผู้ชายเรียกว่า "ไต" เด็กผู้หญิงเรียกว่า "หอยา" เพื่อบอกกล่าวผีเรือนถึงสมาชิกใหม่ในบ้าน การบรรพชาอุปสมบท การบวชเณรจะบวชหน้าไฟ หรือบวชแก้บน ส่วนการบวชพระผู้ชายที่อายุครบ 20 ปีต้องบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่ ก่อนบวชต้องบอกกล่าวผีเรือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเพื่อความเป็นสิริมงคล การบวชเหมือนกับคนไทยมีการรับนาค การอาบน้ำนาค ส่วนการทำขวัญนาคก็มีถ้าไม่ทำจะให้หลวงพ่อมาสอนนาค การแต่งงาน ชาวไทยโซ่งมีข้อห้ามไม่ให้คนที่เป็นผีเดียวกันแต่งงานเพราะเชื่อว่าจะเป็นการแต่งกันเองภายในบ้าน มีการไหว้ผีเรือนเพื่อให้ผีเรือนยอมรับเป็นลูกหลานสะใภ้หรือเขย ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะไปนับถือผีฝ่ายสามี ปัจจุบันการแต่งงานนิยมแต่งเหมือนคนไทยมีการทำบุญตักบาตร รดน้ำสังข์ มีงานเลี้ยงตอนเย็น และการตาย เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านทุกคนต้องหยุดทำงานเรียกว่า "กำบ้านกำเมือง" ไม่มีการเพาะปลูก ไม่จัดงานพิธี ส่วนการไว้ทุกข์จะไม่ไว้นานเพราะจะทำให้เดือดร้อน ปัจจุบันงานศพของชาวไทยโซ่งมีการสวดอภิธรรม เผาศพบนเมรุที่วัดเหมือนกับคนไทย

Copyright© by Mahidol University

2.4 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งกาย และการประดับตกแต่ง โดยสรุป ชาวโซ่งแต่งกายด้วยสีดำเรียกว่า "ไทยทรงดำ" ชุดสำคัญคือ "เสื้อฮี" ต้องใส่ให้ถูกกาลเทศะ เสื้อฮีใช้ได้ทั้งด้านในที่มีลวดลายมากในงานอวมงคล เช่น งานศพ คลุมโลงศพ และด้านนอกที่มีลวดลายน้อยในงานมงคล เช่น พิธีเสนเรือน การแต่งงาน ถ้าไม่สวมเสื้อฮีก็จะคาดเอว คาดอก หรือคล้องคอ ส่วน "เสื้อต๊ก" เป็นเสื้อไว้ทุกข์สำหรับลูก หลาน ญาติสนิท ส่วนภรรยาถ้าสามีตายต้องเลาะตีนซิ่นออกไว้ทุกข์ให้สามี 1 ปี เมื่อครบก็เย็บกลับตามเดิม สำหรับทรงผมจะเกล้าตามช่วงอายุ เช่น อายุ 14-15 จะทำ "จุกผม" เป็นผมสำหรับเด็กวัยรุ่นที่ยังไม่แต่งงาน คนที่แต่งงานได้จะทำ "ปั้นเกล้าซอย" สำหรับทรงผมที่ไว้ทุกข์เรียกว่า "ปั้นเกล้าตก" ทำ 2-3 วัน เมื่อเผาศพแล้วก็ไม่ต้องทำ

2.5 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โดยสรุป ในหมู่บ้านมีการรักษาโดยหมอพื้นบ้านชื่อ "หมอใบ" จะรักษาโดยใช้สมุนไพร ยาหม้อคาถาอาคม การรดน้ำมนต์ ชาวไทยโซ่งและคนไทยใกล้เคียงนิยมมารักษา ชาวไทยโซ่งมีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยเป็นการกระทำของผี ต้องทำพิธีกรรมเพื่อจะได้หายจากการเจ็บป่วย หมดเคราะห์ เช่น พิธีเสนแก้เคราะห์ พิธีเสนตัว การแปลงขวัญ

2.6 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา โดยสรุป ชาวไทยโซ่งนับถือผีบรรพบุรุษ และเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วจะมาคุ้มครองให้มีความสุข มีการเซ่นอาหารให้กินทุก 10 วันสำหรับผู้น้อย ทุก 5 วันสำหรับผู้ท้าว เรียกว่า "เสนปาดตง" และทุก 2 หรือ 3 ปีจะทำพิธีเสนเรือน ส่วนบ้านที่มีบรรพบุรุษเป็นหมอมดต้องทำพิธีเสนหับมดเพื่อรับผีมด พิธีเสนกินปางเป็นการเซ่นครูบาอาจารย์ของมด มีการกระทุ้งไม้ไผ่เรียกว่า "ตั้งบั้งหน่อ" นอกจากนี้ได้ทำพิธีสังกบาลตรงทางสามแพร่งเพื่อนำอาหารไปให้ผีตายโหง ผีไม่มีญาติ เจ้ากรรมนายเวรไม่ให้มารบ กวนหรือทำอันตราย และเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน "เจ้าพ่อพระอินทร์" "เจ้าแม่ขอด" ที่ปกป้องคุ้มครองชาวไทยโซ่ง นอกจากนี้ชาวไทยโซ่งยังนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาคริสต์ มีการประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกับคนไทย เช่น การทำบุญ การถืออุโบสถศีล การเวียนเทียน การที่ชาวไทยโซ่งนับถือศาสนาก็ไม่ได้หมายความว่าการนับถือผีจะลดน้อยลงไป

3. ศึกษาหลักการความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทยโซ่ง

3.1 เนื้อหาสาระ พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมซึ่งเกี่ยวกับภูมิปัญญา แบบแผนพฤติกรรม และองค์ความรู้ ในส่วนของภูมิปัญญาได้

Copyright by Mahidol University

แสดงเกี่ยวกับความรู้ ความคิด (วิธีคิด) ความเชื่อ ความนิยม ความเห็นหรือทัศนคติ และความฉลาดไหวพริบ ในแบบแผนพฤติกรรมได้แสดงเกี่ยวกับแบบแผนพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย ทางวาจาและทางความคิด และองค์วัตถุทางวัฒนธรรมได้แสดงเกี่ยวกับองค์วัตถุที่เป็นสัญลักษณ์ เครื่องบูชา เครื่องสังเวย เครื่องแต่งกายประดับตกแต่ง เครื่องทำมาหากิน เครื่องอยู่อาศัย และเครื่องป้องกันรักษาโรคภัย

3.2 พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง โดยเริ่มตั้งแต่ยุคดั้งเดิมมีการนับถือผีเรือน ผีนา ผีทุ่ง พอยุคศาสนาพราหมณ์มีความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิ-เจ้าที่ พระแม่โพสพ พระแม่คงคา พระแม่ธรณี ต่อมาเป็นยุคศาสนาพุทธมีการร่วมพิธีกรรมเช่นเดียวกับคนไทย เช่น ทำบุญ ตักบาตรเทโว เวียนเทียน รวมทั้งประเพณีการบวช ยุคปัจจุบันมีเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อความสะดวก รวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงมีปัจจัยที่สำคัญ คือ ปัจจัยทางประชากร เมื่อมีคนมากความต้องการปัจจัย 4 ก็เพิ่มมากขึ้น ปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติ ถ้ามีไม่เพียงพอก็ต้องหาที่ใหม่ที่มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์และเพียงพอต่อความต้องการ และปัจจัยทางเทคโนโลยีมีความสะดวกและรวดเร็ว ขบวนการเปลี่ยนแปลง มีส่วนสำคัญที่ทำให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งเปลี่ยนแปลง คือ การค้นพบ ที่ทำกินใหม่ที่อุดมสมบูรณ์ การประดิษฐ์ มีการทำหัตถกรรมจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น การแพร่กระจาย มีศาสนาพุทธเข้ามาในหมู่บ้านโดยไม่มีเงื่อนไขเหมือนศาสนาคริสต์ และการดัดแปลงเพื่อความรวดเร็ว ประหยัดเวลา รวมทั้งการตัดทอนขั้นตอนบางอย่างออก และอัตราการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะต้นทุนทางวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งที่มีการถ่ายทอดให้เป็นมรดกตกทอด จำนวนประชากรในสังคมยังมีไม่มากยังเป็นสังคมเล็กๆ แม้ว่าจะมีการติดต่อกับสังคมอื่นแต่ชาวไทยโซ่งก็ยังคงยึดความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของตน

4. ศึกษาเงื่อนไขหรือปัจจัยที่ผลักดันให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่มีผลสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

4.1 ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ในการผลิต การบริโภค การแจกจ่าย และการแลกเปลี่ยน

4.2 ทางสังคม ได้แก่ ในทางการศึกษา การสาธารณสุข การเมืองการปกครอง และครอบครัวและเครือญาติ

4.3 ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา อาหาร การแต่งกาย และเทคโนโลยี

4.4 ทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ได้แก่ สภาพแวดล้อม ดิน น้ำ ลม ฟ้า อากาศ

Copyright by Mahidol University

5. อิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีผลทั้งที่ส่งเสริม และไม่ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนด คือ เกี่ยวกับอาหาร เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย เกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในครอบครัว เกี่ยวกับรายได้ เกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติ เกี่ยวกับการร่วมพัฒนาและบำเพ็ญประโยชน์ เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

6. รูปแบบ และกระบวนการใช้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีรูปแบบในการใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยตรง มีผลดีเกิดขึ้น เช่น หลังการคลอดลูกต้องอยู่ไฟ 15 วันเพื่อร่างกายจะได้แข็งแรง ส่วนการใช้เพื่อพัฒนาโดยอ้อม ไม่เกิดผลโดยตรงแต่ส่งผลอื่นที่ดีตามมา เช่น การนับถือแม่โพสพทำให้ข้าวเจริญเติบโตดี ถ้าไม่เคารพข้าวในนาจะไม่ดี แคระแกรน ทำให้ดูแลข้าวอย่างดีทำให้ข้าวขายได้ราคาดี และกระบวนการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมาใช้ในวิถีชีวิต คือ การศึกษาเรียนรู้ การกำหนดเงื่อนไขและเป้าหมาย การวางแผน ขั้นตอนและการเตรียมการ การปฏิบัติการ และการประเมิน แก้ไขปรับปรุงเพื่อให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ

7. ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นรากฐานสำคัญของพฤติกรรมที่ดีที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยมีความสัมพันธ์ ความเป็นเหตุเป็นผล คือ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมต่างๆ ที่จะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น เป็นเครื่องปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นเครื่องร้อยรัดความสัมพันธ์ของสังคมให้เกิดความสามัคคี มีความเอื้ออาทร ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และเป็นชุมชนเข้มแข็ง และเป็นเครื่องสร้างขวัญ กำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นแก่บุคคลและสังคม

8. แนวทางการส่งเสริม และพัฒนารูปแบบหรือวิธีการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมาพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมประเภทต่างๆ ของชาวไทยโซ่งได้แสดงให้เห็นแนวทางการส่งเสริม และพัฒนาการนำความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณ

Copyright by Mahidol University

ภาพชีวิต คือ ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัย รวบรวมเพื่อถ่ายทอดไปยังลูกหลานให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟู อนุรักษ์และคุ้มครองประเพณีต่างๆ ของชาวไทยโซ่ง ส่งเสริมให้มีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ทำให้มีสุขภาพแข็งแรง มีรายได้ ส่งเสริมให้มีการลงทุนทางวัฒนธรรมโดยจัดเป็นศูนย์วัฒนธรรมหมู่บ้าน เพื่อเผยแพร่ให้เห็นคุณค่า และส่งเสริมให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มได้เป็นอย่างดี

จากการวิเคราะห์อิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นจะเห็นได้ว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต กล่าวคือ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการกระทำเพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษ เช่น พิธีเสนเรือน พิธีเสนปาดตง เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจทำให้เกิดความสบายใจ มีกำลังใจ เช่น การเคารพและบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อแสดงออกถึงความสนุกสนาน และมีความเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ของตน เช่น ประเพณีสงกรานต์มีการฟ้อนรำ เป่าแคน หรือพิธีเสนตัวมีขบวนกลองยาวร่วมด้วยในการแห่ขวัญเป็นต้น เพื่อเป็นการพบปะสังสรรค์ในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียงทั้งที่อยู่ในและนอกหมู่บ้านในการกระชับความสัมพันธ์ เพื่อแสดงออกถึงความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะ เช่น พิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว ประเพณีสงกรานต์ รวมทั้งการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ได้ปฏิบัติกันอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ และการปฏิบัติตนของชาวไทยโซ่งที่จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปตามความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานั้น ทำให้มองเห็นได้ว่าชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในระดับครอบครัวและหมู่บ้าน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นไปอย่างปกติสุขตามเกณฑ์จปฐ.

ข้อเสนอแนะ

จากผลของการศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบกับประสบการณ์ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิดที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มชาวไทยโซ่ง และกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปปฏิบัติ และพัฒนาต่อไปในปัจจุบันและอนาคต ดังนี้

Copyright by Mahidol University

1. เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานราชการที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในหมู่บ้าน ควรจะสอดส่องดูแลในด้านคุณภาพชีวิตของชาวไทยโซ่งอย่างทั่วถึง เนื่องจากว่าหมู่บ้านอยู่ในเขตสุขาภิบาลสามง่าม แต่ข้อมูลทาง จปฐ. ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระเบียบและทันสมัย ข้อมูล จปฐ. ในหมู่บ้านเก็บครั้งสุดท้ายเมื่อ 10 กว่าปีที่แล้วโดยเจ้าหน้าที่ของอำเภอดอนตูมเป็นผู้จัดทำ แต่เมื่อจะนำข้อมูลมาใช้ก็คงเป็นไปไม่ได้เพราะข้อมูลต้องมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อเป็นเช่นนี้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบควรเข้ามาจัดเก็บข้อมูลทางด้าน จปฐ. ใหม่เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในหมู่บ้าน ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม และกระทำสืบต่อกันมานาน ถ้าไม่ประพฤติและปฏิบัติก็จะไม่ดีแก่ตนเองและครอบครัว ดังนั้นผู้ที่เข้ามาปฏิบัติงานในหมู่บ้านไม่ควรที่จะไปทำความเดือดร้อน หรือก้าวก่ายชาวไทยโซ่งเพราะอาจจะทำให้ชาวไทยโซ่งไม่พอใจ ไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานภายในหมู่บ้าน ดังนั้นเจ้าหน้าที่ควรปฏิบัติหน้าที่โดยมีผู้นำ หรือผู้ที่ชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านเคารพนับถือเป็นผู้ประสานงาน เมื่อมีปัญหาในการทำงานก็สามารถปรึกษา หารือเพื่อหาแนวทางแก้ไข และที่สำคัญจะทำให้การทำงานในหมู่บ้านง่ายขึ้น

2. ชาวไทยโซ่งได้จัดงาน "ฟื้นฟูประเพณีไทยโซ่ง" ในช่วงสงกรานต์วันที่ 15-17 เมษายน โดยจะมีหมู่บ้านชาวไทยโซ่งต่างๆ เข้าร่วมด้วย เช่น ไผ่หูช้าง เกาะแรต หัวถนน ซึ่งการฟื้นฟูประเพณีจะเล่นหมู่บ้านละคืน มีชาวไทยโซ่งหมู่บ้านต่างๆ เข้ามาร่วมด้วย เช่น ในวันที่ 14 เมษายนจัดที่หมู่บ้านเกาะแรต วันที่ 15 เมษายนจัดที่หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 การทำเช่นนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ให้คงอยู่ และลูกหลานได้เห็นคุณค่าในความเป็นชาวไทยโซ่ง ในเรื่องดังกล่าวนี้หน่วยงานทางราชการควรร่วมมือกับชาวไทยโซ่งให้การฟื้นฟูประเพณีเป็นผลสำเร็จยิ่งขึ้น รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมในหมู่บ้านเพื่อเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้เป็นที่เผยแพร่ และเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

3. ส่วนชาวไทยโซ่งควรช่วยกันอนุรักษ์ และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ให้คงอยู่และสืบทอดต่อไปยังลูกหลาน เนื่องจากว่าช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจะมีเฉพาะคนเฒ่าคนแก่และรุ่นพ่อ แม่บางคนที่ทราบถึงประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ ส่วนลูกหลานไม่ค่อยสนใจ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นจะปฏิบัติก็เพราะพ่อแม่ ปู่ย่าให้ทำ แต่พอถามว่าพิธีกรรมนี้ทำเพื่ออะไร เพื่อใครก็ตอบได้แต่ไม่สามารถอธิบายขั้นตอนการทำได้ ผู้วิจัยคิดว่าถ้ามีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และทำด้วยความเต็มใจก็จะส่งผลดีให้ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งคงอยู่และสืบทอดต่อไป รวมทั้งเป็นตัวอย่างให้กลุ่มชนชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดนครปฐม หรือประเทศไทยได้เห็นถึงการรักษา

Copyright by Mahidol University

วัฒนธรรมของกลุ่มตนเองมานานนับร้อยปี แม้ว่าสภาพปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่ชาวไทยโซ่งยังคงรักษาอยู่ ซึ่งบางอย่างอาจยกเลิกไปบ้างแต่ก็ยังมีสิ่งอื่นที่ยังคงอยู่

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรให้มีการศึกษาเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่งในหมู่บ้านแหลมกะเจา 2 แต่ต้องทิ้งช่วงระยะเวลาห่างพอสมควร อาจจะประมาณ 5 หรือ 10 ปี เนื่องจากระยะเวลาจะเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพของการเปลี่ยนแปลง หรือสภาพคงอยู่ของวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2. การวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต" นับได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่มีผู้ศึกษาเพราะส่วนมากเป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับประเพณี ภาษา โครงสร้างสังคม วัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ง แต่ในด้านคุณภาพชีวิตนั้นยังไม่มีผู้ศึกษา จึงเป็นผลดีที่มีการศึกษาชาวไทยโซ่งที่เปิดกว้างมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งในเรื่องนี้ควรให้มีการศึกษาถึงกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มต่างๆ ในประเทศไทย

ผู้วิจัยคาดว่าการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในเรื่องชาวไทยโซ่งบ้างไม่มากก็น้อย สำหรับผู้ที่สนใจในเรื่องชาวไทยโซ่งควรที่จะศึกษาให้กว้างและครอบคลุมมากกว่านี้ ซึ่งในสังคมของชาวไทยโซ่งนั้นยังมีเรื่องที่น่าสนใจอีกมากที่ควรค่าแก่การศึกษาต่อไปเพื่อประโยชน์ในทางวิชาการ และการพัฒนากลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มนี้ รวมทั้งการพัฒนาประเทศเพราะว่าชาวไทยโซ่งก็นับได้ว่าเป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งที่ได้อาศัยในประเทศไทยนานนับร้อยปี

Copyright by Mahidol University

บรรณานุกรม

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2539). รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยปีพ.ศ. 2538. กรุงเทพมหานคร : หจก. เพิ่มเสริมกิจ.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2538). หลักมานุษวิทยาวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

จามะรี พิทักษ์วงศ์. (2529). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิราพร เจริญสุข. (2517). พิธีศพของลาวโซ่งที่อำเภอบ้านดอน จังหวัดสุพรรณบุรี. ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปกร.

จุรี จุลละเกศ. (2516). มานุษวิทยาเบื้องต้น. ภาควิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล ห.จ.ก.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ. (2537). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 6). ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ.

ชูชีพ อุดมและคนอื่นๆ. ลาวโซ่ง. วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-กันยายน 2518 : 28-31.

ณรงค์ เส็งประชา. (2532). มนุษย์กับสังคม (ฉบับปรับปรุงใหม่). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โอ. เอส. พริ้นติ้ง.

นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2533). การแนะแนวกับคุณภาพชีวิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 1-8. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นาถฤดี ผลโภค. (2537). ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิพนธ์ เสนาพิทักษ์. ผู้ไทยโซ่ง. ใน สาส์นผู้ไทย. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา. 2523 : 6-36

Copyright by Mahidol University

นุกูล ชมภูนิช. (2530). ไทยโซ่งบ้านเกาะแรต. จัดทำโดยศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม วิทยาลัยครูนครปฐม. นครปฐม : กรุงสยามการพิมพ์.

นุกูล ชมภูนิช และวนิดา พิเศษพงศา. (2530). วัฒนธรรมไทยโซ่ง หมู่บ้านเกาะแรต. เอกสารเผยแพร่วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูนครปฐม จังหวัดนครปฐม. (สิ่งพิมพ์).

นำพวัลย์ กิจรักษ์กุล. (2532). การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของลาวโซ่ง ในจังหวัดนครปฐม. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บรรพต วีระสัย. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา. ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2528). หน้า 20-40 กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญเดิม พันธรอบ. (2528). สังคมวิทยา มานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2536). คู่มือการวิจัย: การเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์. (พิมพ์ครั้งที่ 5). ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.

บุญยงค์ เกศเทศ. (2536). วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์. อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์การพิมพ์.

ประมวญ ดิคคินสัน. (2521). คติชนชาวบ้าน การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล หจก.

ประเวศ วะสี. (2529). ทิศทางอนาคตไทยเพื่อความสุขถ้วนหน้า. ใน "หมอชาวบ้าน" (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร.

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. (2527). วรรณกรรมอายุรกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำ บางระกำ พิษณุโลก. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. (2525). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟฟิคอาร์ต.

ผ่องพรรณ มณีรัตน์. (2533). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษวิทยา คณะมนุษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ. สินธุพิเสก. ชีวิต-วัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำ. วารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 8 ฉบับที่ 6, 11, และ 12 (สิงหาคม 2511, มกราคม-กุมภาพันธ์ 2512) และปีที่ 9 ฉบับที่ 1 และ 2 (มีนาคม 2512)

Copyright by Mahidol University

พระเทพเวที. (2532) “กลวิธีการครองชีวิตอย่างประหยัดเพื่อคุณภาพชีวิต” ใน “ชีวิตประหยัด” ของดร. ทวีรัสมิ์ ธนาคม. (พิพม์ครั้งที่ 4) . กรุงเทพมหานคร.

พนิดา เย็นสมุทร. (2524). คำ และความหมายในภาษาลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย, ภาควิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เพ็ญศรี ดุ๊ค และคณะบรรณาธิการ. (2528). วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภารดี มหาขันธ์. (2532). พื้นฐานอารยธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์จำกัด.

ม. ศรีบุษรา (นามแฝง). (2522). ไทยดำรำพัน. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

มณี พยอมยงค์. (2529). วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

_____. (2533). ประเพณีสิบสองเดือนล้านาไทย รวมเล่ม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่ : ส. ทรัพย์การพิมพ์

มณีรัตน์ ท้วมเจริญ. พิธีเสนเรือนของโซ่ง. ศิลปและโบราณคดีในประเทศไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 2513.

มยุรี วัดแก้ว. (2521). การศึกษาโครงสร้างสังคมลาวโซ่ง. สาขาพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มูลนิธิภูมิปัญญา. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่1. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊พ

ยศ สันตสมบัติ. (2537). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รัชนีกร เศรษโฐ. (2523). สังคม และวัฒนธรรม. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ระวีวรรณ ชอุ่มพฤกษ์. (2530). มานุษวิทยาวัฒนธรรม. โครงการผลิตตำรา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. สงขลา : เทมการพิมพ์.

เรไร สืบสุข และคนอื่นๆ. (2523). วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. งานวิจัยภาควิชาภาษาไทย. คณะสังคมศาสตร์และมนุษศาสตร์, วิทยาลัยครูเพชรบุรี. เพชรบุรี : วิทยาลัยครูเพชรบุรี. (ม.ป.ท.)

เรืองเดช ปันเขื่อนขัติย์. (2530). อักษรไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

วาสนา อรุณกิจ. (2529). พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาสนามวิทยาและมานุษยวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Copyright by Mahidol University

วิภาวรรณ อยู่เย็น. "ผู้ไท" หรือ "ลาว" เรียกให้ถูกต้อง. ภาษาและวัฒนธรรม 5.1 มกราคม-มิถุนายน 2528 : 72-78

วิมล กิจวานิชขจร. "บุญปีใหม่ไทยทรงดำ งานสืบสานรากเหง้าของเผ่าพันธุ์" หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน จันทร์ที่ 21 เมษายน 2540 : 9.

ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์. (2529). การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ .ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาประชากรศึกษา, ภาควิชาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศรีผ่อง จันกรณ์กิจศีล. (2536). การรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในอาคารสงเคราะห์ของการเคหะแห่งชาติเขตห้วยขวาง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สนิท สมัครการ. (2525). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับพัฒนาการทางสังคม. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

สมคิด ศรีสิงห์. (2537). วัฒนธรรมของไทยโซ่งดำ (ลาวโซ่ง) ในจังหวัดพิษณุโลกและพิจิตร. รายงานการวิจัย (การวิจัยโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ).

สมชัย ใจดีและยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2535). ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สมทรง บุรุษพัฒน์. (2524). การเล่นคอนของลาวโซ่งที่บางกุ้ง. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล. (อัดสำเนา).

สมพนธ์ สุขวงศ์. "ไทยทรงดำ" วารสารเพชรบุรี. 13 มีนาคม 2506 : 38-40.

สมพร เกษมสุขจรัสแสง. (2526). การผสมผสานทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งในเขตอำเภอเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรี. สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมไทย แนวทางวิจัยและพัฒนา. ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิพ์แพร่พิทยา. (ม.ป.ป.)

_____ . (2536). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางศึกษา วิเคราะห์และวางแผน. ภาควิชาสังคมและมานุษยวิทยา คณะมานุษศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา.

สิริ พึ่งเดช (สุลิ นามแฝง). (2519). ประวัติผู้ไตทรงดำ. พระนคร : โรงพิมพ์ครุสภา.

Copyright by Mahidol University

สุกัญญา ไพศาลธรรม. (2537). ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการมีคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ในจังหวัดนครราชสีมา. ปริญญาสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุพัตรา สุภาพ. (2534). สังคมและวัฒนธรรม ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.

สุมิตร ปิติพัฒน์ และคนอื่นๆ. (2521). ลาวโซ่ง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสาวภา ไพทยวัฒน์. (2539). พื้นฐานวัฒนธรรมไทย : แนวทางการอนุรักษ์ และการพัฒนา. ตำราเอกสารวิชาการ ฉบับที่ 87 ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศน์ สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ 2538. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ . (2531). วัฒนธรรมประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊พ.

_____.(2532). สู่ความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พริ้นติ้ง กรุ๊พ จำกัด .

_____ . (2532). สู่โฉมหน้าใหม่ของวัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊พ.

_____. (2538). วัฒนธรรมไทย สู่ยุคเป็นผู้นำหรือผู้ให้. (พิมพ์ครั้ง ที่ 4). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน). (2500). ประเพณีในการบริโภค และประเพณีเนื่องในการตาย. พระนคร : สำนักพิมพ์แพร่พิทยา.

_____. (2514).วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม

_____. (2516). วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม

_____. (2524). วัฒนธรรมเบื้องต้น.(พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร : ไทยมิตรการพิมพ์.

อมรา พงศาพิชญ์. (2537). วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อวยพร ชื่นกลิ่นธูป. (2517). ประเพณีการทำศพของลาวโซ่ง. งานวิจัยแผนกสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Copyright by Mahidol University

อัญชนา พานิช. (2537). คำลงท้ายในภาษาลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

อัญชุลี บูรณะสิงห์. (2531). วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้คำของคนสามระดับอายุในภาษาไทยโซ่ง. สาขาภาษาศาสตร์และภาษาเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

อานนท์ อาภาภิรม. (2525). สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โอเอส พริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด.

_____ . (2525). สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

อนุชาติ พวงสำลีและอรทัย อาจอ่ำ. (2539). การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย.

อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2534). โลกทัศน์อีสาน. กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์

เอี่ยม ทองดี. การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาชนบท . ภาษาและวัฒนธรรม. ปีที่15 ฉบับที่ 1 (มค.- มิย. 2539) ฉบับภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรม.: 2-11

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก ก.

ชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐม

ชาวไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐมตั้งหลักแหล่งเป็นกลุ่มเป็นพวกตามบริเวณ ดังต่อไปนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่ที่	ประชากร	ชาย / หญิง		ครัวเรือน
เมือง	ดอนยายหอม	7 บ้านดอนขนาด	1,048	501	547	150
		9 บ้านสะแกราย	294	147	147	57
	สระกระเทียม	9 บ้านดอนทราย	415	214	201	89
กำแพงแสน	ทุ่งกระพังโหม	1บ้านยาง(เขตสุขาภิบาล)	510	230	280	ไม่ได้ระบุ
	ทุ่งขวาง	2 บ้านหนองขาม	851	419	432	159
	กระตีบ	5 บ้านชาวไร่	663	311	352	133
	ห้วยม่วง	2 บ้านห่าง	469	219	250	77
	สระสี่มุม	3 บ้านไผ่คอย	420	205	215	73
		4 บ้านไผ่สงคราม	161	75	86	31
		5 บ้านไผ่โทน	183	89	94	37
	ดอนข่อย	1 บ้านดอนทอง	671	320	351	97
		2 บ้านดอนทอง	395	188	207	62
		3 บ้านดอนทอง	684	340	344	130
		5 บ้านดอนมะกอก	351	161	190	62
		9 บ้านบ่อน้ำจืด	439	221	218	77
	สระพัฒนา	1 บ้านสระ	368	186	182	74
		2 บ้านสระ	915	436	479	162
		3 บ้านหัวชุกบัว	404	189	215	73
		4 บ้านหัวชุกบัว	580	286	294	106
		5 บ้านหนองหมู	615	307	308	101

Copyright by Mahidol University

		6 บ้านหนองหมู	558	288	270	94
		7 บ้านหนองเทียม	376	174	202	63
		9 บ้านไร่ใหม่	333	158	175	68
		10 บ้านหนองพงนก	775	373	402	128
ดอนตูม	ดอนพุทรา	1 บ้านหัวถนน	415	202	213	82
		6 บ้านหัวถนน	307	149	158	52
	สามง่าม	2 บ้านแหลมกะเจา	528	251	286	69
สามพราน	ตลาดจินดา	3 บ้านลำเอียก	622	305	317	131
		4 บ้านตากแดด	351	164	187	75
		5 บ้านหนองอีแบน	630	321	309	127
บางเลน	บางไทรป่า	4 บ้านคลองพิศมัย	350	182	168	63
	ดอนตูม	2 บ้านดอนขมิ้น	441	226	215	74
		4 บ้านหัวทรายไทย	458	221	237	69
		6 บ้านหัวทรายลาว 1	431	197	234	66
		7 บ้านหัวทรายลาว	261	134	127	42
	บางปลา	11 บ้านเกาะแรต	826	410	416	135
		12 บ้านเกาะแรต	1,034	492	542	167
	ไผ่หูช้าง	2 บ้านหนองปรง	464	222	242	67
		3 บ้านปลายคลองบางเลน	495	255	240	92
		4 บ้านไผ่หูช้าง	586	255	251	86
		5 บ้านไผ่หูช้าง	742	341	401	146

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก ข.

ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปีพ.ศ.2538 เป็นรายหมู่บ้าน / ตำบล

หมู่บ้านแหลมกะเจา 2 ตำบลลำลูกบัว อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อที่	เป้าหมาย	ร้อยละผ่าน	จำนวนที่	ร้อยละ
1.หญิงตั้งครรภ์ได้กินอาหารอย่างเพียงพอ ซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักตั้งแต่ 3,000 กรัมขึ้นไป	70		3	75
2. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ไม่ขาดสารอาหารทุกระดับ	89		19	100
3. เด็กอายุ 6-14 ปี ได้กินอาหารถูกต้องครบถ้วน	93		72	97.29
4. คนในครัวเรือนกินอาหารที่มีเครื่องหมาย อย.รับรอง	60		69	100
5. คนในครัวเรือนมีการจัดบ้านและบริเวณบ้านเป็นระเบียบ	90		69	100
6. คนในครัวเรือนมีการใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล	95		69	100
7. คนในครัวเรือนมีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอตลอดปี	95		69	100
8. คนในครัวเรือนไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรำคาญที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ	80		69	100
9. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลโดยการตรวจสุขภาพ	75		4	100

Copyright by Mahidol University

10. หญิงตั้งครรภ์ได้รับบริการทำคลอด และการดูแลหลังคลอด	80		4	100
11. เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบตามเกณฑ์อายุ	95		4	100
12. เด็กวัยประถมศึกษาฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ	99		23	100
13. คนในครัวเรือนที่อายุ 14 ปีขึ้นไป ทุกคนมีความรู้ดีเกี่ยวกับโรคเอดส์	80		342	100
14. คนในครัวเรือนได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง	85		69	100
15. คนในครัวเรือนปลอดภัยจากอุบัติเหตุ	60		62	89.86
16. คู่สมรสที่อายุ15-44 ปี ใช้บริการคุมกำเนิด	77		50	90.90
17. คู่สมรสที่อายุ15-44 ปี มีลูกไม่เกิน 2 คน	75		44	80
18. คนในครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล อย่างน้อย 1 กลุ่ม	60		63	91.30
19. คนอายุ 14 ปีขึ้นไปไม่ติดสุรา	90		342	100
20. คนอายุมากกว่า 60 ปี ได้รับการดูแลจากคนคนในครัวเรือน หรือชุมชนหรือสถาบันอื่นๆ	90		50	100
21. คนในครัวเรือนได้เข้าร่วมกิจกรรมการป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม	90		69	100

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก ค

เครื่องมือเครื่องใช้ของชาวไทยโซ่ง

รูปที่ 1 กะเหล็บ ภาชนะใส่สิ่งของ เช่น เสื้อผ้า หมากพลู

รูปที่ 2 กะแอบ สำหรับใส่ข้าวเหนียวเวลาเดินทาง หรือทำนา

Copyright by Mahidol University

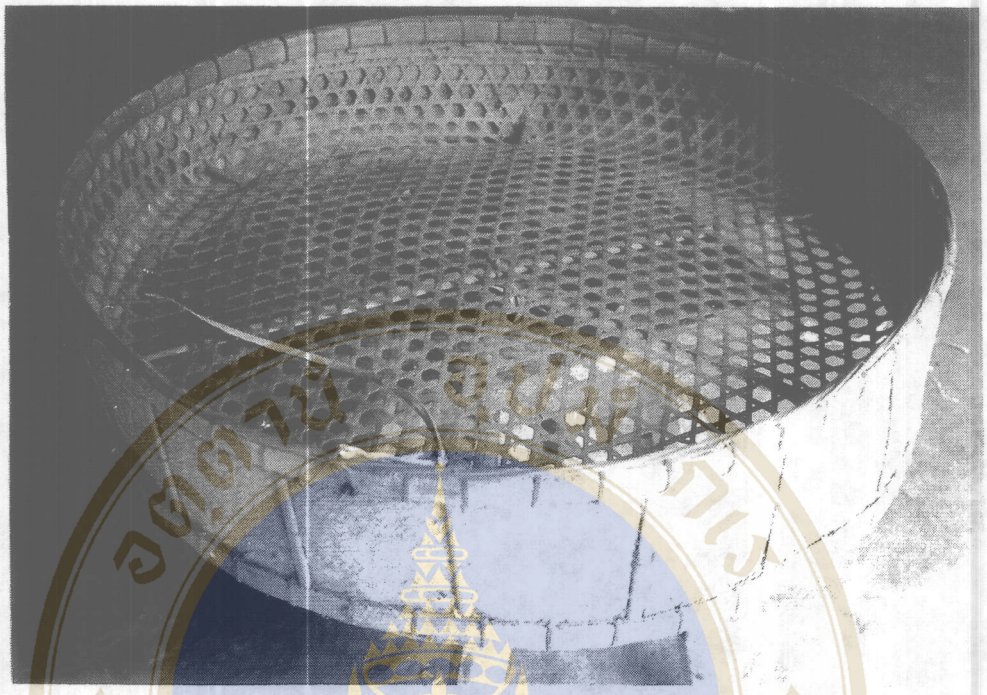

รูปที่ 3 ปานเผือน ใส่ขนม ผลไม้ หมากพลู หมู ในพิธีเสนเรือน

รูปที่ 4 ขันมะ หรือขันหมาก สำหรับใส่หมากพลู

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 5 หาบเข่ง สมัยก่อนใช้หาบของไปทำบุญที่วัด หรือข้าวไปกินที่นา

รูปที่ 6 ขมุก สำหรับใส่เสื้อผ้า หรือของมีค่า

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 7 โฮ้ สำหรับใส่เครื่องมือเย็บปักถักร้อย เช่น เข็ม ด้าย ผ้า

รูปที่ 8 ปานข้าว สำรับใส่กับข้าว

Copyright by Mahidol University

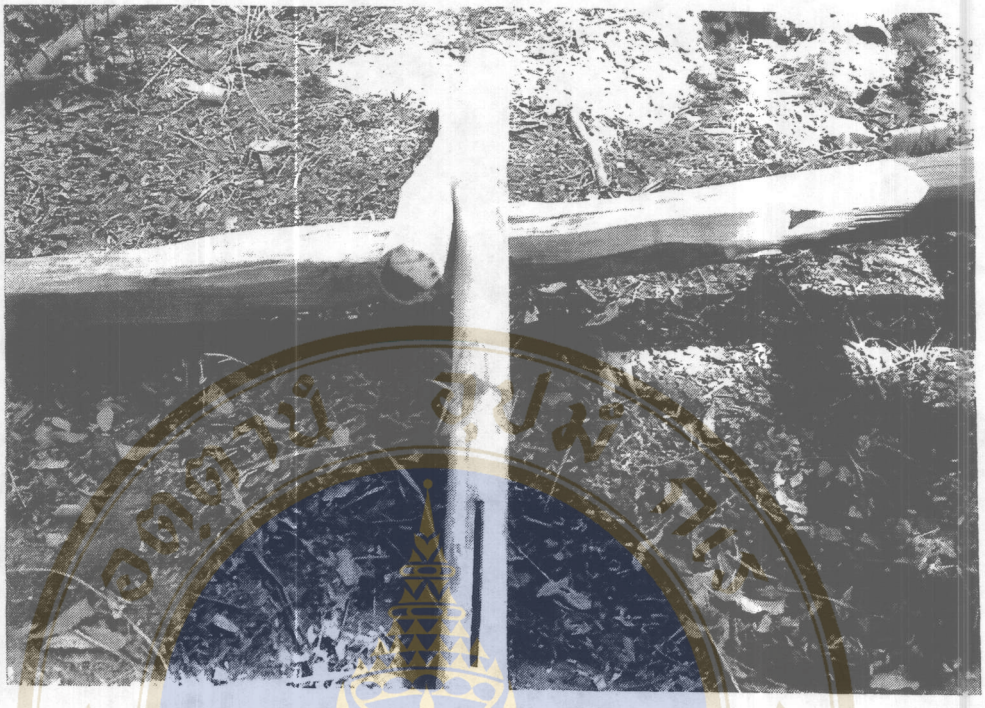

รูปที่ 9 ลัน เครื่องมือสำหรับดักปลาไหลในหนองน้ำ

รูปที่ 10 หมอน มีการตกแต่งลวดลายให้สวยงามด้วยเศษผ้าสีต่างๆ

Copyright by Mahidol University

แบบทรงผม

รูปที่ 1 ทรงผมขอดกระต๊อก สำหรับสาวไทยโซ่งอายุ 16-17 ปี

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 2 ทรงผมปั้นเกล้า หรือปั้นเกล้าถ้วน เป็นแบบผมสำหรับหญิงสาวอายุ 20 ปีขึ้นไป

ภาคผนวก ง.

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทยโซ่ง

1. ที่อยู่อาศัย

รูปที่ 1.1 กะล่อหอง แปลว่า "มุมห้อง" เป็นห้องสำหรับผีเรือน

Copyright by Mahidol University

2. วัฏจักรชีวิต

2.1 การเกิด

รูปที่ 2.1.1 สัญลักษณ์ของเด็ก " ไต" เป็นสัญลักษณ์ของเด็กผู้ชาย ทำด้วยไม้ไผ่จักตอกสานเป็นกระพ้อมเล็กๆ คล้ายตะกร้า "หอยา" เป็นสัญลักษณ์ของเด็กผู้หญิง ทำจากใบตาลพับสอดสลับไปมาคล้ายโซ่ต่อเป็นขั้นๆ เหมือนรูปกรวย

Copyright by Mahidol University

2.2 การตาย

รูปที่ 2.2.1 การกินข้าวปานต๊ก เป็นพิธีกินข้าวไว้ทุกข์

รูปที่ 2.2.2 เขยหามยกศพไปเผา

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 2.2.3 ลูกหลานช่วยกันเก็บกระดูก

รูปที่ 2.2.4 บ้านป่า เป็นบ้านหลังเล็กๆ คล้ายศาลพระภูมิ

Copyright by Mahidol University

3. การแต่งกาย และการประดับตกแต่ง (งานมงคล)

รูปที่ 3.1 การแต่งกายของผู้ชายด้วยเสื้อฮี และนุ่งสว้งก้อม

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 3.2 การแต่งกายของผู้หญิงด้วยเสื้อฮี นุ่งผ้าถุงลายแตงโม

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 3.3 ชุดเดินทาง (สวมเสื้อก้อม นุ่งผ้าถุงลายแตงโม)

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 3.4 เสื้อฮีสำหรับใช้ในงานศพ

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 3.5 การแต่งกายของผู้หญิงในงานรื่นเริง

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 3.6 การแต่งกายของผู้ชายในงานรื่นเริง

Copyright by Mahidol University

4. การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

รูปที่ 4.1 นายใบ ตรีอินทอง หมอรักษาพื้นบ้านด้วยคาถาอาคม สมุนไพร

รูปที่ 4.2 นางเฉื่อย คุ้มตะสิน เป็นหมอเยื้องที่ทำนายทายทักเกี่ยวกับการเจ็บป่วย

Copyright by Mahidol University

5. พิธีเสนแก้เคราะห์

รูปที่ 5.1 แม่มดท่องคาถาทำพิธี

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 5.2 แม่มดเสี่ยงทายด้วยไม้มอ เพื่อเรียกขวัญคนในบ้านให้มาสะเดาะเคราะห์

6. พิธีเสนตัว

รูปที่ 6.1 การแห่ขวัญ เพื่อเอาขวัญไปให้เจ้าเสื้อ (ผู้ที่เอาเสื้อไปขึ้นกับแม่มด)

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 6.2 การล้อมขวัญไม่ให้ขวัญเศร้าหมอง โดยใช้ผ้าดำคลุมหาบเข่ง 4 อัน

รูปที่ 6.3 การทำพิธีเรียกขวัญขึ้นบ้านโดยแม่มด

รูปที่ 6.4 การจูงเชือกวัว เชือกควาย ลูกหลานช่วยกันดึง 1 ครั้ง พร้อมให้เอาชัย

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 6.5 การให้ศีลให้พร

รูปที่ 6.6 คนเฒ่าคนแก่ที่มาร่วมงาน

Copyright by Mahidol University

7. พิธีเสนกินปาง

รูปที่ 7.1 หิ้งมด หิ้งมนต์ เป็นที่สักการะ เคารพบูชา

รูปที่ 7.2 หมอพิธีเสี่ยงทายด้วยไข่ และเม็ดข้าวสาร

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 7.3 หมอพิธีเป่าปี่ประโคมเมื่อแถนตกลงตามผีมนต์มารับเครื่องเซ่น

รูปที่ 7.4 หมอพิธีรำตามจังหวะกระแทกบั้ง (กระบอกไม้ไผ่)

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 7.5 การกระแทกบั้ง เรียกว่า "ตั้งบั้งหน่อ" โดยญาติผีเดียวกัน ประมาณ 5 คน

รูปที่ 7.6 การเคาะจังหวะในการกระแทกบั้ง โดยใช้ไม้เคาะบนถาดที่วางคว่ำบนปากโอ่ง

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 7.7 ผูกข้อมือให้ศีลให้พร

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 7.8 นำอาหารมาเลี้ยงหมอพิธี และหมอผู้ช่วย

8. พิธีเสนเรือน

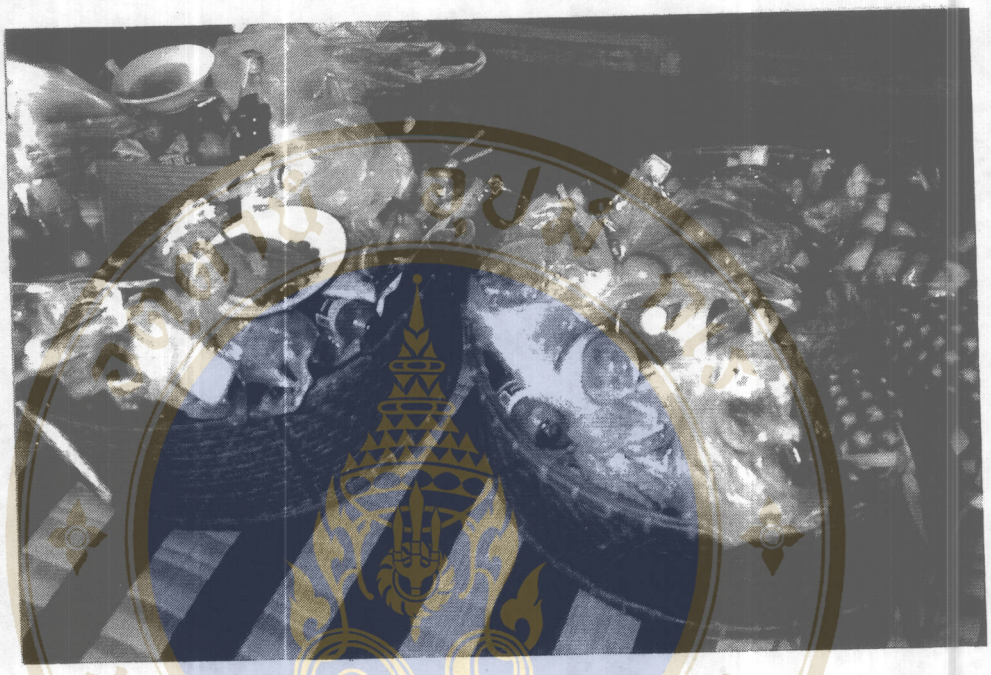

รูปที่ 8.1 ปานเผือน (ขนม ผลไม้ หมากพลู เหล้า)

รูปที่ 8.2 หมอเสนคีบเครื่องเซ่นให้ผีบรรพบุรุษกิน

Copyright by Mahidol University

รูปที่ 8.3 ช่องรูสำหรับหมอเสนคีบเครื่องเซ่น

รูปที่ 8.4 หมอเสนถือปั๊บผีเรือน (รายชื่อผีบรรพบุรุษ เพื่อเรียกชื่อให้มากินเครื่องเซ่น

Copyright by Mahidol University

9. ประเพณีสงกรานต์

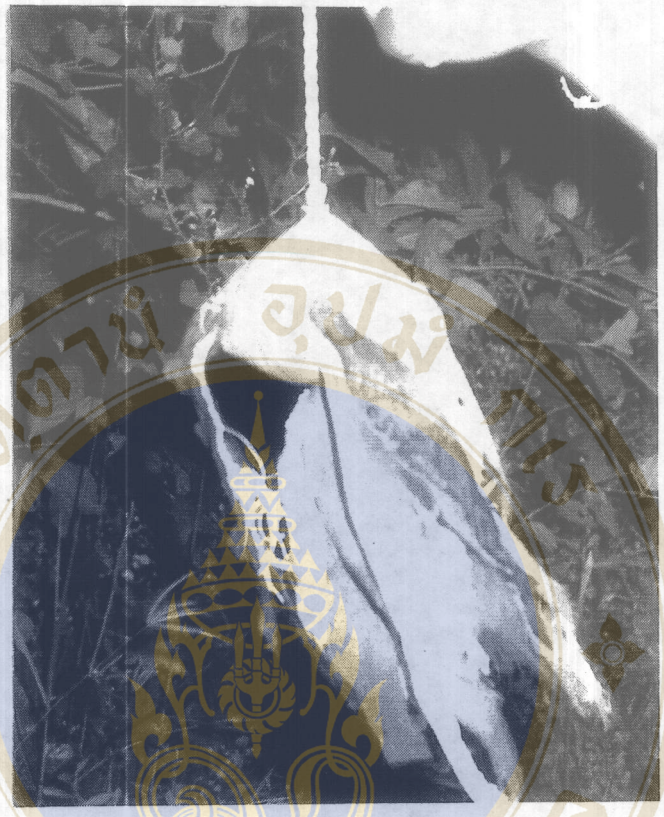

รูปที่ 9.1 ลูกมะคอน สำหรับไว้เล่นลูกช่วง

รูปที่ 9.2 การฟ้อนรำ-เป่าแคนของชาวไทยโซ่ง

Copyright by Mahidol University

สำนักหอสมุด
มหาวิทยาลัยมหิดล

รูปที่ 10 ศาลเจ้าพ่อพระอินทร์ และศาลเจ้าแม่ขอด เป็นศาลศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

Copyright by Mahidol University

42996

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	เรณู เหมือนจันทร์เชย
วัน เดือน ปีเกิด	21 เมษายน 2517
สถานที่เกิด	จังหวัดนครปฐม
ประวัติการศึกษา	สถาบันราชภัฏนครปฐม, พ.ศ. 2534 - 2537 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหิดล, พ.ศ. 2538 - 2541 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	-

Copyright by Mahidol University